Bidrag

til

Hellum Herreds Beskrivelse og Historie,

samlede af

Kl. Gjerding

og udgivne ved

D. H. Wulff,

med et Tillæg,

Sønder-Kongerslev Sogn,

ved Lærer **A. C. Nielsen,** S. 257 ff.

Udgivet af Selskabet for jydsk Historie og Topografi.

Aalborg.

Trykt i Stiftsbogtrykkeriet.

1890—2.

Afdøde Cand. theol. Klavs Gjerding, der er født i Gjerding Sogn, Hellum Herred, hvor hans Fader ejer en Gaard, omfattede altid sin Fødeegn med stor Interesse, og dette foranledigede ham til at anvende sin Fritid paa at samle Bidrag til dens Beskrivelse og Historie, som han agtede i sin Tid, naar han fik den færdig, at udgive fuldstændig. Des værre afbrød en tidlig Død ham midt i Arbejdet, og han naaede ikke længere end til at faa samlet en Del Bidrag til sit forehavende Værk og udarbejde enkelte Dele, men langtfra til en afsluttet Fremstilling af det hele. Det er saaledes kun Sognene Gjerding, Blenstrup, Skjørping, Fræer og Brøndum, han har behandlet og disse endda ikke udtømmende og fuldstændig.

Det er disse Samlinger, som indeholde ikke faa nye Bidrag til denne Egns Beskrivelse og Historie, der her ere gjennemgaaede og ordnede til Udgivelse, idet man har ment, at de dog burde bevares, hvor afbrudte og ufærdige de end efter Omstændighederne ere.

Til Forstaaelse af enkelte Tidsangivelser skal tilføjes, at der paa nogle Steder ved Anførelser i Randen af Manuskriptet af Aarstallet 1875 er angivet Tiden for Indsamlingen og Affattelsen.

Den første Gang, *Hellum* Herred nævnes, er i Valdemar den Andens Jordebog, hvor det kaldes Hellyumhæret, og der nævnes to Fjerdinger, Beflum Fiarthing, der udgjorde 25 Havne, og Lyungby Fiarthing, der har udredet i »qvarsæde« ɔ: til Vederlag for personlig Krigstjeneste, 12 Mark Sølv.

Byen Hellum, hvoraf Herredet har Navn, ligger ikke langt fra dets Sydgrænse og langt nærmere ved den vestre Grænse end den østre, og man kunde deraf fristes til at antage, at Herredsfordelingen oprindelig har været en anden end i den historiske Tid. Af Kong Valdemars Jordebog ses dog, at Rold Fjerding allerede den Gang laa til Hindsted Herred; den vilde ellers have kunnet give Hellum Herred Afrunding om Hellum By som Midtpunkt. I langt senere Tider synes det derimod, som om Als Sogn har hørt under Hellum Herred; men denne Omstændighed vilde lægge Hellum endnu længere fra Herredets Midtpunkt.

Der er intet Spor i Nærheden af Hellum af, at Tingstedet har været der: ingen Tinghøje eller deslige, og Byen er uden særlig Anseelse og ligger i Torup Sogn. I de omliggende Hindsted eller Hedensted og Fleskum Herreder kan man ikke engang paavise noget Sted, hvorefter de have faaet Navn, hvilket alt er Beviser for, at Herrederne ere af overordentlig gammel Oprindelse.

Tinget holdes nu om Tirsdagen, og dette har været Tilfældet lige fra de ældste Tider. Det ældste Brev af Hellum Herredsting er udstedt »in die sancte Lucie« 1390; men d. A. var st. Lucie Dag netop en Tirsdag. Fra det følgende Aarhundrede haves i det mindste 8 Tingsvidner, der udtrykkelig angive, at de ere udstedte en Tirsdag eller paa Latin »tertia feria«, tredje Ugedag, og saaledes bliver det ved uafbrudt.

Af Hellum Herredsfogder nævnes 1440 Jens Basse, 1462—3 Mads Nielsen, 1472 Nis Stigsen i Siem, 1490 og 93 Knud Pedersen i Lyngby; disse kaldes alle Fogeder i Hellum Herred eller paa Hellum Herreds Ting; men 1504 betjenes Retten en Gang af Jes Mogensen, »den Dag Tinghører«, og en Gang af Soueren Jensen i Korrup, »den Dag Tinghører«. 1530 var Tord Bertelsen og 1541, 44 og 54 Anders Pedersen [1]) i Terstedgaard Foged. I hans Tid nævnes 1543 Niels Skræder i Dragsgaard som Tinghører, men netop i Anders Pedersens egen Sag, 1551 Mads Andersen i Fræer som Tinghører og 1555 Niels Bertelsen i Dragsgaard som »den Tid Dommer«. 1556 var Peder Jude Foged; han boede 1551 i Teglgaard; han nævnes endnu 1567 som Herredsfoged og døde 1573. 1574 nævnes saa Niels Bertelsen i Dragsgaard som »den Tid Dommer«. Fra 1574 er Søren Mortensen i Teglgaarden Herredsfoged og nævnes som saadan indtil 1592. 1589 nævnes Kristen Kristensen i Nørre-Kongerslev som »den Tid Dommer« og 1599 Jørgen Haardt (?) som Foged til Hellum Herredsting; samtidig nævnes Niels Mikkelsen i Ræbild som Herredsskriver, der 1603 kaldes »den Tid Tinghører«. 1622 var Kristen Horsens i Teglgaard Herredsfoged, fra 1633 Niels Jensen i Horsens, der efter sin Død 1667 efterfulgtes af sin Søn Jens Nielsen (se nærmere under Horsens). Deres Gaard var en af Kronens Fæstegaarde, men blev efter Niels Jensens Død udlagt fra Lenet og ejedes senere af Jomfru Øllegaard Habervalt, hvis Fæstebonde Jens Nielsen altsaa var. [2])

Lindenborg Aa.

Hellum Herreds Grænse mod Vest og Nord dannes af Lindenborg Aa. Den begynder som Vestgrænse for en Del af Hindsted Herred, men er temmelig ubetydelig, indtil den falder i Gravlev Sø; dog har den allerede da sat flere Møller i Gang. Landevejen fra Aalborg til Hobro gaar over den ved Skjellingbro (Skiøffuelingbro, det er ikke Skillingbro, som den nu kaldes). Efter Udløbet af Gravlev Sø fortsætter den sig med stor Vandmængde norden om Gjerding og Blenstrup Sogne, derefter nord om Kongerslev Pastorat o. s. v.

[1]) Han omtales nærmere under Tersted (Teglgaard) og Tustrup.
[2]) Om Herredsfogdernes Stilling dengang se J. S. II. 340—347.

Oprindelig har en Arm af Havet eller en Fjord strakt sig, hvor nu Aaen gaar. Det er kun paa Sydsiden, at der næsten hele Vejen gaar en stejl Skrænt, mod Nord har Aaen paa flere Steder et længere Stykke beskyllet en lav Bred. Der fortælles af gamle Folk, at for et Hundrede Aar siden skal Aaen have naaet fra den ene Side af Dalen til den anden, og at den da var ganske anderledes rig paa Fisk end nu. I gamle Dage skal den endog have været sejlbar for større Skibe. Dog er det sikkert, at der allerede for længe siden har været Eng ved dens Bredder.

1511 blev der udstedt et Sognevidne, at Fræer Kirke havde et Stykke Eng vesten ved Hadels eller Halsz Bro og havde det ulast og ukjært i 60 Aar (endnu 1747 havde Fræer By Eng baade østen og vesten for Haals Brovase). Hr. Jens Mørch i Gjerding havde 1690 til Præstegaarden rebdragne Enge mellem de andre Gaardes Enge og havde 19 Engskifter, mestendelen paa 10 Favne i Breden, hvorpaa der kunde avles 6 Læs meget langt Hø. Hans Søn, Hr. Bolle Mørch, skrev 1743 i en Indberetning: »Her omkring Gjerding Mark gaar en Aa paa nørre Side, som strækker sig langt ad omkring det hele Herred og længer; men hvorfra den har sit Udløb, og hvor den ender, er mig ubevidst; i den er ej andet Fiskeri end af Gjedder, Aborrer og Skaller, dog kan iblandt faas nogle Aal. Samme Aa at udskære og gjøre navigabel, lader sig ej gjøre, ej heller var til nogen Nytte.«

For et halvt Hundrede Aar siden maatte man næsten overalt, hvor Engene nu lade sig pløje, sejle ud paa Baade for at slaa Høet og bjerge det i Land til Strøpladser, og dette sidste har været nødvendigt til for faa Aar siden. I de senere Aar har der været en skarp Adskillelse mellem de ældre Enge, der somme Steder strække sig lige til Aaen, og »Gungerne«, der ellers danne den yderste Del mod Aaen; disse ere til Dels blevne til Enge i den sidste Menneskealder, og Aaen er endnu paa et enkelt Sted saa bred, at der danner sig et nyt Stykke Gunge. Medens Aaen var bredere, dannedes Gunger ofte som Holme, der toges i Besiddelse af den rappeste eller driftigste af de to Mænd, der havde Eng paa de to Sider; senere, da Aaløbet blev smallere og fortere, opstod det underlige Forhold, at Beboerne af Flamsted fik et Stykke Eng paa søndre Side af Aaen og søndenaas Mænd fik Eng paa nordre Side. Vandet

er flydt fra Engene af flere Aarsager. Dels ere Aalegaarde bortskaffede, Aaen ved Haals Bro blev fordybet efter 1860, da Broen blev ombygget; ved samme Lejlighed blev en Holm lige sønden for gjort landfast med Gjerding Enge, dels er Gudumlunds Mølle bleven nedlagt paa Lodsejernes Bekostning, og endelig bliver Aaen nu aarlig renset for Grøde til en større Brede og Dybde.

Over den her omhandlede Del af Aaen fører Skjøllingbro, Buderup Bro, Jærnbanebroen, et Gangtræ mellem Skjørping Holme og Støvring, en Gangbro, hvorover der ogsaa kan rides og trækkes med Kreaturer, mellem Skindbjerg og Volsted, ombygget 1875, Haals Bro og Lindenborg Bro. I gamle Dage har der været flere Færgesteder; ved Grænsen mellem Skjørping og Skindbjerg Ejendom var Blekkendals Færgested, til hvilket der førte en Mængde store Hulveje, som endnu ses i Heden, og et lignende Bundt Hulveje udgaar fra Landingsstedet paa Nordsiden; lidt længere mod Øst var Pinkrogens Færgested ud for Skindbjerg Mark. Disse to ere nævnte paa Skindbjerg Udskiftningskort. I Landmaalingsforretningen af 1683 findes omtalt Oddens Færgested ud for det østre af Skindbjerg Mark. Ved Næs var der ligeledes en Færge, om hvilken man har mange sikre Efterretninger. Dens nordre Landingssted var vel kaldet Færgeodde, at dømme efter den Endels Gaard, der laa der og som kaldtes Færgeodgaarden. Der berettes om et Slagsmaal paa Færgen, hvoraf det ses, at der da var læsset 3 Læs Korn med Heste og Vogne paa Færgen, saa Vandet vel den Gang, det var efter 1681, var temmelig betydeligt. 1696 blev der aflyst, at »ingen fremmede efterdags maa have nogen Kjørsel over Lindenborg Mark eller Færge, men rette Adelvej at udfare; skulde nogen sig herimod forse, have sig for Skade at tage vare, som paafølge vil, om nogen sig imod denne Advarsel forbryder.« Denne Adelvej har da gaaet over Askildrup Bæk ved Øxenvad, lidt norden for Gaarden af dette Navn, hvortil der navnlig fra Sydost løb en hel Del Hulveje; det var Aalborg Vej for de østre Byer. Fra Vadet gik den først langs Engene, hvor Vejen endnu ses tydelig, og hvor for faa Aar siden er opgravet Hestesko; den fortsattes da oven ud ad Bakkerne til Haals Bro. Andre Veje, fra de sydligere Byer, kom fra Gammelvad vesten for Askildrup. Over alt, hvor der var befærdede Adelveje, vil man

finde en Mængde Hulveje ved Siden af hverandre. Fra Broen gik der mod Nord Hulveje videre gjennem Gunderup Sogn, forbi Armdrup, en By, der laa vesten for Fjellerad, men som uden Tvivl delte Skæbne med saa mange andre Byer og uddøde i den sorte Døds Tid, hvorefter dens Jorder toges under Fjellerad. Der fra gik Adelvejen ad Oppelstrup og videre ad Aalborg til. 1753 opbyggede Grev Moltke en Bro, $22\frac{1}{2}$ Alen lang, høj paa Midten med Fald til begge Ender. Efter kongelig Bevilling maatte han tage Bropenge: for en Træ- eller Bondevogn 1 ß, for en Post- eller beslagen Vogn 2 ß, for en ridende Person 1 ß paa Henvejen, men saa, at man passerede frit tilbage; for en Chaise eller Karosse for Henrejsen 4 ß, ligesaa for Tilbagerejsen, for en Møllesten 6 ß, for en Humlekarre 6 ß, for et Par Kvæghøveder eller ledige Heste 1 ß. Desuden opbyggede han derved efter kongelig Bevilling en Kro, som dog nu igjen er nedlagt, og fra den Tid kan man regne, at Adelvejen er gaaet derover. Senere er Vejen bleven en Amtsvej, og den nuværende Jærnbro er bygget af Aalborg Amt 1872.

Syd (sydvest) for Haals Bro ligge to Høje, en paa hver Side af Vejen. Disse Høje have intet Navn; men der fortælles om dem, at de i sin Tid have tjent til Forskansninger. Fra den sønderste har der været kastet Volde mod Sydost hen imod Kjæret, som vel nu ere sløjfede, men dog let kunne kjendes. Paa den anden Side af Broen ere ogsaa nogle Volde synlige i Kjæret.

Haals Bro nævnes, som vi have set, 1511; men endnu 1639 var den vist ikke uden en Vase med Vad over Strømmen og Gangspang til gaaende Folk, hvilket ses af følgende Brev [1]):

»Ihm. Wnderdanigste Begierendis, at Gunde Lange, Høffuidtzmand paa Olborgslott, Matte bekomme kong. Maytts. breff och Befallingh att thilholde di, som haffuer Broekorn aff Halsz och Schibstedbroe, Motte dennem forferdige, Saa den weyfarende kunde vden fare och schade der offuer komme, Disligeste att lade forferdige Igjen en gang Spang wid halszbroe, som der thilforn haffuer weritt, Saa Gangendes Folck och vden schade kand der offuer komme; Och dersom di, som samme Brouff korn optager, icke wille forne Brouffuer och

[1]) Indlæg fra alle Lande 1639.

Gangspang wid goed magtt holde, da dett thill Andre, som dennem ville ved magt holde, att vnde och opberge kornidt derfore. Actum Colding den 4 Januarij Anno 1639.

Meeningh heeden i hellum heridt och Flesckum herridt.«

Den 19de Januar fik Gunde Lange Befaling næsten ordret, som den ønskedes, og tillige, at han skal tiltale vedkommende for deres Forsømmelighed.[1])

Havde der været rigtig Kjørebro, behøvedes der ikke noget Gangspang, og derfor skete Kjørselen vel gjennem Vandet.

1688 gav Friherreinden paa Lindenborg Jens Vognsen Kjærulf (af Knapholt i Vendsyssel) Fæstebrev paa et Stykke Jord, hvorpaa han maatte bygge et Hus med Lov til at holde Brændevin og Tobak fal for de rejsende. 1715 afstod hans Enke det til Tyge Kristensen Fuur, hendes Svigersøn, og han faar tillige Fæste paa et Aalegaards Stade, som Svigerfaderen havde faaet Brev paa 1688, men som da var gammelt og øde. Han lod nu føre Vidner om Huset og Næringen, og der siges, at det ligger »paa en strygende alfar Vej strax næst norden for den Bro, som sønden for falder over den store Aa«, $2\frac{1}{4}$ Mil fra nærmeste Kjøbstad, og at »samme Hus for oftmeldte Rejsende i Henseende til den store Vanskelighed, som ved Broen falder, særdeles om Vinteren, i Tøbruddet og naar Vandet er i Overflødighed paa Kjæret, er umisteligt paa dette Sted, da Beboerne maa assistere de Rejsende ej alene med Nattely, men endog overføre og befordre dem til deres Rejses Fremsættelse med Baad og Knupskib, hvilket Gunderup Sogns Indbyggere, da ingen Byer saa nær er beliggende, ikke i nogen Maade kan præstere.«

Broen er, tilligemed Skibsted Bro og Ludsholms Vase eller Bro, afhændet fra Kronen og tilhørte i lang Tid Sohngaardsholm. Sidst tilhørte den to Mænd i Blenstrup, der 1873 solgte den for 1950 Rd. til Gjerding og Gunderup Kommuner. Tidligere var ydet af hver Gaardmand i Gjerding, Skjørping og Brøndum Pastorater 1 Skp. Rug aarlig. Denne Afgift er nu afløst med 15 Rd. 6 ß for hver.

Aalegaarde. Der har ligget flere Aalegaarde i Aaen. Saaledes saas der Levninger af en ud for Skindbjerg, en ud for Flamsted; nærmest østen for Haals Bro var den Aalegaard,

[1]) J. Tegn. X 19.

som var bortfæstet til Fæsteren af Brohuset, og som først er nedlagt for faa Aar siden. Dog fangedes der ikke ret mange Aal, og Folk kunne huske, at Efterspørgselen var saa stor, at man om Sommermorgenerne Kl. 3—4 kom ridende alle Vegne fra for at være først til at kjøbe dem. Der fra og til Lindenborg Færge var der 1747 to Aalegaarde; men nogle Aar tidligere havde der været et Par til. En Forpagter havde haft en Aalegaard, der naaede over Halvdelen af Aaen, ellers havde tidligere Forpagtere kun haft Ruser ved deres egen Grund. Men 1747 byggede Forpagter Mads Hastrup en Aalegaard omtrent 50 Favne fra Færgestedet; men han dømmes ved Birketinget til at nedtage og ej igjen opsætte den. Omtrent 50 Favne østen derfor havde Friherreinden i sin Tid ladet anlægge en Aalegaard; endnu et Stykke østen for, ved et Sted, kaldet Hitstruden eller Hedsstruen, havde ogsaa været en Aalegaard, som kaldtes Krabens Aalegaard, hvilken Korfits Wiffert havde anlagt.

Blenstrup.

Denne By skrives 1390 Blynstorp; senere staves Navnet ogsaa almindelig med i, nemlig Blindstrup eller Blingstrup. Oprindelsen til Navnet er uvis.

En af Gaardene var 1348 i en Adelsmands Eje ved Navn Mogens Jonssen, som skjødede den til Suend, kaldet Kou[1]). Det er maaske samme Gaard, som Henrik Stigsen 1451 skjødede til Mariager Kloster og senere Morten Svan (af Ejstrup) 1465 ligeledes skjødede til Klosteret[2]), idet det var almindeligt, at Folk, der kunde have Arveret til noget Gods, efter Salget deraf fraskjødede sig deres Ret dertil. Denne Henrik Stigsen var Søn af Stig Andersen (Hvide) af Thordrup og boede i Kielstrup i Oye Sogn. Gaarden hørte nu under Klosteret til Reformationen, da den hjemfaldt til Kronen, hvorunder den forblev til 1647, da den blev tilskiftet Fru Margrete Marsvin til Næs.[3]) Dens Landgilde var da 2 Ørter Rug, 2 Ørter Byg, 2 Pund Smør, 1 Svin, 1 Daler Gjæsteri, 6 Skp. Havre Gjæsteri, 1 Mark Skat. I denne Gaard boede Hr. Jens Mørch,

[1]) Æ. A. II 284.
[2]) D. Mag. VI 89.
[3]) J. Reg. X 499.

medens han var Kapellan i Blenstrup. 1681 var Landgilden bleven forandret saaledes, at der svaredes 1 Mark Haar i Stedet for 1 Mark Skat. Ved den ny Matrikuls Indførelse 1688 blev den ansat til 7 Tdr. 5 Skp. 3 Fdk. $1^{13}/_{14}$ Alb. Hartkorn og var ikke lidt større end de andre Gaarde. Det er den næstnorderste Gaard i Byen.

De øvrige Gaarde have maaske været jordegne til Klemensfejden og derpaa forbrudte til Kronen; men mulig have de ogsaa alle eller nogle deraf ligget under Bispestolen; thi 4 Gaarde og 1 Bol ydede Landgilde til Kirken, hvortil de dog ogsaa efter Reformationen kunde være henlagte. De 4 Gaarde kom under Næs 1561, Resten af Byen 1547, nemlig den Mariager Klosters Gaard og 3 Bol, hvoraf det ene gav Landgilde til Kirken, samt 1 Gadehus. Fra 1672 nævnes i Byen og tilhørende Næs 7 Gadehuse, der gjorde Ugedage. Forresten var der ikke nogen videre Forskjel i Størrelse paa, hvad der kaldes Bol og hvad der kaldes Gaard. Af Kirkebolet ydedes 2 Ørter Hartkorn og 1 Pund Smør til Kirken, ½ Svin, 1 ß 1 Alb. Leding og Gjæsteri (2 Hestes Gjæsteri, afløst med ½ Td. Havre) til Næs; Kirkegaardene gav hver 3 Ørter Korn, 1 af hvert Slags, til Kirken; de 2 ydede desuden hver 1 Svin; Afgiften til Næs var 1 Pund Smør; de 2 andre ydede derimod intet Smør, men gav hver 1 Svin og 21 ß 1 Alb. Gjæsteri til Næs.

Da Næs Gods adsplittedes ved Jørgen Seefeldts Død 1662, kom hele Blenstrup til Dr. Cosmus Borneman, Professor i Lovkyndigheden ved Kjøbenhavns Universitet, der dog atter solgte det til Daasborg, og det har siden hørt under Lindenborg.

Kongens Part af Korntienden af Blenstrup Sogn fik Korfits Wiffert i Fæste 1591; den aarlige Afgift var 3 Pund Rug, 3 Pund Byg og 1 Ørte Havre. 1647 fik Fru Margrete Marsvin Kongetienden samt jus patronatus (Kaldsretten til Blenstrup Kirke med Kirke-Korntienden); Kirkens Kvægtiende skulde følge Hospitalet i Aalborg. Jus og Tienderne fik Mag. Hans Zoega 1662, og han pantsatte dem til Cort Plum, hvor af dem beregnet til 14 Tdr. 2 Skp. Hartkorn, hvilket er omtrent ½ Td. højere end 1697. Jus patronatus er atter kommen til Hovedgaarden og findes i Friherskabets Jordebog anslaaet som ovenfor.

Uddrag af Landmaalerforretningen 1683: Blenstrup

Bys Markeskjel begynder ved Rødeled og strækker sig saa i Sønder med Doldrup Siger til Tingvejen, saa i Vester til Gedhøj, saa i Nordvest til det sydvestre Hjørne af Vestervang, saa i Nord til Battiskrog, saa i Øster ad Skjælbaarddiget og Skjælbaarden, saa i Nør til Herredsfogdens Ager i Horsens, saa i Øster med bemeldte Ager og Præstens Ager i Blenstrup til Skovbjærgs Bakke og Høj, saa i Øster til Stendiget og med Diget i Øst-Sydost til forbemeldte Rødeled, nemlig 10—12 Favne østen Ledet, hvor Skjellet først begyndte.

I vore Dage ligger der slet ingen Eng til Blenstrup; i gamle Dage har man til sine Tider raadet Bod dergaa. Saaledes havde de en Gang Fogedengen paa Ejstrup Mark, hvoraf de 1662 gav 2 Tdr. 1 Skp. Byg i Engeleje. 1685 tales om »noget Eng, som nu Blenstrup og Askildrup Mænd skal til høre, som begynder ved »Koszet« ved Lindenborg Eng og gaar sønder ad til Doldrup Eng.« (Lindenborg Birketingbog I fol. 281.) Men i November 1691 tog fire Mænd i Blenstrup Tingsvidne angaaende deres Forarmelse imod Skatternes Udgifter. Der blev vidnet, at Blenstrup Indbyggere, de Mænd, som der nu bygge og bo, have ikke udi lang Tid haft nogen Engbjerring til deres tilhørende Gaarde og Boliger; item har Avlingen ved Misvæxten sig meget forslagen, i synderlig dette sidste Aar, hvorudover forne Indbyggere ere saa ganske forarmede, at de ikke kunne svare eller betale kongelig Majestæts Skatter.[1] Det har maaske været en vis Regel, at Blenstrup Mænd havde Eng til Leje af Herskabet. Saaledes havde de i det mindste i mange Aar midt i forrige Aarhundrede noget af det vesterste af Lindenborg Enge.

1692 fik Oluf Ibsen Fæstebrev paa 6 Favne Jord af den Gaard i Blenstrup, som Jens Tybo sidst iboede og for Armod var bleven sat fra. Povl Jensen, Husmand, fik 3 Favne Jord af den samme Gaard med Landgilde, Ægt og Arbejde (efter 2 Aars Forløb), »som 1/4 Plov kan tilkomme«.[2] Det var den Gaard, Hr. Jens Mørch havde boet i.

1694 maatte Oluf Ibsen til Forvalteren paa Lindenborg, Kristoffer Fris, udgive følgende Forpligt, der er ret betegnende for Fæstebøndernes Stilling paa den Tid. Dog var Oluf Ibsen

[1]) Tingbog III 146.
[2]) Fæsteprotokol paa Lindenborg.

vistnok ikke af de gode Folk, hvilket ogsaa kan skimtes igjennem Optegnelser i Brøndum Kirkebog; han havde nemlig haft Skriverhuset i Mølholm i Fæste af Hr. Bertel. Forpligten lyder saaledes[1]) (det er Forvalteren, som har Ordet): »Eftersom mig var kommen for Øren, hvorledes Oluf Ibsen i Blenstrup skulde villet hemmeligen bortrømme af hans Gaard, som han i Fæste haver, haver jeg strax ladet hans Bo registrere, med hvis videre der var at finde; mens saasom udi samme Bos Optegning fandtes en smuk Del Boskab, saa derover syntes forne Oluf Ibsen ej at have noget ondt i Sinde, som man om ham havde tænkt, hvorudover jeg har ham ladet for mig kalde og paa skarpeste Maader examineret, da gav han til Svar ved højeste Eds Bekræftelse, at saadan Bjerning haver aldrig været udi hans Sind eller Tanker, langt mindre det at fuldbringe; og til desto stærkere Forsikring belover og bepligter han sig paa Tro og Redelighed aldrig fra samme Gaard at bortvige eller den forlade uden Herskabets eller dens Fuldmægtiges Samtykke og Vilje og endda først at rette for sig efter Loven, saa vidt som en Fæstebonde formedelst sin Gaards Fraskikkelse kan tilkomme, og hvis saa skete, som Gud forbyde, at han herimod sig forbrød, da ham at paagribe og antaste og ham paa Krop, Ære og Gods derfor straffe og undgjælde de haardeste Lovmaal, som Loven over saadanne haardnakkede kunde opnævne, da efter slig Oluf Ibsens Løfte har jeg paa min naadige Herres Behag forundt bemeldte Oluf Ibsen igjen sine Midler, med hvis videre hos ham var optegnet, og Gaarden igjen at maatte tiltræde og raade over og ligesom tilforn at beholde efter Fæstebrevs Indhold sin Livstid og saa længe, han sit naadige Herskab og deres Fuldmægtige at være hørig og lydig udi alle Maader og rette for sig, naar Frihed er ude, alt hvis hans Fæstebrev omformelder, hvorpaa han efter egen Erbydelse til ydermere Stadfæstning her paa Lindenborg Birketing i Dag for 8 at møde og ved Ed og Løfte samme sin Forpligt at forfatte udi Tingsvidne.«

Saa er, efter at ovenbemeldte Ord efter andet lydelig for Retten blev oplæst, fremstanden Oluf Ibsen, hvilken ved Sjæls Ed tilstod og bekræftede alle indmeldte Ord i Sandhed at være og bepligtede sig foromrørte Forpligt udi alle Maader at

[1]) Tingbog III 227.

holde og efterleve, som forskrevet staar, hvorpaa han gjorde sin korporlige Ed og derpaa tog Forvalteren i Haand.

Skjønt Forvalteren maa tilstaa, at Oluf Ibsen er uskyldig, maa denne dog indgaa paa saaledes at kysse Støvet for Forvalterens Fod. Han maa ikke engang, naar han retter for sig efter Loven, forlade Gaarden uden Forvalterens Vilje, og det er endda, før Stavnsbaandet blev indført.

1697 var det Rygte kommet ud blandt Folk om en Mand i Horsens og en i Blenstrup, at de og Familie skulde være beladne med en smitsom Sygdom; men dette gjendrive de ved Synsvidner. I denne Sag anføres følgende Lægeattest[1]): »Saasom Jens Hansen udi Horsens tillige med hans Hustru og trende Børn skal falskelig være paaført, at de paa deres Legemer med usædvanlig smitsom Sygdom, som kaldes Pokker, skulle være beladte, da, som det af dem er begjært, at jeg, saa vidt Barberekunsten kan udfordre og samme Profess tilsiger om at være kyndig, dem vilde syne og besigtige for at erfare, om saa med dem kunde være, haver jeg udi 4 Danemænd, nemlig Chresten Hansen, Niels Christensen, Jens Andersen og Niels Jensen udi Horsens deres Hos- og Overværelse synet, set og besigtiget Jens Hansen, ham en Aare slaget, hvoraf jeg intet andet har kunnet fornemme, end at han i alle Maader for saadan Sygdom er ren og fri; desligeste og synet tre af Børnene, som og i lige Maade ere rene og fri, saa jeg hermed i alle Maader testerer og bekræfter, som og forsikrer, at de i saa Maade ej skade noget, men ere derfor uden Smitte i alle Maader; paa lige samme Maade, saa vidt den velbemeldte Kunst angaar, har jeg erfaret hos Niels Sørensen udi Blenstrup, om han efter Ry og Rygte noget kunde skade, men har ej fornummet dertil nogen Kjendetegn, hvorfor jeg ej heller kan andet end ham derfor entledige, saasom han ej heller med noget saadant er befængt, men for samme Sygdom er ren og fri i alle Maader. Dets til Bekræftning har jeg denne min Kundskab og Attest med egen Haand underskrevet. Dat. Fjellerad d. 12te Martii 1697. Nok har jeg ogsaa aareslaget Niels Sørensens Hustru og af dets Blod ej andet kan fornemme, end at hun jo i alle Maader er fri for Smitte, for saa vidt ovenbemeldt er angaaende Peder Lam.«

---

[1]) Tingbog IV 123.

1731 stævner Forpagter Kr. Heug paa Lindenborg Blenstrup samtlige Gaardmænd og Husmænd for voldelig Drift paa Lindenborg Baarer og Enge med Heste og Kreaturer, hvilke vare tagne i Hus, nemlig fra Jens Nørgaard 6 Bæster og 5 Fæhøveder, Kristen Nielsen 6 Bæster og 10 Høveder, Morten Nielsen 6 Bæster og 6 Høveder, Jørgen Bæk 5 Bæster og 5 Høveder, Jens Povlsen 5 Bæster og 2 Høveder og 3 Husmænd med 1 eller 2 Køer. Dette var bestemt hele Byens Besætning af Bæster og Fæhøveder. Gaardmændene faa Sagen afgjort i Mindelighed; men Husmændene ere mere haardnakkede og dømmes til at betale 3 ᛘ for hver Ko.

I Aaret 1733 var Kornet noget ringe; men saa kom tilmed sidst i Høsten en stærk Regn, og den 15de September havde Blenstrup, Dollerup og Askildrup Mænd endnu ikke deres Gødningsbyg hjemme, ja Askildrup med Undtagelse af de to Storgaards Mænd end ikke deres vregen Byg, saa at det stod og groede i Kjærven og fordærvedes af den stedsevarende Regn, hvorfor Bønderne ikke kunde sælge en Tønde Korn deraf, heller ikke bruge en Tønde til Sæden, næppe til deres Føde, medens Foringen var ganske fordærvet, saa næsten intet Kreatur kunde eller vilde æde det.[1])

Kirke- og Adelvejen mellem Horsens og Blenstrup havde altid gaaet igjennem et Led norden for Byen, inden for hvilket der laa en stor Dam, og Vejen var ofte saa oversvømmet, at Vandet, naar man kjørte Hullerne for nær, kunde gaa over Ryggen af Bæsterne. Naar derfor Toftevangen norden for Byen ikke var inde, men enten laa i Udlæg eller Kornet var indhøstet, kjørte Horsens Mænd over denne Vang, hvilket de mente at have Ret til; men det var mod de Blenstrup Mænds Vilje. 1733 havde disse faaet dæmmet inden for Leddet og Hullerne deri ryddet, og næste Foraar satte de et Dige mellem Toftevangen og Øster-Hjadal og besaaede Toftevangen med Havre; men Horsens Mænd brød Diget ned og kjørte over Vangen. Hvordan den Sag er bleven bilagt, vides ikke.[2])

Første Juledag 1737 var der en Del Soldater af Oberst Storms Livkompagni i Blenstrup Kirke. Strax efter at Forvalteren og hans Tjenere havde ofret og »følgelig altsaa før

---

[1]) Tingbogen XI 383.
[2]) Tingbogen XII 58. 61.

end Ladefogden og Røgteren ved Gaarden« gik disse Soldater til Offers. Hr. Bolle Mørch stod for Alteret og under Gudstjenestens Forretning; men ved Soldaternes Ankomst til Alteret vendte han sig om mod dem og tiltalte dem saaledes: »Hvem har bedet I Knægte at gjøre dette?« hvilken Tiltale »synes at være en Præst, der udi gudelige Forretninger staar for Herrens Alter, meget uanstændig.« Men ikke nok med, at Provsten og Forvalter Ostorf i hele Menighedens Nærværelse efter at have ladet Kirkedøren lukke begegnede Soldaterne med »haarde og utilbørlige Ord, Ordre og Trusler«, men tredje Juledag og Søndagen derefter lod Forvalteren oplæse ved Sognestævne for Blenstrup og Brøndum Menigheder »et lumpent og for en Tjener altfor myndigt Skrift« om disse Soldaters Forseelse. Deres Oberst paataler Sagen ved Birketinget; men den blev vistnok afgjort i Mindelighed.

Birketinget.

Efter at Lindenborg havde faaet sit eget Birk, 1681, holdtes Ting for dette ved Blenstrup Kirke, hvor der blev opbygget et Tinghus. 1694 opførtes et nyt Tinghus, hvortil medgik til Materialier og Arbejdsløn 57 Rdr. Det var vist ikke noget upassende Sted, der blev valgt til Tinghuset, da det ikke alene var saa noget nær i Midten af Birket, men ogsaa, da Blenstrup By særlig i hine Tider udmærkede sig ved Klammeri, Skjænderi og Slagsmaal, og her i Birket var det i alt Fald kun Brøndum, der kunde maale sig dermed. Endog i Kirken var der undertiden Skjænderi mellem Kvinderne, naturligvis om de ærefuldeste Pladser.

Henrettelserne skete paa Galgebakken i Blenstrup Hede. Den Høj, hvorpaa Galgen stod, er efter gamle Folks Fortælling den sønderste af Højene, og det skal ikke være længe, siden Galgen blev nedtaget. Lidt syd derfor ligger Tingmosen, hvortil der har ført en Vej fra Askildrup, der kaldtes Tingvejen. Denne Vej gik videre gjennem Dollerup og anføres endnu paa Matrikulskortet som Vej fra Nibe. Her ved Tingmose, hvor denne Vej krydsede Vejen til Brøndum, har der i sin Tid været holdt Ting. Derom vidner ogsaa, at den Dollerup Bys Vange, som før Udskiftningen laa her op imod, kaldtes Tingvang. Uden Tvivl har det været Herredstinget, der holdtes her; men allerede 1440 holdtes det i Bælum,

hvorfra det vist kun har været flyttet til Storarden og Astrup, efter at Hellum og Hindsted Herreder forenedes.

Samme Aar, Birket oprettedes, blev der anden Pinsedag begaaet et Drab ved et Gilde i Torderup, Gunderup Sogn; men da dette skete, før Kr. V's danske Lov udkom, blev Gjerningsmanden ikke dømt til Galgen; men de fire Sandemænd »gjorde deres Ed og Tov og lagde en efter anden Haand paa Bog, at de kunde ikke rettere kjende eller forfare, end at Niels Andersen, som efter Synet havde dræbt Niels Larsen, jo havde dræbt og ihjelslaget sagesløs Mand og bør derudover sin Fred at miste, hvorpaa de bad dem saa sandt Gud hjælpe.« Sandemænd dømte altsaa ikke alene om Forbrydelsen, men ogsaa om Straffen.

1713 havde en Kone fra Fyn i Søndertranders Kirke stjaalet Messesærken, Alterforhænget og en Del af Alterdugen. Hun foregav at kunne kurere Folk ved overnaturlige Kunster og fik Adgang til Kirken af den Mand, der havde Nøglen, for der inde at hente Jord og andet til at helbrede ham med. Hun blev paagreben af Bønder fra Gjerding og ført til Lindenborg og, efter at Sagen var ført til Ende, dømt til Galgen, og Skarpretteren skal have for sin Forretning 10 Rdr.

I Aaret 1724 foregik en meget uhyggelig og sørgelig Begivenhed. Hos en Gaardmand i Blenstrup tjente en ung fattig Slægtning ved Navn Niels Tordsen, og han blev omsider gode Venner med Datteren Mette Kristensdatter. Dette var hendes Fader saa stærkt imod, at han endog fik Mette til at være kold mod Niels. Hele den udførlige Fremstilling i Tingbogen viser, hvorledes Bibelens Ord i hine tunge Tider var paa Folkets Læber og i deres Hjærter, samt hvor jævnt og roligt Bønderne tog de alvorligste Forhold; men Følelsernes Magt skinner dog mægtig igjennem. Niels Tordsen hindres i at dræbe sig selv; men Fortvivlelsen omtaager ham saaledes, at han en Aftenstund, som han staar og taler med Mette, der malker Køerne, kaster hende omkuld og forsøger at skære Halsen over paa hende. Forsøget mislykkedes, for saa vidt som Pigen kom sig trods det betydelige Saar; men Niels Tordsen blev dømt fra Livet.

En Nat først i September 1746 blev der stjaalet en Hest fra Haals Mark og en fra Gjerding Mark; men Ejerne fandt Tyven i Ans Kro og førte ham og Hestene hjem, hvorpaa de

afleverede ham paa Lindenborg. Han fortalte, at han var fra Kirkehvalsø i Sjælland, havde boet i Kjøbenhavn, hvor al hans Ejendom brændte ved den store Ildebrand 1728, og at han derefter havde boet paa forskjellige Steder i meget smaa Kaar. Han havde nu villet rejse til en Søn i Thy, men havde brukket et Ben paa Vejen og ligget under Badskjærhaand i 16 Uger. For at kunne betale Badskjærlønnen, 16 Sletdaler, havde han søgt Folk paa Haanden, men havde endnu ikke fjerde Parten bjerget. Da han var saa svag til Fods og 74 Aar gammel, saa han nær gik i Barndom, havde han givet efter for Fristelsen og stjaalet Hestene for at komme lettere afsted. Han bad alene om Medlidenhed for sin Alders og Svagheds Skyld. Dog dømtes han til at have sit Liv forbrudt og straffes med Galgen; men han blev spurgt, om han vilde appellere Dommen, eller om denne skulde forebringes Kongen; thi man havde megen Medlidenhed med ham. Han ønskede det sidste, da han haabede, at kongelig Majestæt af medfødt Naade vilde læmpe hans Straf. Bagefter kom imidlertid andre Oplysninger frem, og han maatte bekjende, at hans rette Navn var Svend Hane, og at han flere Gange havde været dømt til Slaveri paa Livstid og mærket med »Tyvebrænde« i Panden; men hver Gang var han brudt ud igjen. Han blev tilsidst hængt paa Galgebakken ved Blenstrup.

Foruden disse Livssager efter Tingbøgerne har Sagnet bevaret endnu en Historie om en Forbryder, som skal være den sidste, der blev hængt der. En Hestepranger var forlovet med en Pige her i Egnen, men var bleven kjed af hende og besluttede at skille sig af med hende. Han satte hende da Stævne i Nærheden af Galgebakken, hvor de ogsaa mødtes. Han bandt sin Hest ved Galgen, og de fulgtes ad hen i et Krat vesten for denne, og her aflivede han hende. Samme Aften blev der et Sted i Brøndum talt om Mod, og en Pige gjorde sig til af sin Dristighed. Som en Prøve herpaa blev det foreslaaet, at hun strax skulde gaa til Blenstrup Galge og komme tilbage med Bevis for, at hun havde været der. Hun gik der hen og fandt Hesten bunden ved Galgen. Hun løste den og red paa den til Brøndum, og lang Tid gik hen, uden at Hesten blev efterspurgt. Engang senere kom Prangeren til Brøndum og blev der om Natten. Da han var træt og søvnig, lagde han sig og sov ind; men i Søvne talte han om, at sidst

han var der, havde han mistet en Hest ved Blenstrup Galge. Derved fattedes der Mistanke, han blev arresteret og hensat i Tyvehullerne paa Lindenborg og siden hængt paa Galgebakken.

Fra 1749 haves følgende Indlæg i en Retssag[1]: Velædle og velvise, gunstige Hr. Herredsfoged! Kristen Kristensen her af Blenstrup haver til Deres anfortroede Birketings Ret indstævnet mig for at paahøre Vidner, hvormed han vilde bevise, at jeg skulde have skjældet hans Hustru og Søn en Dag for nogen Tid siden, da jeg som Oldermand her i Byen tillige med samtlige Grander i Følge vor Grandebog var udi hans Gaard at pante for resterende »Tallepenge« og andet deslige vores Vedtægt vedkommende, hvilket jeg ikke veed at være sket, men kan vel erindre, ja om fornødent gjøres, skaffe bevisligt, at vi samme Tid bleve ilde modtagne baade af Kristen Kristensen, hans Hustru og Børn, som alle greb til Værge, bandte, undsagde og truede at ville slaa os, hvormed de ogsaa gjorde Begyndelsen, saa vi derover med uforrettet Sag maatte gaa fra dem, hvilken Opførsel vel ikke fortjener synderlig Høflighed eller Taksigelse, men mere som lovstridig at straffes, og da jeg slutter, at denne Sag alene sigter til at sætte mig udi Tid- og Pengespilde, om muligt var, siden dermed ikke er omgaaet i Følge Lovens 1 Bogs 13 Kap. 21 Art., saa paastaar jeg herved, at samme, som ulovlig begyndt, ved Rettens Hjælp vorder tilsidesat og Kristen Kristensen ikke tilladt noget mig til Fornærmelse mod højstbemeldte Lovens Forskrift at føre, hvilken Paastand jeg indstiller under Rettens lovforsvarlige Behandling og Paakjendelse forbeholdende mig min Ret og Tiltale til Kristen Kristensen og alle Vedkommende for deres ulovlige Adfærd og Omgang med mig baade udi denne og andre Maader. Dette mit Indlæg begjæres udi Retten læst, paaskrevet og Protokollen tilført. Med forblivende velædle Hr. Herredsfogeds ydmyge Tjener Niels Nielsen. Blenstrup d. 16de Oktober 1749.

Man skulde tro, at Oldermanden maatte have faaet Ret; men Sagen var anlagt og ført af Anders Buk fra Lindenborg, Forvalterens Tjener, og derfor maa Niels Nielsen krybe til Korset og erklære, at hvad han har sagt, er sket i Hidsighed, og tillige erbyde sig at betale Halvdelen af Omkostningerne, og paa disse Vilkaar indgaas Forlig.

[1]) Tingbog XIV 228.

Folket var overhovedet i første Halvdel af forrige Aarhundrede overordentlig proceslystent, og man sagsøgte hinanden for næsten ingen Ting. Hr. Bolle Mørch fører saaledes en længere Sag mod Hyrden i Gjerding, fordi denne havde fundet et Staalgrimeskaft, hin havde tabt, og solgt det.

Selgen Pedersen af Dollerup og en Karl Kristen Thomassen stod og tarsk Rug i Lindenborg Lade, og Kristen kom da til at sige til Selgen: »Forvar du dine Skanker og Skinker.« En saadan Fornærmelse maatte til Tings; men da Kristen paastod, at disse Ord »som et brugeligt Ordsmaal i hans frakommende Egn var ham udfalden af Munden og skulde ikke være sagte til Æres Forklejnelse for Selgen Pedersen, hans Forældre, Søskende eller Paarørende i nogen Maade«, blev Sagen dermed ophævet.

Præstens Annexgaard 1690 efter Hr. Jens Mørchs Indberetning. Annexgaarden beboedes af Niels Jensen, stod for Hartkorn 3 Tdr. 3 Skp. 2 Fdk. $^{2}/_{3}$ Alb. og skyldte aarlig til Præsten 10 Skp. Rug, 12 Skp. Byg (ɔ: 1 Ørte af hvert), 1 Ørte Havre (20 Skp.) og 1 Svin eller 6 ß. (Samme Fæster gav 1681 samme Landgilde og til Lindenborg 1 Pund Smør (= 12 nuværende Pund); men efter denne Landgilde var Hartkornet da beregnet til 5 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. $1^{4}/_{5}$ Alb.) Dens Bygning bestod af 3 ringe og forfaldne Huse, hvoraf den søndre Længde i 11 Bindinger brugtes til »Rolling«, Fæhuset øster i Gaarden i 7 Bindinger, Laden i Nord i 12 Bindinger. Til Gaarden kunde »ungefærligen« saas 3 Tdr. Rug, $4^{1}/_{2}$ Td. Byg og 9 Tdr. Havre. Dens Agerjord i Bymarken var hver Ager rebdragen 4 Favne i Breden, og Agrene laa saaledes i følgende 8 Vange: Vestervang 11 Agre, Vester Hjadas V. 9 Agre, Kirkevejs V. 10 Agre, Katryggels V. 5 Agre, Leggerhøjs V. 7 Agre, Markdals V. 5 Agre, Bredskifte V. 8 Agre og Toftevangen 7 Agre. Den havde ingen Engbjerring; men tilforn havde der til den ligget et Stykke Kirkejord paa Dollerup Mark, kaldet Klouager, som Dollerup Mænd nu havde i Fæste, og hvoraf Præsten opbar alle 3 Tiender. Af Gaardens Skyld gives paa nogle visse Aar kun halv Skat.

Saaledes som denne Gaard havde sine Agre fordelte i Vangene, har naturligvis ogsaa de andre Gaarde haft deres, Ager om Ager med hinanden. I en Optegnelse omtrent fra Udskiftningstiden skrives, at Blenstrup ligesom hele Sognet

nemlig Dollerup, Askildrup, Horsens, Horsens Hedegaarde og Ormvad Mølle, havde sine Marker i 9 Vange, hvoraf 4 laa til Græsning og de 5 besaaedes i følgende Orden: første Aar Byg, andet Aar gødes til Rug, tredje Aar Byg, fjerde og femte Aar Havre.

I en, forøvrigt paa Tysk affattet Udskiftningsberetning omtales følgende Vange: Mattdahls V., Schousberg V., Toft V., Lille V., Øster Hjortdahls V., Vester Hjortdahls V., Vester V. og to Hedevange, en ved Vestervang og en ved Askildrup Skjel, foruden hvilke der ved Dollerup og Brøndum Skjel var opbrudt noget Hede.

1771—2 havde hver af de under Grevskabet hørende Byer faaet Gaardene gjorte lige store, og Blenstrup havde saaledes 5 Gaarde hver paa 4 Tdr. 7 Skp. Hartkorn, 1 Bolsmand paa 1 Td. 3 Skp. 3 Fdk. 2 Alb., 1 Husmand med 2 Fdk. Hartkorn foruden 5 Husmænd uden Jord, alene med Kaalhave. Gaardene og Bolet beholde dette Hartkorn ved Udskiftningen, der foretoges 1783 efter Beboernes eget Forlangende, men paa Grevskabets Bekostning. Bønderne indhegnede inden 1788 for største Delen deres Jordlodder med Grøfter og Jorddiger; men Heden blev ikke afsondret fra de tilgrænsende Byer. Folkene havde deri faaet hver et Skifte til Lyng og Tørvegrøft; men ellers forblev den i samme Stand til fælles Fædrift, som var det eneste, hvortil den ansaas nyttig. Bolsmandens Jord lagdes ud ad mod Horsens Hedegaarde, og Bygningerne flyttedes derud, hvortil forventedes Hjælp af den kongelige Kasse.

»Husmændene ere ikke komne under Reflection ved denne Udskiftning, uden for saa vidt det er blevet afgjort, at de skal beholde deres Reb i Heden og tilstaas Græsning for 4 Faar til hvert jordløst Hus, som skal følge Bondens i Heden, og naar denne tøjrer sine paa Agerlandet, skal Husmændenes, dele mellem dem, nyde samme Fordel, indtil efter Planen den i Fællesskab liggende Hede ved en vis Kultur kan blive en bekvemmere og tilstrækkeligere Faaredrift. Imidlertid for med Tiden at forvandle de jordløse Huse til smaa Jordbrugere uden at give Bonden mindste Anledning til Klage over Tab af hans fæstede Jorder, er der ved Udskiftningen afgjort, at hver Jordlod skal afgive to Tønder Land strax ved Byen paa de Vilkaar, at Bonden enten selv bygger et Hus af en vis Indretning, saaledes at samme foruden en der anlæggende

Bagovn kan blive en Bopæl for en aldrende Gaardmand, naar han aftræder Gaarden til et af sine Børn eller betaler Herskabet, hvor det paa højsammes Bekostning bygges, en aarlig Rente af Bygningsomkostningerne, imod at de siden disponere over Huset og Jorden efter eget Behag, dog at Huset, under hvilket disse to Tdr. Land skal bruges, bebos af en gift Familie, naar det ej behøves til Opholdssted for den aldrende Bonde selv.«

Ved Hoveriets Fastsættelse 1774 kom de 5 Blenstrup Gaardmænd til at gjøre $^{1}/_{2}$ Gaards Hoveri hver, Bolet $^{1}/_{4}$ Gaards Hoveri. Ved Hoveriforeningen fastsættes Hoveripengene til 17 Rdl. 6 ß for hver af Gaardene, og Arbejdet blev at hjemføre 6 Læs Tørv, skaffe det slaaede Græs i Lindenborg Eng af saa stort et Stykke, som kunde regnes for 6 Karles Slæt, paa tørt Land, hjemføre 1 Favn Brænde til Kalkværket eller Gaarden, udføre 10 Læs Gøde, gjøre 1 Aalborg Rejse med Korn eller fede Varer og, om det behøves, 6 Aalborg Rejser efter Tømmer for 3 ℞ hver. Bolet skulde svare 5 Rdl. 1 ℞ 5 ß, hjemføre 2 Læs Tørv, gjøre 1 Aalborg Rejse og udføre 3 Læs Gøde.

1806 var de 5 Gaardes Besætning hver 6 Heste, 7—8 Fæhøveder, 12—14 Faar og 1 So.

Ved den ny Matrikuls Indførelse fik Blenstrup 26 Tdr. Hartkorn. Dette er nu delt imellem 7 Gaarde efter den nuværende Betydning af dette Ord, 6 Huse og Skolelodden; de 4 af Gaardene dels under, dels lidt over 5 Tdr. Hartk., den femte Gaard er delt i to, hvoraf den ene er udflyttet.

Øxenvad eller Røde Mølle.

Denne Gaard har en underlig Beliggenhed. Den har altid været henregnet til Blenstrup Sogn og betragter endnu Blenstrup Kirke for sin rette Sognekirke, medens dog Børnene gaa i Gjerding Skole. Den har Jord paa begge Sider af Bækken; men Broderparten deraf tillige med Gaarden selv ligger paa vestre Side. Dens Hartkorn regnes som tilhørende Gjerding; men det har nu intet at betyde, da Sognene udgjøre een Kommune. Det hele forklares nok saaledes, at den forhen kun har haft Grund paa østre Side af Bækken; men da Møllen ødelagdes og der blev tillagt Stedet Jord af Gjerding Hede, ere ogsaa Bygningerne flyttede her over.

Med Navnet er det ligesaa. Almindelig kaldes den nu Røde Mølle; men det officielle Navn er endnu som i ældre Tider Øxenvad efter det Vadested, der har været lidt norden for over Bækken. Navnet Røde Mølle findes først i Kirkebogen 1676: Rø Mølle, og dette Navn er fra nu af meget hyppigt i Tingbøgerne. Første Gang nævnes Møllen 1404, da Jep Kirt bl. a. skjænkede Yxenvad Mølle med Dam og Damsbund til Viborg Bispestol. 1561 fik Holger Wiffert af Kronen bl. a. Askildrop Mølle, beboet af Thomas Møller, der aarlig skylder 14 Pund Mel (ɔ: 28 Tdr.), og dette har ganske sikkert ikke været Gammelvads Mølle, men Øxenvad. 1662 skylder Anders Pedersen af Øxenvad Mølle 24 Tdr. 4 Skp. Mel; 1672 solgte Hans Mortensen, residerende paa Taagerød, den til Klavs Daa, tilligemed Rise; den skyldte da 23 Tdr. 4 Skp. Mel. 1681 var den fæstet til Henrik Nielsen, der skyldte $22^{1}/_{2}$ Td. Mel; Hartkornet var 11 Tdr. 6 Skp. 1 Fdk. $^{3}/_{7}$ Alb. Ved Landmaalings Matrikulen er den ansat til 8 Tdr. 4 Skp. Hartk. 1683 fik Herman Kristensen, Møller i Gammel Mølle i Aalborg, Fæstebrev paa den. 1685 blev paa Friherreindens Vegne aflyst, at ingen af hendes Tjenere i Blenstrup Sogn eller Fleskum Herred boende herefterdags understaar sig at lade male noget Korn hos andre Møller end udi Rødemølle, og det saa længe, Mølleren rettelig og uden Klage dermed omgaas. Dette Forbud har næppe hjulpet, og derfor maatte det fornyes ved følgende Plakat, der blev læst for Bønderne ved Sognestævne: »Saasom de tvende Møllere her paa Friherskabets Grund og Stavn beklager sig intet at kan faa at male saa fuldkomment, saa de kan tjene det, de til Herskabet ere pligtige at yde aarlig, saa høje Herskabet derover afgaar deres Skyld og Landgilde, som dem af samme Møllere tilkom og i sig selv er en temmelig stor Summa, saa for mere saadan Herskabs Skade herefter at forekomme, befales herved, at bemeldte Friherskabs egne Tjenere og Bønder lade male, hvad de behøve, hos samme Herskabs egne Møllere, saasom de skal svare deres Tynge baade til Herskab og Kongen, og dog fører Korn hen til fremmede, og skal bemeldte Møllere være tilladt, om de nogen i saa Maade af Herskabets Tjenere betræde, at paagribe og her til Lindenborg føre, eller om det skjellig kan dem bevises over, hvor da til Herskabet skal være forbrudt, hvad de have med at fare, foruden Straf paa Vand og Brød i

Fængsel og Jærn udi 8 Dage. Dette til vedkommendes Efterretning, hvorefter enhver kan vide sig for Skade at tage vare. Lindenborg d. 29de April 1694. Christoffer Friis. Imod forbemeldte skal Møllerne være forpligtede til at male saa vel og forsvarlig, at ej godt Folk med Billighed skal have derover at klage, ej heller anderledes at tolde, end Kongens Lov dem tilholder; hvis saadant skulde ske, da have de forbrudt, hvad de have fortjent, foruden den Straf, som de Herskabet pligtige ere at betale. Datum ut supra. C. Friis.«

Men dette nyttede kun lidt. D. 10de Januar 1696 lod Herman stævne alle Lindenborgs Bønder i Gjerding, Blenstrup og Gunderup Sogne til Tinget, for at de skulde vidne om deres Maling. Henved Halvdelen vidner, at de have ladet male i andre Møller, en Mand i Askildrup, en endog i Korup Mølle. Enkelte give Grunde for deres utilbørlige Gjerning; en Mand erklærer, at han en Gang havde sit Korn i Øxenvad Mølle, men det blev saa ilde malet, at man ikke kunde faa det i Brød; en anden havde en Gang 6 Skjæpper Rug til Mølle og fik kun 5 Skjæpper Mel. De slap dog med en Advarsel. Bønderne i Vaarst (kun to) havde trolig ført deres Korn til Øxenvad Mølle.

Herman Møller blev dog ikke rig derved. 1709 resterede han med 10 Tdr. Landgilderug og 7 Daler i Skat, hvorfor Forvalteren og to andre Mænd arresterede en indmuret Brændevinskjedel, vurderet til 17 Daler; men ved Salget kostede den 40 Sldr. 4 ß. Senere paastod Forvalteren, at hans Fæstebrev var forbrudt, og skjønt hans Fader tilbød at betale, nyttede det dog ikke, da det var for sent. Møllen udbødes derefter til Fæste; men Herman blev dog nok der, til han rømte derfra 1712. 1719 fik Jørgen Frederiksen Pritzel Møllen i Fæste, efter at Herskabet havde ladet den opbygge af nyt. Den skyldte da 10 Tdr. Mel, der bleve betalte efter Kapitelstaxt. Han havde 1729 en Besætning af 3 Køer og 20 Faar. 1732 ødelagdes den af Tøbrud, fordi Dæmningen havde været daarlig sat forrige Gang. Atter Nytaarsdag 1733 ødelagdes den ved Tøbrud, hvorved Jørgen Møller kom i stor Armod. Hans Søn Frederik fik Møllen i Fæste 1759 paa den Betingelse, at Bønderne skulde holde Dæmningen ved Lige. Dog blev den saaledes ødelagt ved et Tøbrud, at den helt blev opgivet. Efter Frederik Pritzels Død fik Povl Mortensen (Smed) Fæste-

brev paa Husplads, Kaalhave og Mølledam, samt et lille Stykke Ager og Eng, der laa derved, og omtrent 10—12 Tdr. Land af Gjerding Hede. Dette var bleven tilovers ved Omlægningen og havde i alt 1 Td. 2 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. Hartkorn. Efter den ny Matrikul har Gaarden nu 1 Td. 5 Skp. 3 Fdk. 2½ Alb. Hartkorn.

Dollerup.

1526 skjødede Jon Mogensen (Wiffert) til Niels Jensen til Broustskow blandt andet Gods en Gaard i Dollerup, som Mickell Seurenssen iboede, og som skyldte 6 Ørtigh Korn, 2 Pund Smør, Gjæsteri og anden smaa Skat.

Korfits Wiffert fik i Magelæg af Kronen 1561 en Kirkegaard og 1579 fire Gaarde. 1662 kom Byen under Næs. Der var 9 Gaarde, hvoraf hver skylder 6 Skp. Rug, 1 Ørte Byg, 1 Ørte Havre, 1 Pund Smør, 1 Svin, 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns, 3 ß Gjæsteri. Efter Jørgen Seefeldts Død havde Professor Kosmus Bornemann 6 Gaarde i Dollerup, og i Friherskabets Jordebog 1681 er der 8, der staa for samme Landgilde som 1662. Hartkornet er da beregnet til 5 Tdr. 4 Skp. Derimod er Landgilden 1574 ikke lige stor for de fire Gaarde, og den er væsentlig anderledes. Der ydedes saaledes af de 3 Gaarde bl. a. Honning, 2 yde 2½ Kande hver, 1 yder 5 Pund, der ydes Galtpenge og Ledingspenge og endelig af hver af de 3 Gaarde 1/10 Ko. Dette kunde forresten tyde paa, at Gaardenes Antal oprindelig har været 10.

Bakgaarden eller Komarken. 1404 var blandt det Gods, Jep Kirt til Næs gav til Viborg Bispestol, en bygget Gaard i Doeldorp. Det har vist været denne Gaard, der er bleven henlagt til Præsten i Skjørping, som havde Landgilden af en Gaard her 1543. Korfits Wiffert fik Herligheden til denne Gaard af Kronen 1561. 1662 gav Kristen Mikkelsen paa Bakken sin Korn- og Smør-Landgilde til Præsten i Skjørping. 1681 anføres den uden nogen Bemærkning blandt de andre Gaarde med samme Landgilde som de; men fra 1684 var »Bachgaarden« øde og kom aldrig paa Fode igjen. Den deltes i to Dele, hvoraf kgl. Majestæt (som Kirkeejer) havde »Bondeskylden«, 5—2—1—»— Hartkorn. Dens Eng ansloges 1600 og halvfemteserne aarlig til 8 Læs Hø til 1 ß danske hvert. Herligheden derimod tilhørte Lindenborg, havde 5 Skp. 1 Alb.

Hartkorn, som to Mænd i Byen havde i Fæste, og den gav i Stedet for den gamle Herlighed (1 Svin, 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns, 3 ß Gjæsteri) nu kun 4 Skp. Havre og 3 ß Penge. Da Kronen solgte Jus til Skjørping Kirke til Buderupholm, blev Landgilden indbetalt dertil, og Præsten fik den ikke længer. Kancelliraad Bjørn solgte Gaarden til Lindenborg 1764, hvorefter »Bondeskylden« og »Herligheden« atter forenedes og efter 1767 lagdes under Lindenborg Hovedgaardstaxt (dog ufri), og den kom til at udgjøre Gaardens ellevte Vang under Navn af Komarken. Gjerding Præst fik aarlig 6 Daler af denne Gaard, som vel er Erstatning for Tienden.

Klovager. Et Stykke Jord af dette Navn har ligget til Blenstrup Kirke, hvortil det aarlig gav 1 Ørte Byg; i det mindste fra 1685 havde alle Dollerup Mænd det i Fæste; de gav 1775 4 Skp. Rug og 4 Skp. Byg deraf, Hartkornet var 7 Skp. 1 Fdk. Det laa uden Tvivl næst op til Blenstrup Skjel.

Udskrift af Landmaalerforretningen 1683. Dollerup Bys Markeskjels Strækning begynder ved Aaen i Nørkrog øster ind fra Hogen Høj, hvor Skjelstenen staar i Landingen ved nørre Side af Højen, derpaa i Sønder med Aaen til Krastrup Dal sønden Skibsted Bro, derfra og i Vester op ad Dalen til Brøndum Mølleveje, saa i Sønder med Vejen til lille Møllehøj, fremdeles i Vester til store Græsbjergs Høj og nør paa til Tingvangen og til Stendiget ved Røde Led og øster med Diget til Dollerup Led, derpaa i Nør vesten for lille Balsbæk og endelig i Øster til Skjelstenen ved fornævnte Hogen Høj, hvor Markeskjellet tog sin Begyndelse. Engbunden til denne By begynder ved Lindenborg Eng med nordre Ende og gaar i Sønder op vesten Aaen til Krastrup Dal sønden Skibsted.

I Aaret 1707 tjente en Karl ved Navn Jens Kristensen Tisted hos Laust Nørgaards Enke Maren Mikkelsdatter i Brøndum. Hun sendte den 3dje Maj ham og sin Søn Niels ud i den Lindenborg tilhørende Siem Skov efter Brænde. De vare i fuldt Arbejde paa et Skovskifte, kaldet Nymands Part, hvor Karlen sad oppe i et Træ og huggede Grene af, medens Niels samlede det afhuggede op og læssede det paa Vognen, da i det samme Skovfogden Jens Pedersen af Siem kom til dem. Han fik Jens kaldet ned fra Træet og fratog ham hans Øxe til Pant; men Jens tog en anden Øxe, klavrede op i et andet

Træ og begyndte igjen ganske rolig sit Arbejde. Skovfogden tog da deres Kobler og gik med disse to Panter sin Vej. De to Skovtyve bleve nu stævnede til Lindenborg Birketing, hvor de tilstod og vedkjendte sig Øxen og Koblerne. Derefter blev Sagen opsat, da det vel kunde være tjenligt at tilvejebringe mindeligt Forlig, og allerede to Dage efter kom et saadant i Stand, i det Tjenestekarlen udstedte følgende Forpligtelse: »Saasom jeg undertegnede Jens Kristensen Tisted, tjenende Maren Mikkelsdatter, Sal. Laurs Nørgaards Enke udi Brøndum, har forset mig med ulovlig Skovhug udi Baroniets underliggende Skov, hvorom efter foregaaende Stævnemaal Tingsvidne er ført, da i Henseende, at jeg for samme Proces og videre Lovmaal og Sag derfor maa vorde befriet, som Fuldmægtigen Willum Middelthon mig og har tilsagt, belover og tilforpligter jeg mig af min egen frie og gode Vilje og Begjæring at stede og fæste paa Lindenborg Stavn, naar og hvor det mig anvises, med min venligste Begjæring, at samme Sag da vorde mig ganske efterladt og mig ej i nogen Maade efter denne Dag at komme til Hinder, hvorimod Villum belover Sagen ikke aldeles imod denne min Forpligts Extradering at ophæve, men endogsaa ved det Sted, jeg til Fæste bekommer, at handle med mig paa bedste Maade efter Stedets Vilkaar og Lejlighed, hvormed vi begge ere fornøjede. Og som jeg ikke selv kan læse eller skrive, har jeg ombedet Iver Jørgensen, Peder Hansen og Bagge Sørensen dette med til Vitterlighed at underskrive, og at saaledes i alle Maader holdes og efterkommes skal, har jeg dette med egen Haand undertegnet. Datum Lindenborg d. 21de Maj 1707. Denne Forening er tydelig Ord fra Ord for Jens Kristensen oplæst, som han og saaledes har vedstaaet og indgaaet og sit Navn med disse tre Bogstaver (I C S) selv underskrevet, hvilket hermed testeres. Iver Jørgensen. B. Sørensen.

Den 20de Avgust enedes Ridefoged Villum Middelthon og Jens Kristensen Tisted om, at denne skulde antage den Gaard i Dollerup, som Knud Jensen Buus var gaaet fra af Armod og for sin Kones Sygdom, og derfor betale Herskabet og Fogden 20 Rdr. til Mikkelsdag, resterende Skatter 11 Rdr. og Skattekorn, endvidere Laanekorn 6 Tdr. Byg og 2 Tdr. Havre, hvorimod han skulde nyde to Aars Frihed for Hoveri og Landgilde, samt have 2 Træer i Skoven.

Samme Dag blev en anden Gaard i Dollerup, som Kristen Kjær havde maattet forlade for Armods Skyld, paa ganske anderledes gode Vilkaar bortfæstet til Mogens Jensen af Skibsted. Han skulde have 3 Aars Frihed for Landgilde, Hoveri, Ægt og Arbejde og 1 Træ i Skoven aarlig i 3 Aar og fornødent Ris og Lyng, samt Hjælp til at udage Gøden og pløje til Rug. Der var nemlig paa Gaarden kun 6 dygtige Bæster; men den gunstigste Betingelse var dog den, at Mogens Jensen maatte forlade Gaarden, hvis der kunde findes en anden, som vilde antage den paa billige Vilkaar, dog imod at han saa skulde antage sin Faders Anpart af Kjelds Gaard i Skibsted. Dertil kom endnu en Betingelse af noget tvivlsom Værdi, at nemlig Fæsteren skulde ægte Pigen Anne Nielsdatter, »som jeg har besovet«, skriver Ridefogden. Til Trods for disse Lokkemidler havde dog ingen godvillig villet antage Gaarden; men Villum Middelthon lovede at skaffe Mogens fri for Landmilitsen, hvortil han var udskreven, paa Foranledning af Ridefogden, der paa den Maade kunde faa Gaarden og Pigen forsørget.

1731 havde Kristen Kjær en Besætning af 11 Bæster, 3 Køer, 3 toaars Kvier, 2 toaars Stude, 3 Kviekalve, 1 Studekalv, 15 Faar. Bæsterne vurderes til fra 1 ℳ 8 ß til 7 Rdr. 2 ℳ Stykket, i Almindelighed til 3—6 Rdr.; Køerne omtrent 2—3 Rdr., hvert Faar 2 ℳ, 2 Søer 1 Rdr. 1 ℳ, 6 Galte 1 ℳ hver.

1762 var der i Dollerup foruden Bakgaarden 8 Gaarde, som alle tilhørte Lindenborg; de staa for Hartkorn 5 Tdr. 7 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. hver. Udsæd til hver Gaard var 6 Tdr. Rug, 12 Tdr. Byg, 15—16 Tdr. Havre, og der avledes 12 Læs Hø. Afgiften var 1½ Td. Rug, 1½ Td. Byg, 2 Tdr. Havre, 2 Rdr. Penge. Besætningen var 10—11 Bæster (en Mand havde 13), 5—6 Køer, 3—8 Stykker Ungkvæg, 12—20 Faar, 1—3 Svin, nogle Gaarde havde 1—3 Gæs, nogle 1—2 Stude. Avlsredskaberne vare 1—2 beslaaede Vogne, 2 Plove og 3 Harver. Gaardenes Tilstand var god; i hver var der en Jærnovn og Gruekjedel. Folkeholdet var knap saa stort som i vore Dage, nemlig 1—2 Karle foruden Manden og en Pige. Desuden var der 4 Gadehuse.

Inden 1785 var Klovagers Hartkorn bleven paalignet alle Gaardene, der saaledes fik 6 Tdr. $2^{7}/_{8}$ Alb. hver; desuden var

der kommen 1 Gadehus til. Byens Markgrænse var til Dels indhegnet med Grøfter og Jorddiger; »men til Fællesskabets Ophævelse havde de hidtil ikke kunnet formaas at give deres frivillige Samtykke, hvilket dog højgrevelige Herskab saa meget ønsker forud maatte erholdes, overbevist om, at saa længe Bonden tror, at hans Ødelæggelse er uomgængelig forbunden med Forandringen, blive mangfoldige Anstødsstene at hæve, der ellers vilde hæve sig selv. Ved Exempler, vilkaarlige Løfter om Arvefæste og Hovfrihed vil ventelig inden kort Tid udrettes mere, end hvor et Magtsprog alene afgjør Sagen.«

Udskiftningen foregik 1787, og Gaardene fik deres Agerjord paa to Steder, saaledes at deres liden Andel ubrudt Hede kom ind under den mindste Lod. Husmændene fik noget Ager og noget Hedejord til Faaregræsning, som de kunde bruge i Fællig eller faa udskiftet, eftersom de bedst fandt for godt.

Foruden Komarken, hvoraf Lindenborg optog det til den ene Gaard svarende Areal, men hvoraf Dollerup dog beholdt en bitte Stump, havde Byen 9 Vange, nemlig Kjærs Vang østen for den gamle Landevej langs Kjæret fra Byen til Komarken. Vesten derfor laa Koghøjs Vang, vest for den til Blenstrup Skjel Stisbjerg Vang, sønden for denne indtil den ny Kirkevej, der gaar lidt norden for, hvor den gamle bugtede sig, laa Bredvang, sønden for Kirkevejen Grønhøjs Vang med Grønhøj, sønden for igjen Katterøgels Vang, paa hvis østre Ende Katterøgel laa, og endelig allersønderst Tingvang; østen for de to sidste laa Klokkestensagre og østen for Skibstedvejen Sønderkjærs Agre fra Byen til Brobak, hvoraf det nederste kaldes Troldbakken. I en tysk Udskiftningsberetning nævnes ikke de to sidste Vange, men derimod Mysbjerg Vang, samt Hedevang ved Mølholm Skjel. Engene, som hver Gaard formedelst deres store Ulighed fik paa to Steder, vare tidligere delte i 10 Skifter, hvoraf nogle havde særegne Navne, der findes i Tingbogen for 1718, nemlig Nørre Krogs Eng, Steen Diges Eng, Lockebierre Eng, Abildsgaards Eng, Stenbieres Eng, Haal Eng og Broengen.

Ved Fastsættelsen af Hoveriet ved Lindenborg 1774 kom Dollerup Mænd til at forrette en hel Gaards Hoveri hver, hvilket var 20 Spænddage, 28 Gangdage. Efter Hoveriforeningen

af 1791 gav hver Mand i Hoveripenge 21—»—11 og skulde hjemføre 8 Læs Tørv fra Lindenborg Moser, forrette 2 Aalborgrejser med Korn eller Fedevarer, skaffe det slaaede Græs af Lindenborg Eng af 2 Karles Slæt, hjemføre 1 Favn Brænde, udføre 10 Læs Gøde og gjøre 6 Aalborg Rejser efter Tømmer for 3 ꝑ hver.

1806 var de 8 Gaardes Hartkorn 6 Tdr. $^2/_3$ Alb. hver, og der gik paa hver Tønde omtrent 10 Tdr. Land i Indmarken og 20—25 i Udmarken. Gaardenes Besætning var 8 Heste, 10—12 Fæhøveder, 18—20 Faar, 1 So og 2 Svin. Husenes Antal var 4, der hver havde 3—4 Tdr. Land. Hver Gaards Høavl kunde anslaas til 40—50 Læs.

Kaptajn ved Landeværnet Lars Nikolaj von Bregendahl fik siden en Gaard i Arvefæste, som han havde haft i Tidfæste siden 1805. Den aarlige Afgift var 100 Rdr. og ved hvert Ejerskifte 24 Rdr.; hvis Arvefæsteren lader Gaarden forfalde, maa Grundejeren lade den gaa til Avktion for Fæsterens Regning.

Ved den ny Matrikul fik Dollerup Gaarde betydelig mere Hartkorn. Kun 2 have lidt under 8 Tdr., Resten mellem 8 og 9. De 8 Gaardes Hartkorn er tilsammen 66 Tdr. 3 Skp. 3 Fdk. $1^1/_2$ Alb.; der er Fællesjord med 1 Skp. $^1/_4$ Alb. Htk. og 4 Huse med tilsammen 5 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Htk. Desuden er der 1 jordløst Hus og 1, der er bygget for faa Aar siden paa Arvefæstegaardens Grund. En Gaard er 1873 flyttet lidt uden for Byen.

Horsens.

Navnet Horsens skrives i de ældste Tider Horsnis eller Horsnes. Endelsen betyder Næs, og Byen er ogsaa anlagt paa et Næs, der skød sig ud i Vandet (Fjorden); i Vandets Sted findes nu Enge paa 3 Sider. Østen for laa et andet Næs, der udgjorde et Sogn for sig, Næs Sogn. Hors betyder Hest, og da saadanne Næs ofte benyttedes til Hestehaver, har her rimeligvis ogsaa været en saadan.

1360 og 1367 nævnes Horsens Sogn, men vistnok fejlagtig, da 1404 nævnes Horsens i Blenstrup Sogn. 1396 tog Erik af Pomern Vidisse af Breve lydende paa 4 Gaarde i Horsnesz.[1])

[1]) Æ. A. II 327.

Iblandt det Gods, Jep Kirt 1404 gav til Viborg Bispestol, var ogsaa alt hans øde Jord i Horsnes i Blenstrup Sogn, og 1408 gav Jens Kruse, Væbner, bl. a. 1 Gaard og 1 øde Bol i Horsens til Blenstrup Kirke. 1497 skjødede Niels Maltesen i Gundested 1 Gaard i Horsnis til Viborg Bisp, til hvem den var pantet 4 Aar i Forvejen.[1]) 1506 skjødede Niels Jensen (Seefeld) i Rævs 1 Gaard i Horsnis til Guding (Gudum) Kirke, hvortil den var pantet 4 Aar før.[1]) 1530 tog velb. Svend Anders Jakobsen (til Vorgaard) en Lavhævd paa 1 Gaard i Horsens med 4 Fjering Jord, med mere Gods.[2]) 1561 fik Korfits Wiffert i sit Mageskifte med Kongen 2 Gaarde og Herligheden i en Kirkegaard (der laa til Guding Kirke). 1579 fik han endvidere 2 Gaarde, hvoraf den ene med 2 Beboere senere regnes for 2 Gaarde. 1647 fik Fru Margrete Marsvin i Magelæg af Kronen 1 Gaard og af Aalborg Hospitals Gods 2 Gaarde. 1662 hørte som Adelsgods under Lindenborg 10 Gaarde, hvoraf 1 Kirkegaard og 1 kaldes et Bol, hvilket Navn den længe beholder; desuden 13 Kirkejorder og Enge paa Horsens Mark og Kjær, samt 3 Gadehuse, hvoraf der gjordes Ugedagstjeneste.

Efter Jørgen Seefelds Død kom 2 Gaarde til Ringsted Herreds Kirke, hvorfra Grev Ulrik Frederik Gyldenløve fik dem. De kom først atter til Lindenborg 1720; de andre 8 Gaarde kom snart til Daasborg.

Disse Gaardes Landgilde er i Reglen uforanderlig; dog har Kronen før 1579 givet en af Gaardene Afslag i Landgilden, og mellem 1647 og 1681 er i et Tilfælde 1 Pund Smør ($^2/_3$ Td. Hartkorn) forandret til 1 Ørte Havre ($^5/_4$ Td. Hartkorn), altsaa en Forhøjelse. Hestegjæsteri forandres til Penge, saaledes at 1 Hests Gjæsteri afløses med 12 ß Penge.

1683 gjorde Horsens Mænd Akkord med Friherreinden om at levere for Konge- og Kirke-Tienden af hele Byen, undtagen Herredsfogdens Gaard, 10 Tdr. Rug, 2 Tdr. 5 Skp. Byg, 2 Tdr. 5 Skp. Havre.

Udskrift af Landmaalerforretningen 1683. Horsens Bys Markeskjel begynder ved Enden af Tuukjæret i Aaen og strækker sig sønder op med Grøften mellem Lindenborgs og

[1]) Æ. A. II 327.
[2]) Af Tulsted Arkiv.

og Horsens Enge vesten om Stendiget til Skovbjergs Bakke og Høj til Herredsfogdens Ager, saa sønden om Ageren i Vester til Kjærlingstien, op ad Skjelbaarden og Skjelbaardsdiget til Battiskrog, saa i Sønder til Vestervangs Hjørnedige, saa i Sydvest til Askildrup Markdal, saa i Vester ud til Bækken og i Nør med Bækken til Haals Bro Aa, saa i Øster med Aaen til Enden af Tuukjæret, hvor Markskjellet tog sin Begyndelse.

Engbunden til denne By begynder sønden Øxenvads Mølledam østen Bækken ved Askildrup Eng, gaar saa alt nør ned, østen med samme Bæk til Haals Bro Aa, saa i Øster med Aaen til Tuukjæret og den Grøft mellem Lindenborgs og Horsens Enge.

Herredsfogden. I en Del af det 17de Aarhundrede boede Herredsfogden i Hellum Herred i Horsens. Først var der Niels Jensen, der nævnes som Herredsfoged 1637. Han boede i den nordøsterste Gaard, hvor han (eller hans Søn) skal have bygget det endnu staaende Rollingshus, der bærer Præget af at være opført af en Mand lidt udenfor almindelig Bondestand, i det det har en Udbygning midt paa med Kvist. Til dens Rolling skal være brugt Egetømmer, der er skovet østen for Lindenborg paa den Vang, der hedder Blaahvæs, og som den Gang efter Sagnet skal have været begroet med Egeskov. Da Fru Margrete Marsvin 1647 mageskiftede med Kronen, havde hun begjæret ogsaa Herredsfogdens Gaard, hvortil Lensmanden ingen Indvending gjorde; men Niels Jensen beklagede sig derover for Kongen og ansøgte om at maatte forblive under Kronen, hvortil Kongen ogsaa gav Befaling, da der blandt det Gods, der udlagdes til Gjengjæld, ikke var saa god en Gaard, som Niels Jensen kunde faa til Gjengjæld og saa blive ved sin Bestilling.[1]) Ved Mageskiftet fik Fru Margrete Marsvin jus patronatus til Blenstrup Kirke. Af de mange Kirkejorder og Enge i Horsens havde Niels Jensen fra omtrent 1631 haft et Stykke i Fæste, som han igjen havde fæstet bort til sin Broder, Knud Jensen, indtil Lensmanden forbød ham at gjøre Len af Len. Nu tog Fruen imidlertid denne Jord fra ham og gav den i Fæste til sine Tjenere, hvoriblandt Niels Jensens Broder var. Derover klagede han til Kongen i følgende

[1]) Jydske Tegnelser XI 297, 311.

Brev[1]): Stormægtigste, højbaarne Fyrste, allernaadigste Herre og Konge! Gud almægtigste spare og bevare eders kongelige Majestæt ved langvarende og lyksaligt Regimente til al timelig og evig Velfærd og Salighed! Allernaadigste Herre og Konge! Eftersom jeg fattige Mand, eders kongl. Maj.s underdanigste Tjener højlig er foraarsaget ved min ydmygelig Supplikation for eders kong. Maj. allerunderdanigst at andrage, hvorledes ærlig og velb. Frue Fru Margrete Marsvin, sl. Hr. Jørgen Urnes, har uden al Dom og Rettergang frataget mig nogen Jord og Eng, liggende til Blenstrup Kirke, og det forundt hendes egen Tjener igjen at bruge, hvorover min Avling og Bjergning er meget forringet, mig, min Hustru og Børn til allerstørste Skade, hvilke for^te Jord og Eng jeg fattige Mand har stedt og fæst af ærlig og velb. Mand Jens Juel, forrige Lensmand paa Aalborghus og nu salig med Gud, ungefær 18 Aar siden, og hvis Fæstebrev jeg derpaa havde, er mig udi forleden Ufreds Tid fra Hænde kommen, og ingen Aarsag jeg veed mig dertil at have givet den gode Frue udi nogen Maader, uden at hun er bleven mig ugunstig, formedelst jeg supplicerede til eders kongl. Majestæts Hr. Fader, højlovlig Ihukommelse, anlangende den Gaard, jeg paabor, som hun begjærede at ville have til Mageskifte, hvilket hun ikke bekom, formedelst hun ikke vilde give hans kongl. Maj. og Kronen saa god en Gaard igjen, som hans Maj.^s Brev derom videre formelder, og jeg fattige Mand formedelst Fjendernes Indfald og Udskattering, saavelsom mange besværlige Rejser, jeg har gjort, formedelst samme min Gaard maatte forblive under Kronen, ikke formaar at udstaa nogen Trætte med gode Frue. Hvorfore jeg fattige Mand er paa det allerunderdanigste af eders kongl. Maj. begjærende, at jeg samme for^te Jord og Eng igjen maatte bekomme, saavelsom for hvis Skade, jeg derpaa har lidt, maatte erstattes. Eders kongl. Maj. vilde allerunderdanigst (!) værdes til denne min allerunderdanigste Supplikation udi kongelig Mildhed anse og mig fattige Mand til Hjælp og Trøst et naadigt og mildt Gjensvar herpaa allernaadigst meddele.

Saadanne eders kongl. Maj.^s Velgjerninger vil den almægtigste Gud rigelig belønne, jeg med min fattige Hustru og Børn skal det ikke forglemme, men det daglig ihukomme med

[1]) Jydske Indlæg for 1650.

vore Bønner til Gud allermægtigste, hvilken samme gode Gud hermed vil have eders kgl. Maj. under sin guddommelige Beskjærmelse til evig Velfærd allerunderdanigst befalet. Datum Horsens d. 24de Marts 1649. Eders kongl. Maj.s allerunderdanigste Tjener Niels Jensen.

Der kan ikke være Tvivl om, at han har beholdt den fæstede Jord. Han døde 1667, og Præsten skrev i Kirkebogen: »Den 17de Januar begrov Hr. Bertel i Brøndum Niels Jensøn, fordum Herredsfoged i Horsens, paa mine Vegne.«

Derefter er Gaarden bleven udlagt fra Kronen, uvist til hvem; men 1681 ejede Jomfru Øllegaard Hansdatter (von) Habervalt den.

Jens Nielsen blev Herredsfoged i sin Faders Sted, og efter Kr. V's Tronbestigelse ansøgte han om Konfirmation derpaa. Efter Enevældens Indførelse fik de allerunderdanigste Supplikationer et endnu højere Sving end før. Jens Nielsen skriver saaledes: Kongen ske Lykke, Kongen ske Lykke! Stormægtigste, højbaarne Fyrste, allernaadigste Arveherre og Konning! Efter eders kongl. Maj.s naadigste Befaling de dato Kjøbenhavn d. 12te April 1670 indstiller jeg mig underskr. eders kongl. Maj.s fattige Arveundersaat og Tjener allerydmygeligst og underdanigst supplicando begjærende, at jeg af eders kongl. Maj. paa et Herredsfogderi under Aalborghus Len i Hellum Herred naadigst maatte konfirmeres. Og eftersom Gaarden, jeg paabor, fra Lenet er udlagt og jeg ganske intet pro officio nyder, om mig af eders kongl. Maj. en Tingskjæppe eller halv i Herredet naadigst maatte tillades. Saadan kongl. Clements og Naade har jeg som en edsvoren tro Arveundersaat og Tjener med Taknemmelighed indtil Døden at ville erkjende og i mine daglige Bønner til Gud allermægtigste at ihukomme. Kongernes Konge velsigne og bevare eders kongl. Maj. udi et langvarigt og lyksaligt Regimente og efter denne forkrænkelige Krones Aflæggelse krone eders Maj. med den uforkrænkelige Æres Krone evindelig. Det ønsker jeg eders kongl. Maj.s fattige Arveundersaat og Tjener. Datum Kjøbenhavn d. 24de September 1670. Jens Nielsen.

Eftersom Gaarden, hvorpaa Supplikanten bor, udlagt er, saa at han slet intet af at leve for sin Tjeneste nyder, hvorvel nødigt var, at iligevel nogen Retten sammesteds forestod, og han sig udi den sidste Belejring for Kjøbenhavn under Øverste

Krag hel vel holden haver, som hans Pas videre forklarer, da havde vor salige Konge, højlovligst Ihukommelse, derfor særdeles Benaadninger tilsagt, og staar det til hans kongl. Maj.s allernaadigste Behag, om ham ligesom andre den allerunderdanigst begjærende Afgift bevilges maatte. P. Charisius.

Han fik Konfirmationen d. 28de Sept. Indtil 1681 var han tillige Fuldmægtig for sin Husbonde, Jomfru Øllegaard Hansdatter.

Da Birket blev oprettet 1681, blev ansat som Dommer Kristen Nielsen i Ellidshøj og som Skriver Lavrids Kristensen Corl i Poulstrup, senere Prokurator i Aalborg. Men Friherreinden skiftede strax Sind og udstedte følgende Brev:

»Eftersom jeg forleden for min hastige og nødvendige Rejse, efter Mogens Villumsen paa Raakilde hans Begjæring og Rekommendation, har tilladt en Person, nemlig Kristen Nielsen udi Ellidshøj Birkeretten udi mit Baroni Lindenborg indtil videre at betjene, saa vil jeg hermed have samme Seddel revoceret, eftersom samme Person ej dertil dygtig og suffisant, som jeg havde forment, skal befindes. Lindenborg d. 9de Novbr. 1681. Sophia Amalia Lindenou B.«

Samtidig udstedte hun Bestalling til Jens Nielsen som Birkefoged, dog med det udtrykkelige Forbehold, at efter hans Død behøvede Friherskabets Besidder ikke igjen at tage den følgende kongelige Herredsfoged til Birkefoged. Til Birkets Beboere udgik følgende Brev:

»Anbefales samtlige mine Tjenere, som bruge Avl og bygge og bo udi mit Baroni Lindenborg, at de aarlig hver Mikkelsdag give og levere til min Birkefoged velagte Jens Nielsen udi Horsens en Skjæppe Rug, ej tvivlende, at andre Proprietariers Tjenere udi Birket og i lige Maade for Rettens Administration hannem dermed betænke. Lindenborg d. 1ste Avgust 1682.«

Dog maatte han 1684 erhverve Dom over Dollerup og Blenstrup Mænd for Fogedkornet for 1682—3 og 1685 over Beboerne af Gjerding, Blenstrup og en Del af Gunderup Sogne for Restancer. Sidstnævnte Aar mødte for Retten Povl Knudsen af Askildrup, som svarede, at »vilde hendes Naade kvittere det udi hans Landgilde, skulde han det udgive«; men dertil toges intet Hensyn. Samme Aar kom det til Trætte med Johan Adolf Clerque til Kyø, der paa sine Tjeneres Vegne

i Gunderup Sogn protesterede mod, at disse betalte Fogedkorn; han mente, at de aldrig havde udgivet Fogedkorn til Herredsfogden i Fleskum Herred, og Loven melder, at Herreds- og Birkefogder skulle intet videre nyde, end de have nydt fra Arilds Tid, ligesom ogsaa, at Friherreinden selv burde underholde sin Birkefoged. Sagen udsattes i 6 Uger; men da saa ingen af Bønderne mødte eller nogen paa deres Vegne, afsagde Sættedommeren følgende Dom: »Eftersom hans kongel. Maj. har underlagt Gunderup Sogn under Lindenborg Birk og Friherreinden har gjort den Anordning, at hendes Tjenere i Birket skulle give Birkefogden aarlig en Skjæppe Rug, da ses ikke, at de andre Gunderup Sognemænd kunne befries, at de jo og pligtige ere at give Birkefogden for Rettens Administration aarlig af hver Gaard en Skjæppe Rug.«

Den 1ste Februar 1696 blev Jens Nielsen Oustrup beskikket til Herredsfoged, da Jens Nielsen havde afstaaet ham Embedet for Alderdom og Svaghed, mod nødtørftigt Ophold hans Livstid. Jens Nielsen Oustrup blev dog d. 29de December s. A. beskikket til Byfoged i Aarhus, og Kristen Dideriksen Skovstrup blev Herredsfoged her.

Den 11te Marts 1696 døde Herredsfoged Jens Nielsen i Horsens, »og begrov Hr. Bertel i Brøndum ham paa mine (Sognepræstens) Vegne d. 19de ejusdem i hans Alders 64 Aar.«

Om han har været gift, er uvist; men ved sin Død efterlod han sig hverken Kone eller Børn. Derimod havde han 5 Søskende: 1) Jens Nielsen Horsens, Præst til Bælum og Solbjerg. Han var vel død nu, men havde med sin Hustru Maren Pedersdatter efterladt sig en Del Børn, blandt hvilke Niels Jensen, der blev Farfaders Fader til Digteren Steen Blicher. En anden af Hr. Jens Nielsens Sønner, Mag. Peder Blicher, var Farfader til Grundtvigs første Hustru. Maren Pedersdatter var nu gift med sin første Mands Efterfølger, Hr. Ove Lavridsen Helsted.[1]) 2) Jørgen Nielsen Horsens af Norge, kgl. Maj.s Fændrik. 3) Mette og 4) Kirstine Nielsdøtre, begge ugifte, hidtil boende hos Broderen i Horsens. (Den sidste blev vistnok d. 20de Septbr. 1696 gift med Hans Frandsen Grise af Aalborg.) 5) en nu afdød Søster, der var gift med Niels Kristensen Oustrup i Stenild og havde en Søn Niels Nielsen.

¹) Heraf ses, at Steen Blichers Opgivelser i sin Selvbiografi ere urigtige, ligesom heller ikke Wibergs Efterretninger kunne være rigtige.

Da Herredsfogden havde været Jomfru Øllegaard Habervalts Fæstebonde, skulde hendes Fuldmægtig Jørgen Worm i Fjellerad holde Skifte efter ham. Til Synsmænd lader han udnævne fire af Jomfru Øllegaards Bønder trods Arvingernes Indsigelse. Disse lade hende siden stævne for at paahøre Opkrævelse af Synsmænd, hvorimod hun gjør Indsigelse og undrer sig over, hvorledes nogen »tør være saa dumdristig og lade min Fuldmægtig eller mig stævne til noget Syn paa min egen Gaard.« Der udnævnes dog fire af hendes Bønder og fire af Lindenborgs Bønder, hvilke mødte i Horsens d. 20de Juli; men Jørgen Worm forbød dem at gjøre deres Forretning, hvorpaa Jomfru Øllegaards Bønder tog bort med ham. De fire andre ansatte Gaardens Brøstfældighed til 53 Rdl. 2 ℳ, en ikke lille Sum dengang. Imidlertid gik Skiftet for sig, og bl. a. blev udlagt til General Gyldenløve for betalte kongelige Kontributioner et Ege-Ølkar for 5 ℳ. Dette Kar var saa stort, at det ikke kunde komme ud, med mindre Stolper, Løsholt, Væg eller Fodtræ skulde nedbrydes og brækkes. Derom kom det til vidtløftige Stridigheder mellem Forvalteren paa Lindenborg og Jørgen Worm. Denne skriver i et Indlæg: »Ikke heller tror jeg, at det er med hans høje Excellences Begjæring, at min Husbonds Fæstebonde for dette lumpne Kars Skyld at faa ud skulde hugge Vægge eller Stolper ned, saa formoder jeg, at naar Kristen Sørensen (den nuværende Fæster) leverer for Karret 5 ℳ, som det er taxeret for, hvilke Penge og nu udi Retten præsenteres, at jeg og han for saadan unyttig Stævnemaal og Trætte, som Forvalteren os paafører, vorder liberet og frikjendt; dersom den højbaarne Herre, hans høje Excellence, kunde derved ske nogen fornøjelig Velgefald, da vilde jeg understaa mig paa min Husbondes Vegne (om det var muligt den ene Væg af Sølv, den anden af Guld) selv med egen Haand at nedbryde og Karret udtage.« Imidlertid maa Jørgen Worm have forglemt at præsentere de 5 ℳ udi Retten, og Kristen Sørensen erklærede, at han ikke vilde betale dem, saa at Enden alligevel blev, at denne dømtes til at skaffe Karret ud under Exekution efter Loven og endda betale 1 Rdl. i Omkostninger.

Den 2den April 1707 skjødede Frederik Kjær af Aalborg til sin Morbroder Niels Sørensen Buus i Nøtten en Gaard i Horsens, som bebos af Kristen Sørensen, af Hartkorn 10 Tdr.

2 Skp. 3 Fdk. 2 Alb., skylder aarlig 2 Ørter Rug, 2 Ørter Byg, 3 Ørter Havre, 2 Pund Smør, 1 Føle at holde, 1 Brændsvin, 1 Rd. Gjæsteri; 1 Rd. Arbejdspenge. Søren Nielsen Buus i Nøtten skjøder 1757 Gaarden til sin Søn Niels Sørensen Buus for 500 Rdl. Denne sælger 1766 Gaarden til Lindenborg for 820 Rdl. dansk Kurant Mønt; »med Gaarden og dette Kjøb følger det unge Mandskab, som er paa Gaarden, som bestaar udi tvende Sønner.«

Lindenborgs 8 Gaarde i Horsens vare temmelig forskjellige baade i Henseende til Hartkorn, Udsæd, Afgifter og Besætning. Bygningerne vare 1762 gjennemgaaende daarlige, i 3 af dem fandtes ikke engang Jærnkakkelovn. Der var 4 Gadehuse i Byen. Hartkornet var i alt 58 Tdr. 3 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. Dertil kjøbtes Nørgaard — 7 Tdr. 2 Fdk. 1 Alb. Hartk. — af Major H. G. von Deden til Randrup og Kongstedlund, samt den forrige Herredsfogedgaard, saa hele Hartkornet blev 75—7—1—2. Da der 1767 gaves Tilladelse til at indtage to Bønders Gaarde under Lindenborg, var det paa den Betingelse, at der skulde oprettes to til, saa at der paalignedes dem af Byens Hartkorn. Dette skete samtidig med, at Gaardene i hver By paa hele Godset gjordes lige i Hartkorn. De 12 Horsens Gaarde fik hver 6 Tdr. Hartk.; men de to nye lagdes ude i Heden, saa Byen selv beholdt det gamle Antal, nemlig 10 foruden en til paa 3 Tdr. Hartk. De overskydende 7 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. tillagdes et Hus; desuden fandtes der et Hus med Kaalhave uden Hartkorn.

Ved Udskiftningen 1787 fik hver Mand sine Agre og Enge paa to Steder og ligesaa Heden, da man var til Sinds at opbryde den ene, dertil skikkede Del og beholde den anden til Ildebrændsel, Svine- og Faaredrift. Der udflyttedes to Gaarde, begge østen for Byen, den ene til Skovsbjerg.

De 10 Horsens Gaarde og Hedegaardene gjorde fra 1774 Helgaards-Hoveri (20 Spænddage og 28 Gangdage), den ene Gaard Halvgaards Hoveri. 1791 afløstes hver Helgaards Hoveri med 21 Rdl. og Arbejde ligesom Dollerup.

De 10 Horsens Gaarde havde 1806 en Besætning hver paa 8 Heste, 10—11 Fæhøveder, 18—20 Faar, 1 So og 2 Svin; der avledes aarlig 20—30 Læs Hø.

For Tiden er der i Horsens By 9 Gaarde, udflyttede 3 foruden Hedegaardene. I Byen er 1 Hus med Hartkorn, 2

uden Hartkorn, og paa 3 Gaardes Hedemark er der opbygget 3 Huse. Det samlede Hartkorn, Hedegaardene undtagne, er 74 Tdr. 6 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. og er altsaa betydelig forøget ved den ny Matrikuls Indførelse.

I Følge Kort og Beregninger vare Byens 9 Vånge før Udskiftningen i Østen for Byen Kvoldbjergs Vang, østen for den Tungers Vang, sønden for den laa Kirkevejs Vang, Lammerhøjs Vang og Skjal Vang (østerst), sønden for den sidste Skovsbjerg Vang, vest for den Vaderhøjs Vang, Vonhøjs Vang lige syd ud for Byen og Vestervang vest for Byen.

Horsens Hedegaarde bleve 1768—9 opbyggede af nyt, og de fik af Byens Hartkorn 6 Tdr. hver. Paa Herskabets Bekostning fik de deres Marker indhegnede med Grøfter og Jorddiger, der dog ikke stod godt i den sandige Jordbund. Jorden brugte de først Ager om Ager med hinanden. De stod sig ret godt i Førstningen, men bleve dog snart forarmede. 1791 bleve de fritagne for at svare Hoveripenge for det første, men lovede, at naar deres Vilkaar forbedrede sig og Herskabet fordrede det, skulde de yde og arbejde som de andre Horsens Gaarde. Ved 1806 kunde hver Gaard kun holde 4 Heste, 5—6 Fæhøveder, 18—20 Faar og 1 So. Ved den ny Matrikul bleve de 12 Tdr. Hartkorn nedsat til 8 Tdr. 5 Skp. 2 Fdk. 2 Alb., der nu er fordelt paa 4 Gaarde og et Hus.

Askildrup.

Indtil for faa Aar siden bestod Byen af 6 Gaarde, hvoraf dog Storgaarden var delt i to, og 1 Bol, og dem kan man forfølge lige op til den katholske Tid.

1451 blev der indgaaet Forligelsemaal mellem Mariager Kloster og Wulf Pedersen og hans Broder, at de skulde give Landgilde af Askildrup, de iboede, til Klosteret, og 1499 fik dette Stadfæstelse paa en Gaard i Askildrup.

1408 gav Jens Kruse, Væbner, til Blenstrup Kirke to Gaarde i Askendrop, og 1440 indgik Tamis Rod Forligelse med Biskop Herman, at denne skulde beholde de to Gaarde i Askildorp [1]); det var uden Tvivl de samme to Gaarde. 1502 pantsatte Thomas Rod en Gaard i Askildrup til Lazarus

¹) Top. Saml. Viborg. — Æ. A. II 289. 278.

Thomiszen, Borgmester i Aalborg; men 1503 skjødede han den til Viborg Stift[1]).

1515 skjødede Niels Jensen (Seefeld) af Rebsnis et Bol i Askildrup til Biskop Erik Kaas, og vist omtrent paa samme Tid Storgaarden og Møllen[2]).

Den 21de Septbr. 1517 indgik Biskop Erik Kaas og Peder Hvas i Komdrup følgende Mageskifte[3]): Vi Erik Kaas med Guds Naade Biskop i Viborg kundgjøre med dette vort aabne Brev, at vi have gjort et venligt og kjærligt Mageskifte med velb. Svend Peder Hvas til Komdrupgaard, som her efterfølger, at han skal have af os en Viborg Biskopsdoms Gaard og Gods liggende i forne Komdrup By i Hellum Herred, som Thomas Poulsen ibor og skylder aarlig fire Ørter Korn med andre smaa Bede, og herimod til Vederlag skal vi have af forne Peder Hvas til Viborg Biskopdom en Gaard liggende i Blenstrup Sogn i Askildrup, som Lars Jensen ibor og skylder aarlig 3 Ørter Korn, 1 Pund Smør, Lam, Høns, Gaas, hvilken Gaard forne Peder Hvas i Pant har af velb. Mand Jesper Tordsen i Hørbylund. Og skal dette Mageskifte stande ved Magt ubrødelig, saa længe forne Gaard i Askildrup bliver forne Peder Hvas lovlig afløst, og naar saa sker, skal vi igjen have forne vor Gaard i Komdrup kvit og fri uden al Hinder og Gjensigelse og da Peder Hvas ingen Del eller Rettighed at have til hin efter denne Dag i nogen Maade. In cujus rei testimonium sigillum meum præsentibus est impressum una cum sigillo discretorum dominorum Petri Kanuti officialis in Nes, Nicolai Henrici de Gerholm, Nicolai Iohannis de Reffs armigeri. Datum Halchier anno domini mdxvij vigilia sti Matthei apostoli.

Jesper Tordsen til Hørbylund skal 1516 have tilskjødet Bispen en Gaard og et øde Bol i Askildrup[4]); men dette Aarstal er uden Tvivl urigtig angivet, da det vel maa være sidstnævnte Gaard, hvortil han fraskjøder sig sin Ret.

Efter Reformationen gik hele Askildrup som Kirkegods over til Kronen, og det Gods, der laa under Bispestolen, samt to Gaarde i Horsens udgjorde det Gods, der laa under Næs. Da Holger Wiffert 1561 fik Godset, var Landgilden (Stor-

[1]) Æ. A. II 281. 290.
[2]) Æ. A. II 273.
[3]) Top. Saml. paa Perg. Hellum H.
[4]) Æ. A. II 273.

gaarden og Møllen undtagen) saaledes: Søren Jensens Gaard 1 Ørter Rug, 2 Ørter Byg, 1 Ørte Havre, 1 Pund Smør, 1 Skovsvin, 2 Høns, 1 Gaas, 1 Lam. Thomas Poulsen og Jens Thomasen hver 1 Ørte Rug, 1 Ørte Byg, 1 Ørte Havre, 1 Pund Smør, 1 Skovsvin. Peder Fiskers Bol 1 Pund Smør. Af Peder Willandsens Gaard hørte Herligheden til Næs, men Landgilden gaves til Kirken. 1583 fik Korfits Wiffert endvidere Kristen Ibsens Gaard, der skyldte 1 Ørte Rug, 1 Ørte Byg, 1 Ørte Havre, 1 Brændsvin, 1 Lam. Denne Gaard var sagtens den, der havde tilhørt Mariager Kloster; men da Fru Anne Krabbe, Axel Wifferts Efterleverske, til Wiffertsholm, 1581 ejede Gods i Askildrup, som hun havde arvet efter sin Søn Axel Wiffert Axelsen, maa det vel have været denne Gaard; naar den er kommen bort fra Klosteret eller atter til Kronen, er uvist. 1662 var det samme Gods under Kronen og desuden to Gadehuse, af hvilke hvert skyldte 1 Pund Smør, tre Gadehuse, der gjorde Ugedage, og et øde Hus. Det samme Gods blev kjøbt til Daasholm, inden dette blev Friherskab.

Den største af Gaardene i Byen skylder som tidligere med Tillæg af 1 Fødenød, men Hønsene anføres ikke; de andre Gaarde, der før skyldte 3 Ørter Korn, 1 Pund Smør og 1 Svin (og den ene 1 Lam), have alle faaet Tillæg af Lam, Gaas og Høns, en tillige 3 ß Gjæsteri, en anden 1 Fødenød og 21 ß 1 Alb. Gjæsteri, en tredje 2 Fødenød og 21 ß 1 Alb. Gjæsteri.

Udtog af Landmaalingsforretningen 1683. Askildrup Bys Markeskjels Anfang er i Markdal, saa i Øster med et gammelt Dige norden om Gedhøj og i Sydøst vesten med Tingvejen, saa i Sønder til Tingmosen og i Vester ad Mogenses Grave imellem Brøndum Høje og Starhøje, saa i Nordvest over Hellumvejen til en Skjelsten mellem Sejlstrup og Askildrup Ejendom, saa i Nør til Langhøj, hvor Skjelsten er vesten Højen (og i gammel Tid gik lige nør derfra til Mølbækken, saa i Nordost med Bækken til Stampemøllen), saa i Nør op ad Hulvejen ned ad Hødal i Nordøst til mod ØxenvadsØlledam, saa i Sydøst op ad den gamle Bæk og til fornævnte Markdal, hvorfra der begyndtes.

En tyveaars Karl, Hans Gundesen af Horsens, var 1709 taget til Soldat, men blev fri paa følgende Betingelser: »Som jeg undertegnede Hans Gundesen er ansagt til at være Soldat,

saa i Henseende, at jeg derfor maatte være befriet for at tjene rolig, hvor jeg kunde, og tjene noget lidt til Undsætning for mine trende smaa Søskende, som ere baade fader- og moderløse, beder jeg at maa være forskaanet derfor indtil videre, derimod jeg mig belover og mig tilforpligter at fæste paa Lindenborg Stavn hos mit høje Herskab og ingen andensteds om fire Aar efter Dato, hvor det mig anvisende vorder paa lovlige og billige Konditioner, dog ej paa noget øde Sted, og om jeg før et kunde antage, skal jeg ikke derudi findes vægerlig; derimod Willum Middelthon paa Herskabets Vegne og naadigste Behag ham og belover for Lindenborg Godses Indrollering at friholde og herefter paa Aarsdag Tingsvidne at maa meddeles uden foregaaende Stævnemaal. Des til Bekræftelse under vore Hænders Underskrift. Lindenborg den 16de April 1709. Willum Middelthon. Hans Gundesen. Til Vitterlighed efter Begjæring: Povl Knudsen. Niels Nielsen.«

Paa samme Tid boede en Mand i Askildrup ved Navn Kristen Villadsen. Han havde ungefær 9 paa 10 Aar siden beboet sin Kones Faders, sal. Lavrs Povlsens Gaard, og imidlertid lidet eller intet paa Gaarden »bygget, kostet og anvendt, som endnu øjensynlig kunde ses. I de samme Aaringer har han ladet en Del Jord i alle Vangene ligge efter ugødet, udyrket og ubesaaet, som skulde have været inde tillige med de andres Vangeskifter.« Hans Bo blev registreret, og der fandtes følgende i Gaarden: Bæster: 1 sort Hest 2 Rdl. 4 ℳ, 2 sortebrune do. 8 Rdl., 1 brun Hestplag 3 Rdl. 2 ℳ, 1 brun Hoppe 4 Rdl., 1 brunblisset do. 2 Rdl. 4 ℳ, 1 brun Marplag 2 Rdl. 2 ℳ, 1 brunt Hestføl 1 Rdl., 1 brunt Marføl 1 Rdl. Fæ: 1 sort Ko 1 Rdl. 2 ℳ, 1 sort Kvie 1 Rdl. 4 ℳ, 1 sort Stud, Ungnød 1 Rdl. Faar: 10 Stykker à $2^1/_2$ ℳ, 4 Rdl. 1 ℳ, 1 Gaas og 4 Unger à 10 ß, 3 ℳ 2 ß. Indboskab: 1 gl. Egekiste med Laas og Hængsler 4 ℳ, 1 gl. Halvkiste 1 ℳ 8 ß, 1 gl. Eskebord med aaben Fod 1 ℳ, 1 halvgl. do. 8 ß, 1 gl. Fyrreskab uden Laas 1 ℳ, 1 Jærngryde 4 ℳ, 2 gl. Halvtønder 1 ℳ, 1 Grynkurv 4 ß, 1 gl. Haandkværn med tvende Stene 3 ℳ, 1 gl. Høle med Krog og Drag 1 ℳ 8 ß, 1 gl. Øxe 4 ß, 1 gl. Jordspade 3 ß. I Gaarden: 1 Plov med Jærn og Dræt 4 ℳ, 2 Harver 8 ß, 2 gl. Vogne med Seler, Kobler og et Par Puder, Tømme, Haver og Leder 3 Rdl. 2 ℳ, 1 Skærkiste og Kniv 1 ℳ. Korn i Laden: Byg to Gulve,

ansat for 14 Tdr. à 8 ℳ, 18 Rdl. 4 ℳ, $1^1/_2$ Gulv Rug, ansat for 2 (?) Tdr. Rug, 10 Rdl. 4 ℳ, $2^1/_4$ Gulv Havre, ansat for 10 Tdr. Havre, 16 Rdl. Hø, deraf er noget i en Hæs, som ved Gaarden forbliver. I alt 86 Rdl. 1 ℳ 13 ß.

Beregning over, hvad Restanser og andet som Kristen Villadsen resterede: Skatter til 1 Maj 1710 18 Rdl. 11 ß, Aar 1709 Landgilde 13 Rdl. 2 ℳ, høje Herskabs Restans efter Doms Formelding 85 Rdl. 3 ℳ 6 ß. Anno 1708 Rest Rug 4 Skp. 1 Rdl. 4 ℳ, Laanebyg 1709 2 Tdr. à 10 ℳ 3 Rdl. 2 ℳ, Skattekorn 1710 10 Rdl. 2 ℳ. Inventarium og Gaardens Besætning efter Forordning 6 Bæster à 8 Rdl. 48 Rdl., 1 dygtig Plov 1 Rdl. 4 ℳ, 1 dygtig Vogn 6 Rdl. 4 ℳ, 1 Harve 3 ℳ, 8 Tdr. Rugsæd à 5 Rdl. 2 ℳ 16 Rdl., 8 Tdr. Bygsæd à 1 Rdl. 2 ℳ 10 Rdl. 4 ℳ. Gaardens Brøstfældighed: Isterrollingen 20 Rdl., begge Laderne ganske forfaldne og fast øde, 22 Bindinger, vil koste at opbygge à Binding 4 Rdl. 58 Rdl. 4 ℳ, det vestre Fæhus 10 Rdl. I alt 308 Rdl. 5 ℳ 5 ß. Kristen Villadsen dømmes til at have sit Fæste forbrudt og betale Restanserne 222 Rdl. 3 ℳ 8 ß og Omkostninger 2 Rdl. inden 8 Uger, eller nyde Nam og Udlæg i sit Bo; hvis hans Midler ej skulde findes tilstrækkelige, da bør han lide efter Loven paa sin Person.

Synet over Gaarden var taget d. 30 Septbr.; men allerede d. 18 Septbr. havde man givet Hans Gundesen Fæstebrev paa denne Gaard, der stod for Hartkorn 5—6—2—1—, og han skulde betale 4 Rdl. i Indfæstning. Summen er just ikke stor; men Gaarden er ogsaa derefter.

Bakgaarden (nu under Ulvedal) var efter 1681 bleven delt i to Dele, af hvilke Niels Nielsen havde den ene, bestaaende af tvende Favne Avl og var $^1/_3$ Gaard; men 1694 maatte han afstaa den for Armods Skyld til Laurs Andersen Nørgaard og Jens Kristensen Bak. Laurs Nørgaard skulde henflytte sin Del af Husene til sin egen iboende Gaards Plads, og Vangene skiftede de, som de bedst kunde. »Og som samme Gaards Huse vare ganske øde og forfaldne og fornævnte to Mænd ere tiltvungne imod deres Vilje samme at antage«, er der forundt dem en liden Frihed for Gaarden at opbygge, nemlig Hovfrihed til Mikkelsdag, og da skulde de arbejde begge lige med en af deres Grander der i Byen. Efter Jens Baks Død fik Hans Nielsen fra Horsens Gaarden 1707; men

han rømte fra den 1712. I Juli Maaned blev der lyst efter ham fra alle Prædikestole i Birket, samt af Præsten i Julstrup, fordi Manden havde hjemme der i Sognene og havde Slægtninge der. Den 21de Juli blev der lyst efter ham ved Birketinget, og d. 31te Avgust blev hans Bo registreret. Den 6te Oktober var Sagen for ved Birketinget, og der blev paastaaet, at den bortrømte Fæster havde forsiddet og ruineret Gaarden til Herskabets Skade og derefter var bortrømt uden Opsigelse, hvorfor han burde anses efter Loven. Efter at imidlertid foranførte var indført i Tingbogen, indfandt sig imod Forhaabning Hans Nielsen og erklærer, at han var haardelig nødsaget til at rømme, da han ikke maatte nyde de Privilegier, der vare ham lovede ved Gaardens Tiltrædelse, hvorfor han Tid efter anden gik i Armod, saa han ikke kunde lade sine skabsyge Bæster kurere, endnu mindre opbygge Gaarden, hvis Lade af stor Storm ulykkelig var omblæst og Tømmeret slaaet i Stykker. Derfor var han i sine enfoldige Tanker og bævende Frygt rejst ud til Holsten, hvor han havde Slægt, som han besøgte om Hjælp, men forgjæves, og hvorvel han vidste og af andre havde hørt, at han for saadan sin Undvigelse havde fortjent Straf, indflyede han dog under sit naadige Herskab, at det vilde eftergive ham hans Forseelse, da han ikke, efter at han var udkommen, for sin Samvittigheds Skyld kunde efterlade sin fattige Hustru og tvende smaa Børn saaledes faderløse, og han forpligtede sig til nu at være til det høje Herskabs Tjeneste, naar og hvor dette eller dets Fuldmægtig behøvede. For denne hans ydmyge Begjæring og hans Kones og Børns slette Tilstands Skyld lod Herskabets Fuldmægtig Sagen opstaa i nogen Tid, indtil man kunde faa Herskabets Resolution, dog med de Vilkaar, at han ved Herskabets Tjenere imidlertid bevaredes, om han mulig efterdags skulde faa de Tanker, som han forhen havde haft. Den 20de Oktober fik Jens Knudsen hans Gaard i Fæste. Hans Nielsen maatte to Aar efter tage i Fæste et Hus i Gjerding, som han skulde opbygge paa et ganske øde Sted.

1762 var Gaardens Udsæd 5 Tdr. Rug, 11—12 Tdr. Byg, 12—14 Tdr. Havre, Høavl 3—5 Læs. Landgilden var $1^1/_2$ Td. Rug, 1—$1^1/_2$ Td. Byg, 2—$2^1/_2$ Tdr. Havre, 8—16 ⅌ Penge, men naturligvis forskjellig efter det forskjellige Hartkorn. De 5 Gaarde og Bolet havde i alt 29 Tdr. 3 Skp. 3 Fdk. 3 Alb.

Hartk. imod 35—4—2—$1^{11}/_{20}$— i Aaret 1681. Denne Forandring tillige med Forandringen af Landgilden til Korn og Penge alene er falden imellem 1691 og 1709. Besætningen var 1762 8—9 Bæster, 3—4 Køer, 2—5 Ungkvæg (to Mænd have hver 4 Stude), 10—20 Faar, 1 Svin, 1—2 Gæs. Hver har 2 (en endog 3) beslaaede og 1 ubeslaaet Vogn, 1 Plov og 2 Harver. Bygningerne vare temmelig daarlige; i hver Gaard var der vel Gruekjedel, men ingen havde Jærnkakkelovn uden Bolsmanden, der havde 2; men han var ogsaa en rig Mand, da han havde arvet omtrent 1000 Rdl., den Gang en stor Sum.

Udskiftningen gik for sig 1785 efter samme Plan som i Blenstrup. Bolsmanden beholdt sit Hartkorn, 1—4—1—1— og sin gamle Jord. De 5 Gaarde fik hver $5^1/_2$ Td., hvorved der blev »—3—2—1— tilovers, der tillagdes et Hus. Desuden fandtes der 9 Huse uden Hartkorn, kun med en Kaalhave. Byens 9 Vange vare: Kjærvang, hvoraf et lille Stykke vesten Aaen, Vejgrænse Vang, østen for, Ting Vang, sønden for den sidste, hvorved der var Fædrift ud i Heden, Grejsbjerg Vang, Hundshøjs Vang, Gaassigs Vang, Bakvang, Urhøjs Vang, Langager Vang. Byen var paa alle Sider omgiven af Hede, hvoraf noget var opbrudt ved Blenstrup, Tustrup og Sejlstrup Skjel. Der gik 4 Veje over Markerne, Blenstrup Vejen over Kjærvang og Vejgrænse Vang, Tingvejen (til Dollerup) over Kjærvang og Fædriften, Brøndumvejen over Urhøjsvang, Bakvang og Gaassig Vang, og Tustrupvejen, der kun gik over Heden. I en anden Optegnelse have nogle af Vangene andre Navne: Vejgrænse Vang kaldes Vandfalds Vang, Gaassig Vang Brøndum Sigs Vang og Urhøjs Vang Gravdals Vang.

Hoveriets Størrelse har været som i Blenstrup; Arbejdspengene ansattes 1791 til 19 Dr. 1 ⅌ 8 ß. 1806 holdt hver Mand 6 Bæster, 7—8 Fæhøveder, 12—14 Faar, 1 So og 2 Grise. Høavlen var 3—4 Læs til hver Gaard.

Nu har Byen i alt 27 Tdr. 4 Skp. $2^1/_2$ Alb. Hartkorn (Storgaarden uberegnet), hvoraf 25—»—1—2— er meget ulige fordelt paa 5 Gaarde, af hvilke det forrige Bol er den ene; en af dem er 2 sammenlagte Gaarde, som har faaet Navnet Ulvedal. Der er desuden 8 Huse med Hartkorn og 5 uden Hartkorn.

Storgaarden i Askildrup. Efter et Sagn laa Storgaarden før i Gjerding Hede; men efter den sorte Død kunde Beboerne

ikke bjerge sig for Røvere, der havde Tilhold i Skovene der omkring, og flyttede derfor til Askildrup. Ligeledes skal efter et Sagn den nordre Del af Storgaardens Mark have været Skov, og da Polakkerne 1659 vilde røve Heste, gjemte de to Storgaards Mænd deres i Skoven ved Hødal; men dog bleve den ene Gaards Heste fangne.

Den første Gang, denne Gaard nævnes, er omtrent ved Aar 1515, da Niels Jensen (Seefeld) af Rævs skjødede til Viborg Bispestol en Gaard i Askildrup vesten ved Bækken med en Mølle, som kaldes Askildrup Mølle [1]. Da den tillige med hele Askildrup o. s. v. 1561 bortskiftedes fra Kronen, var den aarlige Afgift 2 Ørter Rug, 2 Ørter Byg, 2 Ørter Havre, 3 Pund Smør, 1 Svin, 1 Lam, 1 Gaas og 2 Høns. At den fra gammel Tid har været en Endels Gaard, ses af følgende Tingsvidne [2]:

Niels Jensen i Horsens, Herredsfoged i Hellum Herred, Hans Potmager i Siem og Per Poulsen i Ries gjøre vitterligt: Anno 1643 den 27de Juni var skikket Jørgen Jensen i Askildrup, som æskede og fik et fuldt Tingsvidne af disse Dannemænd, som er Hans Potmager, Per Poulsen, Jens Poulsen i Gjerding, Poul Christensen i Lyngby, Christen Michelsen i Ejstrup, Poul Jensen i Hellum, Christen Laursen i Hellum og Niels Troelsen i Tærendrup; de vunde, at de saa og hørte, at Christen Pedersen i Askildrup stod her i Dag for Tingdom og vandt med oprakte Fingre og Helgens Ed, at han har tjent i den Gaard, Jørgen Jensen i Askildrup nu ibor, i 30 Aar, og udi desmidlertid saavel som siden da har ingen af de Mænd, som boede der i Byen, haft nogen Tyring eller Græsning paa den Endels Mark, som forne Jørgen Jensen nu stedt og fæst har, undtagen den Stund, de pløjede og saaede, hvis Jord de havde der udi. Jens Thomasen ibm. vandt og ved Ed og oprakte Fingre, at i 50 Aar har der ingen haft enten Tyring eller Græsning paa forne Endels Mark uden dem, som have boet i Gaarden, som forne Endels Mark tilligger. Anders Mortensen ibm. vandt og ved lige Helgens Ed med oprakte Fingre, at der ligger Jord i samme Endels Mark til hans Gaard, men ej han, i desmidlertid han har boet der i Byen,

¹) Æ. A. II 273.
²) Lindenborg Birketingbog for 1698.

har haft enten Tyring eller Græsning deri, længer end han pløjede og saaede, hvis Jord han havde der udi, og er han fuldt vitterligt, at ingen har haft videre Græsning der udi end den Stund, de have pløjet og saaet, hvis Jord de have haft i forne Endels Mark, og var Jens Christensen i Askildrup til Vedermaalsting, da dette videre gik beskrevet.

Af dette Tingsvidne ser man tillige, at Storgaardens Mark maa have ligget uopdyrket en Tidlang, efter at der havde været Gaarde østen Bækken; thi disse Gaarde have da opdyrket de belejligste Pletter i nuværende Storgaards Mark, hvilke Pletter disse Mænd have beholdt i Besiddelse som Stufjord, ogsaa efter at den øvrige Del er tagen i Brug af en anden. Disse Stykker Stufjord ere senere blevne samlede paa et Sted næst vesten for Bækken, hvor de udgjorde en Del af Kjærvang og nu ligger til Gaarden der østen for. Forresten veed Sagnet at fortælle anderledes om Grunden til, at de andre Gaarde havde Jord i Storgaards Mark. Der skal nemlig have boet en rig og anset Mand i Storgaard, som tillige med sin Kone oftere stod Fadder til de andre Bymænds Børn, hvem de saa gav Agre i Faddergave. Det kan i alt Fald ikke have været Jørgen Jensen, skjønt han vist har været en meget anset Bonde. Han var en Søn af Provsten Hr. Jens Andersen, derfor beslægtet med Præstefamilien i Gjerding (Mørcherne) og Brøndum. Han omgikkes derfor de store, Præsterne, Herredsfogden i Horsens, hvis Broder han maaske har været, Ridefogderne paa Lindenborg, f. Ex. Mads Jensen, der kjøbte Tustrup 1663. (Hr. Erik Mortensen Kjær, der var Præst i Skjørping 1646—99, var født i Askildrup og har maaske været af samme Storbondeslægt.)

Jørgen Jensen var gift med Anne Andersdatter og døde 1678, og Mag. Niels, der næppe var blandt hans Venner, skrev i Kirkebogen: Den 3dje Juni begrov Hr. Bertel i Brøndum efter min Bevilgning og andres Begjæring i Blenstrup Kirke Jørgen Jensen i Askildrup. Hans Søn Jens Jørgensen og hans Svigersøn Morten Jensen fik Gaarden delt imellem sig, og siden den Tid har der været to Storgaarde; dog svaredes Afgiften under et. Denne blev 1681 forøget med 1 Fødenød og 3 ß Gjæsteri. Da imidlertid Gjæsteri ikke regnedes i Hartkorn og blev forbigaaet ved Mageskifter, er det upaatvivleligt, at der ogsaa har været ydet Gjæsteri fra gammel

Tid af. Hartkornet udgjorde 11—6—3—1$^{4}/_{5}$—. Ved Landmaalingen havde de særdeles Fædrift norden for deres Mark til 20 Fæhøveder. 1698 afstod Morten Knudsens Enke Karen Jørgensdatter sin Del til Kristen Nielsen af Vaarst, der gav i Indfæste 7 Rdl. og lovede i Aftægt 1 Td. Rug, 1 Td. Byg, 1 Td. Havre, Foder og Græsning til en Ko, fire Faar og to Vædere, 4 Læs Tørv, 4 Læs Lyng, Part i Kaalgaarden (»Kalfgaarden«), fri Husværelse, og saa skulde han holde hendes Søn i Skole om Vinteren.

1699 døde Jens Jørgensen, og nu fik en Mand fra Thy Gaarden, hvis Brøstfældighed ansattes til 70 Rdl.; han gav i Indfæste 10 Rdl., men maatte formedelst sine slette Vilkaar afstaa Gaarden 1707.

1762 stod hver Halvgaard for 5—7—1—1— Hartkorn; Afgiften var aarlig 1½ Td. Rug, 1½ Td. Byg, 2 Tdr. 2 Skp. Havre, 2 Rdl. 1 ß Penge. Udsæden var 5 Tdr. Rug, 11 Tdr. Byg, 12 Tdr. Havre, Høavl 6 Læs. Besætningen var 8—9 Bæster, 4 Køer, 3—7 Stykker Ungkvæg, 13—16 Faar, 2—3 Svin, 3 Vogne, 1 Plov, 2 Harver. Den østre Gaard var i det hele bedst ved Magt, men begge har baade Kjedel og Jærnkakkelovn. Besætningen var 1806 6 Bæster, 9—12 Fæhøveder, 30—40 Faar, 1 So og 2 Grise.

Ved Udskiftningen var Marken delt i 7 Vange; men da Gaarden dyrkedes som den øvrige Del af Sognet i 9 Vange, maa de to, der forresten ogsaa ere næsten dobbelt saa store som de andre, have været delte hver i to. De ere: Hulvejsvang, Brandhøjs Vang, Fælled Vang, Meller Vang (Mellemvang), Nørvang, Nørre Blokkersvang, Sandskredvang; nordvest i Marken havde de opbrudt Hede; men der gik endnu Hede rundt vesten om Marken. Foruden Brandhøj er der paa Marken tæt vest for Gaarden Baanhøj; nord for den har ligget Præsteknyllen, hvoromkring Præstevejen til Blenstrup i sin Tid skal have gaaet. Paa den østre Gaards Mark er der et Stykke Jord, hvorpaa der skal have staaet et Hus. Efter den ny Matrikul har den østre Gaard 5—1—2—1¾— Hartkorn, den vestre 5—7—3—2½—.

Gammelvads Mølle.

Til Askildrup har fra gammel Tid hørt en Mølle, paa hvilken der er tagen Lavhævd den 28de September 1462,

saa lydende[1]): Alle men thette breff ser eller høre læsse kongøre wj Matis Niclessøn foget pa Hellom herritz tingh, Per Huas aff Komdrup, Marthen Suan aff Essdrup, Marthen Rod aff Varst, Otte Powelssøn, som wepner ere, Nis Thordssøn aff Doldrup, Las Olssøn aff Hadelz oc Rampij aff Felroff kerligh met gud, thet skal alle men vede, nw ere oc komme skal, at ar effther gutz byrd mcdlxij then tiesdag nest for ste Micilsdagh var skiket for oss oc for flere gode men, tha thenget søkt, jen velbørdigh mand Volloff Mortenssøn aff Reffssnes, huilke som lowligh esket, fæk oc framblede jet fulth standende thingxvithne aff viij vildugh dande men, so som var Per Huas aff Komdrup, Marthen Suan aff Essdrup, Marthen Rod aff Varste, Nis Thordssøn aff Doldrup, Las Olssøn aff Hadelz, Anders Søurenssøn aff Brøndom, Las Smed aff Askeldrup oc Anders Lauretssøn aff Gerden. Thesse forne viij dande men endrectelig vitnet pa theris siel oc rætte sanden, at the saa oc hørde, thet forne Voloff Marthenssøn haude sine loffhøringe same dagh jnden fire stoke pa forne thingh oc kongiorde, at han vorde Askeldrop mollen met lawhæffte met rider menz men oc met gode bønder, oc sosom louen vt visser oc foghet oc herretz men fonde ham for met rætte, oc vorde mølen oc molen stet, dam oc damstet oc flodstet oc so wp til Twestrup mollen stet oc enthet vnthaghet oc enghen segn (?) syde oc vordet for sægh oc sine søsken, at the haue hafft thet vlast oc vkerd the oc there fader j xl aar oc mere for huer manz til talle. Etc. Datum anno die loco quibus vt supra.

Denne velbyrdige Svend Oluf (Ole, Volle) Mortensøn var en Søn af Morten Jepsøn (Seefeld) til Revs, der levede endnu 1472. Lavhævden er derfor tagen paa Faderens Vegne. Oluf Mortensen døde inden 1477, ligesom ogsaa Faderen da var død, og hans Broder Jens Mortensøn arvede Revs. Han tog atter 1501 Lavhævd paa Askildrup Mølle og Gods. Noget senere skjødede hans Søn Akildrup Storgaard og Mølle til Viborg Bispestol. Efter at Bispegodset var kommen under Kronen, nævnes Askildrup Mølle 1561, da den bortskiftes til Holger Wiffert; men det maa være Øxenvad Mølle, saa at den her omtalte Mølle maa være nedlagt imidlertid, maaske af den Grund, at da begge Møller tilhørte samme Ejer, var det

[1]) Top. Saml. paa Perg. Hellum H. 35.

fordelagtigere at bruge kun den ene, der saa kunde være mere selvstændig Herre over Vandet, der saa kort i Forvejen var gaaet igjennem Tustrup Mølle. Denne Mølle havde haft en Toft paa hver Side af Bækken, hvoraf den sønderste 1663 brugtes af en Mand i Askildrup, den norderste blev 1652 lagt under Tustrup, og er saaledes listet bort over i Fræer Sogn, hvor Stampemøllen beholdt Navnet Gammelvads Mølle. Gammelvad ligger tæt vesten for Ny-Tustrup; men Navnet er nok nu uddød.

Tillæg til Askildrup. 1563 $^{19}/_{2}$ udlagde Anders Blik til Kronen en Gaard i Askeldrup By, skylder aarlig 1 Ørte Rug, 1 Ørte Byg, 1 Ørte Havre, 1 Pund Smør, 1 Skovsvin, 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns, 1 ℳ Gjæsteri, 8 ß Eritzpenge.

1566 $^{15}/_{10}$ fik Kruserne (med Anders Blik) paa Skiftet i Vast bl. a. en Gaard i Askyldrup, skylder aarlig 1 Ørte Rug, 1 Ørte Byg, 1 Ørte Havre, 1 Pund Smør, 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns, 1 Svin, 1 Fødenød.

Begravelsen ved Blenstrup Kirke.

Fra Sydsiden af Kirken lige ud for det Sted, hvor nu det midterste Vindue sidder, har der i sin Tid været udbygget en Begravelse for Ejerne af Næs. Naar den er bygget, kan ikke siges for vist, uden Tvivl af Korfits Wiffert, der ogsaa byggede Hovedbygningen paa Næs. Udbygningen var 14 Alen lang og 13 Alen bred, bygget af graa hugne Sten undtagen Gavlen paa søndre Ende, der var af brændte Sten. Den var tækket med Bly paa de to Sider; men paa den nordre Ende, »som stod for sig selv, udbygget fra Kirken«, med Fyrrebræder alene. Den østre Mur havde tre Glasvinduer, og et lignende fandtes i Gavlen mod Syd; paa Vestsiden var der kun et blindt Vindue med en Luge for. Indvendig havde den to Hvælvinger, den ene over den anden. I Dansk Atlas bemærkes, at i den øverste Hvælving er opsat et stort Epitafium over Hr. Jørgen Urne og Fru Margrethe Marsvin, gjort 1643, hvorpaa de begge med 5 Sønner og 8 Døtre smukt ere afskildrede.

Under den underste Hvælving stod begravet følgende: 1) Korfits Wiffert † 1592 og Fru Anne Gyldenstjerne † 1595, begge i een Kiste, med en Ligsten med deres Billeder og Anevaabner. 2) Hr. Jørgen Urne † 1642 og 3) hans Frue

Margrethe Marsvin † 1650, 4) deres Søn Otte Urne † 1630, 5) Jørgen Seefeld † 1662, 6) Claus Daa † 1678, 7) hans Frue Sophie Amalie Lindenov † 1688, 8) deres Søn Hans Lindenov Daa † 1679 og 9) Hr. Hans Lindenov til Iversnæs † 1659.

Allerede 1735 var Bygningen saa forfalden, at den truede med at styrte ned; hvis den skulde staa, maatte den saa godt som ganske nedbrydes og opmures i ny Kalk. Dette vilde medføre en Bekostning paa den den Gang betydelige Sum 597 Rdl. 1 ℳ. Denne Sum havde Lindenborg daværende Ejer ingen Lyst til at anvende og lige saa lidt Justitsraad Marsvin til Trudsholm, der skal være i Familie med sal. Jørgen Urnes Frue Margrethe Marsvin. Da Danske Atlas udkom, var Begravelsen brøstfældig og havde ingen Kapital at vedligeholdes for, og det er næppe sandsynligt, at den blev repareret, før den blev nedtaget 1818, skjønt Tilstanden allerede 1735 var betænkelig.

Blenstrup Skole.

1727 nævnes Skolemesteren Niels Nøyfling af Blenstrup (Tingb. X 174).

I Aaret 1741 borttingede Herskabet paa Lindenborg det Arbejde at opføre en Del Skoler, vel en i hvert Sogn paa Godset. I Hovedsognene bleve de opførte ved Degneboligerne, i Bisognene skulde de indrettes til Beboelse for en Skoleholder.

Disse Skoler vare færdige i Oktober 1743. I Blenstrup var opført et Skolehus paa en indgrøftet Haveplads, der skal have ligget vesten for Kirken. Huset udgjorde 8 Fag med 5 dobbelte Vindueskarme, de 3 med Slagbor og Beslag, de 2 med Jærnstænger. Der var i Huset 6 Døre, og 1 Fag var Kostald. I Skolestuen var der 3 lange, sammenheftede Borde med 6 Bænke og 3 Hylder over Bordene, og en Kakkelovn af brændte Potter. Skoleholderen boede i den ene Side af Huset i en 3 Fags Stue med en Kakkelovn af brændte Potter. Han havde et Køkken med Skorsten og Ovn.

Til Skoleholder blev sat Anders Iversen Hjort, 25 Aar gammel, en Søn af Iver Skytte i Ejstrup og Broder til den berømmelige ustuderede Jørgen Degn i Brøndum. Anders Hjort følte sig som en gejstlig Mand, hvilket ses af følgende Begivenhed. Iver Lavlund, der tjente Forvalteren ved Lindenborg og selv siden blev Forvalter, og Fuldmægtig Poul Resen

4*

ved Kongstedlund og Randrup kom en Dag i Maj Maaned 1745 til at skjændes ved Blenstrup Kirkegaardsstætte om en Karl, der var løben bort fra Randrup Stavn og tjente i Blenstrup. Dette gik saa vidt, at de kom til at slaas inden for Stætten, og imidlertid stod Skoleholderen uden for og holdt ved Poul Resens Hest. De kom siden til Tings; men her nægtede Anders Hjort at aflægge Vidnesbyrd, da han i Følge Loven stod under den gejstlige Ret og alene var forpligtet til der at aflægge sit Vidnesbyrd i Egenskab af Skoleholder.

Anders Hjort blev 1743 gift med Dorte Jensdatter af Ejstrup, der indtil 1753 fødte ham 4 Døtre. Han blev inden 1745 Degn i Sønder Kongerslev, siden i Gunderup, vel sagtens inden 1756. I dette Aar var Niels Mann Skoleholder i Blenstrup. Jens Mikkelsen af Lyngby var 1764 Skoleholder i Blenstrup, som siden blev Degn i Gjerding efter Peder Mørch, som døde 1788. Efter ham kom Peder Justesen, som spillede Orglet i Kirken, da et saadant var kjøbt dertil efter Sagnet fra et Herskabshus i Lybek. Biskop Bloch har ved sine Visitatser udtalt sin Anerkjendelse af Peder Justesen, skjønt Skolegangen 1802 ikke svarede til hans Forventning; 1806 kalder han ham endog ypperlig.

I Præsteindberetning af 1771 siges, at der er et Skolehus i Blenstrup, bekostet og vedligeholdt af Sognets Beboere. Skoleholderen havde da i Løn 24 Rdl. foruden det befalede Ildebrændsel, samt Græs og Foder til Køer og Faar efter den af Øvrigheden approberede Fundats. Han havde en Jærn-Bilæggerkakkelovn, der stod i Skolen, og som Grevskabet betalte ham aarlig 3 ₰ af i Afgift.

Næs.

Den første Gang, Næs med Bestemthed kan siges at være nævnet som Herresæde, er vistnok 1367, da Niels Kirt nævnes til Næsholm; thi dette Navn tyder paa, at en fast Gaard har været bygget paa en Holm ved Landsbyen Næs. Det kan være sandsynligt, at en Mand af Familien Kirt først har bygget en Borg paa et saadant Sted for at være sikker i de urolige Tider under Valdemar Atterdag, saa meget mere, som denne Familie var blandt dem, der vare Modstandere af den voxende Kongemagt. En Turi Kiert havde saaledes deltaget i de jydske Bønders Opstand mod Erik Menved 1314 og var bleven dømt

fra sin Fred. Noget efter denne Tid ejede en Jakob Kirt Gods i Himmersyssel, og blandt dette var formodentlig ogsaa Næs eller Gods i Næs. Han var gift med Fru Margrete Madsdatter, der var død før 1341; thi i Følge et gammelt latinsk Brev har Jakob Kyrt skjødet og solgt Bunde paa Kirstine Madsdatters Vegne efter hans Hustrus Død alt hans Gods i Himmersyssel. Datum anno millesimo trecentesimo quadragesimo primo die placitali post purificationis beate Marie virginis. Men efter en anden Angivelse bør det vist hedde, at Bunde Perszen har paa Fru Kirstine Madsdatters Vegne som hendes Værge skjødet Jakob Kirt alt hendes Gods i Himmersyssel, som hende var tilfaldet efter hendes Søster Fru Margrete Madsdatter. Anno 1341.[1])

1348 solgte Mogens Jonssen en Gaard i Blenstrup til Svend, kaldet Kou[2]); men han blev senere halshugget, maaske fordi han havde deltaget i Modstanden mod Kong Valdemar Atterdag; thi 1360 udstedes et latinsk Vidne af Hellum Herredsting, at Mogens Jonssen har skjødet Mauris Nielsen alt hans Gods i Næs, Sultorp og Horsnis, 6 Aar før han blev halshugget[2]). 1367 blev udgivet »nogen gode Mænds Brev, at Mogens Jonssen solgte Hr. Mogens Winge alt hans Gods udi Nesz, Oustrup og Horsens Sogne.«[2])

1364 pantsatte Katerine Jogensdatter (eller Kirstine Jonsdatter) alt sit Gods i Nes Sogn til Niels (eller . . . Nielsen) Kyrt[3]). — Den 25de Septbr. overlader Nicolaus Kirte de Næsholm til Mathias Kohlhvad alt sit Gods i Lolland, som han havde faaet med sin kjære Husfrue Margareta, fra st. Mikaels Dag til samme Tid om et Aar, saaledes at Hr. Mads alene skulde give ham Afgiften; men Hoveriet og alt andet, der faldt af Godset, skulde han selv oppebære.

Niels Kirts Hustru var af den Familie med 3 Roser i Vaabenet, som siden bar Navnene Lange og Munch, og hun var en Søster til Hr. Niels Eyessøn, der var en af Førerne for Modstanden mod Valdemar Atterdag. Efter at hun var død, uvist naar, gav Jep Mogensen og Hans Nielsen Kvittering for modtagen Arv efter hende[4]). Jep Mogensen er Stamfader

[1]) Æ. A. II 283.
[2]) Æ. A. II 284.
[3]) Æ. A. II 288.
[4]) Æ. A. II 291.

til Seefelderne paa Revs, hans Broder til dem paa Visborg (og Randrup), og de vare nær beslægtede med Kirterne, maaske Fru Margaretes Søsterbørn.

Anno 1376 skjødede Niels Kiertt sine Sønner Jakob og Palne Nesz og Neszis Tilliggelse, kjøbt og arvet.[1])

Disse to ejede nu Gaarden og Godset i Fællesskab, indtil Paly Kirt i Følge et Tingsvidne af tredje Paaskedag 1406 skjødede og solgte sin Broder Jakob alt sit Gods i Hellum Herred, som var ham tilfalden efter hans Fader og Moder til Arv eller Kjøb, undtagen det Gods i Freer.[2])

1402 havde Johannes Holcke og hans Søster Sophie tilskjødet deres Broder Palle Kirt en Gaard liggende i Neess.[2])

Jakob eller Jep Nielsen var gift med Else Pedersdatter, Datter af Hr. Peder Gødesen, Ridder, og de skjøde 1397 alt deres Gods i Astrup i gammel Grindov (Grenaa) Sogn, som Fru Else havde arvet efter sin Fader, til Ømkloster efter deres Død.[3])

1404 kom Næs til Viborg Bispestol. Af Gavebrevet findes en yderst slet Afskrift i Gehejmearkivet; det bærer tydelig Præget af at være oversat fra Latin, men paa et Sted er der vist udeladt noget. Her anføres Brevet, saa godt muligt rettet for at faa den rette Mening frem. Alle Mænd, dette Brev se eller høre læse, hilser jeg Jeppe Kirth af Nees evindelig med Gud. Alle Mænd skal det vitterligt være, baade dem, der nu ere og komme skulle, at jeg vil med Guds Naade forse min Sjæls Hilsen og min kjære Husfrue Else Pedersdatter hendes Sjæls Hilsen og mine Forældres; for den Skyld giver jeg af det Gods, som Gud har mig forlenet, til Viborg Biskopdom med fuldkommen Vilje og mine Frænders Raad min Hovedgaard Nees, liggende i Hyllum Herred, med alt Annexgods, som jeg har i det samme Nees Sogn, som mig er lovlig tilkommen ved Arv efter mine Forældre eller ved ret Kjøb, med alle forsagte Godses Tilliggelse, som er Ager og Eng, Skov og Fiskevand, vaadt og tørt, intet undtaget; item giver jeg til fornævnte Biskopdom en bygget Gaard i Dooldrup og alt det øde Jord, jeg har i Horsnens i Blingstrup Sogn, med al sin

[1]) Æ. A. II 284.
[2]) Æ. A. II 283.
[3]) Æ. A. I 225.

Tilliggelse; item giver jeg til Viborg Biskopdom Yxenvad Mølle med Dam og Damsbund og en øde Gaard, der ligger hos samme Mølle, liggende i Fræger Sogn, for hvilket Gods hæderlige Biskop Laghæ, nu Biskop i Viborg, har tilbudet sig og sine Efterkommere at lade sige en Messe i hver Uge til Dommen for min Sjæl, naar jeg afganger, og min kjære Husfrue Else Pedersdatter hendes Sjæl og mine Forældres Sjæle i Domkirken i Viborg for Guds Legems Alter sønden det hvide Kor, for hvilket Alter jeg udkaarer mit Lejersted; thi har den fornævnte Biskop Laghe tilbuden sig og sine Efterkommere at holde min aarlige og min kjære Husfrue Else Pedersdatter hendes aarlige, naar vi afgaa, med fire Præster næst efter Paaskeugen og mine Forældres aarlige i Domkirken i Viborg til Dommen; item tilbyder jeg mig og mine Arvinger at fri og frelse forsagte Biskop Laghe og hans Efterkommere den forsagte Nees Gaard med alle dens Tilliggelser med alt andet fornævnte Gods for alle Mænds Tiltale til evindelig Ejendom; item byder jeg mig til at skjøde fornævnte Biskop Laghe og hans Efterkommere det forsagte Gods paa Viborg Landsting eller paa Hyllum Herredsting, naar han mig tilsiger. Item tilbyder jeg mine Arvinger alle disse forskrevne Artikler stadige og faste at holde . . . . . og med dette forskrevne Brev at komme eller dele lovlig eller aabenbarlig enten med Kirkens Ret eller med Landsens Lov. Item om jeg har ægte Husfrue eller ægte Børn efter min Død, da skal de tredive Mark Sølv kvit være for mit Lejersted og Ornamenter til det samme Alter, og Lundrup og det forskrevne Gods skal fri og frelslig komme til Viborg Biskopdom med alle sine Tilliggelser foruden al Gjensigelse af mine Arvinger. In cujus rei testimonium sigillum meum una cum sigillis nobilium vivorum Petri qvesæ, Johannis brun, ecclesiæ Viburgensis cannonicorum, Palnonis Kirt, fratris mei perdilecti, Thomæ Magni, Jacobi Magni, Johannis Vendelbo, Jonæ Wiffert, Petri Martini, Kanuti Johannis, Johannis de Veesborgh, Nicolai Oighsøn af Draff et Johannis Svan, armigerorum, presentibus est appensum. Datum Lundorp anno domini millesimo qvadringentesimo qvarto profesto exaltationis sancte crucis.

Paa det med Prikker angivne Sted er sikkert en Del oversprunget, hvorom det efterfølgende vidner; tilmed findes der en kort Angivelse af et Brev, der uden Tvivl er dette,

som lyder saaledes[1]): Jakob Kirts Bekjendelsebrev, at efterdi Biskop Lave af Viborg har undt og forlenet ham Lynderup og bepligtet sig og sine Efterkommere til en daglig Messe for Guds Legems Alter, derfor har han givet til Biskopdømmet Neess Hovedgaard og alt hans Gods i samme Sogn at have til evig Tid. Datum 1404.

I Følge en lignende Fortegnelse[2]) udstedtes Skjødet tredje Paaskedag 1405, og Gaarden kaldes her Neesholm.

Samme slette Afskrift, som Gavebrevet skyldes, har ogsaa, at Biskop Lave Midfaste Søndag 1405 kjøbte Lynderup Gaard af Jep Kirt. Hvis dette er rigtigt, maa han vel have skjænket ogsaa denne Gaard til Bispen, men paa det Vilkaar at besidde den sin Livstid.

Jep og Palle Kirts Morbroder Niels Eyessøn eller Eskesøn var, som før bemærket, en af Førerne for Opstanden mod Kong Valdemar, og uden al Tvivl have disse hans nære Frænder staaet paa hans Side. Kongen kunde ikke kvæle sine Modstanderes Magt; det højeste, han kunde opnaa, var mest at faa dømt deres Gods til Kronen; men oftest kunde han ikke faa det i virkelig Besiddelse. Hans Datter, Dronning Margrete, bragte det lidt efter lidt til at gjøre saadanne Domme til Virkelighed. Noget af dette Gods skjænkede hun til Kirken; thi denne var mægtigere end Kronen til at hævde sin Ret. Saaledes skjænkede hun faste Slotte til Kirken, under den Betingelse, at de skulde nedbrydes, f. Ex. Egholm Slot i Skjørping Sogn. Især i de Aar næst efter 1404 fik hun en hel Del Gods i sin Magt i den nordlige Del af Jylland, hvoriblandt ogsaa var af Jep og Palle Kirts Gaarde. 1408 vidner saaledes Hr. Palne Kirt, Ridder, og Jacob Kirt, af Vaaben, Brødre, at Ametofte Gaard og mere Gods i Hanherred var skjødet til Kong Valdemar, Kronen og Kongedømmet, og endog, at »vor Moderbroder, Hr. Nicles Æyesson dette forskrevne Gods nu tilforn, efter at det skjødet var, nogen Stund i Værge haft har, det kjendes vi, at han har af Naades Vegne haft og ej for nogen Rets Skyld, han eller vi dertil have haft eller have«, og den Frugt eller Afgrøde, som forne deres Morbroder eller de have opbaaret af dette Gods siden Kong

[1]) Æ. A. II 236; jfr. II 276.
[2]) Æ. A. II 284.

Valdemars Død, derom har Dronning Margrete saa naadig og vel ved dem gjort, at de takke hende derfor i alle Stykker; al den mulige Ret, de eller deres Forældre kunde have deri, alt dette oplade de til Kong Erik og Dronning Margrethe, o. s. v. En Del af deres Frænder forsegle Brevet med dem.

Da Jep Kirt 1418 skjødede Gods i Solbjerg Sogn til Biskop Lave, skreves han til Lynderup; men han skal ogsaa have skrevet sig til Næs 1408 og 1411 (Becker: Danske Herreg. Bd. 6). Ogsaa Morten Jepsen (Seefeld) i Rævs og Niels Ovesen i Drag (Dragsgaard) paa sin Hustru Inger Andersdatters Vegne fraskjødede sig deres Rettigheder i Næs.

Fru Else Pedersdatter maa formodentlig være død før hendes Husbond, og han derefter have giftet sig paa ny; thi 1430 gav Jep Kirts Efterleverske, Fru Marine, en Kvittans til Biskop Lave.

Efter at Næs var kommen under Bispestolen, holdt Bispen sine Embedsmænd og Præster der. 1406 nævnes Jens Trudsøn, Præst og Provst i Næs, og forekommer endnu 1424. Den 12te April 1440 var Gregers Andersen, Provst og Præst i Bælum Sogn, tilstede paa Herredstinget i Bælum (Lindenborg Birketingbog XIV 145). 1457 bliver en Gaard tilskjødet Hr. Gregers Andersen paa Brøndum Kirkes Vegne. 1466 nævnes Hr. Gregers Officialis i Helom hæræth (Ny d. Mag. VI 140). 1475 skjødes til hæderlig Mand Hr. Gregers Andersen i Nesz paa Biskop Knuds Vegne en Gaard i Solbjerg (Æ. A. II 277. 288). 1480 tager Sty Vestenie Lavhævd paa Næs, og 1494 foretages en Sandemænds Forretning paa Skjel mellem Blenstrup og Næs. Mikkel Krabbe tager, maaske 1494, en Lavhævd paa Næs. — Det er tænkeligt, at de to sidstnævnte have været Bispernes Lensmænd paa Gaarden.

Den 19de Novbr. 1504 fik »velbyrdug man Mogenz Thamessen i Neess« Tingsvidne paa et Sandemændstog paa Markeskjel mellem »Belum Mark og Tworup Loffteskov«, og 1508 døde paa Næs Fru Side Lauritsdatter, og i hendes Testamente nævnes Mogens Tomesen i Næs og hans Kapellan Hr. Niels Mikkelsen. Han har vel sagtens været Bispens Lensmand. Denne Fru Side, som hun her kaldes, kaldes andetsteds Gye eller Goye Lavridsdatter og var Enke efter Lavrits Wiffert til Albek.

1509 Tirsdag infra octavas visitationis beate Marie virginis

tog Hr. Per Knudsen, Official i Nesz, Lavhævd paa Næs og det Gods, der laa til st. Brucii Kapel.[1]) Denne Peder Knudsen, Præst og Official i Ness, nævnes atter 1513 og 1517 som Vidne (Tulsted Arkiv 37).

I Grevens Fejde blev Næs opbrændt. Før den Tid stod Hovedbygningen i nordre Side, og endnu findes under det nyere nordre Hus Kjældere med stærke Hvælvinger, der ere Levninger fra hin gamle Tid.

Ved Kirkeforandringen 1536 kom Næs under Kronen, og Kongen gav det i Forlening til Iver Friis til Harridskjær. Da han 1543 havde laant Kongen 1500 Jochimsdaler, fik han derfor Næs og tilliggende Gods, der kun bestod af 2 Gaarde i Horsens og 5 Gaarde og 1 Mølle i Askildrup tillige med alle Kronens Tjenere i Brøndum Sogn, nemlig 10 Gaarde i Brøndum, Møllen, 1 Gaard i Mølholm og 1 Gaard i Ejstrup, hvilke hidtil havde ligget under Hald. Landgilden af Godset i Blenstrup Sogn udgjorde omtrent 77 Tdr. Hartkorn og af det i Brøndum Sogn 90 Tdr. 1545 laante han Kongen endnu 500 Mark lybsk.[2])

Iver Friis til Harridskjær var af de Skaktavl Friiser og Broder til den sidste katholske Biskop i Viborg Jørgen Friis. Han var gift med Sophie Glob. Han døde den 3dje Avgust 1557; men allerede den 22de Maj havde Kongens Staldmester Holger Tønnesen Wiffert faaet Brev paa at indløse Næs fra Iver Friis og beholde det, til Kongen indløste det. Brevet lyder saaledes: Wij Christiann thenn tredie o. s. v. giøre alle witterligtt, att wii aff wor synnderlige Gunst och Naade, saa och for Troskaff och willig Tieniste, som oss elsk. erlig och welbiurdug Hollgierd Thøniisenn, wor Staldmester, oss och rigett her till giortt och beuist haffuer och her epther troligen giøre beuise maa och skall, haffue wnntt och tilladett och nu mett thette wortt opne breff wnnde och tillade, att forne Holgierd Thønissen nu strags maa til seg inndløse frann oss elske Iffuer Friiss wor mandh och thiennere, wor och kronenns gaardh Ness for thenn sum penninge, thett fore wdj panntt staar epther thett pannthebreffs lydelse, som forne Iffuer Friiss ther paa haffuer, och nar hannd thett saa indhfriett hafuer,

[1]) Æ. A. II 286.
[2]) T. o. a. L. i D. Mag. IV 1, 195.

maa och skall forne Holgier Thønissenn och hanns arffuinge forne gaard mett bønnder och thiennere och alld synn rennthe och rette tilliggellse, epther som Iffuer Friiss ther till nu i wore haffuer, haffue, nyde, brugge och beholle for ett fritt, bruggeligtt panntt, till saa leennge thett worder thenem egen afløst aff oss eller wore eptherkomere koninger wdj Danmarck, for forne sinn penninge, som then fore wdj panntt staar, och nar wij eller wore eptherkomere koninger wdj Danmarck wille igienn inndløsse forne wor gaard Nes frann hanem, tha skall thet hanem affløsis om sanctorum Philippe et Jacobj apostolorum dagh tide, dog saa att hannd skall bøgge och forbedre forne gaard och thenn sidenn alletidh hollde wed heffd och magtt och giøre ther aff sligh tynnge och thienniste epther thett panntebreffs lydelse, forne Jffuer Friis ther paa haffuer, och skall hanndh holle alle wore wndersatte offuer alltt forne wortt leen wedh loug rett och epther wor wprettett recissis lydelse och ther wed wdj alle maade att hanndtthaffuis, beskyttis och beskiermis och ther emod icke thennem att besuerge, och lennsmandenn tilhollder fogder och schriffuere icke att tilltage seg nogenn fremett sager emodh nogre wore wnndersaatte och icke forfølge the sager thennom sielluff till beste. Thij ther skulle well ellers paa thett skarpeste wddreffue same sager, och ther mett forderffue wore wndersaatte; ydermere skall ingen wore wndersaatter trenngis nogett aff, thett were seg mett huad rett thett hellst skie kanndh, wdenn hues som kannd skie epther lougen och recessenn, och thaa skall thett dogh epther leigligheden handlis och icke paa thett skarpeste forhanndlis, och skall inngen wore wndersaatte for enn ringe aarsage skyldh wdfestis aff theris gaarde. Findis nogenn for merckelige aarsagis skylldh att haffue forbrott synn gaardh, dog skall epther leiglighedenn och epther lougenn hanndlis ther mett, och ther som nogenne aff wore wnndersaatte, som frome ere, icke kunde till bequem tidt wdgiffue theris lanndgille, tha skulle the icke paa thett skarpeste ther mett offuerillis och kome fran theris gaarde, medenn fange en lidelig dag att foreleggis met loffuen och wissen att sette att wille betalle, och skall wor leensmandt offuerwie, huad dyre tidh paakommer, och ther epther handle epther leigligheden mett the fattige; widere skall forne wor lennsmandh paa thett høgeste icke borttfeste kronens gaarde, medenn offuerweie alld omstenndelig

leiglighedenn och ther wdindenn hanndle, som wore wndersaatte kanndh were lideligtt och trolligtt. Sameledis skall wor lensmandh mue kome wore wnndersaatte til hielp aff wore skoffue mett bygninngs themher, illebranndh, thieris wognne och ploge for ett skelligt werdh, dog att haffue guodh wpseende, saa skoffuene icke forhuggis eller ødeleggis. Och skall lennsmandenn till sit beste ingthett bygningsthemer eller wed at forkiøbe eller wdenn rigett til skibs att føre lade, och skall skoufffogdenn swerge wor lennsmandh, och ther huos wor lennsmand haffue flittig inndseende att skouffune icke forhuggis, och icke hollis wnøttig illebrandh paa for[ne] Nes, meden huad som huggis wdj skouffene att thett komer alleniste oss til beste och wij fannge ther gaatt regenskaff paa. Wij wille icke heller, att wore lennsmanndh skall nogenn nye eller useduanlig thieniste besuerge eller paalegge wore wnndersaatte icke heller mett nye inndfestninngh eller hosbonde holle, nar hand anamer same leenn, medenn thenom att holle wed gamell brugh och seduanlig herkome. Ey heller nogenn andenn thenom att forleene eller och sielluff thenom att brugge till synne egnne arffuegaarde wdenn wor beuilging; mett giesterij skall hollis epther gamell seduonne och brug, som pleier at hollis ther i lenitt, och wore wndersaatte icke were trenngtt mett fremett øll att giffue, och icke heller fliere folck, heste eller hunde att holle till gesterij, ennd som thenom bør att giøre, och icke ther offuer besuergis. Wille wij icke heller, att for[ne] Hollgierhd Thønnisenn skall nogenn kiøbmandskaff brugge emod wor recesse, wden saa er, att wij befalle till wortt egett nøtørfft att kiøbe och fogden, schriffuer och thieris thiennere sligtt icke att tillstede och icke heller formedels anndre sligtt att giøre, wndersette eller forskaffe, medenn thett skall were wore wnndersaatte mett wore borgere och wnndersaattene theris neringh nøtørfftig beholle mue epther recessen. Skall wor lensmanndh wore wnndersaatte, prester eller anndre icke paatrenge att holle seg nogenne staldøxnne, och skall wor lennsmanndh icke stalle nognne øxnne wdenn paa affuelsgaarde saa mannge, som ther stallis kanndh paa thett foder, ther forhanndenn er, och skall lennsmandenn ingthett høe aff wnndersaattene wpkiøbe eller thenom afftvennge, och bønndernne icke att wdgiffue høe eller straafuoder wdenn wor willge, dog wnndersaattenne thieris seduonlig landgille her mett wforkrennkitt. Thesligiste skall

lennsmandenn aldiellis were wor iagtt wbeuaritt och ingthett iage eller iage lade, skyde eller skyude lade, slaae eller slaae lade eller wdj nogre maade ødelegge nogett stoertt wildh, hiorte, hind, roor eller harer paa nogenn the skoffue, ennemercker och eyenndom, som ther tilligger, medenn huor hanndh mett addelenn haffuer laadh och diell och er addelens egett arffugotzs, ther maa hannd iage och ingen andenstedz, och huor anndre wore lennsmenndh, closter eller dom capittell haffue thieris enemerke skoffue och icke for fellig eyndom. Wor lennsmannd skall icke lade forfiske nogen the ferske søer och fiskeuanndh, ther tilligger, och ther som ther ligger nogenn beleiglig fiskeuandh till slottitt, thaa skall hand thenom hegnne och frede till wor tillkome till wortt egett behoff. Sameledis skall wor lensmandh mue tilstede wore wnndersaatte att holle giedder, huor hede er, thesligiste huor høge skouffue ere, och icke findis wnderskouff, som the kunde giøre skade paa, och huor mand kanndh holle thenom paa sytt egett huer manud wdenn skade. Giffuett paa Kiøpnehaffnns slott thenn 22 dag wdj maij maanitt aar mdlvij.

Dette Brev, der tydelig bærer Præget af ikke særlig at være forfattet med Næs Len for Øje, er i Registranten atter overstreget, saa at det vel aldrig er kommet til at gjælde. Da Ivar Friis strax efter døde, er det sagtens kommet til Underhandlinger om, at Holger Tønnesen skulde mageskifte derom med Kongen. Dette Mageskifte kom i Stand 1561. I Mageskiftebrevet[1]) kaldes Holger Tønnesen »vor Hofsinder«, hvilket han havde været allerede 1549, og i en Fortegnelse fra dette Aar over Hofsindernes Heste anføres han med 4 Heste; hans Livhest var brun og kaldtes Bilefeld, en sort kaldtes Bryske og to brune Bernefejer og Kiøbnehaffn. 1546 havde han og hans Søskende Krøginge Birk paa Lolland i Pant, hvilket deres Moder havde haft 1542.[2])

Han fik alt det Gods, der er nævnet som Ivar Friis's Len, af Hartkorn 167 Tdr., og desuden Herligheden i 8 »Kirkegaarde« ɔ: Gaarde, hvis Landgilde gaves til Kirken, nemlig 1 Gaard i Horsens, 4 i Blenstrup, 1 i Dollerup, 1 i Askildrup og 1 i Store Brøndum. Som Gjengjæld udlægger

[1]) R. o. a. L. VII 198.
[2]) D. Mag.

han Gods i Skaane og Sjælland, der i Landgilde ikke kan beløbe sig saa højt som det, han fik derfor; men der tages da ogsaa det Forbehold, at om Kronens Ejendom befandtes at være bedre paa Rente og Ejendom end det, han gav derfor, skulde han eller hans Arvinger være pligtige til at erstatte Forskjellen og gjøre Fyldest derfor. Samme Aar 1561 fik Holger Wiffert til Ness, vor Hofsinder, Bøvling Slot som Pantelen for 1908 gode møntede og uforfalskede Dalere, han havde laant Kongen til hans og Kronens Behov.[1]) Efter hans Død fik Vincents Juul den 31te Marts Brev paa at maatte indløse Bøvling fra hans Arvinger.[2])

Holger Wiffert skal have været forlovet med Jomfru Anne Gyldenstjerne, Datter af den rige og ansete Knud Gyldenstjerne til Vosborg, idet hun i Avgust 1559 i Kjøbenhavn blev ham tilsagt og hendes Søster Karen blev tilsagt Hildebrand Gyldenstjerne til Thim, der døde den 30te Novbr. 1563 i Lund (Ligpr. 130).

Medens Holger Wiffert laa i Felten i Skaane under den nordiske Syvaarskrig, døde han i Landskrona af Sygdom den 11te Januar 1564 og blev begravet i Lunds Domkirke. Over ham sattes en Sten med følgende Indskrift[3]): Her ligger begrafven erlig og velbyrdig Mand Holger Wifferdt, som boede paa Nes i Nørjudland och døde i Landscrone d. xi Jan. A° MDLXIIII. Gud gifve hannem en gledelig Opstandelse. Amen. (Derpaa Job 19, 25.)

Næs gik nu over til hans Broder Korfits, der ligeledes arvede hans forlovede Brud, som tilsagdes ham 1567 samme Dag, som hendes Søster Jomfru Karen tilsagdes sin afdøde Fæstemands Broder Axel Gyldenstjerne til Lyngbygaard. Begge Pars Bryllup stod den 5te Avgust 1571. (Ligpr. 130.)

1568 var Korfits Wiffert Proviantmester ved Hæren i Skaane[4]) og Embedsmand paa Hald fra 1569, da han afløste Hr. Otte Krumpen, til 1573, da Niels Jensen (Wiffert) til Torstedlund afløste ham.[5]) Fra 10de Juli 1573 var han

[1]) R. o. a. L. VII 237.
[2]) R. o. a. L. VIII 69.
[3]) G. Sommelius Liefert: Disp. hist. de templo cathedrali Lundensi, 90.
[4]) T. o. a. L. 454, 466.
[5]) R. o. a. L. X 52. 73. Jydske Reg. I, 185.

Befalingsmand paa Helsingborg[1]), og 1580 fik han Malmøhus og Lundegaard i Forlening. Paa Herredagen i Odense 1581 blev han med 12 andre optaget i Rigens Raad[2]). Medens han var Befalingsmand paa Hald, skal han tillige 1570—2 have haft Asmildkloster til Len. 1588 brød han en hel By af i Ørslev paa Fyn og gjorde deraf Sædegaarden Tybring[3]). 1591 blev han forlenet med Kallundborg Slot, for hvilket hans Enke gjorde Afregning efter hans Død.

1570 fik han følgende Brev om en Aalegaard[4]): Wij Frederich o. s. v. giøre alle witterliigtt, ath wij aff wor synnderlige Gunst och Naade haffuer wnntt och thiilladt och nu mett thette wort obnne Breff wnnde och thiillade, at oss elske Koruitz Wiffert, wor Mannd, Thiennere och Embitzmanndt paa wort Slott Hald, maa lade opsette och bygge enn Aalegaard offuer thennd Aa, som løber fram for hanns Gaard Nesz frann Hettestrud vdj Neszkier i Hellom Herrit, som er hans egenn Grund, och thuert offuer Aaenn thill Sauszholm vdj Fielrokier i Fleskom Herrit, som er wor och Kronens Grund, och samme Aalegaard nyde, bruge och beholle emellom begge Lannde quitt och frij, thiill wij annderledis therom thiilsigendis worder (o. s. v.). Datum Skannderborg then 20 Aprilis Aar ect. 70.

1571 blev Korfits Wiffert, som ovenfor nævnt, gift med Jomfru Anne Gyldenstjerne. Der fortælles, at hun i Førstningen ikke vilde have ham og sagde, at før skulde Næs Hovedbygning ligge i Moradset eller Gravene sønden for. Korfits Wiffert fyldte da Gravene og Sumpen op og byggede derpaa en stolt, grundmuret Bygning med tre Taarne, den samme, som endnu staar. Den gamle Hovedbygning stod før, hvor nu Inspektørbygningen staar, norden i Gaarden, hvorom de stærke Kjældere endnu vidne. Under den toetages nye Hovedbygning er der rummelige, stærke Kjældere, ved Hjørnerne paa den udvendige søndre Side staa to runde Taarne. Midt igjennem Bygningen har tidligere gaaet en rummelig Kjøreport, og ved hver Side af Indkjørselen staar en sexkantet Karnap, der naar til Taget. Inde i Gaarden,

[1]) J. Reg. I 250.
[2]) Resen: Fred. II 331.
[3]) Ny kirkeh. Saml. VI 328.
[4]) R. o. a. L. X 99.

vest for det Sted, hvor Porten var, er et ottekantet Taarn med en Vindeltrappe; over Døren staar: Lod e. och w. mant Corvets Weffert och Anne Gildenstern bøgie thze hvos 15 . . Derunder deres Navne og Vaaben. Vinduesrammerne ere af Sandsten, og rige Forsiringer, ligeledes af Sandsten, ere anbragte omkring Dørene og over Vinduerne i Form af Hoveder og Brystbilleder.

Søndagen den 5te Avgust 1571 stod Korfits Wifferts og Anne Gyldenstjernes Bryllup, hvorom en Præst har optegnet følgende[1]): 1571 den 5 Augusti giorde Frwe Jutte Podebusk til Irup sine tuende Døtters brulup paa Restrup, Jomfrue Karinis med Axell Gyldenstiern til Tim, Jomfru Annis med Coruitz Veffert, den Tid Lensmand paa Hald. Neste Søndag effter kom, bleff Jomfru Anne hiemførdt till Hald, som waar den 12 Augusti, neste søndag for dyre wor frue dag.

1579 fik Korfits Wiffert sit Gods ved Næs forøget ved et Mageskifte med Kongen, hvori han udlagde af sit Arvegods i Fyn, Sjælland, Lolland og en Del Strøgods i Jylland og til Gjengjæld fik 4 Gaarde i Dollerup, 2 i Horsens, 5 Gaarde og 2 Bol i Ejdrup, 1 Gaard og 2 Bol i Siem, 1 Gaard i Skibsted, 1 i Komdrup og 1 i Nør-Kongerslev, 8 Gaarde og Herligheden i en Kirkegaard i Haals og 1 Bol i Hørby i Hindsted Herred.[2])

1578—81 havde Korfits Wiffert en lang Proces med Niels Movridsen paa Tustrup om en Tørvestak. Erik Nielsen i Volsted lod 1578 i Volsted Hede, som han havde haft i Værge i 40 Aar, grave Tørv, som han siden lod sætte i en Stak og gav til Fru Anne Gyldenstjerne. Efter at Tørven var sat i Stak, kom Niels Movridsen imidlertid efter, at Tørvene maatte være gravede paa hans Ejendom i Flamsted Hede, og lod uden videre, uden Lov og Dom Stakken hjemføre. Korfits Wiffert stævnede ham derfor, og da han ikke maatte have taget Afgrøden, før han havde bevist sin Ret til Grunden, hvor Tørvene vare gravede, blev han dømt til at føre samme Tørvestak til Hellum Herredsting og betale Bøder, ligesom ogsaa hver af hans Bønder, som havde bortført Tørvene, skulde betale i Fald

[1]) Kr. Nielsen Juels Aarbog i Ny kirkehist. Saml. V 360. Sml. Saml. t. Fyns Hist. og Top. VI 322.
[2]) Jydske Reg. II 605, 610.

hvor 3 ß. Han førte nu Tørv til Hellum Herredsting og fremlagde Guld, Sølv og engelsk Klæde til Betaling af sine og Bøndernes Bøder; men hvorledes det saa end gik til, tog han disse Ting med sig igjen, vistnok fordi Korfits Wiffert ikke vilde tage derimod, fordi det ikke var de samme Koster, som han var dømt til at føre tilstede, og nu fortsattes Processen i nogle Aar, der toges en hel Del Herredstingsdomme, Landstingsdomme, Forfølgningsbreve, Æskninger, Gjenbreve o. s. v., hvilket altsammen erfares af en Herredagsdom af 3 Januar 1581[1]), hvori dømmes, at Korfits Wiffert maa vedblive sin Forfølgning over Niels Movridsen. Der er vel tilvejebragt Forlig; thi i Novbr. 1581 fik Korfits Wiffert af Niels Movridsen Flamsted med Mølle for 2 Gaarde i Skibsted, 1 i Komdrup og 1 i Nør-Kongerslev.[2])

1583 mageskiftede han atter med Kronen og gav af sit Arvegods noget Strøgods i Jylland og Skaane for 1 Gaard i Askildrup, 3 Gaarde, 1 Bol og 2 Gadehuse i Brøndum, Kronens Anpart af Brøndum Mølle, Nørgaard i Ejstrup og et Stykke Eng i Ejstrup Kjær, 3 Gaarde og Kronens Ret i en jordegen Gaard i Siem.[3])

1591 fik han Livsfæste for den sædvanlige aarlige Afgift paa Blenstrup, Fræer og Brøndum Sognes Kongekorntiende. Han ydede dog ikke Afgiften i Korn som sædvanlig, men betalte den med Penge, 1 Daler for hver Td. Rug eller Byg og ½ Daler for hver Td. Havre.[4])

Korfits Wiffert og Fru Anne Gyldenstjerne havde kun et Barn, en Datter Kristence, som 7 Septbr. 1589, højst 17 Aar gammel, blev gift i Malmø med Henrik Bille til Mogenstrup i Skaane.[5]) (Ny kirkehist. Saml. VI 328 siger, at de havde 2 Døtre. Der siges tillige, at Henrik Bille og Christence Wiffert havde en Søn, som døde som Fæstemand og ingen Børn havde.)

Korfits Wiffert døde den 17de Januar 1592 Klokken 12 Middag paa Kallundborg, hvor han var Høvedsmand.[6]) Sidst

[1]) Herredags Dombog 1576—83 fol. 119.
[2]) Top. Saml. paa Perg. Fleskum Herred 31.
[3]) Jydske Reg. III 450.
[4]) Top. Saml. paa Papir Aalborg.
[5]) Fynske Saml. VI 377.
[6]) Ligsten i Blenstrup Kirke.

i samme Aar døde hans Svigersøn paa Mogenstrup, og Fru Anne Gyldenstjerne døde sammesteds den 16de Oktober 1595. Torsdagen den 27de Novbr. blev hun nedsat i Engelsted Kirke hos sin Svigersøn. Inden 5 Maaneder, nemlig den 5te Marts 1596, døde hendes Søster Fru Karen. De to Søstres Skæbne var mærkelig ens: begge samtidig tilsagte to Mænd, som begge døde omtrent samtidig inden Brylluppet, dernæst begge samtidig gifte med deres første Fæstemands Broder; hver af dem fødte kun ét Barn, og begge døde omtrent paa samme Tid.

Korfits Wiffert har uden Tvivl ladet den ene Hvælving i Begravelsen i Blenstrup Kirke bygge, og deri blev han nedsat. Formodentlig ere ogsaa Fru Annes Levninger førte dertil af Datteren. Efter D. Atl. ligge begge i én Kiste, og paa den Ligsten, som vel Fru Kristence har ladet bekoste, angives ogsaa, at den er sat over dem begge. Denne Sten er af blaa Skifer med begges Billeder, omgivne af deres Anevaabener, og i de fire Hjørner de fire Evangelisters Symboler. Denne Sten er nu, efter at Begravelsen er nedbrudt og Ligene nedsatte i Kirkegaarden, indmuret i Væggen i Vaabenhuset. Den er derved bleven en Del beskadiget, saa at mange Vaabener ere helt eller til Dels borte, og Indskriften under Billedet slemt medtagen. Men Billedet og Vaabnene ere afbildede af Arkivtegner Abildgaard, medens endnu kun ét Vaaben var ødelagt. Dette Billede findes i oldnordisk Museums Arkiv, hvorefter den første Række Vaabner er Korfits Wifferts fædrene Aner, den anden hans mødrene, den tredje Fru Annes fædrene, den fjerde hendes mødrene.

Henrik Bille og Fru Kristence Wiffert havde kun et Barn, Sønnen Eske, og da han døde, var Fru Kristence Ejerinde af 3 Herregaarde; men den unge Enke blev 1601 gift med Hr. Brejde Rantzau, Ridder, Rigsraad, Statholder i Kjøbenhavn, Søn af Henrik Rantzau til Brejtenborg, Statholder og holstensk Raad. (Han havde været gift med Sofie Rosenkrans, med hvem han havde 4 Børn, og derefter med Karen Gøje, med hvem han havde en Søn, der døde ugift i Tyskland.) Foruden de 3 Herregaarde, han fik med Fru Kristence, ejede Hr. Brejde Rantzau Næs i Skaane, Svanholm i Sjælland, Kjærstrup og Bremersvold paa Lolland, Rantzausholm, Brendegaard, Harridslevgaard, Hindemae, Søbygaard og formodentlig tillige Rødkilde og Flintholm i Fyn.

Fru Kristence døde 1604 efter at have født en Søn Frans, der arvede hendes 3 Gaarde og efter Faderens Død 1618 adskillige af hans, saa at han var i Besiddelse af saa mange Godser, at de skulle have indbragt ham 20,000 Rdl. aarlig, en meget betydelig Sum den Gang; tilmed skal hans Embeder have indbragt ham en lige saa stor Sum. I sin korte Levetid steg han til stor Anseelse, blev Rigsraad og Statholder i Kjøbenhavn 1627, Rigshovmester den 5te April 1632 og var en meget betroet Mand hos Kristian IV. Han blev endog forlovet med Kongens ældste Datter med Fru Kirstine Munk, Frøken Anne Katrine, der højt elskede den høje og smukke unge Mand; men han døde allerede 1632, da han om Aftenen den 5te November faldt i Rosenborg Slotsgrav, hvor Broen var bleven hejset op. Frøken Anne Katrine sørgede meget over hans Død og digtede en Klagesang, der er trykt sidst i Peder Syvs Kæmpeviser. Den er paa 13 tolvliniede Vers, hvis Begyndelsesbogstaver danne hendes Navn Anna Catharina. Hun døde af Sorg Aaret efter den 20de Avgust i en Alder af kun 15 Aar.

Næs blev nu solgt til Jørgen Urne til Alslev. Den ærlige og velbyrdige Mand Hr. Jørgen Urne er født af kristelige, fornemme, ærlige og velbyrdige Forældre paa Halsted Kloster i Lolland den 17de Oktober 1598. Hans Fader var ærlig og velbyrdig Mand Knud Urne til Aasmarke, Dronning Sofias Befalingsmand over Aalholm og Halsted i Lolland og Nykjøbing Slot i Falster; hans Moder var ærlige og velbyrdige Frue, Fru Merette Grubbe; hans Farfader var Axel Urne til Søgaard, Danmarks Riges Kansler og Raad, hans Farmoder Fru Birgitte Rud, hans Morfader Ejler Grubbe til Lystrup, Danmarks Riges Kansler og Raad, hans Mormoder Else Bjørnsdatter (Stensen) til Hoffdal og Spannerup. Videre denne velbyrdige Mands Herkomst at udføre er ganske ufornødent; thi det er enhver noksom vitterligt, at han var af god adelig og ridderlig Stamme baade paa fædrene og mødrene.

Først var Drengen under en Skolemesters Disciplin hjemme; men i hans niende Aar blev han sendt til Herlufsholms Skole, hvor han blev i 2 Aar, derefter kom han i Tjeneste hos Dronning Anne Katrine for Adelknab og forblev der i 2 Aar. Derpaa tog Kongen ham i sin Tjeneste som Kammerdreng, og i denne Tjeneste forblev han, til han var 19 Aar, og var

imidlertid blandt andet i den svenske Krig med Kongen. Da han havde fyldt sit nittende Aar, blev han af Kongen gjort »væragtig«, ɔ: gjort til Væbner, og drog derfra ind ad Holland og til Frankrig »der adskillige Exercitia at lære, saa og for Sprogets Skyld«, og efter at han i to Aar havde beset det seværdigste i dette Land, drog han hjem gjennem Tyskland og kom saa i Kongens Tjeneste som Hofjunker. 1618 drog han med Kongens Forlov og Anbefaling til Bøhmen for at deltage i Krigen der og blev Kornet under Grev Turn, hvor han var i 14 Maaneder, og imidlertid forholdt han sig, som en ærlig Riddersmands Mand egner sig og vel anstaar udi alle Maader, som dem af Adelen vel vitterligt er, som udi samme Krig her af Riget lod sig befinde.

Efter Slaget ved Prag lod Greven af Turn sit Folk takke af, og da Fanen blev reven af Stangen, leverede Greven den til Jørgen Urne, der førte den med sig hjem og gjemte den siden. Han kom nu i sin forrige Bestilling ved Hove, hvor han blev Løjtnant over Hoffanen og tjente der paa tredje Aar. I den Tid blev han ni Gange sendt af Kongen til fremmede Fyrster og forholdt sig til Kongens fuldkomne Tilfredshed. Den Stund han tjente udi Gaarden, faldt det ham i Sinde af Guds allerhøjeste naadige Forsyn at ville begive sig udi den hellige Ægteskabs Stand og lod derfor tiltale ærlige og velbyrdige Mand Otte Marsvin til Dybek om hans kjære Datter, ærlig og velbyrdige Jomfru Margrete Marsvin, og hun blev ham tilsagt i Kjøbenhavn 1623 ved Pinsedags Tid.

Aar 1623 den 1ste Maj forlenede Kongen ham for hans tro Tjeneste med Kronborg, Frederiksborg og Abrahamstrup Lene, hvilke han lovlig og vel forestod i 4 Aar, som Rygtet ham og af Almuen der udi Lenet gives og det med al Billighed, og efterdi man sig her udi Riget havde paa de Tider at befrygte for Indfald paa Grænsen ved Sverrig, blev det sjællandske Regiment delt i tvende Kompagnier og han forordnet til Ritmester for det ene, hvilken Bestilling han betjente paa 3 Aars Tid.

Hans trolovede Brud var født paa Dybek i Skaane den 16de Marts 1606 og var altsaa endnu ikke 18 Aar gammel, da Kongen gjorde deres Bryllup paa Kronborg den 16de Februar 1624. Jørgen Urne fik med hende Marsvinsholm i Skaane. I deres 18 Aars Ægteskab havde de tretten Børn, fem Sønner

og otte Døtre. Disse ere: Eline (Ellen), der blev gift med Hans Steensen, Kristian, g. m. Ide Daa Klavsdatter, Dorete, g. m. Holger Mormand, Knud, der døde ung, Otte, der døde som Barn 1630, Berete, g. m. 1) Hans Kaas, 2) Klavs Seefeld til Visborg, Sofia, der avlede to Sønner med Gyldenløve og kom i Itzehoe Kloster, Else, g. m. Joakim Fred. Steensen, Otte, død voxen, men ugift, Magdalene Sibylla, død 1724, g. m. Kristian Gjedde, Helle, g. m. 1) Frans Rantzau til Estvadgaard, 2) Morten Skinkel, 3) Hans Arnfeld, Merrete Sofie, Axel til Aasmarke og Bekkeskov, g. m. Anne Elisabet Lindenov Kristoffersdatter.

I Taarnet i Blenstrup Kirke hænger et Maleri, der forestiller hele Familien. Ogsaa den afdøde Otte er malet; men for at tilkjendegive, at han er død, er han iført hvide Klæder; han maa være malet i den Størrelse, han vilde have haft, da Maleriet blev malet. Der fortælles, at han skal være druknet i Slotsgraven ved Næs; men 1630 vilde han ikke have været i Stand til at gaa paa sine egne Ben, og tilmed ejede hans Fader næppe Gaarden den Gang. Det er en ganske kjøn, lyshaaret Familie, og de ligne hinanden temmelig meget alle sammen. I Hjørnerne af Maleriet findes for oven Hr. Jørgen Urnes og Hustrus Vaabener og deres Aners, nemlig til venstre Urne, Grubbe, Rud, Sten, til højre Marsvin, Brahe, Gyldenstjerne, Gøje.

Den 1ste Maj 1627 blev Jørgen Urne forlenet med Kristiansstads Len, som han havde i 5 Aar, »sig og sammesteds saaledes forholdt, at menige Almue hannem derfra unødig vilde ombære«. Den 5te April 1632 foreslog Kongen at vælge ham til Rigets Marsk, og samme Dag aflagde han sin Ed som saadan paa St. Hans Kloster i Odense og blev samtidig indsat blandt Rigens Raad. Samme Dag aflagde ogsaa Frans Rantzau, daværende Ejer af Næs, Eden som Rigens Hofmester. Det var formodentlig kort efter dennes Død i Novbr. samme Aar, at Jørgen Urne blev Ejer af Næs. Den 1ste Maj 1632 blev han forlenet med Vestervig Kloster, og dette Len besad han til sin Død. Næste Sommer blev han med flere fornemme Mænd af Rigens Adel slagen til Ridder af Kongen paa Kjøbenhavns Slot i en stor Frekvens og adelig Forsamling. Samme Aar blev han paa den udvalgte Prins Kristians Vegne

sendt til Kurfyrsten af Saksen, da dennes Datter Magdalene Sibylla skulde forloves med Prinsen.

1633 fik Hr. Jørgen Urne et Brev, saalydende: Chr. IV. V. s. G. t. Vider, at vi naadigst have for adskillige Betænkende Skyld for godt anset vore og Kronens vordnede Sønner her udi vort Land Sjælland at ville frigive fra deres Fødested. Bedende eder og ville, at I med Adelen her udi forne vort Land Sjælland handler, at de og det samme bevilge ville. Datum Hafniæ d. 11te Juli 1633.

Jørgen Urne indledede nu Forhandlinger med den Adel, der ejede Jordegods i Sjælland, Lolland og Falster, hvor Bønderne vare vordnede. Des værre strandede dette Forsøg paa at ophjælpe den trælbundne Bondestand; men man har regnet dette Forsøg blandt de Ting, der skulde bevise Kongens særdeles ædle Hjærte og Adelstandens Egennytte, der skal have nødvendiggjort Enevældens Indførelse. Man se Professor Engelstofts Afhandling i Skandinavisk Litteraturselskabs Skrifter 1813, medens man dog maa være opmærksom paa, hvor lidt nogen synderlig Interesse for Sagen ytrer sig hos Kongen, og hvor lidt det synes han har foretaget, idet det lader til, at han har ladet Sagen falde efter at have faaet Adelens Erklæring. Derimod tyder det ikke paa et helt uvilligt Hjærtelag hos Adelen, at af de 38 adelige, der afgav Erklæring, gik de 22 hovedsagelig ind paa Forslaget og kun de 16 modsatte sig det; thi skjønt flere af de 22 satte den Betingelse, at den øvrige Adel skulde indgaa det samme, og skjønt denne Betingelse ved Sagens endelige Afgjørelse vel maatte være af største Betydning, er den dog næppe synderlig vigtig efter de førte Forhandlinger. Heller ikke er der den mindste Grund til at tro, at Jørgen Urne skal have vist Efterladenhed i at drive Sagen frem. Nogen sikker Dom kan man ikke fælde om Personerne og deres Virksomhed i denne Sag paa Grund af de sparsomme Efterretninger; men efter det foreliggende synes den dog at maatte falde ud til Gunst for Adelstanden i det hele taget. Men skjønt Kongen i det anførte Brev til Jørgen Urne siger, at han har for godt anset at ville give *sine* Bønder fri, uden at dertil er føjet nogen Betingelse, gjorde han dog aldeles ikke dette.

Efter sin Fader havde Jørgen Urne arvet Alslev i Sjælland, og til denne Gaard skrives han næsten altid alene; men

han ejede desuden ikke alene Næs, hvor han vel ogsaa af og til opholdt sig, men ogsaa Sonnerup i Sjælland. Oftest opholdt han sig vel sagtens paa sit Len Vestervig, hvor der vel var en Del at udføre. Blandt andet forekom i 1634 en Trolddomssag, hvori en Kvinde blev dømt fra Livet efter Nævningers Tog; men Jørgen Urne havde dog Samvittigheds Betænkende for Sagens Tvivlagtighed at udføre Dommen paa hende. Kongen befaler ham derfor at føre Sagen for Landstinget, og om han endda skulde have Betænkeligheder, for consistorium theologicum ved Universitetet [1]).

1637 havde Jørgen Urne med flere af Fru Kirstine Munchs Venner søgt at faa Kongen til at lade al Proces mod hende fare og atter tillade hende at søge sin Sognekirke og drage til sit Gods i Birket. Kongen var nemlig højst opbragt paa hende og tiltalte hende for Utroskab, hvisaarsag hun holdtes i Fangenskab paa Boller. Kongen opfylder deres Begjæring og sætter Jørgen Urne til Værge for sin og hendes Søn, Grev Valdemar, i Stedet for hans Svigerfader Otte Marsvin til Dybek. [2])

1638 søgte Jørgen Urne om at maatte faa Brøndum Tiende tilbage, der tillige med nogle andre Tiender i langsommelig Tid havde ligget til Neesz, men for nogle Aar forleden formedelst Fogdernes Forsømmelse var kommen derfra. Han ønskede Tienden tilbage »ikke for den Profit, jeg kunde have deraf, men fordi det er næste Kirke ved Gaarden foruden min egen rette Sognekirke, samt og Bønderne ere næsten alle mine foruden to eller tre og Præstens Gaard.« Han ønsker den saa meget mere, som Hr. Kristen Kristensen, Præst i Sønder-Kongerslev, som nu har den, »vil den selv afstaa, efterdi fast ingen Profit er derhos, men han vil staa den af til en anden, som kan tribulere mine Bønder.« Han faar da ogsaa Kongens Brev paa den for den sædvanlige Afgift, naar enten Hr. Kristen døde eller godvillig vilde afstaa den. [3])

Efter at Jørgen Urne 1638 eller 39 med tvende Rigsraader havde besat Fæstningerne i Skaane, Halland og Blekinge, kom han en Aften tilbage til Sonnerup og var syg af

[1]) Jydske Tegn. IX 13.
[2]) Jydske Tegn. IX 429. 431.
[3]) Indlæg fra alle Lande 1638. Jydske Reg. IX 289.

Ploris, og af denne Sygdom kom han sig aldrig. I Slutningen af 1641 blev han heftig syg; men med Bistand af dygtige Læger, de hæderlige, højlærde Mænd, Doktor Niels Bentzon af Aalborg og Søren Hofmand af Randers, kom han sig dog for nogen Tid. Han har altsaa da opholdt sig i Jylland, formodentlig paa Næs. Den 11te Decbr. fik han Kongens Befaling, udstedt den 4de[1]), til at rejse til Glückstadt, og da han Onsdagen den 12te Januar næst efter kom hjem til sin Gaard Næs, befandt han sig helt svag i nogle Dage, og den 14de Januar blev han angreben af en heftig Skjørbug, som lagde ham til Sengs, og han sagde til sin kjære Hustru: »Den alsommægtigste gode Gud være lovet, jeg kom saa lykkelig og vel hjem i mit Hus til eder igjen, jeg har haft en besværlig og ond Rejse; var det ikke nu den gode Gud imod, vilde jeg meget gjærne leve endnu nogen Tid med eder, min kjære Hustru, og vore Børn.« Anden Dagen fik han atter sine tvende Læger hentet; men Sygdommen tiltog. Fredagen den 11te Februar lod han hente sin Sognepræst, hæderlig og vellærde Mand Hr. Jens Kristensen Mørck, der meddelte ham den hellige Nadvere. Siden forlod Doktor Niels Bentzon ham, og i Steden for ham blev hentet Doktor Kristen Skytte af Viborg. Under Sygdommen havde han Besøg af mange fornemme, adelige Herrer og Fruer, der alle bleve nævnede ved hans Baare. Nogle af disse og navnlig hans Broder Frederik Urne til Bregentved, samt hans Sognepræst forbleve ved hans Sygeseng og trøstede ham med Salmer og Guds Ord, som han selv viste sig at være vel bevandret i og vidste at trøste sig dermed i Troen paa sin Frelser. Han talte med sin Broder om sin Begravelse og forordnede, at de skulde begrave ham i Randers, for at hans Kone skulde have Trøst hos sin Fader, og om Fredag Eftermiddag sagde han til hende: »Min allerkjæreste Kone, far vel, Gud bevare dig, ham befaler jeg dig i Vold,« kyssede hende paa Haanden og rakte hende sin, som hun sad paa Sengen hos ham, og sagde: »Har jeg gjort eder noget imod, da forlader mig det; jeg har aldrig kunnet være en bedre Kone beskæret af Gud, end du har været mod mig, og du har altid gjort mig saa stor Ære, saa jeg har for din Skyld en stor Sorg i mit Hjærte.« Næste Morgen Kl. 6, der

[1]) Jydske Tegn. X 416.

var en Lørdag Morgen, døde han, lidt over 43 Aar gammel. Hans Lig blev med tilbørlige kristelige Ceremonier udi Mortens Kirke i Randers udi en adelig, meget fornemme, folkerig Forsamling den 12te Marts 1642 bestyret en adelig, hæderlig og tilbørlig Jordefærd. Dr. Morten Madsen, Biskop i Aarhus, holdt en Ligprædiken over ham med den tilbørlige, udførlige Fortælling af hans Levnedsløb, og det er navnlig den, der er trykt 1649, der er benyttet ved Fremstillingen af hans Liv. Den slutter saaledes: »In summa, han levede en ærlig Mand, han døde en ærlig Mand og har nu Ærens Krone.« Derefter blev Liget ført tilbage til Blenstrup Kirke og nedsat i den til Næs hørende Begravelse, hvoraf han formodentlig har ladet den øverste Hvælving bygge. Aaret efter lod Fru Margrete Marsvin deres og deres Børns Billede male, som forhen fortalt er, og dette henstod som Epitafium i den øverste Hvælving.[1])

Af Næs Jordebog 1662 (i Geh.-Ark.) ser man, at Taxten paa Gaarden Næs i Jørgen Urnes Tid var 54 Tdr. Hartk.

Om Fru Margrete Marsvin er ikke synderlig mere at fortælle. Hun mageskiftede 1647 med Kongen, hvorved hun fik jus patronatus (Kaldsret) til Blenstrup Kirke for en Gaard i Volsted, der skyldte 1 Ørte Rug, 1 Ørte Byg, 1 Ørte Havre, 1 Svin, 2 ß Gjæsteri; Kirkekvægtienden skulde dog som tilforn følge Hospitalet i Aalborg. Endvidere fik hun Kongens Korntiende af Blenstrup Sogn, som var 3 Pund Rug, 3 Pund Byg, 1 Ørte Havre (ligesom 1591), hvorfor hun gav 1 Gaard og 1 Gadehus i Ellishøj, 3 Gaarde i Store Brøndum. Hun fik endvidere 1 Gaard i Horsens, 3 Bol og 1 Gadehus i Blenstrup, 1 Gaard smst. af Mariager Klosters Len og af Aalborg Hospitals Gods 2 Gaarde i Horsens, hvorfor hun gav 1 Gaard i Uttrup, 1 i Svenstrup, 1 Gaard og 1 Gadehus i Ellishøj[2]). (I Parenthes er tilføjet: Kan ikke bruges uden nøjere Undersøgelse.)

1649 skjænkede Fru Margrete Marsvin 100 Rdl. Kroner til 12 af nødtørftigste fattige udenfor Vesterport i Aalborg, »eftersom Gud almægtigste har sendt mig min anden Søn hjem igjen til sit Fædreland, hvorfor hans Navn være evindelig lovet«[3]).

[1]) D. Atl. V.
[2]) Jydske Reg. X 499.
[3]) Hofmann Fund. IV 181.

Hun døde, ligesom hendes Mand i en ung Alder, den 22de Marts 1650 paa Marsvinsholm i Skaane. Hendes Legeme stedtes til Hvile hos hendes Mand og Barn i Blenstrup Kirke.

Efter hendes Død solgte Børnene, for at dække deres Forældres Gjæld siges der, Næs til Rigsraad Jørgen Seefeld, Landsdommer i Sjælland og Befalingsmand paa Ringsted Kloster. Om ham findes udførlige Meddelelser af Werlauff i »Jørgen Seefeld og hans Bibliothek« i Nyt hist. Tidsskr. 6 Bd.

Jørgen Seefeld var en Søn af Kristoffer Lavridsen til Rævs og Fru Else Nielsdatter (Benderup) af Tustrup, og var født den 7de Marts 1594. Efter Moderens Død havde han solgt til sin Broder Wiffert Seefeld til Revs sin Arvepart efter hende; men dog regner han 1661 Tustrup til sit Gods, og i det hele taget er man ikke i Stand til at sige, hvorledes de to Brødre have haft det sammen; baade før og efter at Jørgen havde kjøbt Næs, skrives han til Revs og samtidig med, at Broderen skrives dertil. De arvede 1651 Wiffertsholm efter deres Broder Enevold ved hans Hustrus Død; men kort Tid efter afkjøbte den ældre Broder Jørgen hans Ret i denne Gaard. Imidlertid har han næppe opholdt sig i Jylland, end ikke efter at han havde kjøbt Næs; thi hans Embeder holdt ham i Sjælland. Han roses for sin Retfærdighed som Dommer og lod sig aldrig hverken af Venner eller af Gaver rokke fra Ret og Billighed; han var jævn i Sæder, men tillige meget oprømt og forstod at muntre sine Omgivelser med passende Spøg. Og saa var der det besynderlige ved ham, at han skyede alle Kvinder, og det i den Grad, at skjønt han førte et stort Hus, havde han dog kun mandlige Tjenere. Men det allerberømmeligste hos ham var, at han ejede et meget stort, kostbart Bibliothek, hvortil han anvendte mange Penge. Da han desuden levede kostbart og i Krigstiderne baade tog Skade paa sit Gods og maatte være med til at udrede betydelige Afgifter til Staten, kom hans Udgifter til at overstige hans vistnok temmelig betydelige Indtægter.

Efter Kongens Begjæring til Rigsraadet og Adelstanden om Hjælp til Flaadens Udrustning indvilgede Jørgen Seefeld 1653 i at forstrække Kongen med 2000 Rdl., 500 Tdr. Rug og Mølleskyld, 1000 Tdr. Byg, hvoraf saa meget som Malt, som kunde maltes inden Foraaret, og 1000 Tdr. Havre at levere til Lensmanden paa Aalborghus. Hver Td. Rug skulde

antages for 3 Rdl., hver Td. Byg eller Malt for 17 Mark og hver Td. Havre for 7 Mark danske. Til Gjengjæld skulde han have Jordegods i Aalborghus Len til frit brugeligt Pant. Dette Jordegods ønsker Jørgen Seefeld udlagt i alt det Gods, Kongen ejede i Fræer og Gjerding Byer, i Hindsted Herred i Holberskov og i Hjeds og Tofte, om dette ikke var nok, saa i Torup, Hellum og Horsens. Endvidere ønskede han en Td. Hartkorn til 50 Rdl., alt efter Søskende- og Mageskifte-Taxt, Arbejdspenge eller Gjerningspenge og Gadehuse, samt Gjæsteri uberegnet. »Og af Landgilden mig ikke mere at tilregnes end det, som Bønderne nu aarlig yde, og det, som dem hidtil har været afkortet og eftergivet, af Lensmanden aarlig i hans Regnskaber godtgjort, det at blive nu som tilforn afkortet og ikke mig deri nogen Uret at gjøres.«[1])

For denne Forstrækning og maaske for en lignende paa 5000 Rdl. to Aar efter fik han en hel Del Gods i Himmersyssel og Vendsyssel til brugeligt Pant; men 1661 blev han nødt til at pantsætte det igjen til sine Kreditorer. Blandt andre skyldte han ogsaa den bekjendte Korfits Ulfeld Penge. Da denne i Krigen 1658—60 kom ind i Landet med Fjenderne, plyndrede han Jørgen Seefelds kostbare Bogsamling og førte en stor Del deraf til Sverrig. Denne Ødelæggelse af hans kjæreste Ejendom tillige med hans øvrige Modgang i Krigsaarene har vist i høj Grad bidraget til at svække hans Helbred. Dog blev han 1661 udnævnt til Medlem af den af Kongen nedsatte Lovkommission, og i denne forelagde Kongen ham en Del Spørgsmaal, som han afgav Svar paa. Af disse anføres enkelte Ting for at vise Retningen i Tiden og Jørgen Seefelds Stilling til denne. Han mente, at Rostjenesten ɔ: Adelens Forpligtelse til at stille bevæbnede Ryttere til Krigstjeneste, var svækket af flere Aarsager, bl. a. ved den Forandring paa adelige Børns Opfødelse, før ved Hoftjeneste hos Konger, Fyrster og andre Herrer, hvor de lærtes og vænnedes til Stalden og Krigen, til at menagere, hvad de havde, og være om deres Ophold, men ved Opdragelse i Skolerne eller hjemme og siden ved Rejser uden Riget med stor Bekostning af et Værtshus ind i et andet, hvor de læres og vænnes til Løsagtighed og unyttig Spendering, til Ørkesløshed og gode

[1]) Testrup Krigsarmatur 320. Jydske Indlæg 1653.

Dage, og komme derudover i stor Gjæld og paa det sidste nu en Tidlang har haft Røgtere, Ladefogder og Mælkedejer, Køer og Staldøxne i Stedet for Heste, Hofmænd og Stalddrenge, vor Militie til stort Afbræk, ja nu saa stort, at den ej mere kan underholdes; thi naar Bønder have intet, saa har hverken Kongen, Adelen, Gejstligheden eller Borgerne noget; her vil det filosofiske Maxime gjælde: unius corruptio est generatio alterius ɔ: den enes Død er den andens Brød; men tvertimod, naar Nærestanden er ødelagt, er baade Lære- og Værgestanden ogsaa ruineret. — Det synes at være bedst, at man lod enhver stalde Øxen, som de vilde og kunde. Alle Monopolia vides at være skadelige. Recessen forbyder at tvinge Bønderne til at sælge deres Varer. Vi sværge paa at holde Loven og Recessen, og dog tvinges Bønderne til at byde sin Husbonde først sine Staldøxne til eller ogsaa at straffes. Hvad Velsignelse der er hos det, have vi nu set, og derover var det før Krigen kommet saa vidt, at man næppelig fandt en Bonde pløje med Øxne, men med Hopper og Heste, fordi Bønderne vilde ej have Uvenskab med sin Husbonde for Øxen.

Den 9de Juni 1661 har han udgivet en Forskrift[1]) til Mads Jensen i Gammelgaard, der havde paataget sig at være hans Fuldmægtig over hans Gaarde og Gods i Jylland, om, hvorledes han skulde forholde sig dermed. Heraf anføres enkelte Punkter. Mads Jensen havde lovet at have Tilsyn med Skovene og med Lov og Ret tiltale dem, som i sidste Fejde bevises deri at have hugget uden Forlov. Til Foringen skulde han skaffe Fæ eller Forpagter. Tærsker og Røgter skal have Kostpenge og Tærskerne deres Tærskerpenge derforuden, dog ikke paa Næs at holdes mere end to Ladekarle og paa Tustrup en; det andet skal Bønderne tærske som sædvanlig. Ladefogderne beholde deres Løn, Kostpenge og andet ligesom tilforn. Mads Jensen skal nyde den tiende Penge af alt det uvisse og den tredivte Penge eller Part af alt det visse; det uvisse skal gives ham af Bonden, og den tredivte Part af Jørgen Seefeld, Avlingen og Foderpengene alene undtagne. Men hver Gang der skulde forekomme noget tvivlsomt eller noget, der var forglemt i denne Forskrift, skulde han bespørge sig hos sin Husbonde.

[1]) Findes paa Tustrup.

Af en Jordebog for 1662 (Geh.-Ark.) ses, at der til Næs da kunde saas 44 Tdr. Rug, 32 Tdr. Gødningsbyg, 10 Tdr. anden Kjærvebyg og 140 Tdr. Havre; der kunde avles 250 Læs Hø og i Aalegaarden i Aaen fanges 1 Fjerding Aal.

Henimod Slutningen af 1661 var Jørgen Seefeld saa svag, at Landsdommerne af den Grund fik Lov til at foretage Landstingssagerne i Kjøbenhavn. Her døde han den 28de Februar 1662 hos Avktionsforvalter Caspar Rollufs, hos hvem han havde boet, og som han derfor var bleven en hel Sum Penge skyldig.

Recessen bestemte, at Adelspersoners Lig skulde begraves senest 3 Uger efter Døden; men da ingen af Jørgen Seefelds Slægt eller Venner vare tilstede, kunde Caspar Rollufs ikke saa hurtig blive færdig dermed, og han maatte derfor bede Kongen om Respit til Onsdagen den 23de Marts, paa hvilken Dag Liget skulde hensættes i st. Nikolaj Kirke foruden nogen Ceremonier, indtil hans Broder Viffert Seefeld kunde gjøre ret Begravelse. Naar og hvordan dette er sket, er ingensteds fortalt; men Jørgen Seefelds Lig blev sat til Hvile i Blenstrup Kirke. Paa hans Kiste fandtes følgende Indskrift: Her hviler erlig og velbyrdig Mand nu salig hos Gud Jørgen Sefeld Christofferson til Næs, kongl. Mayttz til Danmarck og Norge Rigis Raad, Landsdommer i Siæland og Befalingsmand udi Ringsted Closter, som var erlig og velbyrdig Christoffer Lavridsen Sefeld til Refs Næs og velbyrdig Frue Elitze Nielsdatter Bonderup til Tustrup deris Søn, oc er hand fød paa Reffsnæs Aar 1594 Torsdagen før Midfaste Søndag og kallede Gud hannom fra denne Verden udi Kiøbenhafn A° 1662 den 28 Febr. udi hans Alders 68 Aar. Hand haver været Landsdommer i Siæland i 32 og Rigens Raad i 22 Aar. Gud forlene hannem paa den yderste Dag en glædelig og ærefuld Opstandelse.

Caspar Rollufs fik, inden det kom til Skifte og Deling mellem Jørgen Seefelds Kreditorer, sine Omkostninger godtgjorte forlods, nemlig Kostpenge, Husleje og for Ligets Hensættelse. Forresten var Gjælden saa stor, at hans Broder Viffert og Søsteren Maren gik fra Arv og Gjæld, og da Viffert døde i Løbet af den samme Sommer, var han ligeledes meget forgjældet, til Dels ved Forløfter, som han havde gjort for Broderen Jørgen.

Til Arven efter Jørgen Seefeld meldte der sig mange Kreditorer, henimod et halvt Hundrede, hvoraf kun Korfits Ulfeld var af Adel, men en stor Del lærde Folk. Der blev beskikket Kommissarier til at dele dem imellem og andre til at vurdere hans Jordegods i Jylland; men det trak ud med Delingen af mange Aarsager, baade fordi Kommissionen var efterladende, saa at en ny maatte beskikkes, dels fordi det trak ud med Lensregnskabernes Afslutning. Kreditorerne maatte hos Kongen erhverve Tilladelse til at sælge, hvad Løsøre der var i Boet og, om fornødent gjordes, gjøre forlods Udlæg i det bedste Jordegods til Betaling af de fornødne Omkostninger, da ingen af dem vilde paatage sig at gjøre Udlæg dertil. Delingen foregik den 30te Marts 1663, og Jørgen Seefelds efterladte Gods blev delt mellem de halvhundrede; dog har vist nogle af dem afkjøbt andre deres Del.

Ved Delingen ansattes hver Tønde Hartkorn til 40 Rdl.; men da Boet var fallit, blev der afdraget 10 ß paa hver Rigsdaler. Det vilde være altfor vidtløftigt, til Dels ogsaa umuligt at forfølge Godsets Skæbne, efter at det saaledes var splittet ad i saa mange Stumper; men inden 1681 var det vistnok omtrent alt sammen igjen samlet under Næs. Her skal kun omtales selve Hovedgaardens Skæbne. Den blev delt imellem Mag. Hans Zoega, Professor i Logik ved Kjøbenhavns Universitet, og hans Svoger Avktionsforvalter Caspar Rollufs i Kjøbenhavn. Den 18de April 1664 fik de Befaling til Kristen Jensen i Flamsted, at han flittig skulde gjennemse og examinere Jørgen Seefelds Ridefoged Mads Jensens Regnskaber, som de ej kunde vide hvorledes det var beskaffent med; de frygtede nemlig for, at han havde angivet Bøndernes Landgilde for lavere, end den virkelig var, og at han skulde have eftergivet dem Restancer. Ligesaa skulde han forfare, hvorledes Ladefogden paa Næs Jørgen Lavridsens Forhold havde været. Aarsagen dertil var, at de fremfor nogen anden af Jørgen Seefelds Kreditorer havde lidt ubodelig Skade; men »mugligt, at wij fattige Mænd ved dette Middel kunde faa nogen Erstatning paa voris store Schade hoes Sahl. H. Jørgen Seefelldh.« [1])

Professoren har vist af og til opholdt sig paa Næs, især

[1]) Jydske Indlæg 1664.

da han vistnok har taget Afsked med Forretningerne; han kaldes rigtignok, lige til han afstaar Gaarden, Professor og Senior ved Universitetet; men 1671 kaldte han sig Professor emeritus og senior. Imidlertid har hans Søn Johan Adolf Zoega opholdt sig paa Næs, hvor han efterlod sig et Minde. I Blenstrup Kirkebog staar der nemlig: 2 Juli 1676 publice absolverede Hr. Jens Mette Offuesdaatter, som tilforn tjente paa Næs, paa det 4 Aar siden hun blev besovet, og hun bekjendte Johan Adolf Zoega at være hendes Barns Fader.

I Aarene 1671—2 blev Klavs Olufsen Daa Ejer af Gaarden. Han skrives til Borreby 1671, som var hans Fædrenegaard, og til Vedtofte 1672, som var hans Mødrenegaard. Hvorledes han kom i Besiddelse af den ene Halvdel af Næs, fortæller han selv saaledes:

Al Næs Hovedgaardstaxt og Bygning har Mag. Hans Zoega Halvparten af tilhørt og den halve Part Casper Rolufs, og har Zoega til mig pantsat den halve Part for rede laante Penge den 22de Januar 72, hvilket med hans udgivne Obligation og Pantebrev kan bevises, om fornødent gjøres; den anden halve Part af bemeldte Gaards Taxt og Bygning, som Rolufs tilhørte, skal M. Hans Zoega ved Indførsel have bekommet for en Del, som Rolufs skal have været ham skyldig; men siden han den ved Indførsel havde bekommet, har M. Hans Zoega ofte været om Borde med mig, at jeg den samme halve Part af Rolufs kjøbe skulde, og udgav han til mig den 29de Maj 1671 sin Revers, hvorudi han bekjender, at han ingen Anpart eller Forsikring havde udi hans Svoger Casper Rolufs halve Part af Næs Hovedgaardstaxt og Bygning, eftersom hans Svoger ham til Takke havde fornøjet og betalt, men at hans Svoger den til mig maatte sælge, skjøde eller pantsætte, afhænde, og derhos forpligter sig, at han eller hans Arvinger ikke nogen Prætention skulde have derpaa i nogen Maade, hvilket samme hans udgivne Revers udførlig udviser. Da nu M. Hans Zoega sig saaledes havde reverseret, efterkom jeg hans og hans Svogers indstændige Begjæring og kjøbte den halve Part af Næs Hovedgaardstaxt og Bygning og Casper Rolufs derfor fuldkommelig betalte, hvilket med Rolufs til mig udgivne Skjøde, dat. Kbhn. den 16de December 71, bevises. Dog alligevel har M. Hans Zoega imod hans udgivne Reverses klare Ord til Konfirmation indstævnet en Indførsel, som han skal have udi Rolufs halve Part af Næs.

I den herom opstaaede Retssag dømte Højesteret den 2den Avgust 1672, at Claus Daas Kjøb skulde stande ved Magt, at Zoega skulde betale ham 30 Rdl. i Rejseomkostninger og Fortæring, samt Processens Omkostninger.

Til at fuldstændiggjøre Klavs Daas Fremstilling anføres her Indholdet af en Obligation, udstedt af Casper Rolufs til Klavs Daa den 11te Juni 1671. C. R. kjender sig at være skyldig til C. D. 1965 Rdl. in specie, som han venlig har laant ham, og som skulde have været betalte til nærværende 11te Juni; men da dette ikke var muligt, har han faaet Opsættelse til den 22de September og skal betale dem i Viborg med rede Penge. Hvis dette ikke sker, skal han have Lov til uden nogen Modsigelse at gjøre sig betalt i hans halve Hovedgaard Nes, hver Tønde Hartkorn til evindelig Eje for 40 Rdl. og den halve Bygning for halvfjerde Hundrede Rdl., som er fri for Pant og Kjøb og ham aldeles fri tilhørende, og var denne halve Hovedgaard ikke nok, skal Klavs Daa gjøre sig betalt i, hvad andet Jordegods Casper Rolufs ejer, paa samme Vilkaar.

Samme Dag afstaar Casper Rolufs sine Fordringer paa det Gods, Hans Zoega havde pantsat til Claus Daa til Borreby og hans Søster Christence Daa, nemlig ganske Haals By og 1 Gaard i Blenstrup. Den halve Part af Næs fik Claus Daa altsaa til Ejendom den 16de December 1671, den anden halve Part som Pant den 22de Januar 1672. Den 22de Juli 1672 afstod Hans Zoega al sin Fordring paa Næs halve Hovedgaard, som havde tilhørt hans Svoger Casper Rolufs, som Klavs Daa til Vedtofte havde tilforhandlet sig og til Konfirmation for Højesteret indstævnet, og det efterdi Casper Rolufs har ladet den indfri hos Hans Zoega ved bemeldte Claus Daa for hvad som han var derudi indført. Da ogsaa dette Brev var fremlagt for Højesteret, er det ikke sært, at halve Næs blev Klavs Daa tildømt.

Mag. Hans Zoegas Part af Næs skjødede han endelig den 22de September 1672 til Klavs Daa med al dens underliggende Herlighed, Aalegaarden med den Jord, Peder Skomager havde i Fæste i Næs Mark for 8 Skp. Byg; item Engeleje udi Næs Kjær for 14 Skp. Byg, tilsammen anslagen for 27 Tdr. Hartk., og desuden en Del Bøndergods. Mag. Hans Zoega døde den 15de Juni 1673. Klavs Daa havde kjøbt den første Halvpart

af Næs i Forening med sin Søster, Jomfru Christence; men hende udløste han kort efter.

Daasholm.

Klavs Daa forandrede strax Gaardens Navn, hvorom haves følgende Kongebrev: Kr. V. g. a. v., at eftersom os elskl. Klavs Dahe Olafsen har Navnene paa sine tvende Herregaarde forandret, nemlig Næs i vort Land Jylland beliggendis, kaldet Dahsborg, og Vidtoft i vort Land Fyen Brahesholm, da byde vi og befale alle og enhver sig herefter allerunderdanigst at rette og bemte Næs herefter ej anderledes end Dahesborg og Vidtoft ej anderledes end Brahesholm at kalde. Ladende det ingenlunde under vor Hyldest og Naade. Hafn. den 17de Septbr. 73.

Denne Forandring af det ældgamle Navn er netop en betegnende Ytring af hele Retningen i Tiden. Med Enevælden er det næsten, som om alt faar et nyt Præg; alt det gamle danske søgte man at udrydde for at sætte noget nyt og fremmed ind i Stedet for.

Den 27de Maj 1674 udstedte Klavs Daa en Forskrivning til sin Kjæreste [1]) af følgende Indhold: Jeg Klavs Daa til Dahesborg og Braesholm kjendes og hermed vitterligt gjør for alle og enhver, at eftersom mig af den allerhøjestes synderlige Providens og Forsyn er bleven tilsagt Jomfru Sophie Amalie Lindenou, da, dersom den gode Gud beskærer, at hun min Død overlever, har jeg for at lade kjende mod hende min Affektion hende bebrevet, saasom jeg hende og hermed bebrever for mig og mine Arvinger al min efterladende Formue o. s. v. Hvis hun derimod efter hans Død vilde gifte sig igjen, skulde det komme til Skifte (som sædvanlig efter Loven). Til Vitterlighed er det underskrevet og forseglet af hans kjære Fætter Korfits Ulfeld til Mattrup og hans kjære Svoger Kristian Lindenou til Hundslund Kloster.

Sofie Amalie Lindenov var født paa Kallundborg Slot den 4de Juli 1649. Hun var Datter af Hr. Hans Lindenov til Ivorsnæs og Kristian den fjerdes Datter med Kristine Munk, Elisabeth Augusta. Alle »Frøkenerne«, Kongens Døtre med Kristine Munk, levede paa en meget forargelig Maade med

[1]) Jydske Reg. XVI 114 (Jydske Indlæg 1674).

deres Mænd undtagen den ædle Eleonore Kirstine, hvis Forhold til Korfits Ulfeld var saa skjønt. Hr. Hans Lindenov har skrevet nogle Breve til sin Hustru, som endnu ere bevarede[1]), og deri forekomme følgende Ytringer: »Alle véd dog vel, det er eder i Arten paa eders møderne, at I ikke skal forliges vel med eders Mænd«, og: »Jeg maa bekjende, at jeg er bleven gift i en Fandens Maade.« Disse Ord kunde Klavs Daa anvende med endnu større Føje. Sofie Amalie havde først været forlovet med Hr. Just Høg, Søn af Hr. Just Høg til Gjorslev og Anna Lunge; men til Held for ham gik denne Forlovelse over Styr, og han fik siden Karen Krabbe.

Mindet om »Friherreinden« er endnu levende i Egnen; men man kan næppe nu faa nogen saa fuldstændig Optegnelse som den, der findes i Thieles Folkesagn. Det første Sagn er bleven mundtlig fortalt Thiele, men er i flere Punkter urigtigt. Det lyder saaledes: »Paa Grevskabet Lindenborg boede en Gang en Frue ved Navn Mette. Hun var i altfor god Forstaaelse med Herskabets Jæger og indesluttede sin Husbond i en Kjælder, hvortil der kun var et lidet Hul, saa at Maden derigjennem kunde rækkes ham. Hendes Levned var fuldt af Uterlighed, og de Børn, hun fik, kvalte hun strax efter Fødselen i en Ovn, som endnu skal være til.

Omsider vilde hun ganske skille sig af med sin Mand og tog ham da en Søndag med sig i Kirke. Paa Vejen hjem ad hørtes et Skud, hvilket var et aftalt Tegn af Jægeren, og ved at høre det sagde hun: »Ak, kjære Mand! Jeg bliver saa ængstelig. Stig dog ud for at se, hvad det dog monne være.« Og som han steg ud af Vognen, faldt han strax for et andet Skud. Dette skete paa et Sted ved Vejen, der endnu kaldes Røde Led, mellem Lindenborg og Blenstrup By. Da nu den onde Kvinde skulde til at dø, kunde hun ikke blive af med Livet og pintes forfærdelig. Hun lod sig da føre til Aalborg, og for ikke at rystes for meget spændtes der et Lagen ud imellem fire Heste, og i dette Lagen blev hun saaledes baaret til en Gaard i Aalborg. Dog vare hendes Lidelser saa svare, at hun uafladelig maatte skrige, hvorfor en døvende Musik maatte følge med, at ikke Hestene skulde blive sky. I Aalborg fik hun da Ende paa sit Liv, men fandt ingen Ro i Graven; thi hver Julenat gaar endnu det samme støjende Tog, som da hun førtes til Aalborg, igjennem Luften over Østerport og Huset, hvor hun døde. Paa Lindenborg siges hun ogsaa at gaa igjen med udslagne Haar og klaprende Tøfler igjennem Salene. I Kjælderen ses endnu de Jærnringe i Muren, til hvilke hun bandt sin Ægteherre, og her er det især uhyggeligt. I Blenstrup Kirke er hendes Lig begravet.«

[1]) Trykte i Danske Saml. II R. 2 Bd. 301 ff.

Dette Sagn er naturligvis fuldt af Overdrivelser. Det andet Sagn hos Thiele er udskrevet af Pastor Seerups Beskrivelse af Gjerding Pastorat og holder sig saa nær til Sandheden, som det er muligt at komme. Smaa Unøjagtigheder ere her rettede:

»Sophie Amalia Lindenov blev temmelig ung gift med Klavs Olufsen Daa og maatte tilbringe sin Tid i Ensomhed paa Lindenborg, den Gang Daasborg kaldet, efterdi Manden for det meste var fraværende som Oberst i Kongens Tjeneste. Hun faldt da af Kjedsomhed i mange Elskovshandeler, endog med Folk af det allersimpleste Slags, og siges der, at hun fem Gange er bleven Moder, uden at man har vidst, hvor Børnene bleve af. Men der er et Hul i Muren paa en af Lindenborgs to smaa Udbygninger paa søndre Side, og om dette Hul gaar der alskens Tale. Med Kapellanen i Blenstrup, Hr. Jens, var hun i god Forstaaelse og gav ham sin Kammerpige, Karen Bjerring, til Ægte. Derimod var Sognepræsten ilde anset, og kom han op paa Gaarden, turde han intet nyde af Frygt for, at man skulde give ham noget, som han ikke kunde taale; thi Fruen havde Ord for, at hun vidste at give dem af sine Galaner, som ikke kunde tie, en saadan Svaledrik, at de aldrig talte derom siden. Hendes Husbond, Klavs Daa, skal have været en mild og venlig Mand, skjønt andre ville vide, at han var temmelig stræng imod Fruen, saa at hun undertiden, naar han kom hjem fra Felten, skjulte sig, saa længe han var paa Gaarden, i Bønderbyerne der omkring, hvilket vel ogsaa skal have været, fordi hun som oftest var i en saadan Tilstand, at hun ikke kunde vise sig for ham. Flere Gange skal hun have lagt an paa at blive ham kvit, førend det lykkedes. En Gang havde han været til Gjæstebud og ventedes først hjem, naar det var mørkt. Da lod hun Vindebroen trække op, for at han, som altid kjørte i stor Fart, med Heste og Vogn skulde styrte i Graven; men det lykkedes

ikke; thi Forløberne drejede af, da de mærkede Faren, og den Gang slap han.

Men i Slutningen af 1678 (den 8de Decbr.) havde de en Søndag begge været i Kirke i Blenstrup og tog efter Gudstjenesten ind hos Kapellanen, Hr. Jens, hvor de spiste til Middag. Om Aftenen, da de skulde hjem, blev Fruen upasselig og kom sig ikke før henimod Midnat. Da de nu drog afsted og vare komne til Rødeled ved Indkjørselen til Lindenborg Mark, hvor Vognen for Ledets Skyld maatte standse, holdt der en Person til Hest med en Karabin og tvende Pistoler. Strax faldt et Skud efter Klavs Daa, som sad paa aaben Vogn, hvorved Fruen udbrød: »Ak, mit Hjærte! Jeg er bange, at du fik Skade.« »Nej,« raabte Klavs Daa, i det han sprang ud af Vognen og vilde skjule sig, »den Gang ikke.« Dertil hørtes da Morderen at sige: »Fik du ikke, da skal du faa,« og med det samme faldt et andet Skud, som gav Klavs Daa Banesaar. Liget blev bragt til Gaarden, og strax sendte Fruen Bud efter Kapellanen, Hr. Jens, og hans Kone, som da indfandt sig. Kapellanens Kone var ganske utrøstelig, og da hun ikke kunde holde op at græde, skal Fruen have sagt til en lille Barnepige: »Ak, Barn! Hent os en Teglsten, at vi kan tørre Karens Øjne med.« Da mærkede Kapellanen vel, hvorledes det hang sammen, og tog strax bort med sin Kone.

Om denne Tildragelse gik der nu Ord i Egnen, og den blev forklaret paa forskjellig Maade. Der udbredtes det Rygte, at hin ubekjendte Rytter var en rejsende Krigsmand, der kom fra Færgestedet, hvor han vilde, at man skulde sætte ham over, men havde maattet vende om igjen, fordi Færgen ikke var i Stand, og nu skulde have villet hævne dette paa Klavs Daa, at han ikke holdt Tingene bedre i Orden. Ja, der sagdes endog, for at skildre denne Rytters sorte Ondskab, at han paa Vejen til Færgestedet havde taget et lille Barn, som gik paa Blenstrup Gade, og kastet det i et Hul, Sønderkilde kaldet. Andre tillagde Skytten denne Gjerning, atter andre en Mand i Horsens. Efter at Herren var død, sagdes Fruen endnu mindre end før at have paalagt sig nogen Tvang i Elskovshandeler, og besluttede hun ikke at indlade sig i nyt Ægteskab, hvorfor hun blev gjort til »Friherreinde« paa det Vilkaar, at Godset efter hendes Død skulde tilfalde Grev Christian Gyldenløve. Det siges om Lindenborg, at der paa

den Tid var sexten Par Folk, som søgte Seng sammen, uden at et Par af dem var ægteviet, og endvidere fortælles der om Friherreinden, at naar hun efter en overstanden Barselseng var saa vel, at hun igjen kunde kjøre ud, lod hun ved en af sine fortrolige Barnet lægge ved den Vej, hun skulde komme ad, saa at det syntes, at hun fandt det, og nu lod hun det som Hittebarn udsætte til Forsørgelse hos Folk i Byerne, hvilke da aldrig manglede Ko eller So, men havde fuldt op i alle Maader. Om hendes Endelig fortælles, at hun i mange Dage laa i Barnsnød paa Lindenborg uden at kunne føde, og at Folk bleve tilsagte til at skulle møde ved Lindenborg med fire af Godsets stærkeste Heste, som bleve sammenspændte med Stænger, Liner og Remme, saaledes at der imellem dem blev en Plads, hvor Fruen kunde ligge paa et Læderdækken, indsvøbt i Sengeklæder. Paa denne Maade blev hun ført til Aalborg under megen Musik, for at hendes Jammerskrig ikke skulde høres. Men de Heste, som hertil bleve brugte, forvandt det aldrig siden. I Aalborg blev Fosteret skaaret ud af hendes Liv, og hun opgav Aanden i sit 39te Aar i en Gaard paa Nytorv [1]), hvor det omhandlede Læderdækken indtil for faa Aar siden blev bevaret. Hun er begravet i Blenstrup Kirke.«

I Renteskriver Michel Michelsens »Danske Adels Slægter« [2]) (skrevet før 1725) fortælles: »Denne Frue Sofie Amalia Lindenov lod ham (Klavs Daa) forrædersk og morderisk ihjelskyde, blev siden af Kong Christian den femte ophøjet til Friherreinde af Lindenborg. Hun avlede ellers i sin Enkestand uægte Børn, som hun dog skjulte tillige med hendes anden slemme Gjerning, indtil hun igjen blev svanger af Hor og døde elendig af Tvillingfødsel udi Aalborg Anno 1688, da hun saadant aabenbarede og gjorde en sand og god Pønitense og Omvendelse.«

Efter Klavs Daas Mord fik hans Søskendebarn Korfits Ulfeld til Mattrup efter Hr. Kristen Skeels Ansøgning Brev om at skulle bemeldte Drabssag ved Lands Lov og Ret, det bedste muligt er, tilbørlig udføre, og alle Embedsmænd faa Befaling til at staa ham bi. Befalingen udstedes den 30te Januar 1679, og deri siges, at Klavs Daa til Daasborg

[1]) Nu ombygget og Sparekassens Ejendom.
[2]) I Geh. Ark. Kopi i kgl. Bibl. Gl. k. S. 1087 fol.

»morderske Vis skal være ombragt, og ej vides endnu, hvo samme Gjerning gjort haver.« [1])

Andre sikre Oplysninger til Friherreindens Historie ere følgende: Efter Blenstrup Sogns Kirkebog: »1677, 5 Decbr. inddøbte Hr. Jens Fruens Drengebarn (dette Ord er overstreget, og der er tilskrevet »Søn«) paa Dahesborg, og blev kaldet Hans Lindenov Daa.« — »15 Januar 1679 begrov Hr. Jens velb. Claus Dahe til Dasborg.« — »1679 Onsdagen den 26de Marts begrov Hr. Jens velb. Hans Lindenov Dahe.« — »Den 4de Septbr. 1678 begrov Hr. Jens »det wbekiente spe barn, som bleff sent til Horsens og der døde«« (maaske et af Fruens Børn).

Hvo der var Klavs Daas Morder, vides ikke. Skytten, der sigtedes, var maaske Christian Skytte i Blenstrup, hvis Pigebarn Hr. Jens inddøbte den 5te Novbr. 1682 med Navn Sophia Amalia. Ved Daabens Bekræftelse i Kirken den 12te s. M. vare Fadderne Ridefogden og andre fra Lindenborg, samt Fruens Piger.

Hr. Bertel Andersen Skytte i Brøndum har indført i Siem Sogns Kirkebog for 1688: »Festo visit. (2 Juli) betjente jeg Friherreinden paa Lindenborg visam agonizare.« [2]) I Brøndum Sogns Kirkebog har Hr. Bertel skrevet 1688: »Den 28de Juli er af en stærk Vattersot og hidsig Feber udi Aalborg hensovet vor fromme, gunstige Patroninde Sofie Amalie Lindenou, Friherreinde til Lindenborg, hensat i Blenstrup Begravelse den 11te Septbr. af Superintendenten.« Mellem Linjerne har han senere tilføjet: »cujus exeqviæ eo honestatæ.« [3]) Dette stemmer dog ikke med Hr. Jens Mørchs Angivelse i Blenstrup Kirkebog: »1688 den 4de Augusti døde Friherreinde Sophia Amalia Lindenou i Aalborg, og blev hendes Lig ført hid til Blenstrup Kirke og indsat i Begravelsen, som jeg kastede Muld paa den 11te Septbr. i hendes Alders 39 Aar.«

Der fortælles endnu, at hun, før Begravelsen blev nedbrudt, laa der i meget rigt Ligtøj, og tillige, at hun havde et Barn i Kisten hos sig.

Ved Siden af alt det onde, der siges om Fru Sofie Amalia

---

1) Jydske Reg. XVI 536.
2) ɔ: der syntes at ligge i Dødskamp.
3) ɔ: derved hædredes hendes Ligfærd.

Lindenov eller Friherreinden, som hun sædvanlig kaldes, kan dog ogsaa anføres et smukt Træk af hende. Det er Medfølelse for hendes Moster, den ulykkelige, ædle Eleonore Kirstine. Ved Friherreindens Indflydelse skal det have været, at Kongen efter sin Moders Død løslod sin Farsøster, efter at hun havde siddet i Fængsel i 22 Aar for sin Troskab mod sin Mand. Denne Indflydelse udøvede hun gjennem Kongens Frille, Sofia Amalia Moth, Grevinde af Samsø, der gjorde Friherreinden denne Tjeneste, fordi hun havde skjænket hendes og Kongens Søn Christian Gyldenløve Friherskabet Lindenborg efter sin Død. Frigivelsen skete den 16de Maj 1685, og fire Dage efter afhentede Friherreinden Grevinde Eleonore Kirstine af hendes Fængsel. [1])

Klevenfeld skriver i sine Stamtavler om Klavs Daa: Hans bekjendte smukke Frue har ladet give ham følgende Inskription paa hans Ligkiste, som findes udi den aabne Begravelse i Blenstrup Kirke, hvorved hun vilde indbilde Efterkommerne, at Vor Herre tog hendes Mand. Inskriptionen er følgende [2]): Her under hviler højædle og velbaarne Mand salig hos Gud Claus Daa Olufsøn til Daahesborg, Brasholm og Krengerup udi Fyen. (Hans Fader er ærlig og velbaarne Mand Oluf Daa til Holmegaard udi Sjælland (Hr. Claus Daa til Fraudegaard, Danmarks Riges Admiral, og Fru Dorothe Belov til Fusing etc. deres Søn). Hans Moder var ærlig og velbaarne Fru Anne Brahe til Mattrup (Tyge Brahe til Eskebjerg, kongelige Majestæts Befalingsmand paa Tryggevelde og Fru Birgitte Brok til Vemmetofte deres Datter), og er denne salig Mand født paa sin mødrene Gaard Mattrup Anno 1640 den 10de Novbr., og kaldte Vor Herre den salige Mand her paa Daasborg, som udi fordum Tid kaldtes Nes, Anno 1678 den 8de December om Aftenen mellem 5 og 6. Og er den salig Mands ganske Alder 37 Aar 11 Maaneder 2 Dage. Gud give o. s. v.

Om Klavs Daas øvrige Godser anføres følgende (efter Brasch: Vemmet. Hist.): Oluf Daa til Holmegaard fik efter sin Svigerfader Tyge Brahe Mattrup og Vedtofte. Mattrup bortbyttede han 1647 mod Bavelse paa Sjælland; men Vedtofte

---

1) Brasch: Vemmetoftes Historie II 40.
2) ex comm. dni de Thestrup junioris.

ses endnu at være i hans Søns Klavs Daas Besiddelse. Oluf Daa blev aldeles forarmet, og efter at være indviklet i Sagen mod Korfits Ulfeld og for sine Forbindelser med ham nødt til at forlade Landet for en Tid (1654) og mistet Holmegaard, som Regeringen tog, endte han tilsidst efter Fru Anne Brahes Død med en forargelig Proces med sine Sønner, hvori disse anklagede ham for at have ødelagt deres Midler; men han paastod at have tilsat sin Formue dels paa at betale Gjælden, der hæftede paa deres mødrene Arv, dels paa deres Opdragelse. Hans Søn igjen, den ovennævnte Klavs Daa til Vedtofte eller Brahesholm, ejede ogsaa Krenkerup paa Lolland og desforuden ogsaa Næs.

At Klavs Daa dog næppe har været synderlig rig, fremgaar af, at Kongen den 29de Maj 1680 bevilger hans Enke, at hun maatte være fri for sin afgangne Husbonds indenlandske og udenlandske Kreditorers Krav og Tiltale paa 4 Aars Tid, paa det hun imidlertid desto bedre igjen kunde komme paa Fode og søge dennem at kontendere. Dog skulde hun stille dem Sikkerhed for, at hun efter de 4 Aars Forløb vilde betale og fornøje dem for deres Fordringer. [1])

Men der er ogsaa andet, der viser det samme [2]). I Sommeren 1678 havde Klavs Daa resteret med en Del Skatter til Aalborg Amtstue, og medens han i Høbjergningen var rejst over til Fyn, kom der Exekverryttere til Lindenborg og laa der i nogen Tid. Ladefogden, Jens Hansen, der senere blev bosat i Horsens og muligvis kan være den, Rygtet nævnede som Oberstens Morder, skrev til Fyn om disse ubehagelige Gjæster, og Klavs Daa sendte ham en trykt Blanket med sit Navn og Segl, for at han skulde skrive en Obligation til Amtstuen. Rytterne vare imidlertid dragne bort, og Blanketten blev ikke benyttet, men igjen leveret til Klavs Daa efter hans Hjemkomst, og han lagde den i et Skrin til sine andre Breve.

Klavs Daa havde en Søster, der dette Aar opholdt sig paa Daasborg. Hun beklagede sig over, at hun ikke vidste, hvorledes hun skulde bære sig ad, hun skulde rejse, og hendes Broder var hende et Hundrede Daler skyldig; men hun kunde hverken faa Penge eller Brev af ham. Den samme Aften,

[1]) Jydske Reg. XVII 629.
[2]) Efter Lindenborg Birketingbog.

som Klavs Daa døde, som var en Søndag Aften, spurgte Fruen Jomfru Christence og alle Folkene, som vare i Stuen, om de ikke havde set Nøglen til Klavs Daas Kammer, hvor alle hans Breve og Tøj var i Gjemme, og næste Dag blev igjen flittig spurgt og ledt efter den; men der var ingen, som vidste, hvor den var. Tirsdag Morgen der næst efter saa en af Fruens Piger Jomfruen gaa igjennem Vinterstuen og ind i den store blaa Stue, hvilket hun fortalte Fruen, der endnu ikke var staaet op, og som lidt efter sendte hende ud for at se, hvad Jomfruen gjorde der saa længe. Da hun kom der ind og ikke saa hende, spurgte hun de trende, som sad og vaagede over Klavs Daa, hvor Jomfruen var bleven af. De svarede, at hun gik ind i det Kammer der oppe ved Skorstenen og tog Nøglen til sig, og da hun vilde gaa ud af Stuen, kom Jomfruen ud af Kammeret. Da Fruen var staaet op, sagde hun til Jomfru Christence: »Efterdi du har været i din Broders Kammer i Dag, som jeg hører, maa du vist have Nøglen, endog du i Gaar nægtede det; fly mig Nøglen og kom med mig, jeg faar at se, hvorledes det staar til, og det forsikrer jeg dig, at hvis der er Breve eller andet borte, søger jeg dig derfor; thi jeg véd nok, at du gaar efter at gjøre mig og mit stakkels umyndige Barn Skade.« Da svarede hun og sagde: »Jeg fandt den bag Kakkelovnen,« og saa gik de begge ind i Kammeret. Da de kom der ind, savnede Fruen en Kuffert, fuld af Klæder og Sølv, i det Kufferten var brudt og Tøjet borte. Da bad Jomfru Christence Fruen for Guds Skyld ikke at fortryde derpaa, hun havde ført det til Mattrup, og vilde hun laane hende Vogn, vilde hun strax hente det igjen. Fruen spurgte da: »Hvorledes turde du understaa dig at føre mine Klæder af Gaarden, og naar er det sket?« Jomfruen svarede: »Min Broder var mig nogle Penge skyldig, saa vilde jeg have dem til Forsikring; thi hans Haand vilde han ej give mig paa dem,« hvortil Fruen svarede: »Det er ej Sandhed, hvad du siger; din Broder var dig intet skyldig; jeg tror snarere, at du har ført dem bort ham uafvidende.« »Jo, over hundrede Daler,« svarede Jomfruen, »som jeg efterhaanden har lagt ud for ham.« Fruen spurgte endnu en Gang, om hun havde sin Broders Haand paa noget, hvortil hun svarede Nej, hans Haand havde hun ikke; men ellers var han dog hende noget skyldig. Der blev sendt Bud til Mattrup efter de bortførte

Sager, som stod i Kirken i Jomfru Christences Kiste. Til en Pige, der fulgte med for at hente det, sagde Jomfruen: »Der har I et Brev til min Broder eller Søster, hvilken der er hjemme, saa og Nøglen til Kisten; lad nu ikke min Broder eller Søster vide, at det er min Søster Sophia Amalia Lindenovs Klæder; men sig, det er mine Sørgeklæder, som jeg vil have at sørge med efter min Broder.«

Lørdagen efter Klavs Daas Død lod Fruen ved to Mænd spørge hos Jomfru Kristence, hende og hendes umyndige Barn til Efterretning, om hendes Broder var hende noget skyldig, og som hun havde hans Haand paa, hvorpaa Jomfruen gav samme Svar, som hun før havde givet Fruen.

I Marts 1682 lod Friherreinden Jomfru Christence stævne til Lindenborg Birketing fra Orthe By i Fyn, hvor hun boede, angaaende en Gjældsfordring. Jomfruen mødte ikke, men sendte velagtede Mand Jens Knudsen i Aastrup, Delefoged paa Vabensholm, med et skriftligt Indlæg, hvori hun udtaler, at hun ikke er den gode Friherreinde noget skyldig, og at den Fordring, hun selv har paa hende, nok næst Guds Hjælp skulde blive bevist, og endvidere, at de Vidner, Friherreinden vilde lade føre, ligesom de, der tidligere havde vidnet for hende, ikke kunde anses for uvildige. Endelig udtaler hun, at hun ikke har kunnet faa nogen Fuldmægtig, der turde svare mundtlig til Stævningen og Vidnesbyrdene af Frygt for Overfald, dennem undervejs turde møde.

Paa Birketinget føres nu vidtløftige Vidnesbyrd om det alt fortalte; men der findes ingen Dom i Sagen.[1])

I Juli 1683 var Jomfru Kristence atter stævnet til Birketinget. Der blev da ført Vidnesbyrd om, at for 4 Aar siden var Peder Urbansen af Viborg med Ridemænd paa Peder Pedersen Lerkes Vegne af Kjøbenhavn og gjorde Indførsel i Palle Lavridsens og Mikkel Kristensens Gaarde i Horsens, hvilke da vare Tjenere til Dahesborg. Derefter blev fremlagt en Kaldsseddel, der lød, som følger: »Ved nærværende tvende Personer Kald og Varsel gives velbr. Jomfru Kristence Daa med hendes Lavværge at møde 6 Ugers Dagen efter denne Varsels lovlige Ankyndelse imod Vidners Paahør, som jeg da agter at lade føre, anlangende hvis af Lindenborg Gods som

[1]) Lindenborg Birketingbog Nr. 1 fol. 81 ff.

ved Indførsel blev taget til salig velædle og velbr. Peder Pedersen Lerke for hans Fordring efter salig velbr. Oluf Daas og Broch Daas Forskrivninger og jeg igjen har indløst, som formenes Jomfruen som en Medarving pro qvota bør at betale. Lindenborg den 2den Juni 1683. Sophia Amalia Lindenov B.« Bag paa Kaldssedlen er skrevet: »Imod dette givne Kald og Varsel og derefter agtende Vidners Førelse svares saaledes, at mig aldrig lovlig og sandfærdig skal eller kan vorde overbevist, jeg den ringeste Skilling eller dens Værd efter min salig Fader eller efter salig Broder Broch Daa har arvet, end mindre mig nogen Arv efter dem ved Lodtagelse er tilskift eller af mig vedkjendt eller annammet, som mig kan tilbinde imod al Lands Lov efter død Mand at betale, men formoder, at de og deres Arvinger, som den salig Mands Gods og efterladte Midler har til visse taget og annammet, bør og Gjælden at betale, og skal videre til dette og mere blive svaret, naar jeg til mit rette Forum vorder tiltalt. Begjærer dette mit Svar tillige med denne Kaldsseddel for Retten maa vorde læst, paaskrevet og indført. Datum Vabnersholm den 13de Juni 1683. Christence Daa.« [1])

Den her omtalte Broder Brok Daa »forlod den lutherske Religion og lod sig i Frankrig omdøbe, men døde omsider ugift«.[2]) En anden Broder Erik skal ligeledes være død i Frankrig ugift, medens en tredje, Henrik Daa, blev gift med Pernille Belov, men var barnløs.[2]) Christence Daa fik først Jakob Ulfeld (Søn af Korfits Ulfeld til Mattrup og Anne Høg), som var meget tyrannisk mod hende, hvorfor han og 1686 blev dømt ved Højesteret til at være sin Livstid i Ostindien; men et Aar derefter er han hemmelig, dog med sin Frues Vilje, kommen hjem igjen og omsider af sin egen Skytte bleven skudt ihjel paa en liden Gaard, kaldet Skydebjerg, og sagdes, at det var saa bestilt af hans Forpagter Tyge Jespersen. Siden fik Fru Kristence Daa Mogens Kaas, Søn af Jørgen Kaas til Gudumlund.[3]) Professor Tyge Becher har i sin Beskrivelse af Mattrup talt om Mordet paa Jakob Ulfeld og sætter det til Slutningen af 1688. Han søger at rense Tyge Jespersen,

[1]) Lindenborg Birketingbog I fol. 128.
[2]) Michelsen: Danske Adels Slægter.
[3]) Kvartalskrift Orion.

der er hans Tipoldefader, for hin Beskyldning, eftersom Retsundersøgelserne intet oplyste derom. Om Gaarden Skydebjerg fremsættes den Formodning, at det er en Gaard i Byen Skydebjerg, der er Annexkirkeby til Orte, hvor Jomfru Christence Daa i sin Tid boede. Disse Byer ligge i Nærheden af hendes mødrene Gaard Brahesholm.

Lindenborg.

Den 31te Januar 1681 fik Fruen Godset ophøjet til et Friherskab under Navn af Lindenborg. Erektionsbrevet lyder saaledes:

Vi Kr. V o. s. v. gjøre alle vitterligt, at saasom vi os elskelige velb. Friherreinde Sophia Amalia Lindenou til Daasborg udi Friherrestanden allernaadigst ophøjet haver, saa haver vi til ydermere Naades Tegn imod bemeldte Friherreinde Sophia Amalia Lindenou allernaadigst for godt eragtet hendes Hovedgaard Daasborg med dens underliggende Gods udi vort Land Nørrejylland til et Friherskab at erigere og ophøje, saa vi og den for os og vore kgl. Arve-Sukcessorer udi Regeringen ligemed bemeldte Daasborg med al des underliggende Bondergods til et frit Herskab under det Navn Lindenborg, som det herefter have og beholde skal, oprette og ophøje med al des Tilbehør og hvad nu dertil ligger med Rette efter den af hende selv underskrevne og paa vores Rentekammer overleverede Jordebogs udførlige Formelding, saa at berørte Friherskab Lindenborg herefter skal nyde og have alle de Friheder, Herligheder og Benaadninger, som noget Friherskab efter de Friherrerne forundte Privilegier med benaadet er eller i Fremtiden med benaades kunde, og belene vi derfor nu for os og vore kgl. Arve-Sukcessorer udi Regeringen forbemeldte Friherreinde Sophia Amalia Lindenou udi hendes Livstid, og, eftersom hun til Sinds er sig ej videre udi Ægteskab at begive, da efter hendes dødelige Afgang os elskl. Christian Gyldenløve, Greve til Samsø o. s. v., og hans ægte Livsarvinger og Descendenter af Mand- og Kvindekjøn med forberørte Friherskab Lindenborg, samt alle de udi forskrevne af merbemeldte Friherreinde Sophia Amalia Lindenou underskrevne og overleverede Jordebog specificerede Gaarde og underliggende Gods med dertil hørende Friheder og Herligheder, saasom med et ret Friherskabs Len arvelig paa Mands- og Kvindelinie, saaledes at foranførte

Friherskab Lindenborg med dets underliggende Gods eller hvis af bemeldte Friherreinde Sophia Amalia Lindenou eller og af benævnte Christian Gyldenløve og hans ægte Livsarvinger og Descendenter herefter der underlagt vorde kan, ingenlunde maa pantsættes, sælges, afhændes eller deles, men uskift og udelt forblive, og os og vore kgl. Arve-Sukcessorer udi Regeringen ikke før kunde hjemfalde, før end merbemeldte Friherreinde Sophia Amalia Lindenou og siden fornævnte Christian Gyldenløve og hans ægte Livsarvinger og Descendenter uddøde ere, og de imidlertid ovenbemeldte Friherskab Lindenborg uryggelig og ubehindret fra Arving til Arving fra ældste til ældste, først paa mandlig og siden paa kvindelig Linie, nyde og beholde med alle de Friheder, Herligheder og Benaadninger, som andre Friherskaber nu nyde og have eller herefter nyde og bekomme kunde, foruden nogen sær Konfirmation af os eller vore kgl. Arve-Sukcessorer udi Regeringen derpaa at søge, enten Lensherre eller Lensmand forandres, uden aleneste, at hver Gang slig Forandring indfalder, da en god Ridehest i vores Stald til en Kjendelse af Friherskabet gives skal, og saasom ovenbemeldte Friherreinde Sophia Amalia Lindenou efter de Friherrerne allernaadigst givne Privilegier iblandt andet nyder fri Birk ved hendes Friherskab Lindenborg, saa have vi derhos allernaadigst bevilget og forordnet, at alle de Bønder og Tjenere, som udi dets Distrikt, nemlig udi Blenstrup, Gjerding, Brøndum og Gunderup Sogne ere beliggende, ihvem de og tilhøre, skulle være tilforpligtede til samme Friherskab Lindenborgs Birketing herefter at svare og det for deres rette Værneting at holde; vi ville og derhos af vor kgl. Gunst og Naade ydermere have bevilget, at omendskjønt for^ne^ Friherreinde Sophia Amalia Lindenou ikke tilfulde har den halve Del af decimantibus i Gunderup og Nøvling Sogne, efter forskrevne Privilegiers Indhold, saa maa hun og hendes Efterkommere Friherrer til forberørte Friherskab Lindenborg dog jus patronatus til benævnte Gunderup og Nøvling Kirker ubehindret nyde og beholde, saavelsom og til Brøndums Annexer Siem og Torup, dog at Superintendenten over Viborg Stift, som nu er, eller herefter kommendes vorder, selv Gunderup og Nøvling Menigheder med en dygtig Kapellan forsyner og Indkomster af bemeldte Kald ubehindret nyder efter vores hannem allernaadigst givne Brevs videre Formelding, datum d. 22de

Juli udi næst forløbne Aar 1680. Dersom og benævnte Chr. Gyldenløve ved Døden afgaar uden nogen ægte Livsarving sig at efterlade, da skal den ældste af hans Brødre, saa længe nogen paa Sværdsiden tilovers er, og siden den ældste af hans Søstre, om ingen Brødre, som før er meldt, tilovers var, bemeldte Friherskab med samme Friheder, som her oven findes indført, fuldkommen for sig og sine ægte Livsarvinger og Descendenter af Mand- og Kvindekjøn nyde og beholde, forbydende alle og enhver herimod, som forskrevet staar, at hindre eller udi nogen Maade Forfang at gjøre, under vor Hyldest og Naade. Givet paa vort Slot Kjøbenhavn den 31te Januar Aar efter Kristi Fødsel 1681, vores Regerings ellevte.

Den af Friherreinden indleverede Jordebog findes i Gehejmearkivet og et Exemplar deraf paa Lindenborg. Dette er indbundet i sort Fløjl. Deri staar: »Hoffuetgaardens Thaxst med Marck, Ager och Eng, Fiskeri och des tilliggende Herlighed effter gamell Thaxst och Matricuel Hartkornn 54 Tønder.« Til Slutning staar: »Summarum offuer forskrefne Lindenborg er Tønder Harttkornn 504 Tønder 7 Skp. 1 Fdk. $2^{1113}/_{5714}$ Alb. foruden Thinderne, som bedrager Hartkornn 187 Tdr. 4 Skp. 3 Fdk. 2 Alb.« Friherreindens Underskrift er her som paa mange andre Dokumenter Sophia Amalia Lindenou B. Dette B, der kommer til som et Sving ved Enden af Navnet, maa vel betyde Baronesse.

Under 13de Maj lod hun stævne alle Beboerne af Blenstrup, Gjerding, Brøndum, Siem, Torup, Gunderup og Nøvling Sogne til det første Birketing, der skulde holdes ved Blenstrup Kirkegaard Torsdagen den 9de Juni 1681, og fremdeles hver Torsdag paa samme Sted, om Sommeren Kl. 8, om Vinteren Kl. 10. De indstævnede skulde paahøre Oplæsningen o. s. v. af de hende forundte Rettigheder. Friherreinden lægger alle de nævnte Sogne under Birket; men det maa da være en selvtagen Frihed; thi Erektionsbrevet nævner ikke et Ord om, at Nøvling, Siem og Torup Sogne skulde svare under Lindenborg Birk. Tillige bleve stævnede de, der havde oppebaaret Kongens eller Kirkens enten Korn- eller Kvægtiende i fornævnte Sogne, nemlig højædle og velbaarne Hr. Ove Juel til Villestrup, Johan Sohn, residerende paa Filsted, Lukas Hansen, kgl. M. Tolder i Aalborg, Søren Jensen, Hospitalsforstander i Aalborg, Mag. Niels Andersen i Gjerding, Karen Kristensdatter

i Tegelgaarden med hendes Lavværge Kristen Laursen i Skjørping, Mads Jensen paa Tustrup, og i Rette lagde Frederik den tredjes Konfirmation paa Fræer og Brøndum Kirkers Fæstebreve af 12 Decbr. 1668 og salig Kristoffer Lindenous til Restrup Skjøde paa Kongens Korntiende i Brøndum Sogn af 10 Septbr. 1675. Kristen Laursen i Skjørping fremlagde Kristian den femtes Konfirmation paa Skjørping og Siem Kirketiender af 11 Novbr. 1674, velfornemme Søren Pedersen paa Hospitalets Vegne begjærede Tingsvidne efter velb. Friherreindens naadigst givne Brev. Mag. Niels Andersen berettede, at han vilde give Svar til tredje Ting og imidlertid søge hos Bisp Hr. Søren Glud kgl. Fundats om Konfirmation paa Gunderup Kirketiende, som bemeldte Bisp havde i Forvaring i Stiftskisten. Fjortende Dagen efter lagdes i Rette Kr. IV's Fundats med de to følgende Kongers Konfirmation. Gregers Povlsen i Flamsted berettede, at han havde i Fæste Kongens Korntiende af Gjerding Sogn af Kristian Lindenou til Restrup.

Aar 1683 kjøbte Friherreinden 2 Gaarde i Gjerding, hvoraf den ene brugtes af Mag. Niels Andersen, den anden af Oluf Jensen Munkgaard, Borger i Aalborg. S. A. kjøbte hun af Kongen Jus patronatus (med Tiende) til følgende Kirker: Mov, Nørre Kongerslev og Sønder Kongerslev, Nibe og Voxlev, Ellitshøj og Svenstrup. De beløb sig til Hartkorn 100 Tdr. 3 Skp. $1^3/_4$ Alb. og beregnes efter Sædvane for halvt, eftersom Kirkerne for den anden Halvdel holdtes ved Lige. Prisen var derfor 25 Rdl. for Tønden, i alt 2509 Rdl. 3 ℳ 15 ß.[1]) Endvidere Kongetienden af Gunderup Sogn, der i over 50 Aar havde ligget til St. Budolfi Sognekald i Aalborg. Deslige gav og forærede Kongen hende 2 øde Gaarde paa 17 Tdr. Hartk. i Store Brøndum og 19 Tdr. Hartk. i Brøndum Mølle, som i mange Aar skal have været øde og Kronen for nogen Tid siden tildømt. Paa dette Hartkorn og paa 22 Tdr. i Siem, som var øde Bøndergods, hvorom hun stod i Handel med Ulrik Frederik Gyldenløve, skulde hun nyde 6 Aars Skattefrihed.[2]) Endnu fik hun Kongens Gavebrev paa Jus patronatus til Sønder og Nørre Tranders Kirker, samt 5 øde Gaarde i

---

[1]) Top. Saml. paa Papir Lindenborg Nr. 1 og 2.

[2]) Top. Saml. paa Papir.

Skibsted, tilsammen 37 Tdr. 6 Skp. 1 Alb. Hartk., med 4 Aars Skattefrihed for det øde Gods. I alle Brevene bestemmes, at Godset skal indlemmes i Friherskabet for stedse.

Fra Valdborg Dag 1684 bortforpagtede Friherreinden Lindenborg Ladegaard til Forpagter Lavrits Kjærulf paa Viffertsholm. Forpagtningsbrevet lyder saaledes [1]: Jeg Sophia Amalia Lindenou, Friherreinde til Lindenborg, kjendes og hermed vitterligt gjør, at jeg har forpagtet min Gaard Lindenborg til Lauritz Kierulf, nu Forpagter paa Viffertsholm, som han nu til førstkommende Valdborg Dag A° 1684 skal tiltræde og siden udi trende næste efterfølgende Aar beholde, først al Lindenborg Ladegaard med Ager, Eng og Fædrift, som der tilligger og af Arilds Tid har været brugt og bjerget til Gaarden, med Fiskeri udi Aaen ved Gaarden, saa vidt min Grund sig strækker, til hans her ved Stedet Husholdnings Fornødenhed, desligeste Abild- og Urtehaven, hvilket altsammen Forpagteren maa gjøre sig saa nyttigt, som han bedst véd og kan, dog ej anderledes at forstaa end aarlig at lade drive de sædvanlige Aars Gøder, eftersom de sædvanlig pleje at indtages, og derudi med Gøden og Pløjen forsvarlig omgaas; men hvis ham lyster noget gammelt Jord at opbryde, da det med sine egne Plove og Folk at dyrke og saaledes dermed omgaas med Gødning og udi alt, at det forsvarlig til Sædeland fremdeles kan være tjenligt. Skal alle tilliggende Bønder, som Arbejde nu hertil gjøre, ingen undtagende i nogen Maade, forblive ved Gaarden Forpagterens Arbejde at drive og hjembjerge som forsvarligt, og hvis nogen findes modvillig og forsømmelig, da at straffes, som vedbør. Kornet, som af Gaardens Mark indavles, skal Bønderne selv lade aftærske og siden til Aalborg eller Hadsund, hvilket af disse Steder Forpagteren befaler, at henføre. Og skal Færgen her ved Gaarden stedes (?) ham frit foruden nogen Bekostning samme hans Korn og Varer at overføre; Træer til Ildebrand og Maltgjøring, saa vidt Malt her ved Stedet bruges, desligeste til Baase og Stalde at holde ved lige, nyder Forpagteren udi mine Skove, som min Fuldmægtig ham skal udvise og Bønderne til Gaarden hjemage. Udi Borgegaarden nyder han to Kammerser og et Køkken, som jeg selv skal lade ham forevise, saavel og Loftet over det

[1]) Arkivet paa Lindenborg.

store Hus, og skal jeg selv holde Husene ved lige, at hans Korn udi Laden og paa Loftet kan være uden Skade. Hvis Langhalm som forsvarlig kan gjøres, forbliver til Gaardens Reparation, som jeg selv skal lade opbygge. Alle Slags Skatter, som af Gaarden kan falde, saa vel som hvis Forpagteren udi nogen Maade kunde tilkomme at betale, enten allerede paabudne eller herefter paabydende vorde, intet undtagende, skal jeg selv svare og betale i alle Maader, og hvis han udi min Fraværelse kunde blive søgt noget udi forskrevne Maader at skulle betale, da han det udi hans Forpagtning igjen at dekorteres. Tienderne udi Svenstrup og Ellitshøj Sogne nyder Forpagteren paa samme Maade, som jeg dem selv har haft, og intet derfra at rokke udi nogen Maade, ved hvad Navn det være kan. Skal enhver Helgaard af Tjenerne gjøre Forpagteren en Rejse om Aaret til Aalborg med Heste og Vogn og to Rejser om Aaret til Viborg, forstaa af alt Godset, eller lige lang Vej, om han det begjærer, og ellers alt andet Arbejde, som ved Gaarden kan falde at forrette. Hvorimod jeg forskrevne Lauritz Kierulf skal give Friherreinden til Forpagtning ni Hundrede Rigsdaler udi grov, gangbar Mønt til den 12te Marts aarlig her paa Gaarden eller udi Viborg at levere, saavel og Friherreinden at nyde fri Græsning til fire Heste paa Baarderne, saa vel som til otte Køer og et halvt Hundrede Faar, og hvis Friherreinden det nødig behøver, skal hun nyde saa meget Hø, det til Køerne af Kjærhø, som skal lægges over samme Køer, som de skal staa i det vestre Øxenhus, hvilket Hø, om saa er, jeg det bekommer, ham, som billigt og Ret er, at betales og i Forpagtningen dekorteres. Og naar disse tre Aars Forpagtning er ude, har jeg Gaarden fra mig at levere med lige saa god Sæd, som jeg den nu annammer, nemlig 76 Tdr. Rugsæd og, hvis enten mere eller mindre befindes at være saaet, da at komme Forpagteren til gode af den, som Gaarden nyder. At dette saaledes af os paa begge Sider er oprettet, samt fast og ubrødelig holdes og efterkommes skal enten Parter uden al Skade for os og vore Arvinger en for alle og alle for en, have vi heraf tvende enslydende Kontrakter forfattet, som vi med egne Hænder underskrevet og med vore Signeter hostrykt bekræftiget og enhver sin Part til sig annammet. Lindenborg d. 29de Oktober 1683.

Lavrits Kjerulf drev dog ikke Gaarden selv, men maa have overdraget sin Broder Forpagtningen, medens han selv drev Viffertsholm, som han kjøbte 1687. Denne Broder kaldes sædvanlig Søren Blok, og han beholdt Forpagtningen ogsaa efter de tre Aars Forløb, men fik Afgiften nedsat til 800 Rdl. aarlig.

I Aaret 1686 fik Friherreinden Eftergivelse af alle Restancer af Korn, Penge og andet paa 1000 Rdl. nær. Da hun døde 1688, befalede Kongen Assessor Benzon og Tøger Lassen den 14de Avgust, at de skulde begive sig til Lindenborg og overlevere den friherrelige Ejendom med al dens underliggende til kgl. Overførster Mads Christensen paa Grev Christian Gyldenløves Vegne, samt opkyndige og løsgjøre Forpagtningen fra den Tid, da Friherreinden døde, og derhos advare Forpagteren, at hvis han tænkte at forblive der længere, skulde han komme overens med Chr. Gyldenløve paa ny, og dette maa være sket, da Søren Blok vedblev at være Forpagter. Søren Blok blev i Foraaret 1690 ihjelslaaet i Aalborg af Peter Busk, der rømte.

Gjerding.

Vesten for Gjerding gaar en stor Dal, hvori der ligger en Dam, Vesterbæk, med et Afløb, der dog knap er stort nok til at kaldes en Rende, men tidligere har været betydeligt og drejet mod Vest i Engene, saa det har dannet Grænsen mellem Gjerding og Rise Enge lige ned for Treerhøje. Engen ved denne Bæk kaldes Bejskjær, hvori der er mange Væld. Derfra gaar Tordal eller nu Togdal mod Sydøst, lige i Syd drejer Risevejen hen ad Dalen, der deler sig i Stovdal med Risevejen og Syvvidal, hvorad der ogsaa tidligere gik en Vej, der drejede af mod Sydvest ad gamle Hulveje til Tejlshøj; det er vel den, der kaldes Sletbo eller Sletbors Vejen.

Vest for Vesterbæk er Bækbakkerne, der indtil Rise Mark er dels Gjerding Bys fælles Hede, dels ligger til en Gaard i Byen. Der findes en dyb Dal, Nørhule. En Del deraf eller maaske det hele har været indhegnet med et Dige, hvoraf endnu Levninger ses.

Fra Engene gaar mod Sydøst for Bejskjær først den lille Fiskedal, saa Kaastdal, der østen om Byen fortsætter sig til en Sig, Hvenerkjær. Et Næs, der skyder sig ud i Kaastdal, kaldes Lusbakken. Længere mod Øst er Svaangsdal; længere nede er paa nordre Side af Brobakvejen Porsmose, der nu er tør og dyrket, men tidligere stod under Vand; det højere Land nord derfor hen mod Kjærbakken kaldes Trøjborg. Ned ad mod Østerbæk gaar Hedens Dal og Agerdal. Ved Hedens Dal laa før to, nu sløjfede Høje; længere mod Syd et Stykke østen for Hvenerkjær ligger Engerhøj, Syd derfor Faarhushøj, hvis Kjærne dannedes af større og mindre Stene med Muld imellem og inderst et Kammer, dækket af en flad Overligger. Det var omtrent $1^1/_2$ Alen langt, 3—4 Kvarter bredt og omtrent 3 Kvarter højt; uden for denne Stenkjærne fandtes flere Urner med Ben i, som alle faldt itu. Østen ud fra den gik et Jorddige, der ligeledes er sløjfet, hvorunder der pløjedes flere Urner op; i en af dem fandtes et Stykke af et halvsmeltet Perlebaand og andre Smaating. Baade her og i Højene fandtes tillige Stenspyd. Syd herfor laa endnu 7 andre Høje, hvoraf 3 ere helt sløjfede, to halvt. Syd for Byen er Dovrhøj, nu overpløjet, paa Præstegaardens Mark, hvor ogsaa nærmere ved Byen findes en Vanding, kaldet Præstesigen. Norden for Hvenerkjær fandtes tre, nu tørre og dyrkede Sige, hvoraf den norderste kaldtes Holsig.

Gjerding By er uden Tvivl meget gammel. Navnet skreves 1390 Gerdyn, 1406 Gerendæ eller Gerend, 1462 Gerden, 1477 Gierndnæ, 1526 Gerden, 1543 Gierdenn, 1574 Gjerding, og fra den Tid bruges altid denne Stavemaade; Udtalen hos Bønderne er derimod Gjærring.

I Dronning Margretes Tid kom noget Gods i Gjerding, hvor meget vides ikke, i Kronens Eje, som før havde tilhørt Præsten Færke.

Pastor Seerup har i sin Beskrivelse over Gjerding Pastorat fortalt, at der ved Gjerding ses nogle lange Agre, Holmen kaldet, der ere ganske bevoxede med Lyng. Paa Kong Volmers og Dronning Margretes Tid, da Egholm Slot var beboet af 12 berygtede Riddere, maatte de Gjerding Mænd hvert Aar pløje og med eget Sædekorn tilsaa disse Agre for disse Riddere, som kun under den Betingelse lod dem have Fred, at de, naar Høsten kom, bragte alt, hvad de havde indhøstet, til Egholm Slot. Disse Agre, Holmen, begynde i Nord ved Vesterbæk og strække sig mod Syd forbi Gjerding Huse helt ud til Fræer

Skjel; nu ere de opdyrkede paa lidt nær, hvor Agrene endnu tydelig ses.

Den 19de Februar 1526 skjødede Jon Mogensen af Familien Viffert paa Hanherreds Ting til Niels Jensen (Rotfeld) af Broustskow (Bratskov) en hel Del Gods, som han havde arvet efter sin Fader Mogens Jonssøn og sin Broder Jens Mogensen, og som han havde lovlig lovbudet paa Hanherreds Ting i tre samfulde Ting, uden at nogen af hans Slægt eller Venner kom tilstede og bød Fyldest derfor paa nogen Maade. Tillige skjødede han til Niels Jensen al den Lod og Del i alle de Gaarde og Gods, som ham var tilfalden eller tilkomme kunde i Kjøb eller Pant, som velbyrdig Kvinde Fru Karine Jensdatter, Jon Mogensens Moder, havde kjøbt og pantet, siden og saa længe hun havde siddet i Fællig med sine Børn efter deres Faders Afgang.

Dette Gods var i Hellum Herred i »Gerdom« Sogn og By en Gaard, som Per Pouelsen ibor, giver 3 Ørter Korn, 1 Pund Smør, Gjæsteri med anden smaa Skat. Item Riismark i samme Sogn 2 Pund Smør, 1 Skilling Grot, i Blenstrup Sogn i Dollerup en Gaard, i Brøndum Sogn Krastrup, i Astrup Sogn tre Gaarde i Tisted og Gammelvads Møllested, en Gaard i True o. s. v.

1632 gav Kongen Hr. Jens Andersen i Gjerding en Gaard, der laa næst op til hans, fri for Ægt og Arbejde, men mod at erlægge Landgilde og kongelige Skatter og opbygge den, der var nedbrudt og lagt øde af Fjenderne.

1633 ejede Fru Sofie Sandberg en Gaard i Gjerding, som inden 1662 var bleven kjøbt af Jørgen Seefeld til Næs. Resten, $4^1/_2$ Gaarde, hvoraf de to Gaarde 1650 beboedes hver af 2 Mænd, tilhørte Kronen, der omtrent 1655 overlod dem som Pant til Jørgen Seefeld, der nu besad hele Byen, bestaaende af $5^1/_2$ Gaarde, Degnebolet og 4 Gadehuse, i alt 34 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. Hartkorn. I Friherskabets Jordebog af 1681 findes $2^1/_2$ Gaarde med 5 Beboere og Degnebolet samt to Gadehuse; Hartkornet er nu 16 Tdr. 4 Skp. 1 Fdk. $2^1/_5$ Alb.; men det samme Gods med samme Landgilde ansloges 1662 til 17 Tdr. 7 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. Hartk. Den ene Gaard forblev stedse delt; men den anden fik atter først i det 18de Aarh. kun een Fæster. Den havde været delt i to Dele saaledes, at den ene var $^3/_4$ Gaard, den anden $^1/_4$, hvilken sidste havde 3

Favne Jord. Den halve Gaard kaldes ogsaa senere slet hen en Gaard, saa at der nu var 4 Gaarde, der ved den næste Hartkornsomlægning kun fik 13 Tdr. 5 Skp. 2 Fdk. 2 Alb.

Den Gaard, Kongen havde forundt Præsten 1632, havde 1650 og 1662 en Fæster, Jens Povlsen; han boede der endnu, da Friherreinden 1683 kjøbte denne og den anden forhen kongelige Gaard samt 2 Gadehuse af Oluf Jensen Munkgaard i Aalborg, som havde faaet dem efter Jørgen Seefelds Død; men da staar: En Gaard, Jens Povlsen, som bruges af Mag. Niels Andersen. Dette sidst kjøbte Gods er dog lige strax kommen til Kronen og henlagt til Ryttergods tillige med den tredje Gaard, der ikke siden 1662 havde tilhørt Lindenborg. 1690 var Jens Povlsens Gaard øde og brugtes af Præsten, der gav en Rytter fuld Forplejning deraf.

1717 blev Ryttergodset bortsolgt, og Hr. Bolle Mørch kjøbte da den ofte omtalte Gaard, af Hartkorn 3 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. Oberst Deden til Vorgaard kjøbte 3 Gaarde og 1 Gadehus; den ene Gaard var nemlig bleven delt i tvende. Senere bleve disse Gaarde ogsaa solgte fra Vorgaard til Præsten, der 1771 ejede alt, hvad der ikke hørte under Lindenborg. Oberst Dedens Indtægter af disse Gaarde kan ikke have været betydelige; thi i 1736 havde de paadraget sig følgende Restancer: Jens Pedersen og hans Søn Peder 133 Rdl. 4 ℳ 4 ß, Niels Mikkelsen, hans Fader Mikkel Pedersens Restancer 122 Rdl. 1 ℳ 8 ß, Gregers Jensen 140 Rdl. 1 ℳ 12 ß, Kristen Skrædder Husmand 17 Rdl. 3 ℳ 8 ß.

Søndagen den 20de Avgust 1719 havde Jens Christoffersen, Peder Jensen og Jørgen Jensen af Gjerding begaaet Helligbrøde, idet de »imod hans Maj.s Lov og den gemene Ærbarhed saa ubluelig haver understaaet sig at udkjøre deres Korn af Marken en Søndag Morgen tidlig, inden det ringede til Prædiken«. Hr. Bolle Mørch havde dog Dagen i Forvejen forbudt at age Korn ind om Søndagen, og nu om Søndag Morgen var han hos Jens Christoffersen og Peder Jensen og forbød dem at arbejde. Den første traf han kjørende ind ad Byen med et Læs Skaftehavre og befalede ham at holde; men han kjørte dog til sit Hus. De to Mænd kunde ikke fragaa, at de havde aget Korn ind om Søndagen »og det des Aarsage, at de have haft uomgængelig Nødvendighed dertil, helst saasom en Del af de andre havde deres Korn inde, og derfor bar Frygt for

dennem udaf Kreaturer skulde blive opædt, ja endog, at de skulde blive forsinkede og tøede med Regn, som det saa ud til; derudover af den uomgængelige Fornødenhed at indbjerge Kornet for dennem og deres, have de, som for er meldt, dog lang Tid for Prædikens Tid ved Solens Opgang reddet og indbjerget det lidet Korn, de i saa Maade kunde faa bjerget; men det er saa langt fra, at enten deres gode Herskab, Hr. Forvalteren, efter hvis Tilskyndelse, det maa Gud vide, det var sket, eller deres kjære Sognepræst skulde kunne beskylde dennem for Sabbatens Vanhelligelse, som ikke derudover var i deres Tanker i nogen Maade, hvilket de med en kristen Samvittighed kan vide at befri sig med, hvilket de og lod paakjende, da de, saa snart det ringede til Kirketjeneste, og end langt forud forlod alting og besøgte Guds Hus for at høre Guds Ord og derudi den ganske Dag fremturede.« Fuldmægtigen paa Lindenborg paastod dem dømte efter Loven 6—3—14 og at betale 2 Rdl. i Processens Omkostninger; men de bleve dog frikjendte.

I Aaret 1724 blev Gjerding Kirkes Korntiende bortforpagtet ved Avktion for 3 Aar. Provsten skulde i de 3 Aar have Frihed for Tiende af den øde Gaard, han brugte, af Hartk. 3 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. Skatten skulde betales i rette Tid med 1 ₰ af hver Td. Hartk., og Forpagtningsafgiften betales forud til Forvalteren. Lysthavende vare Provsten i Gjerding, højfornemme Sr. Mørch af Teglgaarden og samtlige Gjerding Sognemænd. Disse sidste bleve de højstbydende med 22 Rdl. aarlig, og da de besværede sig over, at de for Skatter ikke kunde betale dette Aars Afgift forud, fik de Henstand til Mortensdag.

I Aaret 1724 var der Misvæxt her i Egnen, og herom haves for Gjerding Pastorats Vedkommende følgende Oplysninger: Efter Forvalteren Sr. Poul Raben paa Lindenborg hans Begjæring til mig underskrevne om en sandfærdig Attest angaaende Kornets Mixvæxt udi mine Sogne af forleden Aars Afgrøde, som var 1724, da kan jeg testere, at udi begge mine Sogne Gjerding og Blenstrup har Afgrøden været meget slet fornævnte Aar, ja saa slet, som sjælden tilforn set; der ej alene har været Mangel paa Kornet af alle tre Slags, men og særdeles var Bygget saa fordærvet af Nattefrost og Lynild, at det var ganske svangt og et og andet mesten Delen afslaget af

Storm og Uvejr; jeg og i dette ikke uden liden Forlis har fornummet, som plejer at kunne afhænde et Parti Korn fra min Præstegaard; men af forleden Aars baade Avl og begge Sognes Tiende ikke en Tønde; vil end takke Gud til, om jeg kunde blive fri for at indkjøbe til mit Huses Fornødenhed. Gjerding Præstegaard d. 24 Marts 1725. B. Mørch.

1732 blev der ved Birketinget læst følgende Lysningsseddel: Højædle og velbaarne Hr. Oberst-Lieutenant von Deden til Vorgaard lader i Dag efterlyse en sin Bondekarl, navnlig Morten Jensen af Gjerding, som uden Opsigelse, Pas eller Afsked Vorgaards Stavn er undvigt. Samme Lysning begjæres i næstfølgende to Tingdage d. 23de og 30te Oktober at maa kontinuere.

Efter de trende Lysninger mødte d. 30te Oktober den efterlyste Karl og tilkjendegav, at han tjente paa Lindenborg Stavn hos Kristen Knudsen i Gjerding, hvor han var fæstet til Mikkelsdag 1733, og som han ikke var forsynet med vedborlig Pas eller Afsked fra Vorgaards Stavn, forpligtede han sig til, saa snart han samme sin Tjeneste fik udtjent, paa Vorgaards Gods og Stavn sig igjen at indfinde.

Den 23de April 1733 lod velærværdige Provsten Hr. Bolle Mørch i Gjerding paa Birketinget for første Gang lyse efter Niels Kristensen og Kristen Jensen, begge barnefødte paa hans Bondegaard, som vare bortgaaede af Godset uden hans Tilladelse, Pas og Følgeseddel, paa det de kunde vide at indfinde sig til Stavns igjen efter den kgl. allernaadigste Forordnings Anledning, hvorved vedkommende advares, at de, som enten have dem i Tjeneste eller lægge Døl paa dem, give de undvigte Personer tilkjende, eller de kan vente den Straf, som Forordningen tilholder, hvilken Efterlysning Provsten begjærede endnu videre næstkommende tvende Tingdage maatte vorde repeteret og siden derefter et lovligt beskrevet Efterlysningstingsvidne sig fra Retten meddelt. Søren Dørup fra Lindenborg gav tilkjende, at den efterlyste Kristen Jensen tjente i Dollerup og var indført i Lindenborgs Reserverulle, som til Amtstuen var indgivet, saasom han havde tjent paa Lindenborg Gods i lang Tid. Da Efterlysningen var sket tredje Gang, lod Provsten fremstille to Mænd, som edelig vidnede, at de to undvegne vare fødte paa Provstens Bondegaard i Gjerding, som han havde tilkjøbt sig af hans Majestæt, og at

det ikke var dem bevidst, at de med noget Pas eller Følgeseddel fra Stavnen vare bortgaaede. Kristen Jensen mødte selv for Retten og tilkjendegav, at han i hans Barndom og spæde Aar var kommen fra sine Forældre, at han ikke kunde huske, hvor lang Tid eller hvor mange Aar det var, siden hans Forældre begav sig fra Provstens Gods med deres Børn til Bælum og paa Provstens Gods der, og derhos berettede, at da han iblandt andre Tjenester kom fra Lindenborg Gods, kom han i Tjeneste hos Provsten i Gjerding, da han var 19 Aar gammel, hvor han da tjente i 4 Aar til Mikkelsdag 1723, da han derfra kvitterede og begjærede Pas, som blev ham nægtet, men fik mundtlig Forlov til at begive sig ind paa Lindenborg Stavn at tjene, hvor han siden havde tjent og endnu tjente, hvorefter Provsten var Tingsvidne beskrevet begjærende.

Aar 1771 solgte Provst Otto Mørch til Baron Schimmelmann sit Jordegods, i alt 13 Tdr. 1 Alb. Hartk., hvoraf han selv havde i Brug 3 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk., Resten var fordelt paa 3 Gaarde, hvoraf Landgilden svaredes i Penge, og 36 Rdl. 3 ℔ 4 ß aarlig, som var »den Landgilde, de svarede, naar de ikke gjorde Hoveri, men alene noget saa kaldet Villigheds Arbejde«. Desuden 5 Gadehuse. Mandskabet, »der fulgte med Godset«, var Eskild Andersen, en Søn Anders 24 Aar, en do. Mikkel 16 Aar, afskediget Sergent Morten Jensen (Husmand), en Søn Lavrids 21 Aar, en do. Peder 16 Aar, Jens Lavrsen (Husmand), en Søn Lavrs 9 Aar, en do. Jørgen 7 Aar. Kjøbesummen for alt dette var 1500 Rdl. Provsten forbeholdt sig og sine Arvinger Bygningerne til en Gaard, der havde været brugt til Præstegaarden, og som kaldes Nygaard, med Gaardsplads og Have. Madame Hvidberg, der var hans Søster Katrine Marie, Enke efter Hr. Ole Hvidberg i Gunderup, boede da i Raalingen. Efter Provstens Død solgtes denne forbeholdne Ejendom til hans Svoger, Krigsraad Vogn Hvas af Viborg, for 304 Rdl., og han lod sin Søster, Provstens Enke, bebo det. 1784 solgte han, nu Regimentskvartermester ved det lollandske Infanteriregiment i Rendsborg, det til Grev Schimmelmann for 350 Rdl. Derefter kom Kirurgus Curtius til at bo der, omtrent Aarhundredet ud, hvorefter han kom til Lindenborg at bo i det nuværende Forpagterstuehus. Senere bleve Husene og Jorden forenede og bortsolgte.

1771 fik Præsten sin Andel af Ager og Hede samlet paa

et Sted og Engen paa et andet med Undtagelse af et Stykke Eng mellem Horsens og Frær Enge, der ved Udskiftningen blev ombyttet med et Stykke ved Præstegaardens anden Eng. Ligeledes blev Degneboligens Jord denne tillagt igjen i Stedet for, at Degnen tidligere havde haft Græsning til 1 Ko og 6 Faar. Ved samme Lejlighed blev de 7 Gaarde gjorte lige store, og hver fik 3 Tdr. 7 Skp. Hartk. I Byen var da 1 Hus med Toft og 7 med Kaalgaard.

Udskiftningen foretoges 1787 af Landmaaler Ole Hall. Hver Mand fik sin Mark samlet, dog saaledes, at hver tillige fik et lille Stykke paa to Steder, i den sønderste Hede (Hødalsmarken) og i Togdal (Tovdal). Af Engen fik ogsaa hver Gaard to Stykker (Østerengene og Vesterengene). Gaardene beholdt deres forrige Hartkorn, og der udflyttedes ingen; men af Husene blev inden 1806 4 udflyttede, og nu ere de det alle; de fik noget Agerjord og Hede, som de stadig har brudt op af.

Paa Udskiftningskortet anføres følgende 9 Vange: Brodals Vang østen for Bejskjær, Bitte Vang ved Kaastdal, nordre Enges Vang, Brovang, Koltsigs Vang, Hvenerkjærs Vang, Engeshøjs Vang, Skovelhøjs Vang og Thordals Vang. De 9 Vange kaldtes 1690: Brogdals Vang, Fiskerdals Vang, Nørenges Vang, Brovang, Holsigs Vang, Huinkjærs Vang, Gammeltout Vang, Daurhøjs Vang, Tordals Vang.

Disse havde været dyrkede paa den Maade, at 4 havde ligget ud til Græsning, og de 5 besaaedes i følgende Orden: 1 Aar Byg, 2 Aar Rug, 4 og 5 Aar Havre, og denne samme Driftsmaade har været temmelig almindelig brugt til henimod Midten af dette Aarhundrede.

Lindenborgs Gaarde gjorde i det mindste fra omtrent Midten af forrige Aarhundrede intet Hoveri, men betalte i Arbejdspenge de 2 Gaarde hver 8 Rdl., de to andre tilsammen 8 Rdl. Fra 1774 gjorde hver af de 7 Gaarde Halvgaards Hoveri ɔ: 10 Spænddage og 14 Gangdage. Fra 1791 gav hver Mand 12 Rdl. 4 ℔ 2 ß i Arbejdspenge og gjorde følgende Arbejde: hjemførte 6 Læs Tørv, skaffede af Engen Græs lig 2 Karles Slæt, hjemførte 1 Favn Brænde, udførte 8 Læs Gøde, gjorde 1 Aalborg Rejse og i paakommende Tilfælde 6 Aalborg Rejser à 3 ℔. Dette varede til den fuldstændige Afløsning 1852.

Byens samlede Hartkorn (Øxenvad uberegnet) er nu 45 Tdr.

3 Skp. 2$^{1}/_{4}$ Alb., hvoraf Præstegaarden, den største Gaard, har 6 Tdr. 3 Fdk. 2$^{3}/_{4}$ Alb., de 8 Gaarde, hvoraf 2 ere udflyttede, tilsammen 35—5—3—1$^{3}/_{4}$—. 7 udflyttede Huse have 3—»—2—$^{1}/_{2}$—, Skolelodden »—3—»—2$^{3}/_{4}$—. Desuden er der 3 udflyttede Huse uden Hartkorn.

Til nøjere Oplysning gives en mere udførlig Historie af to af Gaardene, en af de bedste, der altid har udmærket sig ved Velstand, og en af de ringeste, hvis Besidder i ældre Dage altid sad i Armod.

Den første var oprindelig i Forening med en anden Gaard en Helgaard, men i det mindste fra 1650 delt mellem 2 Fæstere. Gaardene laa omtrent klods op mod hinanden, og saaledes ser man hyppig Gaarde liggende meget tæt Side om Side med hinanden. Dette er da et næsten ufejlbarligt Tegn paa, at det oprindelig har været een Gaard. Helgaardens Hartkorn var 8 Tdr. 2 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. 3$^{3}/_{7}$ Pendinge, og den skyldte aarlig 4 ß Leding, 1 Ørte Rug, 1 Ørte Byg, 1 Ørte Havre, 1 Fjerding Smør, 1 Svin og 5 Hestes Gjæsteri. Den hørte som Pantegods under Næs, og dens Hartkorn er angivet efter den ældste Matrikul af 1662. 1681 hørte Gaarden under Friherskabet Lindenborg. Landgilden er ganske den samme som 1662, hvorimod Hartkornet er ansat efter den ny Matrikul af 1680 til 7 Tdr. 7 Skp. Ved Landmaalingens ny Matrikul, der kom her til Herredet ved Helgmisse 1687, blev Hartkornet endnu mere nedsat, nemlig til 5—7—2—1—, der fordeltes lige paa de to Halvgaarde. Den ene Halvgaard afstaas for Alderdoms og Svagheds Skyld 1718 mod Indfæstning 8 Rdl. og Aftægt. 1722 har den endnu Degnebolet i Fæste, af Hartkorn 1—1—1—¼—. Besætningen var 1729 8 Bæster, 4 Køer, 4 Ungnød og 12 Faar. 1762 var der 6 Bæster, 5 Køer, 3 Ungnød, 16 Faar, 1 Svin og 1 Gaas; en beslagen og to ubeslagne Vogne, 1 Plov og 2 Harver. Der kunde saas 8 Tdr. Rug, 3 Tdr. Byg, 12 Tdr. Havre og avles 6 Læs Hø. Bygningerne vare gode med Jærnkakkelovn og Gruekjedel. Foruden en voxen Søn tjente der 1 Karl og 1 Pige. Landgilden var 9 Skp. Rug, 4 Skp. Byg, 1 Td. Havre, 3 Rdl. Penge; Afgiften af Degnebolet var 1 Rdl., Arbejdspenge 8 Rdl.

Fæsteren Kristen Knudsen nævnes 1740 som Sognefoged og var 1757 Lægdsmand, og disse Værdigheder har i det mindste siden den Tid været arvelige i Familien fra Fader til

Søn. 1764 afstod han for Alderdom og Skrøbelighed Gaarden til sin Søn Peder Kristensen, der besad den til 1804. I hans Tid var det, at først Gaardenes Hartkorn 1771 sattes lige, til 3 Tdr. 5 Skp., dernæst, at Udskiftningen foregik 1787. 1806 angives hver Gaards Besætning her i Byen til 6—7 Heste, 7—8 Høveder, 20—25 Faar, 1 Griseso og 1—2 Svin. Peder Kristensens Søn var Morten Pedersen, i hvis Tid Gaarden fik en ny Matrikul, nemlig 5—1—3—»—. Hans Søn Jens Mortensen kjøbte Gaarden til Ejendom 1874.

Den anden Gaard var allerede 1650 en halv Gaard, der 1662 skyldte aarlig 1 ß Leding, 7$^{1}/_{2}$ Skp. Rug, 9 Skp. Byg, 5 Skp. Havre, 1 Svin, 1 Pund Smør, 3 Hestes Gjæsteri, og Hartkornet var 3 Tdr. 7 Skp. 1 Alb. 2$^{2}/_{7}$ Pendinge. Den var da Pantegods til Næs, og 1681 hørte den til Friherskabet. Da var Landgilden som før, men Hartkornet 3—5—2—1$^{1}/_{5}$—. Ved Landmaalingsmatrikulen sattes Hartkornet til 2—2—»—1—. 1710 fik Jørgen Jensen Gaarden i Fæste, som hans Fader formedelst Alderdom og Armod ikke kunde besidde længere. Han skulde betale Frøgjæld af Vaarsæden, altsaa havde Herskabet maattet lægge Saakorn til. Han fik 3 Aars Hoverifrihed og et Aars Frihed for Landgilde. 1729 havde han en Besætning af 5 Bæster, 1 Ko, 1 Ungnød og 4 Faar. Efter hans Død fik Sønnen Jens Jørgensen Gaarden uden Indfæste 1751. Landgilden var 1 Td. Rug, $^{1}/_{2}$ Td. Byg, 1 Td. Havre, 1 Rdl. Penge, Arbejdspenge 2 Rdl. 4 ß. Hans Udsæd var 1762 5 Tdr. Rug, 3 Tdr. Byg, 5 Tdr. Havre, Høavl 2 Læs. Besætningen var 4 Heste, 2 Køer, 2 Ungnød, 10 Faar, 1 Svin, 1 Gaas. Han havde kun 1 ubeslagen Vogn, 1 Plov, 1 Harve. Gaardens Tilstand var slet; han havde heller hverken Jærnkakkelovn eller Gruekjedel. Han og Hustru var i deres bedste Alder, saa de kunde (eller maatte) nøjes med deres 8 Aars Søn og 1 Tjenestekarl. Han frasagde sig for Alderdom og Skrøbelighed 1781 Gaarden til Kristen Brøndum, der derved blev befriet for at være Landsoldat; han faar tillige Brædder til at gjøre Huset i Stand med og 10 Rdl. til Folkeløn og desuden Hoverifrihed 1 Aar. Ved Omdelingen 1771 havde Gaarden faaet mere Hartkorn og mere Jord.

Rise.

Første Gang Navnet findes nævnt, er 1526, da Jon Mogensøn

skjøder en Del Gods til Niels Jensen til Bratskov[1]), hvoriblandt Riismarck i Gjerding Sogn, 2 Pund Smør, 1 ß Got; derefter først 1662, da det var en Gaard, som hørte under Næs, af Hartkorn 9 Tdr. 3 Fdk. 1 Alb. 2/7 Pendinge og skyldte aarlig 1½ Ørte Rug, 1½ Ørte Byg, 1 Ørte 8 Skp. Havre, 2 Pund Smør, 1 Lam, 1 Svin, 1 Gaas, 2 Høns, 5 ℳ Gjæsteri. Ved Jørgen Seefelds Død kom Gaarden til Hans Mortensen i Taagerød, der 1672 solgte den og Øxenvad til Klavs Daa. 1681 var Hartkornet 8 Tdr. 2 Fdk. 1 Alb.; men Fæsteren gav ganske den samme aarlige Skyld som 1662. Bygningerne vare brøstfældige for 100 Sldlr. Ved Landmaalingsmatrikulen ansættes Gaarden til 5—3—1—»— Hartk., hvoraf Lavrs Mortensen fik Halvdelen 1691. Samme Aar brændte Raalingshuset, og de to fattige Mænd maatte derfor ud i Byerne at tigge Penge sammen til at bygge for, i hvilket Øjemed de tog Tingsvidne paa Ulykken. Kristoffer Sørensen avlede 1699 paa sin Halvdel 8—8½ Trave Rug, førend der blev tiendet deraf, over 9 Traver Byg og over 7 Traver Havre, men døde samme Aar saa forarmet, at Børnene maatte være glade ved at slippe helskindede derfra, imod at Laurs tog ogsaa deres Halvdel i Fæste. 1716 var hans Gaard endnu ikke opbygget efter Branden, hvilket vel maa have været en ny Brand; men 1707 havde Gregers Jakobsen faaet Halvdelen i Fæste og den norderste Del af Bygningerne. Hans Gaard afbrændte ganske 1732, hvorpaa han faar Tingsvidne, men paa den Betingelse, at han efter Forordningen af 24 September 1708 ikke maatte besøge Godtfolk dermed længere end et Aars Tid. 1729 havde Lavrs Mortensen 6 Bæster, 2 Køer, 4 Ungnød, 10 Faar, Gregers Jakobsen 5 Bæster, 1 Ko, 5 Ungnød og 10 Faar. 1762 havde Mikkel Pedersen 5 Bæster, 6 Køer, 7 Ungnød, 40 Faar og 3 Svin; han havde baade Jærnkakkelovn og Gruekjedel; Steffen Kristensen havde 4 Bæster, 4 Køer, 2 Ungnød, 16 Faar og 1 Svin; han havde ingen Jærnkakkelovn. Hver havde 2 Vogne, hvoraf Mikkels den ene var beslaaet, 1 Plov og 2 Harver. Udsæden til hver Halvgaard var 8 Tdr. Rug, 2 Tdr. Byg, 7 Tdr. Havre, Høavl 6 Læs. Landgilden var 1 Td. Rug, ½ Td. Byg, 1½ Td. Havre, 4 ℳ Penge. Begge Mænd og deres Hustruer vare i deres bedste Alder, saa at

[1]) Se under Gjerding.

Folkeholdet kun behøvede at være 1 Karl og 1 Pige. Hoveriet var som i Gjerding, kun at de efter 1799 kun skulde hjemføre 4 Læs Tørv og betale 9 Rdl. 2 ℳ 13 ß i Hovpenge hver. Ved Udskiftningen fik hver Gaard sin Mark for sig. 1806 anslaas Besætningen som i Gjerding. Ved den ny Matrikuls Indførelse fik hver af Gaardene 3—5—3—1— Hartk., hvoraf den ene nu har afgivet lidt til et Hus. Af Landmaalingsforretningen af 1683: Rise Enestegaards Markskjel begynder ved Aaen, sønder op ad Land ad en gammel Bæk staar Skjelsten i Landingen, saa i Sønder over Heden til Treerhøje, saa i Sydost til Mossøø, i Vester til Kvinddale, saa nør paa ad Mergrets Dal er Skjelsten og ud til Aaen, saa i Øster med Aaen til fornævnte gamle Bæk, hvor begyndtes. Engen er sønden Aaen, gaar i Vester fra Gjerding Eng fra Gammelbæk og til Skindberg Eng ved Mergrets Dal. Denne Dal kaldes nu Lunddalen; men der fandtes indtil for nogle Aar siden en stor Sten, der hed Margretes Sten, men som nu er kløvet og brugt.

Treerhøje er et smukt, højt Punkt med Udsigt over en ejendommelig, kjøn Egn.

Præster i Gjerding.

Af Præster i Gjerding kjendes fra den katholske Tid kun Navnet paa en eneste, nemlig Hr. Henrik, der nævnes 1459. »Anno 1508 Marie Besøgelsesdag gav Jens Kruse Væbner Biskop Lauge Skøde paa en Gaard i Horsens, item et øde Bol ib., item paa to Gaarde i Askendrop, desligeste noget øde Gods paa Næs Mark, saa og en Gaard i Vamen, hvilket Gods han perpetuerede til Blichstrup Kirke for hans og alle Kristnes Sjæle. Gavebrevet paa Dansk have Kristen Krabbe, Niels Jensen Skadeland og Mikkel Kruse Væbner forseglet med hannem.«[1])

1511 tog Hr. Per Tyll Lavhævd paa en Gaard i Blenstrup med mere Gods.[2]) Om Hr. Per Tyll har været Præst i Gjerding eller i Blenstrup, vides ikke.

Efter at Jep Kirt 1406 havde skjænket Næs til Viborg Stift, holdt Bispen der en Præst.

[1]) Top. Saml. Viborg.
[2]) Æ. A. II 296.

Hr. Jens Sørensen var den første Præst her efter Reformationen og havde tilforn været Munk. I en Levnedsbeskrivelse af Hr. Bolle Mørch[1]) siges følgende: »Og er det herved særdeles mærkeligt, at naar de faa Aar exciperes, i hvilke Mag. Niels Andersen var Sognepræst til Gjerding og Blenstrup Menigheder, har bestandig fra Reformationen af Søn efter Søn været i samme Embede lige fra Hr. Jens Sørensen, som var den første lutherske Præst og forhen havde været Munk.« Om de tre første Præster have været af Mørchernes Slægt, kan vel næppe afgjøres; men det kan ikke have været Fader og Søn, der har fulgt hinanden. I Kristian den tredjes Klemmebrev for Viborg Stift af 9 Maj 1555 anføres: »Hellumherred. Præsten i Gjerding og Blenstrup skal have Præstetienden af baade Sogne og skal beholde den Gaard fri, han udi bor, og dertil Landgilden af den Præstegaard udi Blenstrup.«[2])

Om Hr. Bertel Jespersen vides slet intet at fortælle.

Hr. Jens Andersen blev efter Hr. Jens Kristensen i Skibsted tillige Provst i Herredet, og som saadan arvede han en Strid med Præsten i Skjørping om en halv Tønde Smør aarlig, hvilken Strid blev afgjort 1623. Han havde i det mindste 3 Børn, en Datter Viveke, der blev gift med hans Eftermand, og to Sønner, Peder Jensen Gjerding, Præst i Skibsted, og Anders Jensen Gjerding, Præst i Brøndum. I Hr. Jens Andersens Tid blev der til Kaldet lagt en Bondegaard, der var lagt øde af Fjenderne. Hr. Jens i Gjerding blev ogsaa benaadet med Kirketienden af Gunderup Sogn for den sædvanlige aarlige Afgift, dog uden Stedsmaal eller Fæste.[3])

Hr. Jens Kristensen Mørch[4]) var Student fra Aalborg Skole 1617. Han var først Degn i Gjerding, hvor han blev gift med Provstens Datter Viveke og blev Præst efter sin Svigerfaders Død. Han havde 5 Sønner og 1 Datter.[5]) Af Sønnerne mærkes Jens, der blev Præst her, og Povl Jensen Mørch, residerende Kapellan ved Aalborg Frue Kirke. Han

---

[1]) Kbhn.'s Adressekontors Efterret. 1765, Tillæg til Nr. 73, d. 3 Juli.
[2]) Top. Saml. Viborg 243.
[3]) Jydske Reg. VIII 364.
[4]) Om Familien Mørch se Hundrups Stamtavle over Familien Mørch i Randers Skoleprogram 1872, der dog ikke er fejlfri.
[5]) Wibergs Præstehist. Hvis han havde en Datter Dorothea, havde han 2 Døtre. (Se nedenfor under Jens Jensen Mørch.)

har med egen Haand skrevet følgende paa første Blad af Blenstrup Sogns ældste Kirkebog: »Blenstrup Kirche Bog .... huad som seer fornøden at eracte udi Menigheden effter Voris Naadigste Herris Konges naadigste Befalning till os komm 1646 strax effter Paasche kiøbte til samme Kiercke for halff fierde march .... Kierckens Penge huos Bertell Volse i Aalborg. Jens Christensøn Mørch den tid wværdig Tienner udi Guds ord till Gierdin och Blendstrup Sogne. Egen Haand. Gud forfremme dennem i K ....«

Den Befaling, som her sigtes til, lød saaledes[1]): »Bisperne i Jylland og Skaane finge Brev om dem, som sove i Kirkerne, item om rigtig Bog at holde. Kr. IV. Vor Gunst tilforn. Eftersom overalt med Soven i Kirkerne stor Disordre begaas, da ville vi naadigst, at I udi hvert Sogn udi eders Stift nogle skal tilforordne, som kan gaa rundt om i Kirkerne med lange Kjæppe at slaa dem paa Hovedet, som sove, og saaledes holde Folket aarvaagent til at høre desto flittigere Prædiken. Desligeste ville vi naadigst, at I Præsterne udi eders Stift alvorligen tilholde rigtig Kirkebog ved Dag og Datum paa, hvor mange udi deres Sogne fødes, hvo dertil Faddere staa, og hvor mange aarlig tilsammen vies og dør, ville og naadigst, at I siden skal have Indseende med, at saadant af dem efterkommes; saafremt nogen Præst herudinden forsømmelig findes, skal han dermed have forbrudt hans Kald. Datum Hafniæ d. 6 Maj 1646.«

Fra Hr. Jens Kristensøn Mørchs Tid anføres følgende af Blenstrup Sogns Kirkebog: »20 Juni 1658 absolverede jeg Anna Povlsdatter for Horeri, bedreven med en svensk Rytter ved Navn Bartholemeis, der laa i Kvarter i forleden Vinter i Horsens.«

Han døde d. 9 Januar og blev begravet d. 22 s. M. 1669.

Magister Niels Andersen, født i Kjøbenhavn 1602, Student 1630, Magister 1637, Forstander for Herlufsholms Skole 1642—6; siden opholdt han sig i Kjøbenhavn. Han var først gift 16 Septbr. 1646; men Navnet paa Hustruen vides ikke. Den 20 Februar 1659 fik han Tilgivelse for et i sin Tid begaaet Lejermaal. Da hans Formand døde, var Næs i Hænderne paa Jørgen Seefelds Kreditorer, navnlig Professor Hans Zoëga,

---

[1]) Jydske Tegn. XI 225.

der havde Kaldsretten og kaldede Mag. Niels herover. Han viste sig dog snart hensynsløs over for ham og fratog ham Gunderup Kirketiende, vistnok til Erstatning for Penge, som Mester Niels var ham skyldig. Mag. Niels giftede sig nu med Katrine Hansdatter Brandt, født i Aalborg 1633, Datter af Raadmand Hans Brandt og Mette Christensdatter. Han har selv anført i Kirkebogen: 1671 den 10de September, dominica 12 trinitatis viede Hr. Erland Hansøn i Saltum mig og min kjæreste Hustru i Herrens Navn i Blenstrup Kirke, quod deus bene vertat. Samme Aar havde han faaet Tilladelse til at holde en dygtig og skikkelig Studiosum til at prædike for sig, naar han ikke selv kunde for Svaghed og Skrøbelighed, og han kaldede da d. 17de Oktober 1671 sin Formands Søn Jens Jensen Mørch og ansøgte Kongen om at faa Bekræftelse paa hans Kaldelse til hans Medhjælper i Gjerding Sogn og hans Efterfølger, naar han døde, hvilket Kongen bevilgede d. 6te Januar 1672. Kaldsretten til Blenstrup Sogn havde Mag. Hans Zoëga, og derfor havde de i Fællesskab enedes om at vælge Jens Mørch, og d. 17de Oktober 1671 udsteder ogsaa Hans Zoëga, Professor emeritus og senior paa Kjøbenhavns Universitet, sit Kaldsbrev til Jens Mørch paa Blenstrup Sogn, hvilket hans Søn Johan Adolf Zoëga har forseglet med ham.

Hr. Jens Mørch boede i Blenstrup i den næstnorderste Gaard, nord for Præstens Annexgaard, hvilket baade Sagn og Tingbøger bevise. Han havde sagtens ventet at blive Faderens Eftermand, men maatte nu vente, til Mag. Niels enten døde eller blev kjed af at være her, og det var maaske derfor, at han søgte at gjøre ham Livet saa surt som muligt. Efter Sagnet var Hr. Jens en af Fru Sofie Amalia Lindenous Kjærester. Det var naturligvis let at indtage hende imod Sognepræsten, og der fortælles, at denne aldrig turde nyde noget paa Gaarden for ikke at faa noget, »han ikke kunde taale«, medens Fruen gav Hr. Jens sin Kammerjomfru til Ægte 1677. Blandt Mag. Niels's Uvenner maa ogsaa nævnes Herredsfogden i Horsens, fra 1681 tillige Birkefoged og vistnok helt i Friherreindens Lomme. Provsten, Hr. Erik Mortensen i Skjørping, viser sig heller ikke som hans Ven; han var barnefødt i Askildrup og sagtens fra Ungdommen af knyttet til Mørcherne i Gjerding, med hvem han maaske ogsaa var beslægtet, maaske ogsaa med Herredsfogden. Den lærde

Magister har vist heller ikke forstaaet at gjøre sig yndet af Bønderne, saasom han vist ogsaa har været hidsig og vranten, medens Mørchslægten var opfødt i Sognet og vistnok i sin Færd meget folkelig. Viveke Jensdatter havde hvert Øjeblik baaret Bøndernes Børn i Kirke, medens dette ikke blev Tilfældet med Katrine Brandt. Først søgte Hr. Jens saa godt som at sætte Magisteren fra Bestillingen, skjønt de havde oprettet en Kontrakt. De fik derfor en nøjagtigere Kontrakt oprettet 1674; men det lader til, at Hr. Jens nu vilde lade Magisteren næsten ene om Forretningerne. Hvorledes Præstegaardens Tilstand var 1681, vises af et Tingsvidne af 15 September. Mag. Niels Andersen æskede, for Rette fremstod Morten Nielsen i Gjerding, vandt ved højeste Ed med oprakte Fingre, at det er ham fuldt vitterligt og i Guds Sandhed, at Mag. Niels Andersens Middel og Tilstand er saa ganske slet og ringe, at endog forleden Sommer er bleven liggende 12 af hans Agrø udyrkede og usaate, formedelst han ikke kunde faa dem gødede, og har ogsaa maattet lade andre gøde en Del af hans Jord og saa til halvs med ham, saa han derover har mistet baade Foder og Korn, saa hans egen indavlede Avl i dette Aar har været meget slet og ringe. Hans Tiende har været ganske ringe, saa hvor han tilforn har faaet til Tiende en Rugskjærve, der i Aar aleneste et Neg. Af saadanne og andre Aarsager falder hans forfaldne Præstegaard ned over ham; nogle Huse af Storm og Uvejr med Tag og Tække ere nedfaldne, og synes, som vel endog er at befrygte, at Fæhuset med første nedfalder, og en saadan Mangel paa Tække, at han hverken kan sidde eller ligge tør derunder for Regn, og hans Middel og Tilstand ellers saa slet, at han om Foraaret maa søge om Sædekorn og Brødkorn og optage af sine Tiender det, han derefter om Høsten skulde have, hvorover han aarlig jo mere og mere falder i Betryk og Gjæld. Kristen Knudsen, Jens Nielsen og Kristen Nielsen vandt ved lige soren Ed saaledes i Guds Sandhed at være, som forne Morten Nielsen før vundet har.

Den 1ste December 1681 havde Formandens Enke ved Ridefogden paa Lindenborg Knud Jensen Binderup ladet stævne Mag. Niels til Lindenborg Birketing angaaende hendes aarlige »Genant«, 4 Tdr. Rug, 8 Tdr. Byg og 2 Rdl. i Penge, der var forfalden til sidstafvigte Mortensdag. Men paa Præstens

Vegne mødte Gaardmand Jens Nielsen i Gjerding med følgende Indlæg: »Saasom Jens Nielsen i Horsens, Birkefoged til Lindenborg Birk, har indstævnet mig til fornævnte Ting til Dom at lide angaaende den Genant for i Aar 1681 med andet, jeg skal være Wiuick Jensdatter, sl. Hr. Jens Mørches, skyldig, saa kan jeg ikke noksom forundre mig, at Jens Nielsen endnu understaar sig at udstede nogen Stævning over mig i saa Maade. Jeg agter og lyster ikke enten her eller der at blive af Jens Nielsen ageret, drillet eller ilde tiltalt, det en Dommer ikke sømmer at bevise en Bonde, langt mindre en Præst. Mig vederfores ikke for megen Ret forgangen Aar, saavelsom før og af Jens Nielsen paa Hellum Herredsting, at min indstævnte Sag efter 8 Ugers Forløb kom upaakjendt hjem igjen efter lovlig Ansøgning, det jeg har klagelig givet tilkjende, hvorfor jeg har mine Pretentioner mod Rettens Betjente mig forbeholden. Tilmed erindrer Jens Nielsen sig vel, at forgangen Aar gav han en Afvisningsdom mellem mig og fornævnte Wiuick Jensdatter, og anlangende hendes Genant, til min Herredsprovst og der givet Sagen anhængig, did jeg og i Dag mig henskyder. Wiuick Jensdatter turde ikke ved at føre mig saadan unødig Omkostning paa, som hun aarlig gjør; hun skal vel faa sin Genant uden nogen Proces og Trætte; men hun faar give Stunder. Jeg kan heller ikke strax faa af mit Kald det, mig aarlig tilkommer. Jeg er Wiuick Jensdatter slet intet skyldig for Anno 1679—80; jeg burde ikke give hende noget med Billighed, førend den Tvistighed ved lovlig Likvidation mellem os er akkorderet og ført til Ende. Denne Protest begjærer jeg for Retten maa læses og mig igjen tilstilles. Gjerding Præstegaard d. 1 Dcbr. 1681. Niels Andersen. Egen Haand.

1682 dømmes han ubarmhjærtig til at betale 60 Rdl. til Børnehuset i Kjøbenhavn, nemlig 10 Aars Rente af Præstegaardens Kapital, og det, uagtet han angiver, at et Aars Rente er engang eftergivet af de daværende Direktører, der selv vel kjendte og vidste hans Vilkaar, eftersom han i saa mange Aar levede hos dem i Kjøbenhavn, og han haaber, at de nuværende Direktører ville efterlade ham de nu resterende Renter af kristelig Medlidenhed, »hvilke og næsten alle har kjendt mig og min slette Tilstand, førend Gud sendte mig her over til Jylland.« Han er ogsaa skyldig til det kgl. Skatkammer en stor Summa, som han haaber Kongen vil efterlade ham kristelig

efter hans underdanigste Ansøgning. »Fornemmelig Aarsag til min høje Fattigdom var sl. Mag. Hans Zoega, som kaldede mig her over for en Gunderup Kirketiendes Skyld; den bemægtigede sig forne Zoega 1671, og efter hans Død lod sig indføre Johan Adolf Clerqve.«

Som et Bevis paa, at Mag. Niels »ikke heller strax kunde faa af hans Kald det, ham aarlig tilkom«, kan anføres, at han bl. a. maatte søge sin Annexbonde Niels Jensen i Blenstrup for resterende Skyld og Landgilde og en Del Husfolk for resterende Dagsgjerning.

Blandt andre Domme for Gjæld og Restancer, der tages over den arme Magister, anføres en for resterende Folke- og Familieskat, i alt 42 Rdl. 5 ß; han skulde give 4 ß halvaarlig af sin Hustru, af hver Dreng ɔ: Karl og hver Pige og 3 ß af Hestestalden; hans Folkehold havde været meget vexlende, oftest 3 Drenge og 2 Piger, eller mindre, ½ Aar havde han kun 1 Dreng, ingen Piger. Endvidere en Dom for resterende Matrikulskat, Soldaterhold, Prinsesindestyr, Oxe- og Flæskeskat, Rostjeneste-Kontribution, Familie- og Folkeskat, Skyld og Arbejdspenge og Kirkegjæsteripenge, hvorfor han i alt resterede med 70 Rdl. Præstegaarden kaldes her Hr. Jens Kristensens eller Hr. Jens Gjerdings Gaard og staar for Hartkorn 5—»—2—2²/₇—. Jens Povlsens Gaard, der jo ogsaa laa til Præstekaldet, havde 4—5—1—1— Hartk.

Da Friherreinden 1681 fik Jus patronatus med Kirketiende til Gunderup Sogn og Kongen havde befalet Biskoppen at overveje, hvad Gjerding Præstekald skulde have i Stedet, ansøgte strax Hr. Jens om, at den halve Del af Vederlaget maatte tilfalde ham. Dette bevilges, og det paalægges Biskoppen at afgjøre det fornødne. Den 30te Marts 1682 tillægges der nu Præstekaldet til Vederlag Bælum, Skjørping og Fræer Kirketiender mod sædvanlig aarlig Afgift, og Biskoppen indkaldte da for sig Mag. Niels Andersen og Hr. Jens den 4de Juli. Paa den førstes Vegne mødte Provsten Hr. Erik Mortensen i Skjørping. Der afgaves da den Kjendelse, at Hr. Jens for den halve aarlige Afgift skulde nyde den halve Tiende af hvert Sogn, hvortil der angives nærmere Grunde, som vi senere skulle se Mag. Niels belyse.

Det lader ikke til, at Provsen strax har overgivet Magisteren denne Kjendelse; men Hr. Jens har strax gjort sin

Ret gjældende. Dette foranledigede Mag. Niels til at gjore en Rejse til Kjøbenhavn 1683, hvor der vel ogsaa kunde være meget andet at udrette. Han fik den 27de Juli kgl. Resolution for, at hans Kapellan skulde forholde sig efter deres Kontrakt, og hvad han havde oppebaaret derudover, skulde han igjen refundere. Strax han hjemkom fra Kjøbenhavn, den 11te November, lod han de tre tiendeydende Sogne vide, at de havde at levere deres Tiende til ham; men hans Kapellan »kontramanderede« dem den 16de November, at de kun maatte yde ham den halve, hvilket Forbud Bønderne lystrede. Derfor ansøger han den 2den Januar 1684 om kgl. Befaling til Bønderne, at de skulde betale ham deres Tiende, og at det maatte befales Hr. Jens at betale ikke alene, hvad han usømmelig havde oppebaaret forgangne Aar, men ogsaa al den Skade og Omkostning, han havde forvoldt. »Saadan hans kgl. Majestæts høje Naade, mig fattig gammel Mand bevist, Gud rigelig vil belønne og krone Eders kgl. Majestæts Arvelande og Riger med et glædeligt, fredeligt og lyksaligt Nyaar med al aandelig Velsignelse i de himmelske gode Ting i Christo Jesu. Eders kgl. Majestæts allerunderdanigste tro Forbeder Niels Andersen.« Tillige sendte han Kongen en Redegjørelse for hele Stillingen, hvoraf ogsaa vi kunne faa meget at vide, hvorfor det helt skal medtages her. Kun det afsluttende etc., Datering og Navn er nedskreven med Niels Andersens egen Haand.

Allerunderdanigst Replica mod et Kongebrev, min Kapellan Hr. Jens Mørch naadigst efter vrang og falsk underdanigst Ansøgning skal have bekommet den 18de Oktober 1682; det dog ikke enten hans Supplikation eller Kongebrevet i Kancelliet var at bekomme, der jeg det begjærede at se. Thi der min Kapellan fornam, at hans kgl. Maj. allernaadigst havde resolveret at give mig og mine Efterkommere, Sognepræster til Gjerding og Blenstrup Sogne, Vederlag og Fornøjelse udi andre Kirketiender for Gunderup Kirkes Tiende, som Kr. IV, højlovlig, kristelig og salig Amindelse, har perpetueret og til evig Tid lagt til Gjerding Præstekald 1632 den 18de Juni, da har min Kapellan praktiseret, hvorledes han kunde bekomme Halvdelen af mine Benaadningstiender, som mig og mine Efterkommere, Mand efter anden, hans Maj. naadigst den 30te Maj 1682 Itzeho dateret har forundt, underdanigst fore-

givende, 1) at han for min høje Alderdom og store Svaghed ene maa udstaa alle labores, hvilket moxen 10 Aar sket er. Dette hans vrange og falske Angivende er af ingen Importans og Kraft; thi det strider udtrykkelig mod den Kontrakt, som af velb. salig Ebbe Gyldenstjerne til Sødal og vor kjære Biskop, velædle D. Søren Glud, mellem Forhandling blev oprettet 1674 den 18de Avgust efter kgl. naadigst Kommission, dat. Kjøbenhavn den 16de September 1673. Den første Post i vor Kontrakt lyder: Skal Hr. Jens Jensen Mørch forestaa og forrette al Tjeneste i Kirken og uden Kirken i begge Sogne, Blenstrup og Gjerding, som han agter at forsvare, dog ikke at formene Mag. Niels Andersen som Sognepræst, hvad han selv i Embedet vil forrette. NB. Det har han tilforn gjort, strax da jeg havde kaldet ham og han var indsat efter min Begjæring, hvorover jeg var foraarsaget 1673 allernaadigst (!) at ansøge, at jeg da naadigst bekom Befaling til Stiftamtmand Hr. Christen Skeel Jørgensen og Bispen D. Søren Glud, dat. Kjøbenhavn den 17de September 73, at forhandle os imellem, saa min Kapellan skulde holde sig inden sine Grænser etc. Jeg har selv siden mesten i begge mine Sogne, endog min Kapellan hertil var obligeret, messet, privatim skriftet, gjort Sponsalia, Nuptialia, Børn døbt, Ligprædiken holdt, prædiket paa alle de store Fester og andre hellige Dage og ellers ofte efter Kapellanens Begjæring, som med hans Breve er at bevise, Kvinder introduceret og publice absolveret, quicquid sit, min Kapellan er obligeret at betjene mit Embede; thi derfor har jeg ham. Den anden Post lyder: Skal Hr. Jens nyde den Bondegaard fri for Tiende, som han paabor. 3) blev Hr. Jens bevilget af min Annexgaard i Blenstrup alle tre Tiender, som jeg tilforn havde, saa og Paaske og St. Hans Rente, jeg ikkun bekommer aleneste den bare Landgilde, som ikke kan bedrage 5 Tdr. Korn; derimod bekommer Hr. Jens af Tienderne ved 10 Tdr. Korn. 4) Belangende andre visse og uvisse Indkomster af Blenstrup og Gjerding Sogne, nemlig Bøndernes Tiender og alle Accidentia, skal Hr. Jens nyde Hælvten med mig. Dernæst foregives udi hans Kongebrev efter vrang og falsk Ansøgning, han tilegner sig Hælvten af mine Benaadningstiender, paa det han i saa Maader kunde have noget, hvormed han i sin Tid (om han min Død overlever) kunde komme Præstegaardens Bygning til Hjælp, som jeg til mine Efterkommeres store Skade og Ruin

i saa skammelige Maader har ladet forfalde og forødes, at den ikke med store Penge i en Mands Alder igjen kan opbygges. Al denne Forevending er usand; thi det skal aldrig bevises, at jeg Præstegaarden saa skammelig har ladet forfalde; men Guds Vejr med Storm har nedkastet den, og jeg ikke den at opbygge har haft Middel til, som jeg ikke har haft Livets Middel, end sige at opbygge Gaarde for. Jeg er ellers ikke saa efterladende, at jeg jo gjærne vil bygge, det kostede mig paa Herlufsholm over 3000 Rdl. det forfaldne Sted at holde ved lige, som vitterligt er. O nej, jeg og enhver, der har Penge, kan et Aar opbygge en hel Præstegaard, ja mere end en Præstegaard. Gud unde mig Helbred og Styrke! Jeg skal vel opbygge min raadne og forfaldne Gaard, som ikke fast i 50 Aar er bleven hjulpen og var saa forfalden, der jeg hid kom 1669, at der end min sl. Formands Enke var hos mig sit Naadsens Aar, den 8de September 1669, jeg stod og saa derpaa og min Kapellan ligesaa, da blæste den ene store Lade ned, da jeg ikkun havde været her i Præstegaarden ved 12 Ugers Tid. Anno 1674 den 14de September nedblæste Overet af et gammelt Hus, som og var sat Støtter til før min Tid; der de raadne Støtter nedfaldt, faldt Huset efter. Anno 1680 nedblæste Enden af et gammelt Tørvehus, Overet over Fæhuset og Taget ellers paa andre Huse. Anno 1682 den 17de Juli nedblæste Skorstenen, og hvad tilbage stod, fulgte med, saa jeg ikke har kunnet sidde eller ligge tør, som vitterligt er. Jeg har ellers, siden jeg kom her, aarlig ladet lappe og bøde paa disse forraadnede Huse, saa det er usandt, at jeg skal have ødelagt Gaarden. Vil nu Gud og Majestæten forunde mig mine Benaadningstiender, skal jeg vel et Aar, for min fattige Hustru og Barns Skyld, sætte min Tiende derpaa, mig selv til gode. Jeg har været her i 14onde Aar, som vitterligt er, en Del bemægtigede sig M. Hans Zoëga, en Del min Formands Enke. Store Skatter og Kontributioner har taget Resten, saa jeg har levet i største Armod de faa Aar, jeg har været her. Enhver retsindig, mig kjender, ved min slette Tilstand etc.

Ex Gjerding Præstegaard den 8de Januar 1684.

Niels Andersen egen Haand.

Den 5te Februar 1685 var Mag. Niels stævnet af Ridefogden paa Lindenborg Jens Kristensen angaaende Korn, Friherreinden havde laant ham for nogle Aar siden, nemlig 6 Tdr. 4 Skp. Malt og 2 Tdr. Rug. Naar man nu husker, at 1684 var det store Misvæxts Aar, da faa Marker her i Egnen gav mere end Udsæden, saa vil man indse, at det var et haardt Stød for den 83aarige, fattige, forgjældede Mand. Han skrev følgende Indlæg: Eftersom min gunstige Patroninde, velædle Frue Sofie Amalia Lindenou, Friherreinde til Lindenborg, har ladet mig citere til hendes Birketing at møde i Dag for Dom anlangende noget Korn, jeg skulde have laant af hendes Naade for nogle Aar siden, saa er dette mit korte Svar, at jeg aldrig har begjæret noget Korn til Laans af hendes Naade, men begjærede aleneste, jeg maatte betænkes med noget Korn der af Gaarden for min Tjeneste, som min Formand før mig nydt og bekommet har aarlig af de velbyrdige Herrer, som Gaarden, Lindenborg nu kaldet, har ejet og besiddet, til Guds Ære og Sognepræstens Ophold kristelig udgivet, som vitterligt er og vel kan bevises, om Behov gjøres, hvorfor jeg ikke vil formode, hendes Naade mig fattige, gamle Mand udi min store Svaghed og Fattigdom i denne dyre Tid, hvor jeg fast intet har til mit Ophold, vil stræbe efter at skille mig ved dette ringe, hos mig er tilovers, men hellere af en kristelig Medlidenhed dele noget med mig af det megle, Gud har velsignet hendes Naade med, at jeg maa have Aarsag at blive hendes Naades Forbeder til Gud end sukke over Ubarmhjærtigheden; vil og formode, højædle Friherreinde vil refundere mig Brød og Vin, jeg har holdt til Gjerding Kirke i tre Aar, hvert Aar tre Rigsdaler, som af forrige Tider dertil har været assigneret, tilmed hendes Naade vil og hukomme mig tolv Daler, jeg gav til Fæste af Gjerding Kirkes Tiende og Majestæten naadigst har befalet at gjengive dem, som naadigst Tienden i Fæste haft have. Har Dommeren efter forberørte Lejlighed at kjende i denne Sag, mig ej til Skade og Præjudice, begjæres og, at dette mit Indlæg maatte læses, paaskrives og indføres udi hvis for Retten afsagt vorder, saavelsom Afsigt mig meddeles.

Ex Gjerding Præstegaard den 11te Decbr. 1684.

Niels Andersen egen Haand.

Derimod svarede Jens Kristensen, at naar Mag. Niels Andersen lovlig beviste, at han noget for Brød og Vin skulde restere, som han i sit Indlæg foregiver, skulde det ham rigtig vorde betalt, og mente, at han burde betale Kornet og Rettens

Omkostninger, som var 2 Sldr. Blev saa tilfunden at betale, efter som han i sit Indlæg ikke nægter jo at have bekommet forskrevne Korn og ikke efter 6 Ugers Opsættelse og Dilation beviser hans Formand før ham noget Korn af Lindenborg at have nydt.

Paa den tredje Tingdag derefter lod dydædle Matrone Katrine Brandt, sl. Mag. Niels Andersens af Gjerding, i Retten læse følgende: Eftersom det har behaget vor Herre ved den timelige Død at bortkalde min hjærtekjære, nu salige Husbonde, sl. Magister Niels Andersen, forrige Sognepræst til Blenstrup og Gjerding Sogne, og jeg hans fattige Efterleverske ikke kan vide, hvad Kreditorer han kan have andensteds fra, hvor han er født, eller hvor store hans Besværing kan være, hvortil hans efterladte Bo og Formue, som ellers af hæderlige Mænd efter Loven strax er registreret og forseglet, kan være, saa er jeg højlig foraarsaget, i hvor nødig jeg det end ellers gjorde, paa min egen og min lille Søns Vegne at vedersige, hvis Arv eller Gjæld efter hans dødelige Afgang kan findes og hermed fragaar al Arv og Gjæld, hvilken Vedersigelse jeg begjærer at maa for Retten læses paa Lindenborg Birketing nu anden Tingdag efter min sl. Mands Død, som indfalder den 26de Februar 1685, og mig Tingsvidne derefter meddeles, og hermed Fuldmagt giver jeg Kristen Nielsen i Gjerding denne min Vedersigelse at lægge i Rette og tage beskreven. Actum Gjerding Præstegaard den 26de Februar 1685. Katrine Brandt, sl. Mag. Niels Andersens.

Mag. Niels var altsaa død imellem den 12te og den 19de Februar 1685; mere vides ikke om hans Død, da Gjerding Kirkebog mangler. Der findes i Lindenborg Enge lidt vesten for Gaarden et stort Hul, som kaldes Præstehullet. Derom fortælle nogle, at en Præst af slette Mennesker er druknet deri, andre, at en Præst er druknet deri af Vanvare en Gang ved Vintertide, da han kom fra Blenstrup Kirke, men tog fejl af Vejen og kjørte i det utilfrosne Hul, medens Landet ellers var bedækket af Sne. Hvis det er Mag. Niels, der er druknet her, hvad der forresten ikke er ydre Grunde til at antage, saa kunde man let tænke sig, at han endelig har taget Ben i Næsen og sagt Fruen et og andet, »som hun ikke kunde taale.« Dog vilde Sagnet vel ikke have glemt at beskylde Friherreinden for Daaden, hvis det har været Magisteren, der druknede.

Forresten gik Kirkevejen i gamle Dage vel enten over Øxenvad eller over Askildrup.

Mag. Niels skal have haft 4 Sønner og 2 Døtre (Wiberg Præstehist.). Her i Gjerding efterlod han sig ikkun en lille Søn, født den 24de Februar 1677 i Faderens 75de Aar. Denne var Anders Nielsen Gjerding, der tillige med Moderen opholdt sig i Aalborg efter Faderens Død, hvorfra han blev Student 1695; han blev theol. Kandidat 1698, var i mange Aar Huslærer hos forskjellige Familier i Vendsyssel, blev 1708 Præst i Hjortels i Hanherred, hvor han blev gift med sin Formands Enke og døde 1712. Katrine Brandt døde i Aalborg 1710, begravet den 27de Juni.

Hr. Jens Jensen Mørch var født i Gjerding omtrent 1640 og blev Student fra Aalborg Skole 1660. Han blev den 6te Januar 1672 kaldet til Kapellan og Efterfølger i Præsteembedet og blev ordineret den 14de Februar s. A. Friherreinden gav sin Yndling sin Kammerpige til Ægte; hun hed Karen Jensdatter Bjerring, og de bleve viede den 24de Maj 1678 i Blenstrup af Hr. Jens Nielsen Horsens, Præst i Bælum.

Medens Hr. Jens var Kapellan i Blenstrup, fødtes 5 af hans Børn, nemlig 1) Hans, hvis Daab Mag. Niels konfirmerede den 3dje Avgust 1679, og som blev frembaaren af Oberstinden til Dragsgaard, 2) Sofie Amalia, hvis Daab konfirmeredes den 27de Februar 1681, og som blev frembaaren af Gunde, Klavs Høgs i Aalborg. Denne Datter blev den 14de Februar 1708 af Hr. Povl Mørch af Aalborg i Gjerding Kirke viet til den meget hæderlige og vellærde Hr. Peder Nielsen Schyom, Præst i Skjørping. 3) Bolle og 4) Vivekke Katrine, Tvillinger, fødtes den 14de Januar 1682; deres Daab konfirmeredes den 14de Februar af Hr. Bertel i Brøndum, de frembares af Friherreinden og Dorethe Bjerring. Pigen døde i April s. A., Bolle blev Faderens Eftermand. 5) Jens, der blev døbt den 9de September 1683 af Hr. Jens Nielsen i Bælum og frembaaren af Friherreinden.

Efter Formandens Død blev han nu Sognepræst i begge Sogne; den 25de April har han skrevet i Blenstrup Kirkebog: »Her begynder jeg at skrive, Mørch nu uværdig Sognepræst.« I Gjerding maa der ogsaa være født ham Børn; men Kirkebogen mangler. Niels Jensen Mørch blev Ejer af Teglgaarden i Skjørping Sogn; maaske var ogsaa Søren Mørch,

født 1690, Student 1718, senere Degn i Gunderup, hans Søn.

I Gjerding Præstegaard findes Afskrift af en Indberetning af Hr. Jens Mørch fra Aaret 1690, hvoraf her et større Uddrag.

Decimantes udi mine Sogne, smaa og store tilsammen beregnet, har tilforn været 44, nemlig i Gjerding Sogn 9, i Blenstrup Sogn 35. Fornævnte mine Sognes Hartkorn bedrager sig efter Matrikulen a parte udi Gjerding Sogn (Præstegaarden uberegnet) 32—1—«—2—, og Blenstrup Sogn (Sædegaarden Lindenborg og Øxenvad Mølle uberegnede) 197—3—3—1—. Naar 8 Tdr. Hartk. beregnes for en Helgaard, bliver der udi begge Sognene 28½ Gaarde, 1 Td. 3 Skp. 3 Fdk. 1 Alb.

Korntienden efter Kirkens Taxt i begge Sognene proxime supra Rug 9 Tdr., Byg 8 Tdr., Havre 1 Ørte, bedrager sig i Hartkorn 18 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. 2½ Alb. Dog kan vel bekommes noget mere, naar Afgrøden er god og Sognene vel ved Magt. Kvægtienden, den tredje Del til Præsten aarlig, kan være omtrent 5 Lam, 2 Sldr. Penge. Offeret til de store Højtider kan være aarlig omtrent 20 Rdl. Er ellers fordum af Sognefolket bevilget et Offer, som gives hver St. Michelsdag og kan være 4 Sldr. St. Hans Rente gives af hver Decimant 1 Ost, Julerente intet, Paaskerente gives af hver Decimant en Kage og en Snes Æg.

Præstegaardens Beskaffenhed anlangende, da er den fri, at deraf intet skattes som af Bøndergaarde. Dens Kapacitet i Grunden er udi Længden 120 Al., i Breden 96 Al. Ved søndre Side af Gaarden er en Kaalhave, i Længden 94 Al., i Breden 42 Al. En liden Toft findes ved Kaalhaven i Længden 196 Al., i Breden 74 Al.; en Toft næst vesten for Kirkegaarden i Længden 272 Al., i Breden 14 Al.; en liden Toft endnu næst vesten for igjen i Længden 150 Al., i Breden 102 Al. Endnu er til Præstegaarden en Ager ved Øxenvads Mølle i Længden 305 Al., i Breden 35 Al.

Agerjord i Bymarken til Præstegaarden er mestendels 10 Favne i Breden og ligger imellem Johan Pedersens Gaard og den øde Gaards Jord, som Præsten har i Brug, havende i 9 Vange Stykker Jord, store og smaa tilsammen, som følger: Udi Tovdals Vang 4. Med denne Vang dyrkes altid forne 3 smaa Tofter. Daurhøjs Vang 4, Gammeltout Vang 3, Huinkiers Vang 4, Holsiigs Vang 3, Broe Vang 4, Nørenges Vang 7, Fiskerdals Vang 5, Brogdals Vang 5.

Kan aarlig saas til Præstegaarden omtrent Rug 6 Tdr., Byg 4 Tdr., Havre 10 Tdr. Engbjeringen anlangende findes først Endels Eng, nemlig et Stykke Eng fra Møllen til Øxenvad, i Længden 421 Al., i Breden 110 Al.; et Stykke Eng, som kaldes Agdall mellem Fræer Enge, i Længden 175 Al., i Breden 105 Al.; et Stykke Eng ved Haals Bro, som aarlig opædes og høstes ikke, i Længden 203 Al., i Breden 49 Al. Paa de første Stykker kan næppe avles 6 Læs temmelig godt Hø. Ellers ligger til Præstegaarden mellem Byens Enge andre rebdragne Enge, der er mestendelen 10 Favne i Breden, og findes dertil 19 Engskifter i Kjæret, som alle løbe fra Landet til Aaen, hvorpaa kan næppe avles 6 Læs meget lang Hø. Nok er i Byens Kjær to liden Engskifter i Kastdall og tre i Riiskier, som og er 10 Favne i Breden, hvorpaa kan bjærges over alt 1 Læs Hø.

Præstegaardens Taxt i Matrikulen er 4 Tdr. 2 Skp. 3 Fdk. Dens Kjøb belangende er der til Børnehuset i Kjøbenhavn udgivet Obligation paa Kapital 100 Rdl., som aarlig forrentes med 6 Rdl. — Præstegaardens Værdi angaaende, da er dens Bygning bestaaende af 3 Huse og Længder, som jeg med stor Bekostning næsten af nyt har ladet opbygge. Den søndre Længe, som bruges til Indhuset, er befattet i 18 Bindinger à for 4 Sldr. 2 ß, er Penge 81 Sldr. Den vestre Længe, som bruges til Skole og Stald, er befattet udi 17 Bindinger à for 3 Sldr., er Penge 51 Rdl. Den nørre Længe, som er bygget til Kornlade, er begreben i 14 store fuldkomne Bindinger med 2 Udskure à for 6 Sldr., er Penge 84 Sldr. Summa 216 Sldr. Østen i Gaarden fattes et Fæhus med Tiden at opsættes. — Annexgaarden se under Blenstrup.

Bælum, Skjørping og Fræer Kirketiender blev af Kongen 1682 skjænket til Kaldet mod den sædvanlige aarlige Afgift, som er følgende: Bælum Kirketiende Rug 3 Pund, Byg 4 Pund (1 Td. forhøjet til Kirken), Havre 1 Ørte. Skjørping Kirketiende Rug 3½ Pund, Byg 2½ Pund. Fræer Kirketiende Rug 3 Pund, Byg 2½ Pund, Havre 1 Ørte (1 Td. Byg og 1 Ørte Havre forhøjet til Kirken). Alle 3 Tienders Hartkorn med Forhøjelsen 42 Tdr. 4 Skp. efter gl. Maal. Af Bælum og Skjørping Tiender er bekommet noget over Afgiften

og Skatten, naar Kornet bærer vel til, men af Fræer Tiende næppe Afgiften og Skatten for de mange øde Gaardes Skyld, som der findes. Endnu har salig, højlovlig Ihukommelse, Kr. IV allernaadigst forundt Præsten udi Gjerding den øde Gaards Jord og Eng i Gjerding, 9 Favne i Breden, for den sædvanlige Afgift og Skat, dog fri for Fæste og Afgift. Samme Gaards Agre og Eng ligger ved Siden af Præstegaardens. Fornævnte øde Gaards Taxt i Matrikulen er 3—3—1—«—. Af samme øde Gaard gives nu til en Rytter fuld Forplejning af bemeldte Hartkorn.

Af Sædegaarden Lindenborg i Blenstrup Sogn, som nu tilhører hans højgrevelige Excellence Hr. Kristian Gyldenløve, er given Præsten aarlig i Stedet for Tienden 4 Tdr. Rug og 4 Tdr. Byg, indtil velb. Klavs Daa fik Gaarden til Eje, som er omtrent 17 Aar siden, fra hvilken Tid Præsten intet deraf har bekommet. Hans højgrevelige Exc. Gyldenløve giver til Offer à Højtid 4 Sldr. i Kroner.

Olden er ingen, Ildebrand er intet andet end Lyng og onde Tørv.

Byrder: Pension til Katrine Brandt. Af tiendeydende Gaarde er i de to Sogne 1 øde og 9 meget forarmede; i Bælum Sogn 9 øde; i Skjørping og Fræer Sogne er 10 øde Steder, som næppe komme paa Fode igjen, eftersom Husene ganske ere nedbrudte.

Mangel paa Hø. Kan ikke holdes et Par Heste med smaa Hø uden at kjøbe andensteds, og her er slet Græsning om Sommeren. —

Hr. Jens Mørch holdt Huslærer til sine Børn. 1689 nævnes Jens Kjeldsen, studiosus, 1693 Anders Kragballe, studiosus, præceptor i Gjerding Præstegaard. Sønnen Bolle blev saaledes undervist hjemme til hans 14de Aar, da han (1695) kom i Aalborg Skole.

Den 10de Maj 1694 havde hæderlig og vellærde Mand Hr. Jens Mørch i Gjerding ladet stævne menige Mænd og Indbyggere i Horsens, som avle og bjærge, saa og dem i Gjerding og Herman Møller i Øxenvad Mølle til Birketinget »Forbud at paahøre og tage beskrevet angaaende hans Agre og Eng, Gjerding Præstegaard underliggende, og ydermere forbød Herman Møller ikke at have nogen Brugelighed paa Præstegaardens underliggende Grunde«. »Herimod at svare var mødt Herman Møller og mente, at ingen Forbud ganger i Dag beskrevet, og derhos formente, at vilde Hr. Jens sær hegne, bør han og sær lukke, og iøvrigt refererede sig til Lovens Pagina 181 og dens 40 og 41 Artikkel, saasom hans Svin var ved Gjerding Hjord, og han har ikkun een Ko, som ikke skal komme Hr. Jens til Skade, hvorpaa han var Tingsvidne begjærende.« At Herman Moller var særlig nævnet i Stævningen, havde vel sin Grund i, at Præsten havde Ejendom »fra Øxenvad til Møllen«, sandsynligvis det samme, som 1477 var »den hellige Kirkes Eng«.

Den 5te April 1706 døde Karen Bjerring og blev begravet i Gjerding Kirke d. 12te s. M. af hans Ærværdighed Provsten Hr. Ove Lavridsen i Bælum i hendes Alders 63 Aar 2 Maaneder 3 Dage.

Aaret efter havde Hr. Jens Mørch en Retssag med Fuldmægtig Villum Middelthon paa Lindenborg, der paa Herskabets Vegne fordrede 30 Rdl. for hans Hustrus Begravelse i Gjerding Kirke. Et lignende Beløb fordredes af Hr. Bertel Andersen i Brøndum for hans Hustrus Lejersted. Præsterne lod gaa Bud til »hendes høje Naade«. Da de ikke lod Villum Middelthon Udfaldet vide, lod han gaa Bud med venligt Brev til dem (d. 13de Januar 1708) og Begjæring om lidt Besked. Paa dette Brev skrev Hr. Jens saaledes: »Naar Monsr. Middelthon skikker mig nøjagtig Kvittans for de 15, skal de blive betalt. Adieu. J. Mørk.« Hendes høje Naade havde nemlig eftergivet de 15 Rdl. »som en god Præsteven«, som Hr. Bertel skriver.

1710 blev hans Søn Bolle kaldet til hans Eftermand. Hr. Jens døde d. 29de Juni 1718 og blev begravet i Gjerding Kirke d. 6. Juli af Provsten Hr. Ove i Bælum.

Hr. Bolle Jensen Mørch blev født i Blenstrup d. 14de Januar 1682. Efter privat Undervisning i Hjemmet kom han 1695 i Aalborg Skoles fjerde Lektie. Han blev herfra Student 1701 og demitteret til Akademiet med et berømmeligt testimonio af daværende rectore scholæ, Mag. Søren Ware. 1702 tog han exam. philosophicum, 1703 den 15de Maj blev han creeret philosophiæ baccalaureus, hvorpaa han nød Sted ved det fjerde Bord paa det kgl. Kommunitet. S. A. d. 29de November tog han exam. theol. under Dr. Masio og Dr. Hans Bartholin, og strax i Begyndelsen af 1704 aflagde han sit specimen homileticum

under censu af højbemeldte Dr. Masio. Herpaa maatte han begive sig hjem til sin gamle Faders Hus for at gaa ham til Haande udi hans skrøbelige Alder og »som en Elizæus at øse Vand paa hans Hænder«.

I Aaret 1707 havde en Pige i Gjerding, Karen Nielsdatter, der sidst havde tjent Povl Knudsen i Askildrup, født et Barn, og Rygtet gik, at hendes Husbonde var Fader til det. Imidlertid lod hun ved Daaben angive som Barnefader en Kræmmer fra Randers. Da Præsten tvivlede om denne Angivelses Rigtighed og Villum Middelthon styrkede ham heri, lod han hende komme i sit Hus, hvor hun i to Vidners Nærværelse frivillig af et angerfuldt Hjærte bekjendte, at Povl Knudsen i Askildrup havde besovet hende, saa sandt hun haabede at arve Himmerige. Da Sagen engang var for Retten, tog Povl Knudsen Barnet og bar det hen til Præsten, som sad ved Bordet i Tinghuset, og sagde til ham: »Min gode Fader lille! Synes I ikke, at det er eders Søn ligt? Det kan I se paa Næsen.« For disse Ord gik Præsten og Bolle ham svært paa Klingen; men Bolle lovede endelig at lade Sagen falde, imod at Povl Knudsen gjorde Afbigt og betalte Sagens Omkostninger med 6 Rdl., hvilket sidste Povl dog ikke kunde gaa ind paa. Der faldt endelig den Dom i Sagen, at det burde forblive ved hans afgivne Erklæring, at han intet ondt mente, med hvad han havde sagt, og han derfor frifindes. Ja, han frifindes endog for Beskyldningen for at være Barnefader, hvilket begrundes ved, at Karen for Retten teede sig saaledes, at hendes Ord ikke kunde staa til Troende, da hun bekjendte snart et, snart et andet.

I Aaret 1711 d. 23de Januar blev han af Biskop Deichmann ordineret til at være sin Faders Medhjælper og Efterfølger, og han tiltraadte Embedet ved sin Faders Død, syv Dage efter at han var bleven viet til Jomfru Elisabet Dorothea Teilgaard. Hun fødte ham 1719 en Datter Katrine Marie og døde den 24de Juli i Barselseng med en Søn, Jens Henrik, som døde ugift 1759. Datteren blev 1742 gift med Hr. Ole Hvidberg i Gunderup. I September 1719 blev Hr. Bolle Mørch Herredsprovst, og d. 12te Maj 1721 blev han i Aalborg af sin Farbroder Mag. Povl Mørch viet til Jomfru Lovise Himmelstrup, der da var 18 Aar gammel, Datter af Krigskommissær Otte Himmelstrup til Ørritslevgaard i Fyn og

Maren Bang. Hun fødte ham 2 Sønner, Otte Himmelstrup Mørch, født 1723, der 1748 blev hans Kapellan og siden hans Eftermand, og Niels Bang Mørch, født 1726, samt en Datter, Elisabeth Dorothea, født 1730, gift d. 6te Juli 1759 med Hr. Niels Jakob Rosenkilde i Brøndum.

I Aaret 1743 blev der i Følge Befaling af Gehejmekonferensraad, Gehejmeraad og Obersekretær von Holstein afgivet en Indberetning af hver Præst i Viborg Stift, samt af Herredsfogden og Magistraten i Byerne efter en Forskrift, affattet i 40 Punkter. I disse Indberetninger findes en hel Del, som kan have historisk Interesse; men de have maaske deres største Betydning ved at give et Billede af den Tids Præstestand. Derfor anføres her en Del Punkter; men forud skal kun bemærkes, at Hr. Bolle Mørch er tilbøjelig til at svare for hele Stiftet, hvor Spørgsmaalet kun angik hans egne Sogne.

1. Viborg Stift har sine Grænser i Sønder fra Viborg og i Nord til Aalborg, fra Øster til Vester véd jeg ej, hvor vidt det strækker sig. 5. Udi dette Aalborghus Amt er paa de fleste Steder god Afgrøde af Rug, Byg og Havre, men ikke i større Overflødighed, end det af Indvaanerne kan konsumeres og lidet til fornødne Udgifter sælges. 6. Her i mine Sogne er ingen Have ret at kalde med frugtbare Træer uden alene til fornøden Brug i Husholdningen. 12. De fleste fireføddede Dyr, her findes, ere Ulve, som gjøre Landet stor Skade, nogle faa Raadyr og Harer iblandt ere at bekomme, Fuglevildt er ikke i stor Mængde, saasom Vildænder, Hjejler og Brokfugle. 15. Ingen Milepæle findes nu nogensteds, men borte og forraadnede; men alene til Tegn staa de store Stene, som somme Steder om Pælene vare satte, og det alene paa den alfare Vej mellem Kjøbstæderne. 17. Store almindelige og smitsomme Sygdomme kan vi (Gud ske Ære) ikke sige af til nogen Kontinuation hos os, uden naar det behager den gode Gud, som i dette Aar, at hjemsøge med Sprinkler, Frisler, Børnekopper etc. Men hvad tjenlige Urter her kan findes imod enten de eller andre Sygdomme, maa jeg overlade til de forfarne Læger. 18. De flestes Inklination er (des værre) som paa altfor mange Steder mere til det onde end til det gode. 22. Her omkring Gjerding Mark gaar en Aa paa nørre Side, som strækker sig langt ud omkring det hele Herred og længere,

hvorved ere Enge paa begge Sider; men hvorfra den har sit Udløb, og hvor den ender, er mig ubevidst. I den er ej andet Fiskeri end af Gjedder, Aborrer og Skaller; dog kan iblandt faas nogle Aal. Samme Aa at udskære og gjøre navigabel lader sig ikke gjøre, ej heller var til nogen Nytte. 26. Her findes vel mange høje Bjærge og dybe Dale, men intet ved dem at remarkere. 31. Hvor mange Herreder i Amtet, er mig ubevidst, saavelsom Tingsteder; men i mit Annexsogn og By Blenstrup er et Birketing, Lindenborg Friherskab tilhørende. 32. Rytterdistrikter er her ingen nu, men har tilforn været her i Gjerding Sogn, førend Ryttergodset 1717 ved den kgl. anbefalede Avktion blev bortsolgt. 35. Udi mit Annexsogn Blenstrup er en Friherskabsgaard, Lindenborg kaldet, hans højgrevelige Excellence Frederik Kristian, Greve af Danneskjold-Samsø tilhørende, hvilken Gaard har af gl. Tid været kaldet Næs, som kan ses af de gl. Landkort; siden er den bleven kaldet Daasborg efter den sl. Herre Klavs Daa, som den da ejede; men efter hans Død, ungefær for 40 Aar siden, er den af hans efterladte Enke og Friherreinde Sofie Amalia Lindenou kaldet Lindenborg, hvilken Gaard, som nu er noget forfalden, siden den ikke af høje Herskab bebos, har været af en meget smuk Bygning med Grundmur, endogsaa Hestestalden, med høje Runddele og Taarne paa; men af hvem den først er bygget, vides ikke til visse, dog efter de flestes Gisning skal det have været af en gl. Herre ved Navn Viffert Seefeld. 39. Ej heller nogen rare og fremmede Ord fornemmes her i Amtet, men de tale her bedste danske Maal, som i Jylland kan høres.

Den 25de Maj 1759 døde Lovise Himmelstrup, 56 Aar og nogle Dage gammel; hun blev jordet i Gjerding Kirke den 1ste Juni af Hr. Hans Jørgensen Obel i Gudum. Provst Bolle Mørch holdt sin sidste Prædiken paa niende Søndag efter Trinitatis 1763. Han døde den 14de Februar 1765, lidt over 83 Aar gammel, og blev jordet i Gjerding Kirke den 22de Februar af Hr. Niels Kristian Krog i Skjørping. Han havde været Præst i 54 Aar, Provst i næsten 46 Aar og i denne Tid indsat i det lille Herred 10 Sognepræster. Hans Biografi findes i Kjøbenhavns Adressekontors Efterretninger den 3dje Juli 1765 Nr. 73 Tillæg, hvoraf anføres følgende: »Blandt navnkundige og velfortjente Lærere, til hvilke den

Ære er vederfaret, at de saa længe have levet og forestaaet deres Embede, at de i samme ere blevne semiseculares og derfor ej alene agtes dobbelt Ære værd, men og ihukommes efter deres Død, fortjener med Billighed her at anføres Hr. Bolle Mørch. Denne salig Mand havde kort før sin Død med egen Haand skrevet og optegnet nogle faa aandrige og betegnende Strofer, som Rummet ej tillader her at anføre.

Otto Himmelstrup Mørch, født den 18de Marts 1723, blev den 12te Avgust 1748 kaldet til Kapellan hos Faderen og ordineret den 9de November. Ved Faderens Død blev han Sognepræst den 24de Februar 1765 og Provst den 25de September s. A. Han blev 1748 i Skjørping Kirke viet til Kristine Augusta Hvas, født 1725, Datter af Mads Hvas paa Tustrup og Ingeborg Marie Tved. Med hende havde han følgende 14 Børn: 1) Ingeborg Marie, f. 1749, g. m. Hans Ilum, Forpagter af Hammelmose i Vendsyssel. 2) Lovise, f. 1750, 1771 g. m. Hr. Bolle Nikolaj Hvidberg i Bælum, hendes Søskendebarn. 3) Frederikke Sofie, f. 1752, 1774 g. m. Forpagter Søren Munk paa Randrup; han døde 1818, hun $^{21}/_{4}$ 1839 (12 Børn). 4) Anne Katrine, f. 1753, død ugift i Odense 1838. 5) Marie Elisabeth, f. 1755, g. m. Skolelærer Schmidt i Hobro og døde $^{19}/_{11}$ 1820 (13 Børn). 6) Bolle, Toldinspektør i Sæby, død 1807 (1 Søn). 7) Mads Hvas, f. 1757, død 1760. 8) Kasper Herman, f. 1758, Underofficer ved Randers Dragoner, død ugift 1807. 9) Georgia Nikoline, født 1760, g. m. Kancelliraad Niels la Cour, Postmester i Randers (død 1827); hun døde 1809 (3 Sønner, 1 Datter). 10) Andreas Lovson, f. 1761, 1804 Præst i Dronninglund, død 1826. 11) Anne Margrete Vestergaard, f. 1763, død ugift i Aalborg 1814. 12) Maren Loss, f. 1764, 1790 g. m. Andreas Møller, Organist i Blenstrup, senere i Mariager. 13) Mads Hvas, f. 1765, fra 1790 til 1804 Assistent og Kolonibestyrer i Grønland, 1805 Forvalter ved den kgl. Handel i Thorshavn. Han døde $^{15}/_{11}$ 1831; var gift med Anne Juel Schou, Datter af Jens S., Kjøbmand i Aalborg (9 Børn). 14) (Ida) Nicoline Katrine, f. 1766, g. m. Gartner Nielsen i Odense, død 1848.

Her anføres et Udtog af en af Provst Otte Mørch til Biskoppen skreven Indberetning af 1771. Tiendeydernes Antal og Hartkornet er som i 1690. I Sognene findes 29 Stykker Husmænd, der tillige med Gaardmændene udgjøre 73 Familier

og have omtrent 500 Personer, store og smaa. Indtægterne af Kaldet ere: Korntiende c. 229 Rdl., Højtidsoffer c. 42 Rdl., Mikkelsoffer, som i fordums Tid for mange Aar siden, den ingen nuboende kan erindre sig, af Menigheden er bevilget under Navn af Kirkemisseoffer, kan indbringe 8 Rdl., Akcidenserne 10—20 Rdl., Kvægtiende, Paaske- og St. Hans Rente 14 Rdl., fra Skive Amtstue nydes hvert Aars Snapsting 231 Rdl. 1 ℔ 5 ß, Landgilde af Annexgaarden i Blenstrup 7 Rdl., Lindenborg Ejers Afgift af Komarken, en Vang paa omtrent 1 Td. Hartkorn, der fra Dollerup Mark er lagt under Lindenborg, hvor den endnu gaar under samme Navn, 6 Rdl. Altsaa bliver Præstekaldets Indtægter for nærværende, hvoraf alle Slags kgl. Skatter er svaret og svares, den Summa 557 Rdl. 1 ℔ 5 ß. Om de 231 Rdl. 1 ℔ 5 ß siger han, at de er en Slags Refusion for Kirketienden af Bælum, Skjørping og Fræer Sogne; men hans Eftermænd kunde ikke vente at beholde den, »hvilket vil blive et føleligt Tab og større, end de vel kunne taale«.

Det havde nemlig været umuligt at holde disse og andre kongelige Kirker ved lige af de Afgifter, Præsterne svarede af Tienderne, hvorfor Kirkerne bleve solgte den 1ste Januar 1755. Kjøbesummerne skulde forblive staaende, og deraf skulde svares 4 pCt. aarlig Rente i Skive Amtstue, hvoraf Præsterne skulde have Vederlag, beregnet som Gjennemsnit af 3 Aars Indtægter. Renternes Indbetaling i Amtstuen og Refusionens Udbetaling til Præsterne begyndte i Snapsting 1756. Denne Refusion er ikke, som der ventedes, bortfalden, men nedsat til 100 Rdl. aarlig.

Provst Otte Himmelstrup Mørch døde den 6te Avgust 1775 og blev jordet i Gjerding Kirke Mandagen den 14de Avgust. Han var den sidste Præst her af Mørchernes Familie, og han var den sidste Præst, der blev begravet i Kirken. Enken boede derefter i Rollingen paa Nygaard, hvor hun »med 11 smaa, uopdragne og uforsørgede Børn sukker under yderlig Armod«, indtil hendes Broder 1784 solgte Husene, hvorefter hun boede i Blenstrup.

Sagnet har intet at fortælle om Provst Ottes Liv og Levned, men desto mere om hans Færd efter Døden. Han fandt nemlig ingen Fred i Graven. Allerede strax, medens Familien hensad i Præstegaarden, plejede han saa ofte at gaa

igjen i Haven om Natten, at Børnene plejede at sige, naar de saa ham: »I Aften er Papa i sine gamle Klæder«, eller hvad han nu ellers var i. I vore Dage spøger han endnu en hel Del. Saaledes skal han have sin Gang fra Præstegaarden over ad Togdal og sønderpaa ud ad Sluden; men især spøger han dog i Vesterhuset. Nogle tro fuldt og fast derpaa, andre antage det for et mærkværdigt Styr af Rotter paa Loftet eller Spektakkel af Hestene i den anden Ende af Huset. Men for et Aars Tid siden saa en troværdig Pige, der ellers ikke frygter for Spøgelser, en høj, mørk Mand gaa igjennem en Dør i Vesterhuset, hvorigjennem ellers ingen dødelig kunde komme, da den baade før og siden var stærkt spærret, hvorom hun strax nøje forvissede sig. Af de mange Fortællinger fra ældre Tider om ham anføres her kun en. Degnen i Skjørping, Gregers Graae, der var en studeret Mand, blev kaldt ned til Gjerding for at mane Provsten, og Præsten, vistnok Hr. Vadum, kjørte for ham. Da de kom til Gjerding Præstegaard, befalede han Præsten at holde ganske stille, til han hørte en sige: »Kjør nu i Jesu Navn«. Strax efter kom der en til Præsten, som sagde: »Kjør nu«; men Præsten blev holdende. Dette gjentog sig endnu to Gange. Degnen havde endelig faaet Provsten manet ned i det nordre Gaardsled i Præstegaarden og kom saa hen til Præsten og sagde: »Kjør nu i Jesu Navn«, og efter at Degnen havde taget det ene Baghjul af og lagt det bag i Vognen, kjørte de hurtig afsted ad Skjørping til. Hver Gang Vognen kjørte over en Plask Vand, kunde de tydelig høre noget, som plaskede i Vandet. Da de kom til Skjørping, befalede Degnen at kjøre ud i en Dam, der ligger østen for Præstegaarden, og i Land igjen. Da saa de en stor, sort Hund, der drivvaad ilede ud fra den Vognaxel, hvoraf Hjulet var taget, og sprang hylende sin Vej. Denne Hund mener man har været Fanden selv.

Hr. Jens Reiersen var den første Præst i lange Tider, der ikke hørte til Mørchernes Familie, og han var ogsaa den første, der ikke forblev her til sin Dødsdag. Han var født i Mou den 26de Avgust 1747, Student fra Aalborg Skole 1764, Kandidat med anden Karakter 17 . ., gift første Gang med Rosine Nielsdatter Basse, Præstedatter fra Sønderby i Fyn. Han blev kaldet hertil den 18de April 1776 og ordineredes den 15de Maj, men blev allerede den 7de Februar 1781 kaldet

til Nibe—Voxlev Sognekald. I Gjerding fødtes ham 2 Døtre, Kristiane (1778) og Katrine Dorothea Johanne (1780). Deres Moder døde 1783, hvorefter han blev gift med Kristine Elisabeth Haugaard, født omtrent 1761, død paa Vissegaard 1829. Med hende havde han 2 Sønner og 1 Datter. Han blev entlediget 1820 og døde paa Vissegaard 1827.

Hr. Anders Jungersen var Præst i Gjerding fra 1781 til 1789 og blev herfra forflyttet til Brøndum, efter Sigende hovedsagentlig, fordi han var bange for, at den forfaldne Lade, der var opført af Hr. Jens Mørch, skulde blive udsat til Ombygning.

Hr. Samuel Johansen Tileman var født i Nordborg den 21de Juli 1764, Søn af Landfoged Hans Jørgen T. og Regitze Sofie Brandt. Han var Student fra Odense Skole 1784, Kandidat 1787, Feltpræst i Norge 1788, kaldet hertil den 7de Avgust 1789; gift i Hammer i Vendsyssel den 16de Juli 1790 med Charlotte Sofie Valeur, født i Aalborg 1764, Datter af Justitsraad Johannes Møller Valeur paa Langholt og Kirstine Kristensdatter. De havde 5 Sønner og 4 Døtre, Kirstine Sofie (1791), gift 1812 med Konsumtionsforvalter Krag i Mariager, Henriette Augusta (1793), gift 1822 med Hans Kr. Lyngby, Sognepræst til Gjessing og Nørager, Søn af Degn Jens Mikkelsen Lyngby i Gjerding, Johannes Møller (1795), der blev dansk Jurist, men var noget fjollet; han var i lang Tid indtinget i Kost i Gjerding og kom siden til Mariager, hvor han døde; Johanne Kristine (1797), gift 1820 med Henrik Hansen, Præst i Skjørping, Regitze Sofie (1798), gift 1825 med Kjøbmand Kaspar Konrad Hassing i Aalborg, Johan Jørgen (1800), død 1845 som Kjøbmand i Aalborg, Herman Kristian (født og død 1803), do. (1804), dansk Jurist, Kristoffer Frederik (1806), druknede 4 Aar gammel i Langpyt, en Dam ved Præstegaarden. Hr. Samuel Tileman døde den 12te Januar 1820. Pastor Steenstrup har i Kaldsbogen skrevet om ham 1848: Pastor Tileman omtales endnu med megen Agtelse og Kjærlighed af Beboerne som en jævn, redelig og retsindig Præst. Han opdyrkede den saakaldte Hedemark, opførte for en stor Del Øster- og Vesterhuset af nyt og grundforbedrede Vaaningshuset, saa vidt Værelserne gaa. Hans Enke boede en Del Aar i et Ejendomssted i Gjerding, men døde i Aalborg hos Svigersønnen 1834. Han fik ogsaa sat stærke Afstivere

til Laden, og de holde den oppe endnu; dog er den udsat til Ombygning et af de første Aar, saa den oplever ikke sit tohundrede Jubilæum. Gamle Folk omtale dog ikke alene hans ualmindelige verdslige Dygtighed, men især hans verdslige Sind, hvilket han som bekjendt delte med de fleste af Datidens Præster. Han var navnlig meget hengiven til Kortspil, og denne Lidenskab holdt ham ofte hele Nætter i Aalborg. Der opstod det Mundheld efter ham: »Skjænk i Glassene og bland Kortene, saa skal jeg strax komme«, hvilket han engang skal have sagt fra Prædikestolen. Ved hans »retsindige Forsorg« blev inden 1806 den ny evangelisk-kristelige Salmebog indført i Blenstrup Kirke, hvorimod Kingos brugtes i Gjerding Kirke, saa længe Søren Povlsen var Degn.

Hr. Henrik Seerup var født paa Vænø den 21de Juni 1788. Hans Fader var Landmand Kristen Pedersen Seerup og Moderen Mette Katrine Svane Jermiin. Kristen Seerup døde allerede 1796, og Henrik maatte saa vogte Svin og Gæs paa Strandbygaard. Da han fandt stor Glæde i Læsning af gudelige Bøger, ansaa Moderen dette for et Tegn paa ualmindelige Naturgaver og flyttede derfor, understøttet af sin Broder, Præsten Immanuel Jermiin i Tæbring, til Aalborg, hvor Sønnen 1800 kom i Latinskolen. Han blev Student 1806, tog Embedsexamen 1811 med første Karakter og var derefter i 5 Aar Huslærer hos Major, siden Kammerherre J. A. Bruun de Neergaard paa Svenstrup i Sjælland. 1816 blev han Adjunkt ved Latinskolen i Aalborg og Aaret efter personel Kapellan ved Budolfi Kirke. Den 17de Decbr. 1819 blev han kaldet til Sognepræst i Ribe Stift, men tiltraadte ikke dette Embede, da han allerede den 19de Maj 1820 blev kaldet til Gjerding. Han var gift først med Katrine Elisabeth Rottenberg Andrup, Datter af Kjøbmand Melchior A. Hun var født 1788 i Fladstrand og havde tidligere været gift med Kjøbmand Saurbier i Aalborg. Hun bragte Pastor Seerup en ikke ubetydelig Formue, men led af Sygdom og døde allerede den 9de Juni 1821. Aaret efter giftede han sig med Villardine Kirstine Colding, Datter af Konsistorialraad Jens Colding i Vesterbølle. Hun var født i Blære 1798, fødte ham 8 Børn og døde i Kjøbenhavn 1854. Henrik Seerup blev forflyttet til Mariager 1828 og derfra 1838 til Borre paa Møn, hvor han døde den 19de November 1843.

Han var en meget kundskabsrig og dygtig Mand og har skrevet en hel Del theologiske Skrifter og Prædikener; men mest Interesse for os har det, at han har skrevet en historisk Beskrivelse af Gjerding Pastorat, der desværre ikke blev trykt. Som »den grønne Bog« opbevaredes den paa Lindenborg til for faa Aar siden, men er der nu ikke længere, og man véd ikke, om den endnu er til. Heldigvis er der reddet et Par af Sagnene deri, i det et om Lindenborg og et om »Gjerding Agre« er trykt i Thieles Folkesagn, og den er vistnok benyttet til en historisk Beskrivelse af Lindenborg af R. H. K. (R. H. Kruse) i Cl. Rosenhofs illustrerede Magazin.

Om Pastor Seerup er fortalt følgende: Han var en meget ivrig Avlsmand. Han fandt Mergel i Sluden og brugte det til Marken, hvoraf han havde et godt Øje til Hedemarken. Hvorledes han fik Vejen ad Skjørping til forandret, er omtalt. Før hans Tid gik Landevejen lige sønder paa til Heden og derfra lige mod Vest op mod Dovhøj. Han søgte at faa den lagt lige mod Syd til Tustrup, navnlig for Møllevejens Skyld; men gamle Hjorth satte sig derimod, og derefter lagde Seerup Vejen, hvor den nu gaar, tværs over Præstegaardens Mark. Vandet i Vesterbæk, der tidligere var saa rigeligt, at det kunde have drevet en Mølle, brugte han til at overrisle sin Eng med, hvorved han forbedrede den saa betydelig, at han aarlig kunde avle over 30 Læs Hø. Han kunde ikke rigtig komme ud af det med Bønderne, og navnlig kunde han ikke faa sin Tiende. Derom talte han endog i sin Afskedsprædiken, og man mener, at det var en Del derfor, at han flyttede.

Hr. Karsten Rehders, Søn af Konsistorialraad Konrad Rehders og Anne Magdalene Andkjær, Datter af Inspektøren paa Lindenborg, var født i Skjæve i Vendsyssel den 26de Februar 1798, Student fra Aalborg Skole 1815, Kandidat med første Karakter 1819. Han var derpaa i en Del Aar Lærer for sine yngre Søskende og derefter Kapellan hos sin Onkel, N. T. Fangel i Gudum fra den 3dje Januar 1827. Han blev kaldet til Gjerding den 2den Juli 1828, gift den 18de Novbr. s. A. med Inger Gleerup, Datter af Jens G. til Haven i Vendsyssel og Birgitte Johanne Illum. De havde 2 Børn, Anne Jensine, født 1829, og Konrad, født 1832, der for nogle Aar siden er død i Amerika. Karsten Rehders var Provst i Herredet fra Marts 1836 til den 26de Avgust 1845. Han døde pludselig første Pintsedag den 31te Maj 1846 paa Blenstrup Kirkegaard, da han gik op til Kirken for at forrette Sidsttjenesten. En Sten betegner hans Grav under en Hængeask sønden for Kirken.

Hr. Christian Ehrenfried Steenstrup var født i Vang den 30te Marts 1811, Student fra Aalborg Skole 1830, Kandidat 1837 med anden Karakter. Han var Kapellan fra den 18de Februar 1841 hos Pastor Fangel i Gudum, med hvis Datter han blev forlovet. Hjælpepræst ved Viborg Domkirke 1845—6, kaldet til Gjerding den 7de Avgust 1846, gift i Veggerby den 4de Maj 1847 med Sophie Elisabeth Fangel, født 1814. Han døde den 3dje Marts 1865 og blev begravet i det sydvestre Hjørne af Kirkegaarden. Han var ingen dygtig Prædikant; men de fattige og lidende havde i ham en Ven, som mindes med Kjærlighed og Taknemmelighed.

Hr. Rasmus Vindfeld, Søn af Konsistorialraad Nicolai V., Præst i Skibsted, og Kirstine Aaby, født paa Venø i Limfjorden den 10de November 1825, Student fra Randers Skole 1844, Kandidat 1849 med første Karakter, derpaa i nogle Aar Huslærer, den 8de Oktober 1855 personel Kapellan hos sin Fader, gift i Skibsted den 8de Novbr. 1861 med Ane Helene Heide, født 1836, Datter af Mølleejer Ammon Nicolai Edinger H. og Margrete Aaby. 3 Børn.

Degne i Gjerding.

Søffren Pouelsøn nævnes i Næs Jordebog 1662 som Bruger af det Bol, der senere brugtes af Degnen, og han har derfor maaske været Degn og den følgende Degn hans Søn. Dette Bol stod for Hartk. 5 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. og skyldte 1 Pund Smør. Som Bruger deraf nævnes 1681

Peder Søffrensenn Degenn. Han var født i Februar 1636, døde den 5te Juli 1719; g. m. Mette Andersdatter, født 1658, døde 1705.

Anders Pedersøn, født 1691, Substitut 1712; forførte en Pige, der havde tjent Formanden i 13 Aar. Den 8de Februar 1716 var han Degn og fik den Dag Fæstebrev paa Degneboligen i Gjerding, som var Kirkens Bol, og som forrige Degn godvillig oplod for ham. Det stod nu for Hartk. 1 Td. 1 Skp. 1 Fdk. Han gav i Indfæste 4 Sldr. Specifikation paa det, som ham af Boets Inventarium efter Forordning af 15de Januar

1701 efter Hartkornet skal udtage, nemlig 2 Bæster à 8 Rdl., er 16 Rdl., 1/4 Vogn 1 Rdl., 1/4 Plov 1 ₰ 8 ß, 1/2 Harve 12 ß. Til Gaardens Besætning Rug 12 Skp. à 1 ₰ er 2 Rdl., Byg 2 Tdr. 4 Skp. à Td. 5 ₰ er 2 Rdl. 8 ß, Havre 3 Tdr. à 3 ₰ er 1 Rdl. 3 ₰. Til Landgilde skal ydes til Marts 1716 Rug 1 Skp. 1 ₰, Penge 1 Rdl. 1 ₰, Skattekorn Rug 4 Skp. 4 ₰, Havre 7 Skp. 2 Fdk. 2 ₰ 4 ß. I alt 25 Rdl. 2 ₰. Dertil er ham udlagt 1 brun 5 Aars Hest 5 Rdl. 2 ₰, en brun blisset do. 4 Rdl., 1 sort Ko 4 Aar 3 Rdl. 4 ₰, 14 Faar à 3 ₰ 7 Rdl., 3 Lam à 1 ₰ 4 ß 3 ₰ 12 ß, 2 Væddere 2 ₰ 8 ß, 8 Svin 4 Rdl. 2 ₰. I alt 25 Rdl. 2 ₰ 4 ß. — Han blev 1717 gift med Formandens eneste Barn Kirsten Pedersdatter og havde 2 Børn. Han døde 1721.

Povl Pedersen, født 1692, gift med Marie Elisabeth Helmer, død 1752, 63 Aar gammel. De havde 2 Sønner, 3 Døtre. Han døde 1752. 1722 afstod han til Gaardmand Kristen Knudsen sin Jordlod, hvoraf svaredes i Landgilde Rug 1 Skp., Penge 2 Rdl. 4 ₰, samt Udhuse, 2 Plovbæster og Vogn. Naar en efterkommende Degn vilde tiltræde Bolet igjen, skulde det strax aftrædes. Kr. Knudsen gav i Indfæste 12 Rdl. 1773 blev der paa Herskabets Bekostning til Degneboliget bygget en Skole paa 3 Fag, hvori der var en Kakkelovn af brændte Potter, to Borde og 5 Bænke paa Egepæle og 3 Hylder over Bordene.

Anders Povlsen Helmer, Formandens Søn, født 1721, døde 1768. Gift med Karen Bartholomæidatter Møller, der efter hans Død blev gift med Eftermanden

Jens Kristensen Solbjerg, født 1726, Student fra Aalborg Skole 1754, død den 23de Marts 1772. Hans Enke døde 1786. I Provst Ottes Indberetning af 1771 beskrives Degneembedet paa følgende Maade. Degnekaldets Indkomster ere efter Degnens Angivelse: 5 Tdr. Rug, regnet til 2 Rdl., 7 Tdr. 7 Skp. Byg, regnet til 1 Rdl. 2 ₰ Td., bliver 20 Rdl. 3 ₰, Paaske- og St. Hans Rente 8 Rdl. 1 ₰ 15 ß, Skoleløn 6 Rdl., Højtidsoffer 4 Rdl., Mikkelsoffer 4 Rdl., Akcidentser 6 Rdl. Nuværende Degns Navn er Jens Christensen Soelberg, studiosus, som holder forsvarlig Skole for Gjerding Sogns Ungdom, og førend han blev Degn, har han som Skolemester informeret ej alene Præste- og Borgerbørn, men og Bønderbørn i en Tid af 14 Aar. Han er kaldet af Lindenborgs nuværende Herskab,

Hr. Gehejmeraad Schimmelmann, er 45 Aar gammel og har været Degn her i 3 Aar. En Degnebolig har han, som vedligeholdes af ham ligesom hans Formand i meget skikkelig Stand.

Tiendefri Jord til Degneboligen haves ikke; men indtil for en Tid af 49 Aar siden har bestandig et Bols Jord paa Gjerding Mark, Lindenborg tilhørende, af Hartk. 1 Td. 1 Skp. 1 Fdk., været Degnen i Gjerding forundt imod en taalelig aarlig Afgift til Herskabet i Fæste. Dette saa kaldte Degnens Jord overlod den itzige Degns Formands Formand Povl Pedersen for bemeldte 49 Aar siden til en Bonde i Gjerding, da han selv ikke havde Lyst dertil. Kornafgift i Kjærven nyder Degnen ikke, men vel noget Vederlag derfor i Skjæppen, saasom af hver Gaardmand 1 Skp. Rug og 1 Skp. Byg og af hver Husmand 1 Skp. Byg, hvilket er en gammel Akkord af hans Formænd i Embedet, den han ikke har villet eller af Mangel paa Evne til at føre Proces derom kunnet saa let faa rygget. Anden Grund vides ej, hvorfor Lovene ej følges. Udi Gjerding By er et Skolehus for Sognets Ungdom bygget til Degneboligen og bekostet af Sognets Beboere, af hvilke det og holdes ved lige ved liden Hjælp af Skolekassen, saa vidt samme tilstrækker.

Degnen havde haft Græsning til 1 Ko og 6 Faar. 1771 fik han i Stedet derfor paa et Sted anvist nogle Tønder Land Jord.

Peder Mørch var en Søn af Degnen Søren M. i Gunderup og Ane Marie Rold. Han var født 1721 og blev Student fra Aalborg Skole 1742. Han blev Degn i Gjerding 1774 og var den 19de Oktober 1773 bleven gift med Jomfru Maren Jensdatter Barmer i Sønderkongerslev Præstegaard, hvor hans 8 Aar yngre Broder Mourits den Gang var Præst. Han døde 1788.

Jens Mikkelsen Lyngby var først i en Del Aar Skoleholder i Blenstrup og blev efter Peder Mørch Degn i Gjerding, hvor han døde 1802, 67 Aar gammel.

Søren Povlsen var fra Hellum. Han gik paa et Pileben og den venstre Arm var lam. Forresten var han en sær gammel Ungkarl, der ikke udmærkede sig i sin Skole.

Christian Willumsen, født den 6te Februar 1804 i Hundborg i Thy. Han beskjæftigede sig med Undervisning i flere Aar, inden han 1834 kom paa Snedsted Seminarium, hvorfra

han dimitteredes 1836, og samme Aar blev han kaldet til Skolelærer og Kirkesanger i Gjerding. Allerede 1828 var han bleven gift med Ane Marie Baun af Tingstrup, med hvem han har 7 Børn.

Gammeltofte og Fræer Nørenge.

Sydost for Gjerding er der at se nogle forunderlige, med Jorddiger afgrænsede Firkanter, hvorom der gaar sære dunkle Frasagn. Der ligger eller har til de sidste Aaringer ligget en hel Del Kæmpehøje, og i Heden, hvor der endnu ikke er pløjet, ere disse Firkanter saa tydelige at se imellem Hulhøj i Skjellet, mellem Markerne vester til Blaabærhøj og længere mod Nord og Syd.

En 30 Tdr. Land eller mere har saaledes været inddelt; men en stor Del er allerede for meget lang Tid siden udslettet, midt imellem Hulhøj og Gaarden Øxenvad har der dog aldeles bestemt været lignende Firkanter. Der fortælles, at Fræer By i længst forsvundne Tider skal have staaet der, og Firkanterne vare Kaalgaarde, Tofter og Gaardspladser. Hele den omliggende Hede og Mark kaldes Gammeltofte. Da nu ogsaa Fræer By har Eng, ved Askildrup Bæk norden for Horsens Enge, sættes dette let i Forbindelse dermed. Et gammelt Pergamentsbrev fra 1477 i Gehejmearkivet angaar Gammeltofte, skjønt langt fra i Stand til at opklare Sagen. Dog beviser det, at disse Jorder tidligere have hørt til Fræer.

Brevet lyder saaledes: Alle men, thette breff see eller høre, helse Gwnne Seurensøn, fogde po Hillwnheretsthing, Cristiern Nielsøn, soghneprest i Brønwm, Iens Persøn, soghneprest i Søndrop, Laurens Crestiernsøn, prest i Skørping, Henning Lawrisøn, Hans Persøn i Comdrop, webner ere, Las Wolsøn i Haels, Esbern Iensøn i Lyngby, Michel Iensøn i Seem oc Tord Iensøn i Bælwngorde ewindelig met gwth oc kwngiøre wij alle meth thette wort obne breff, at aar effter gwts bird mcdlxx septimo po Hillumhæristhing war skicket welburdug man Las Wifferdsøn, loglige æsket oc fick et fwlt thingswitne aff otte tro danne men wwildug, som ware Tord i Bælwmgorde, Jes Tordsøn ibidem, Las Jensøn i Bælwm, Thoens Persøn ibidem, Per Nielsøn i Termdrop, Per Tordsøn ibidem, Jes Tordsøn i Eysdrop oc Ies Lawrisøn, huilke forne otte danne men endregtelig witnet po theres gothe tro,

siæl oc sanne, at the same dag, som war then neste thiisdag effter wor frwe dag, assumptionis hørde oc sowe jnnen iiij stocke po forne thing Las Wifferdsøns lagshøring, huilcke ther kwngiorde po theres tro, siæl oc sanne, at the nerdes hoos ware, hørde oc sowe oc thennem full wittherligt er, thet forne Las Wifferdsøn vorde met lagheffd i lage tiid met gille men oc gæffwe, riddermentz men oc jordeghene, som fogde oc herris men fwnne hannwm til for rettæ po frwæ Birgittes wegne wti winnwm, alle hennes del oc rethiet wti gamel toffte oc nørre enggie, then hellig kirkis eng wnnetagen ther wti, oc alt annet gots, som hwn haffwer wti Fræger meth alle theres rettæ tilleggelsæ, aggre, enggiæ, skowff, marck, woot oc thywrt, inthet wndertagen i nogen made, besønderlig beneffnd Fræger skowff aff lenge wti Homelbech oc aff brede po wester side til Wbbedrop marc oc skowff wittager, først Wbbedrop slipper, so til Ræbils skowff wittager aff rettæ, so wti Homelbech item oc særdels beneffnd i sin lagheffd vester fra gamel tofftæ oc til Skindberg march wittager, so nør til Riis marck wittager oc nør til, som reth skiel steen stander mellæ Fræger march oc Gierndnæ march oc frem som reth marche skiel gaar østen om Gierndnæ marc, so nør til, som then skyrdh ganger wti aen mellæ Fræger enggie oc Gierndnæ enggie, so øster Askildrop bech op, til bispens eng wittager, so op at Hødall mit at then rynnæ oc op at thet dige at then mose mellæ Fræger marc oc Askildrop marc oc saa sønderlig til Twæstrop marc wittager af rættæ. Thett forne vorde han frit till Fræger oc Gameltoffte oc siden skowff oc marck alle fyræ wegne til marche mode. Huilken lagheffd loglig war tilboden til Hillumherristhing wti tre samfeldh thing oc fest oc fwnnen aff fogde oc herris men effter loghen. Till witnetzbirdh at swo gich oc foer i sanning i alle made som forscreffwitt stander, hawe wij hengd wore jndzegler neden for thette breff. Datum feria tertia post festum assumptionis beate Marie virginis glome, Anno domini et loco quibus ut supra.

Vi ville her kun dvæle ved dette Brevs Angivelse af Gjerding Markeskjel mod Øst og Syd. Den »Skyrdh« eller det Skaar, som ganger udi Aaen mellem Gjerding og Fræer Enge, maa uden Tvivl have været den Lavning, der gaar fra Engen ind ad mod Porsmose østen for Trøjborg, og derfra har Skjellet gaaet i Syd, saaledes at det har gaaet vesten om

Gammeltoft. Om den sydlige Grænse synes det at være klart, at Tustrup Mark ikke har strakt sig nær saa langt mod Nord som nu, i det den Mose, der omtales, og som synes at have ligget sønden for Hødal, men norden for Tustrup Mark, vistnok maa være Staaen i det nordøstre Hjørne af Tustrup Mark, der vel i de senere Aar er opdyrket, men som tidligere brugtes til Tørveskær.

Las Viffertsen var fra Albæk. Imod hans Lovhævd tog en Niels Tordsøn en anden Lovhævd; men den blev ved Landstinget af Biskop Niels Glob og flere gode Mænd dømt magtesløs, og Nørenge og Gammeltofte dømt til Frær By (maaske 1492)[1]. Mulig har der ogsaa senere været Trætte om dette Gods; thi 1513 er der taget Vidisse af den anførte Lovhævd, og 1515 blev der den Tirsdag næst for Søndag oculi taget Tingsvidne af Hellum Herredsting, at Gammeltofte og Nørenge havde været brugt til alle Ejere i Frær i 60 Aar.

I Heden har der engang ligget en Gaard; thi 1404 skjænkede Jep Kirt til Bispestolen i Viborg blandt sit andet Gods ogsaa Yxenvad Mølle med Dam og Damsbund og en øde Gaard, der »ligger hos den samme Mølle, liggende i Frær Sogn«. 1477 var den under den Strækning, som Las Viffertsøn paa Fru Birgittes Vegne indvordede til Frær, og Storgaard i Askildrup blev først 1515 eller der omkring skjødet fra Revs til Bispestolen.

At Frær Mark strakte sig ned norden for Tustrup, var endnu Tilfældet ved Landmaalingen 1683; thi her hedder det: Gjerding Bys Markeskjels Begyndelse ved Aaen vesten Haalsbro og i Land ad norderste Brohøj, er Skjelsten i Landingen, saa i Sønder til Hødal og i Vester til Lillemose, saa i Nord til Mossø, saa i Nordvest til tre Høje og i Nør til Aaen ud ad den gamle Bæk, saa i Øster ned mod Aaen til norderste Brohøj, hvor begyndtes.

Her er det vel kun Engen paa vestre Side af Bækken, der hørte til Frær. Det var først ved Udskiftningen, at Horsens og Frær Enge omlagdes, saa Horsens fik sine for Sønden paa begge Sider af Bækken, medens Frær Enge blev samlet norden for ogsaa paa begge Sider.

---

[1]) Æ. A.

Samlinger til Skjørping Sogns Beskrivelse.

[Indsamlingen af Stoffet var ikke afsluttet, ligesom selvfølgelig den endelige Bearbejdelse heller ikke har kunnet finde Sted. Der meddeles her, hvad der foreligger fra Forf.s Haand og i den Form, han har givet det.]

Opdrup.

Der har i gamle Dage ligget en By sønden for Skjørping, som nu er forsvunden. Efter al Rimelighed er den uddød i den sorte Døds Tid ved Aar 1360; men i Heden der omkring have Agrene lige til vore Dage været kjendelige. Den ældste Efterretning derom er fra 1477, da der tages et Lavhævd paa »Fræer Skov af Længde udi Homelbech og af Brede paa vester Side, til Wbbedrop Mark og Skov vedtage, først Wbbedrop slipper, saa til Ræbilds Skov vedtager af Rette, saa udi Homelbech«. Fra 1509 anføres et Kong Hans's Brev, lydende, hvorledes Anders Wllff, Forstander for Vor Frue Kloster i Aalborg, har klaget paa Opdrup; fra 1511 et Brev paa Pergament om Skjørping, Opdrup og Estrup, og samme Aar gjordes Sandemænds Tog imellem Frær og Ræbild, imellem Womdrup og Skjørpings Skov. Womdrup maa være en Skrivefejl; i Brevet kan have staaet Wbedrup.[1]) I Kirkebogen fra forrige Aarhundrede anføres ofte »ved Optrup Sø« eller »ved Optrup Mose«; ofte skrives ogsaa Obdrup. Der har altsaa den Gang ligget Huse der ved Mosen eller Søen, som den ogsaa kaldes, og saaledes ligger der endnu, men kaldes Ottrup Huse eller undertiden Pomphusene.

Rebbild.

Den ældste Form for Navnet skriver sig fra 1506, i det der i Niels Clemensens Indtægtsbog for dette Aar anføres: Seuerin Ienssøn i Reffwild en Oxe, for han matt faa the xl March aff Iep Andherssøn.[2])

1477 tog Frue Kloster i Aalborg Lavhævd paa en Del Gaarde i Hellum Herred, deriblandt 4 Gaarde og 1 øde Bol i Rebell.[3])

1506 forbød Prioren Hr. Jens Jensen at hugge i Rebilld

---

[1]) Æ. A. III 70, II 285.
[2]) Geh. Ark. Danske Saml. 76. 11. Saml. til jydsk Hist. og Top. X 210.
[3]) Æ. A. III 27.

skou eller nogensteds, hvor Klosteret havde Lod eller Del, uden hans Minde.[1])

1508 blev Rebbild Mark rebet, og Aaret efter gik Sandemænds Tog derpaa.[2])

1511 gik atter Sandemænds Tog mellem Fræer, Ræbild, Wondrup (d. e. Wbbedrup) og Skjørping Skov.[3]) Ligesaa blev der taget Brev paa Rogers Mølle og paa Ræbylld, hvorledes samme Ejendom blev rebet, og at Jakob Andersen personlig var samme Tid tilstede og tog sit Reb.[4])

1513 stadfæster Kong Hans en Lavhævd paa vor Frue Klosters Gaarde i Hellum Herred, hvoriblandt 4 Gaarde i Ræbild og en Eng hos Skiølingbro Mølle.[5])

1544 blev Rebbilds Mark, Skov og Kjær bunden til Rebs.[6])

Egholm.

(Jfr. Saml. til jydsk Hist. og Top. VII 179 ff.)

Det første, der vides om Egholm, er, at Hertuig eller Henrich Paavisk 1372 skjødede »Jegholm« i Hellum Herred til Hr. Peder Lykke.[7]) Men allerede 1374 kjøbte Kong Valdemar Slottet af Hr. Iver Lykke, Ridder.[8]) Det kan være, at Hr. Iver Lykke har beholdt det som Len. 1386 fik Kong Oluf Brev paa, at Hr. Iver Lykke havde skjødet Dronning Margrete Egholm[9]); men dette maa nok være unøjagtigt. Hr. Iver Lykke er bekjendt som Dronning Margretes Feltherre i Krigen i Sverrig 1388; men i Folkevisen herom siges: »Det var hin ædle Dronning Margrete, hun lod de Lønbreve skrive, sendte hun dem til Skanderborg, Hr. Iver Lykke at give.« Brevene sendes ikke til Egholm, hvilket vel vilde være sket, hvis Folket havde været vant til at se ham boende der.

Der gaar mange Sagn om Egholm, der ikke synes at kunne forenes med Historien. Naar det alligevel forsøges, efter Prof. Tyge Bechers Anvisning, at forene det, vil det dog let ses, hvad der er historisk sikkert, og hvad der bygges paa Sagn og Gisning.

Kong Valdemar Atterdag havde en stor Del af den jydske Adel imod sig, der ikke vilde bøje sig for hans Herskerplaner,

[1]) Æ. A. III 24. [2]) Smst. III 70 og 24. [3]) Smst. III 285, 86, 90. [4]) Smst. II 23. [5]) Smst. III 37. [6]) Smst. III 67. [7]) Smst. III 69. [8]) Smst. [9]) Smst. 26. 69.

og han søgte derfor at knække deres Magt. Under saadanne Forhold er det forstaaeligt, at mange Herremænd kunde sidde paa deres Borge som ligefremme Røvere, der ikke gjorde andet, end hvad de havde Lyst til, og det var ikke altid lovligt og godt. Blandt disse fornemme Røvere var der bevislig flere Mænd af Familien Limbek. Men for at faa Bugt med Adelen søgte Kongen at gjøre sig gode Venner med nogle af de mægtigste Herrer, blandt andre ogsaa med nogle af Limbekkerne. Dronning Margrete fortsatte sin Faders Politik, og det er meget tænkeligt, at hun har givet Egholm Slot som Len til en saadan Herre, der siden ikke har villet lystre hende, saa hun har været nødt til at tage ham med Magt. Det kan mulig være den Hr. Johan Limbeck, Ridder, der tillige med sin Hustru, Fru Karen, skjænkede Gods til hellig Kors Alter i Skjørping Kirke.

Der fortælles i vore Dage, at der paa Dronning Margretes Tid boede Adelsfolk der paa Slottet, der tvang Bønderne til at gjøre, hvad de befalede, og give dem, hvad de fik Lyst til. Saaledes maatte de Gjerding Mænd dyrke Jord for dem og bringe dem Afgrøden. De begyndte at bygge en Bro over Kjæret hen mod Raakilde, hvor der nu findes uhyre nedrammede Pæle, som optages og bruges til Brændsel. Ellers fortælles der ogsaa, at der da var Vand rundt om, hvor nu Kjæret er, og Beboerne sejlede ud paa deres Røvertog.

De plejede jævnlig at gaa i Buderup Kirke om Søndagen og stillede sig an der, som om de andægtig deltog i Gudstjenesten; men naar saa Folk gik fra Kirke, bleve de ofte overfaldne, plyndrede og dræbte af dem. Engang traf de en Kvinde, som de dræbte og huggede Fingeren af for at faa en Guldring, som sad derpaa.

Ligesom Dronning Margrete lod Nørlund nedbryde, fordi det blev bygget »til et Røverskjul og ej til et Herresæde«, saaledes lod hun ogsaa Egholm indtage. Dette skete ved List, og medens Dronningen selv sad paa den efter hende opkaldte Dronning Margretes Høj eller Fruerhøj sydvest for Slottet.

Hun sendte en Flok Ryttere hen i Nærheden af Borgen, hvor de lagde sig i Baghold, hvilket vel let kunde ske i de tætte Egeskove, der aldeles utvivlsomt i ældre Tider omgav Slottet. Da Røverne nu vare dragne ud, lod hun sine Ryttere vende Skoene under deres Heste, saa at det ikke kunde opdages,

at der sidst var redet nogen ind i Borgen. De overvandt nu først den efterladte Besætning, og da de øvrige kom hjem, var det en let Sag at overvinde dem, der ikke anede Uraad. Efter et Sagn lod Dronningen Røverne dræbe, andre fortælle, at hun lod den egentlige Hovedmand rømme Landet.

Uden for Egholm Slotsgrav har der ligget en »Dronning Margretes Sten«; men den er nu kløvet. En anden skal have ligget paa Buderupholms Mark, en tredje i Dalen østen for Skindbjerglund, der ogsaa er kløvet og bortført.

Dronning Margrete skjødede den 17de Maj 1391 til Aalborg Nonnekloster Slottet Egholm i Emersyssel til evig Ejendom med alle dets rette Tilliggelser, intet undtaget, uden Kronens Rettigheder, for en daglig Messe og evige Aarstider for hendes, hendes Faders og deres Forfædres Sjæle, at læse om den hellige Jomfru, foruden at samme skulde synges først og fremmest paa Sabbaterne, hvilket Slot Egholm hendes Fader Kong Valdemar havde kjøbt af Hr. Yvarus Lykke, og som hun efter hendes Faders Død havde faaet af samme Hr. Ivar Lykke. Dog vilde hun, at samme Slot skulde nedbrydes og Stedet ikke overdrages eller afstaas til nogen anden, ej heller opbygges eller befæstes, men kun komme Klosteret til gode med Bygningerne, Sæden og alle andre Tilliggelser. Hvis Viborg Domkirke eller dens Biskop kunde have haft nogen Ret til Egholm Grund, hvilken Ret er afstaaet af Kapitlet og Bispen til Dronningen, saa afstaar hun den til Klosteret med al Ret, som hun og Kronen havde i Gaarden Egholm og dens Tilliggelse, saa meget som hun og hendes Fader fik af Hr. Iver Lykke med hans gode Vilje og undtaget Kronens andre Rettigheder. Skjødet er udstedt i Aalborg quarta feria pentecostes ɔ: Onsdag efter Pintse eller den 17de Maj 1391.[1])

Den 6te Juli 1393 udgav Priorissen og Konvent i vor Frue Kloster i Aalborg det Forpligtelsesbrev, som er aftrykt i Saml. til jydsk Hist. og Top. VII 181.

Slottets Mure, der vare byggede af hugne Sten, formoder Præsten Bregendal i Indberetning af 1808 i Oldn. Museums Arkiv skrive sig fra tre nedbrudte Kirker, den ene paa Sørup Mark i Buderup Sogn, den anden paa Tulsted Mark i Torup Sogn og den tredje ved Madum Sø i Astrup Sogn; men

[1]) Saml. til jydsk Hist. og Top. VII 180.

Grunden til denne Formodning er kun den, at da Ejeren af Buderupholm lod de hugne Sten udtage af Ruinerne, fandtes i flere af dem firkantede Fordybninger af det Slags, som sædvanlig findes i de til Kirkealtre benyttede Stene, og at andre af Stenene fandtes tilhugne i samme Form som de, der ofte findes indmurede nærmest omkring Kirkevinduer. Han beretter fremdeles, at en Del af de hugne Sten, hvoraf Skjørping Kirketaarn er bygget, skulle være tagne fra Slottet og den øvrige Del benyttet til Grundvold under Buderupholms Borggaards Bygning, da denne sidst var under Reparation. Der fortælles, at Skjørping, Fræer og Buderup Kirker skulle være opførte af Stenene af Egholm Slot; men hvis saa er, maa Klosterets Forpligtelser ikke være opfyldte, hvad der ikke er nogen Grund til at antage.

Om Ruinerne skrev Hr. Erik Schyom 1743: Situationen er saaledes i vore Tider, at Borggaarden og Ladegaarden har hver ligget a parte lidt fra hverandre, hvoraf Laden er intet at kjende uden en tør Banke; men Borggaarden ligger endnu med ganske stærke Gevelfer og Mure af hugne og brændte Sten sammenæltet paa hverandre; til at se er det som en Høj i Kjæret begravet med Morads, hvorunder dog kan fornemmes en Stenbro; men paa søndre og østre Side er der dobbelte Volde og Grave, hvori en flad Baad kan flyde; derudenom kan synes at have været en Egeskov, hvoraf Slottet kan have haft det Navn Egholm.

Bemeldte Plads ligger nu til en lille Sædegaard ½ Fjerdingvej derfra, kaldet Teglgaard, som siges at have været Teglovn til Slottet formedelst mangfoldige Mursten, der tilforn ere fundne i Jorden ved samme Gaard. Hr. Bregendal skriver 1808: »Egholms Slotsherrer have haft et Teglbrænderi ved en endnu tilværende og min Præstegaards Mark tilgrænsende Avlsgaard, Teglgaard kaldet. Endnu findes i en Grav norden for Teglgaards Lade Teglbrændsler og gamle, for en Del til Grus opløste Teglstensstykker.« Der fortælles forresten om Teglovnen, at Teglbrænderen engang var bleven fornærmet paa Ejerinden og lovede, at han skulde bage hende en god Kage, hvorpaa han fyrede saaledes, at Stenene og Ovnen flød sammen til en eneste Masse, der ikke kunde hugges fra hinanden. Derved blev Ovnen ødelagt.

I Aarene 1508—13 er der bleven udstedt en hel Del

Rebsbreve, Sandemændsbreve, Tingsvidner og Domme paa Gods i Skjørping Sogn og tillige paa vor Frues Gods andensteds i Hellum Herred. Det er imidlertid vanskeligt at finde Rede derpaa, hvorfor kun bemærkes, at det kan staa i Forbindelse med en Strid, som Hr. Jakob Andersen til Vorgaard havde med Viborg Bisp om Bispestolens og vor Frue Klosters Gods i Hellum Herred, dels kan angaa Stridigheder imellem Biskoppen og vor Frue Kloster. 1510 indgik saaledes Erik Kaas, udvalgt Biskop og Biskop Niels Friis's Medhjælper, Forlig med Anders Ulf, Klosterets Forstander, om Skovhugst i Skjørping Skov. Til den Strid hører maaske ogsaa en Dom af Hellum Herredsting, »at 8 Gadehuse i Reebell ere lovlig opdelte og ej maa bruge Skoven.«

Da Jørgen Friis 1520 blev Biskop i Viborg, søgte han at faa Klosterets Gods under Bispestolen, medens Nonnerne vilde have flyttet ud til Skjørping. Derom haves følgende Efterretning:[1])

I Kong Kristiern II's Tid 1520, da Lars Skeel var Forstander (for vor Frue Kloster), klagede Priorissen og Konventssøstrene for Kongen, at deres Kloster var aldeles forfaldent og ikke blev vedligeholdt, og at de ikke fik, hvad dem var tillagt til deres Underholdning, og at en Del af Klosterets Gods var kommen derfra; de bad derfor, at den Del, som hans Naades Forfædre havde givet til Klosteret, maatte blive til Klosteret og Gudstjenestens Nytte. Ved samme Tid gik Biskop Jørgen Friis af Viborg om Borde med Kongen, at han vilde overdrage ham dette Kloster og tilliggende Gods til Stiftet og tillade, at han maatte flytte Jomfruerne til Sebber Kloster. Med dette vare disse ingenlunde fornøjede, men bad Kongen om, at om de endelig skulde forlade deres Kloster i Aalborg, de da maatte bygge sig et Kloster igjen paa en skjøn, belejlig Plan, som de havde i Skjørping i Hellum Herred med Skov, Fiskevand og Teglovn hos. Desuden raadede Kongens Tolder Hans Bartholomæi ham ganske fra at skille saa anseligt Gods og saa skjønne Skove, som vor Frue Kloster havde, fra Kronen, allerhelst Biskoppen begjærede saadant af bare Gjerrighed og at han kunde faa Lejlighed til at lægge

[1]) D. Atl. V 149. De Dokumenter, der ligge til Grund, ere formodentlig tabte.

det bedste Gods og de bedste Skove under sine egne Gaarde. Altsaa blev der intet af det altsammen.

Tersted eller Teglgaarden.

Efter Reformationen fremtræder denne Gaard, der vel indbefatter Markerne til det gamle Egholm, som en særegen Gaard, der naturligvis maatte tilfalde Kronen. Navnet Tersted tyder paa, at der dog ogsaa fra gammel Tid har ligget en Gaard eller lille By her. Den er maaske uddød i den sorte Pests Tid ligesom Ubberup, hvorefter maaske det faste Slot er opført paa dens Grund. Fra Reformationen af boede Hellum Herredsfoged i mange Tider i denne Gaard.

Anders Pedersen Skriver var den første af disse. Han lod Gaarden opbygge, da den tilforn var øde og afbrændt, hvilket formodentlig er sket i Grevens Fejde. Han lod 1543 gjøre Sandemænds Tog paa Tersted Mark. Brevet lyder saaledes: »Alle Mænd, dette Brev se eller høre læse, hilse vi Niels Skræder i Dragsgaard, den Tid Tinghører til Hellum Herredsting, Niels Brun til Kongsløf, Peder Hvas til Komdrup, Erik Mortensen til Nørgaard, der Væbner ere, Mikkel Nielsen i Dollerup, Jens Mogensen i Siem, Anders Jensen i Lyngby, Mikkel Nielsen i Thoberup (!), Niels Smed i Tulsted (?), Niels Andersen i Torup, Jens Knudsen i Lyngby og Lars Knudsen i Gjerding, der Sandemænd ere, Tammis Mikkelsen i Dollerup og Lars Turisen i Gjerding evindelig med Gud. Under Guds Byrd 1543 Tirsdagen næst efter St. Mikkelsdag paa forne Ting var skikket Anders Pedersen i Tersted, hvilken der lovlig æskede og fik et fuldt Tingsvidne af otte lovfaste Dannemænd, som vare Sti Hansen i Lyngby, Mikkel Lavridsen i Termdrup, Rasmus Svendsen i Dollerup, Søren Lavridsen i Skibsted, Peder Jensen i Lyngby, Lars Turisen i Gjerding, Peder Jensen i Askildrup og Svend Bertelsen i Flamsted. Disse fornævnte otte lovfaste Dannemænd endrægtelig vonde paa deres gode Tro, Sjæl og Sandingen, det de saa og hørte samme Dag inden alle fire Stokke Jens Mogensen i Siem samtlig med sine Medbrødre, Sandemænd i forne Hellum Herred, kundgjorde deres Tog, Ed og Markeskjel, som forne Anders Pedersen havde dennem lovlig tilkrævet at gjøre imellem Tersted Mark og Skjørping Mark, fra den Sten, som de satte i den røde Bæk, ret udi den store Aa, saa Mølbækken ret op

til Møldammen, saa fra Møldammen og den løbendes Bæk ret op til den Sten, som de satte i »huol«, saa ret sønder ad den store Dal, som har været holdt af Arilds Tid for ret Skjel imellem Skjørping Mark og Tersted Mark, til den Sten, som de satte i Enden af samme Dal ved Ræbild Kirkevej, saa ret sønder ad Kirkevejen til den Sten, som de satte vesten ved Kirkevejen, som Skoven vedtager, saa sønder og vester, som de satte den Sten ved den Mose uden for Kirkelund, siden fra den Sten og til den Sten, som de satte ved den Vej, som løber ad Haffuerdal, saa den lidel grønne Vej ind ad Haffuerdal ret sønder til den Sten, som de satte ved de gamle Lergrave vesten ved Kirkevejen, saa ret vester ad i det Skjel, som løber neder ad Raadal, siden i den løbendes Aa. Dette kundgjorde forne Sandemænd for ret Markeskjel mellem Tersted Mark, Skove og Enge og Skjørping, sønden til Skjørping og norden til Tersted. At de saa kundgjorde deres Tog, Ed og Markeskjel, som forskrevet stander, det vinde vi med vore Indsegler trykkendes neden for dette Brev.«

1549 fik han Fæstebrev paa Gaarden, saaledes[1]): Vi Kristian etc. gjøre alle vitterligt, at efterdi denne Brevviser Anders Perssen i Tersted, Herredsfoged i Hellum Herred, har ladet berette for os, hvorledes han af ny har opbygget hans Gaard Tersted i Skjørping Sogn, som han nu selv paabor, som tilforn øde og afbrændt blev, da have vi af vor synderlige Gunst og Naade undt og tilladt og nu med dette vort aabne Brev unde og tillade, at han og et hans ægte Barn efter ham, hvilket længst lever, maa og skulle i begge deres Livstid den ene efter den anden besidde samme Gaard og den nyde, bruge og beholde med al sin Tilliggelse, dog saa, at de skulle være os og højbaarne Fyrste Hertug Frederik, vor kjære Søn, og Riget hulde og tro og vor Lensmand, den, som nu er eller herefter paa vort Slot Aalborghus kommende vorder, hørige, lydige og følgagtige, i hvis Maade han dem paa vore Vegne om tilsigende vorder, desligeste bygge og forbedre samme Gaard og den vel bygget ved sin fulde Magt at holde, ej tilstedende den at forfalde i nogen Maade, og aarlig betimelig og til gode Rede gjøre og give deraf til forne vort Slot Aalborghus hvis Landgilde, Tynge og Tjeneste, som der plejer af at gaa med

[1]) R. o. a. L. V 94.

Rette. Sammeledes skal de frede Skovene, som til samme Gaard liggende ere, og dem ej at forhugge lade til Upligt i nogen Maade. Thi forbyde vi alle, ihvo de helst ere eller være kunde, særdeles vore Fogeder, Embedsmænd og alle andre forne Anders Perssen og et hans ægte Barn, hvilken som længst lever, her imod paa samme Gaard eller nogen sin rette Tilliggelse i begge deres Livstid, eftersom forskrevet staar, at hindre eller Forfang at gjøre i nogen Maade under vor Hyldest og Naade. Datum Nyborg sancti Martini episcopi dag Aar mdlix. Under vort Signet.

1554 fik Anders Skriver i Tersted, Herredsfoged i Hellum Herred, Brev paa Gaarden Tustrup for sin Livstid.

Allerede 1556 nævnes en anden Herredsfoged, nemlig Peder Jude, men han nævnes ikke som boende i Teglgaarden før 1561. Da blev der paa Viborg Landsting Lørdagen næst efter st. Lavrids Dag afsagt Dom mellem Otte Brade, Høvedsmand paa Aalborghus, og Nævninger i Hellum Herred, for de svor det Stimands Tog kvit, som var lyst over N., for han i Mørke og Mulm om Nattetide laa paa forne Veje for Peder Jude i Teglgaard, slog og saarede ham og siden rømte i »fielsted«, Skov og Skjul og ikke vilde tilstede blive sine Gjerninger at forantvorde, førend han af forne Otte Brade er bleven paagreben og til Tinge ført og der har vedgaaet og været bestandig at have ligget for Peder Jude, som forskrevet staar; i lige Maade bar den Karl, som kjørte for Peder Jude, Kundskab saa at skulle være tilgaaet. Da efterdi han har saa ligget i Skov og Skjul paa fornævnte Veje i Mørke og Mulm og der slaget forne Peder Jude og siden søgte i »fielsteder« og ikke villet blive tilstede sine Gjerninger at forantvorde, og Nævninger efter slig Lejlighed havde ham for Stimands Tog kvit svoret, ere de blevne fældede og findes for Uret at have svoret.

Den 1ste Juli 1567 fik Peder Jude Brev paa at maa have, nyde, bruge og beholde den Kronens Gaard i Tersted, som han nu selv ibor, i hans Livstid og saa længe han lever, og imedens og al den Stund han er Herredsfoged, kvit og fri for Afgift; men naar han ikke længer har fornævnte Befaling, skal han deraf give slig Skyld og Landgilde og anden Rettighed, som deraf plejer at gange. Dersom og hans Hustru, Ane Kristensdatter, som han nu har, hans Død overlever, da maa

hun besidde Gaarden, mens hun sidder Enke, dog mod at give tilbørlig Skyld, Landgilde og anden Rettighed.

Samme Aar forekom det Tilfælde, at Axel Juel til Villestrup i en Sag forbød sine Tjenere at vidne med Per Jude.

Peder Judes Hustru var vistnok en Datter af Herredsfogden i Hornum Herred, Kristen Jensen i Suldrup. Dennes Hustru, Inger Kristensdatter, havde ejet to Gaarde, som efter hendes Død solgtes til Knud Brade til Knudstrup 1562, og blandt Kristen Jensens Børn nævnes da Ane Kristensdatter. Uden Tvivl randt der adeligt Blod i hendes Aarer. 1570 havde Peder Jude paa ottende Aar og mere haft en Trætte med Kristen Jensen, da han paa sin Hustrus og Medarvings Vegne skal have været noget brastholden (lodtagen) i Suldrup Mark og derfor vilde have den til Rebs. De havde efter kongelig Befaling været i Rette for gode Mænd, hvor Peder Jude erhvervede Dom over Kristen Jensen; men de blev dog siden forenede, saa at denne skulde gjøre hin noget Udlæg. Peder Jude gjorde nu Krav paa Kost, Tæring, Brevpenge og Skadegjæld; men Landstinget kjendte for Ret, at eftersom Peder Jude havde begyndt Trætten og Parterne vare forenede om Hovedsagen og Sagen derfor ikke havde været i Rettergang udenlands enten for Rigens Kansler eller andensteds, og det aldrig har været Vis eller Sædvane her i Landet, hvor nogen har forfulgt nogen Mark til Rebning, at den, som har faaet mere Jord, skulde derfor bekomme nogen Kost eller Tæring af den, som slig Jord slipper, saa kunde Kristen Jensen ikke være pligtig at svare Peder Jude Kost eller Tæring.

Peder Jude levede i 1571; men 1573 var han død, som det ses af følgende Brev[1]):

Vi Frederik etc. gjøre alle vitterligt, at efterdi Peder Jude, som boede i vor og Kronens Gaard Teglgaard, er død og afgangen og hans Hustru Anne, Peder Judes, nu ingen Værge eller Forsvar har, da have vi befalet os elskel. Erik Podebusk, vor Mand, Raad og Embedsmand paa vort Slot Aalborghus, at skulle være for^ne^ Anne, Peder Judes, Værge og hende med hendes Gods at haandhæve, forsvare og fordagtinge til Herredsting, Landsting og andensteds, saa vidt han det kan gjøre med Lov og Ret. Actum Hald den 3dje Juli Aar 1573.

[1]) Jydske Reg. I 144.

Folk kalde ellers denne Mand Per Yde og fortælle, at han havde gjort Akkord med Fanden om, at han aldrig skulde mangle Penge; men til Gjengjæld skulde Fanden have ham, naar en Gang alle hans Hoser bleve røde. Som han saa en Søndag Morgen vilde tage Hoser paa, vare de røde, og hvert Par, han fik frem, vare lige saa røde. Han vidste da Besked. Han befalede alle sine Folk at gaa i Kirke; men det forekom dem underligt, og en Pige listede sig til at blive hjemme. Hun hørte og saa da en lukket Vogn komme kjørende ind i Gaarden, og en stor, sort Mand gik ind i Huset. Derpaa hørte hun en stor Støj, og strax efter kjørte Vognen bort. Pigen gik noget efter ind i Stuen, og da laa Manden død og splittet ad. Nogle sige, at kun Hjærtet var tilbage, ellers havde Fanden taget ham med Hud og Haar. Blodet var stænket op paa Væggen, hvor man endnu kan se det, det kan hverken overkalkes eller dækkes med Papir. Ogsaa er det vist, at mange nulevende Folk have hørt, at paa samme Aarstid, som Per Yde døde, kommer en Vogn kjørende ud gjennem Gaarden. Nogle fortælle endog, at Vognen er gloende, og at der er tre Personer i den, nemlig Per Yde, Dronningen af Ungarn og en tredje ukjendt.

Den 26de Juni 1574 fik Seueren Morthenszenn, Herredsfoged i Hellum Herred, Brev paa Kronens Gaard i Tersted paa ganske de samme Vilkaar som hans Formand for hans og hans Hustrus Anne Kristensdatters Levetid. Denne hans Hustru var vel sagtens Peder Judes Enke.

Den 29de Decbr. 1579 fik »os elskelige« Seuffueren Morthensen i Thegelgaard, Herredsfoged, Brev paa, at han maatte have, nyde, bruge og beholde en Mølle ved for^ne^ Thegelgaard med et Stykke Jord, kaldes Abildgaard, som han for nogen Tid siden havde fæstet af Lensmanden paa Aalborghus, fri for Afgift de to første Aar, derefter mod sædvanlig Skyld. Brevet er dateret Skanderborg den 29de Dag Decembris Aar efter Kristi Fødsel 1580; men dengang regnede man ikke Aaret fra første Januar, men fra Juledag, fra Kristi Fødselsdag; fra den 24de til den 31te December udelodes da aldrig Udtrykket »Aar efter Kristi Fødsel«.

Den 19de Juni 1592 fik os elskelige Søffren Morthenszen Herredsfoged Brev paa, at eftersom hans første Hustru skal ved Døden være afgangen, og han igjen har bekommet en

anden ved Navn Sidtzell Pedersdatter, saa maa hun ogsaa, om hun overlever ham, have Theillgaard sin Livstid uden Stedsmaal eller Gaardfæstning mod sædvanlig Landgilde, Ægt, Arbejde og anden Tynge og Besværing.

1594 fik Ove Lunge, Lensmand paa Aalborghus, følgende Brev: Kr. IV. Vor Gunst tilforn. Hvad disse Brevvisere, vore og Kronens Bønder og Tjenere udi Skjørping By og Sogn i Hellum Herred der under vort Slot Aalborghus liggende underdanigst til os have suppliceret og sig beklaget om nogen Jord, saa og om Skov og Eng, som Søffren udi Thegelgaardt skal have fra dem, og paa en Part deraf nogen rum Tid forleden skal have forhvervet vor kjære Herre Faders, salig og højlovlig Ihukommelse, Brev paa, hvilken Jord de formene at skulle være deres rette rebdragne Jord og skulle ligge norden for forne Søffrenn Mortensens Grund, eftersom du af indlagte deres Supplikats ydermere har at forfare, da bede vi dig og ville, at naar du hermed besøges, du da derom grandgivelig og med største Flid forfarer al Lejlighed, hvad Breve og Besked forne Søffrenn Mortensenn har paa samme Jord efter forne Breve kan tilholde, og dersom det saa befindes, at forne Jord findes at være forne Bønders Jord og dem med Rette at tilhøre, eller og forne Søffrenn Morthensenn ad gratiam at være undt og bevilget, du da forordner, at de den maa igjen bekomme og derudinden forhjælper dem, saa vidt som Lov og Ret er. Dermed sker vor Vilje. Actum Hafniæ d. 15de Maj anni 1594.

Næste Gang, Gaarden findes nævnet, er den 19de Februar 1622, da Christenn Horszenns i Thegellgardt anføres som Herredsfoged i Hellum Herred.

Paa Kirkestole i Skjørping Kirke findes en Kombination af Bogstaverne L E med Aarstallet 1631, samt Navnet Lauritz Edtzen, og fra 1646 nævnes oftere Lauritz Edtzen og Karen Kristensdatter i Teglgaarden. Allerede 1643 nævnes ærlig og velbyrdig Mand Gunde Lange til Bredning, kgl. Maj.s Befalingsmand paa Aalborg Slot, hans Fuldmægtig og Ridefoged Lauritz Edtzen i Thegelgaard. Efter Danske Atlas skal Lauritz Essens have levet 1667, og hans og Hr. Erik Kjærs Navne med dette Aarstal fandtes den Gang paa Kirkeklokken. Dog maa Lavrids Edtzen være død tidligere; thi 1660 nævnes Mogens Jensen i Teilgaard, der var gift med hans Enke Karen Kristensdatter; han var Ridefoged til Aalborghus og tog den 25de Septbr. paa Kaj Lykkes Vegne, der da var Befalingsmand paa Aalborghus, to Synsvidner, udstedt af Niels Jensen i Horsens, Herredsfoged, Kristen Nielsen i Lundsgaard og Jens Lavridsen i Blenstrup, over Gaardes Brystfældighed, Markers og Skoves Tilstand efter Svenskekrigen. I det ene staar »Teilgaard, 1 Gaard, Mogens Jensen, behøves intet at synes « Af det andet anføres følgende: Skjørping Skov, Skjørping Holm, er ganske og aldeles forhuggen og øde og intet bestaaende uden nogle smaa Birker og Bøvlinger, Skjørping Sønderskov, derudi var hugget 105 Bøge, store og smaa, Egene der sammesteds befandtes en Part huggen fra Rode og Kroppen Barken afflaaet, en Del Fælder paa Steden beliggende; de, som endnu befindes at staa ved Roden, er Barken afflaaet, saa de ere fra Grøden og til ingen Ting tjenlige uden at brænde, hvilket befindes saa mange, at det derom ikke muligt var at kunne tælle, men ere ganske øde. Rebild Skovsparter, udi Bondens Endel og Nørskoven, at være hugne Bøge 70, Mestenparten smaa som til Steg, og udi Østerskoven Bøge 23, smaa som til Steg. Teglgaardsskov derudi ingen Skovskade gjort, og kunde de ikke syne og forfare videre eller mere udi bemeldte Tid (næst forleden to Aars Tid hidindtil) at være hugget; men hvis videre derudi befindes at være hugget, er sket udi forrige Tider før dette afhjemlede Syn, hvilket saa mangfoldig og paa adskillige Steder befindes, at dette dem umuligt var at kunne tælle og paakjende.

1662 fik ærlig og velforstandig Mand Mogens Jensen i Theilgaard Gjerding og Fræer Kirkers Korntiender i Fæste for hans Livstid, som Viffert Seefeld til Revs hidindtil havde, og ligesaa samme Aar samme Sognes Kongekorntiende, som Viffert Seefeld ligeledes havde haft og nu havde overladt til ham.

1663 var Teglgaard og mere Gods i Skjørping Sogn vistnok ved en Fejltagelse beregnet til Udlæg til Rentemester Mogens Friis. Gaarden er da ansat til gl. Hartkorn 4½ Td. 3 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. $2^{3}/_{7}$ Penning og anslaaet til 246 Rdl. 2 Ort 16 ß; den bebos af Mogens Jensen og skylder aarlig 1 Ørte Rug, 1 Ørte Byg, 1 Ørte Havre, 1 Pund Smør, 3 ß Mønt og 2 Tdr. Havre for 5 Hestes Gjæsteri, Skov til 50 Svins Olden. Men af Mogens Jensens Jordebog af 2den Avgust 1666 ses det, at Teglgaard, ½ Gaard og 3 Gadehuse i Skjørping,

samt Rold Mølle var pantsat af Kongen til Søren Jensen, Renteskriver i Kjøbenhavn, og af denne igjen overdraget til Mogens Jensen. Thersted eller Theigelgaard, 4 Tdr. 2 Skp. 2/5 Alb. Hartkorn, Mogens Jensen, skylder 1 Ørte Rug, 1 Ørte Byg, 1 Ørte Havre, 1 Pund Smør, 5 Hestes Gjæsteri. Til Gaarden var Skov til 50 Svins Olden. Endvidere »Teigelgaards Mølle, en liden Vandmølle, hvortil er ingen løbende Strøm, aleneste en liden Dam og Væld af en stor Bakke, giver, naar den er ved Magt, 8 Ørter 4 Skp. Mel; Hartkorn 5 Tdr. 3 Fdk. 2/5 Alb.

Den 21de Septbr. 1674 afstod Karen Kristensdatter, afgangne Mogens Jensens i Teigelgaard, moderligen Skjørping og Siem Kirkers Korntiende, som hun havde i Fæste sin Livstid, til sin kjære Søn Christen Lauritzen Edzen. Han nævnes 1672 i Teglgaard og har vel efter Stiffaderens Død bestyret Gaarden for Moderen til hendes Død 1682. Dette Aar skrev Hr. Bertel i Siem Sogns Kirkebog: »Da Friherreinden til Lindenborg er bleven Patroninde over disse 3 Kirker og Karen Kristensdatter i Teglgaard døde fra Tienden, begravet af mig den 17de Marts.«

Lavrids Edtzen havde haft i det mindste 3 Børn, hvoraf Kristen, efter at Teglgaarden var bleven afhændet til Søren Madsen, boede i Skjørping, hvor han ejede Bøndergods; Jørgen Lavridsen og en Datter Maren Lavridsdatter, der nævnes 1649 som Fadderske.

Søren Madsen Wolf har sagtens kjøbt Gaarden af Kristen Lavridsen og hans Broder eller Medarvinger. Han var Søn af Mads Sørensen af Nørholm, Birkefoged i Nørholms Birk, født den 1ste April 1665. De have skjænket en Disk af Sølv til Skjørping Kirke, paa hvis Laag der findes en Fremstilling af den hellige Nadvers Indstiftelse, under Bunden hans og hendes Navnes Begyndelsesbogstaver og Aarstallet 1696. Denne hans første Hustru døde den 7de November 1697 i Barselseng efter at have født en Datter, der blev kaldet Maren. I 1698 førte han Proces om Brokorn til Haals Bro, som han nægtede at yde, da det ikke tidligere havde været ydet, som det ses af følgende Spørgsmaal og Svar:

Højstærede Jørgen Lauritzen og Christen Lauritzen! Som jeg af Monsr. Benzon til Sohngaardsholm er indstævnet her til Hellum-Hindsted Herreders Ting for Brokorn af Teglgaard til

Haals Bro, da som jeg har spurgt, at der ikke er given Brokorn af Teglgaarden tilforn, er til eder min tjenstligste Begjæring, at I vil meddele mig eders Attester, om der er givet eller fordret noget Brokorn af Teglgaard enten i eders sal. Faders Lauritz Edzens eller Stiffaders Mogens Jensens eller eders sal. Moders Tider, mens hun var Enke, saavelsom og mens Jørgen Lauritzen selv boede udi Teglgaarden. Beder tjenstligst, at mig eders sandfærdige Attest herpaa maatte meddeles. Forbliver eders tjenstvilligste *Søren Madsen.*

Teglgaarden den 17de Januar 1698.

Efter Begjæring til Gjensvar da er os ikke vitterligt eller bevidst, at noget Brokorn til Haals Bro enten er givet eller fordret af Teglgaard udi vores Forældres eller vores Tider.

Datum Skjørping den 18de Januar 1698.

Til Vitterlighed

Christen Lauritzen. Jørgen Lauritzen.

Derfor dømmes Teglgaarden fri for Brokorn ved Herredstinget; men Sagen ankes for Landstinget. Her bevises, at sal. Joh. Sohn havde i Stedet for Brokorn faaet Træer og Villighed, og Amtsforvalteren giver Attest for, at Teglgaarden ikke kan anses for andet end en Selvejerbondegaard, hvorfor Landstinget idømmer Ejeren at svare Brokorn.

Skjærtorsdag 1704, som var den 20de Marts, afbrændte Gaarden; men den blev opbygget samme Aar, og den 7de Novbr. stod hans og Dorthea Lovise Kramers Bryllupshøjtid der paa Gaarden. Deres Datter Anne, der blev født Aaret efter Brylluppet, døde 1709. Søren Madsens anden Hustru, der var født i Sønderborg den 2den April 1665, døde den 20de Marts 1720, og Aaret efter, den 28de Maj, døde han selv.[1])

Gaarden arvedes af hans Datter Maren Sørensdatter, der den 18de Juni 1722 ægtede Niels Jensen Mørch, uden al Tvivl en Søn af Præsten Hr. Jens Mørch i Gjerding. Vielsen foretoges hjemme paa Gaarden i Følge Kongebrevs Tilladelse. De havde en Datter Maren, født 1723, der døde i Aalborg 1772 som en gammel Jomfru, og Sønnerne Søren, født og død 1724, Søren, født 1726, der Søndagen efter Mikkelsdag 1741 tog Daabens Konfirmation »og meget redelig og med god Udtydning profiterede Pontoppidans Spørgsmaal«; endelig Kristen,

[1]) Se Saml. t. jydsk Hist. og Top. VII 183—4.

født 1727. Ligesom Moderens Fødsel havde kostet hendes Moder Livet, saaledes døde ogsaa hun i Barselseng og blev begravet 1727, den 4de Avgust i sit tredivte Aar. Allerede næste Aar havde Niels Mørch atter faaet Kongebrev til Hjemmevielse med Vivike Andersdatter Himmerig, der i nogle Aar havde opholdt sig i Gjerding Præstegaard, og deres Bryllup stod den 14de Dcbr. 1728. Hun fødte 1730 en Datter, Regina, der blev gift med Degnen Gregers Graa.

1736 blev Niels Jensen Mørch af Teglgaarden den 8de Søndag efter Trinit. publice absolveret for sin idelig og ukristelig Ægteskabs Handel. Han døde den 26de April 1743.

Hans Enke blev efter Kongebrevs Tilladelse viet paa Teglgaarden til Anders Jochumsen Bregenholm den 10de Dcbr. 1743. Denne havde 1745 en Strid med Sergent Møller, der tillige med tre Soldater hos Mændene i Skjørping havde ransaget efter ham og den 11te Juni et Par Timer før Solens Nedgang vare komne ind i Mads Svenningsens Hus og Stue, hvor Granderne vare fredelig forsamlede for at holde deres Vide til Byens Tarv og Nytte, og havde der fornærmet og slaaet flere af Anders Jochumsens Bønder.

Viveke Himmerig døde 1747 og blev begravet den 12te Maj 58 Aar og nogle Maaneder gammel, og Anders Jochumsen selv 1750, begravet den 7de Dcbr. 49 Aar gammel. I de næste tre Aar nævnes baade Søren Jochumsen Bregenholm og Madame Bregenholm til Teglgaarden. Han døde allerede 1753 af en Rørelse, ligesom Broderen 49 Aar gammel. Strax efter hans Død maa Gaarden formodentlig være solgt[1]) til Seign. Hans Aalum, der tidligere, f. Ex. 1727, var Ridefoged paa Villestrup. Han var gift med Mariane Lemmiche, Datter af Matthias Byrresøn af Aalborg; hun havde 1750 opholdt sig som ugift paa Teglgaarden. De havde den 7de Avgust en Søn til Daaben. Hans Aalum var allerede den Gang til Aars, og han døde 1762, næsten 65 Aar gammel. Enken blev gift med Hr. Kristen Schalesin, Præst i Ellidshøj, hvor hun døde den 4de April 1783. Efter Hans Aalums Død solgte hun Gaarden og Godset til Kancelliraad Niels Bjørn til Buderupholm, som han havde kjøbt 1758 ved Avktion for 6300 Rdl. Gaardens Hartkorn var 11½ Tdr. Ager og Engs Hartk., 3 Tdr.

[1]) Smlgn. Saml. til jydsk Hist. og Top. VII 184—5.

Skovskyld og 1½ Td. Mølleskyld; Bøndergodset i Skjørping og Gravlev Sogne udgjorde 31 Tdr. 6 Skp. med 4 Tdr. Skovskyld og 1½ Td. Mølleskyld.

Niels Bjørn døde 1770, kun 32 Aar gammel. Hans Enke var Ide Katrine Lassen, Datter af Tøger Lassen til Vesterladegaard, Høstemark og Egense Kloster. Hun levede i sit Enkesæde til 1816. En af Arvingerne, Etatsraad Kristian Rothe, havde afsluttet en Handel om Teglgaarden, som skulde koste 14,500 Rdl.; men denne Handel gik tilbage, da han endnu ikke var virkelig Ejer af den, hvad han først blev 1820. Han blev saa forgjældet, at han maatte afstaa Buderupholm og Gods 1826 til »det extraordinære Laanefond«. Gaardene vare nu bortforpagtede og bleve lige fra 1816 slet behandlede. 1841 skiltes omtrent 1300 Tdr. Land af Godsets Skove derfra og blev Statsejendom. 1842 kjøbtes Gaard og Gods af cand. phil. F. A. B. Dahl og M. T. Rübner; den første overtog det hele 1847 og døde 1863. Hans Søn Fr. Dahl er den nuværende Ejer.

Skjørping Kirke.

1. *Hellig Kors Alter.* Dronning Margrete lod i Skjørping Kirke bygge et Alter, som blev kaldet Hellig Kors Alter, hvor der til Minde om Vorherres Død paa Korset Langfredag holdtes en Prædiken paa denne Ugedag. For denne ugentlige Fredagsprædiken skjænkede Dronningen Præsten ½ Tønde Smør aarlig, som ydedes af Gaarden Skindbjerg, og en Læst (24 Tdr.) Korn, der maa være ydet af andet Jordegods, men vist ikke, som der senere mentes, af Gods i Smidie; thi det Gods der skjænkede Hr. Johan Limbek og hans Hustru Fru Karen til Alteret, vistnok ogsaa paa Dronning Margretes Tid. Man skulde tro, det var dette Gods, Wulf Limbek senere, omtrent 1437, gjorde Fordring paa; men Biskoppen i Viborg lod tage Herredsvidne paa, at han og hans Formænd havde været Forsvar for Godset i 50 Aar og mere. 1453 blev der taget Herredstingsvidne paa det Gods i Smidie og mere Gods til Hellig Kors Alter i Skjørping Kirke, som var givet af de Limbekker, og 1454 blev taget Lavhævd paa alt Skjørping Kirkes Gods i Hellum Herred, nemlig det Gods i Smidie og alt det Gods i Bælum Sogn. Der toges endnu 1457 og 59 Breve paa det Gods i Smidie, nemlig den nordvesterste Gaard.

Det var nu Fru Birgitte Povlsdatter Hvide af Revs, Morten Jepsen (Seefelds) Efterleverske, der gjorde Fordring derpaa. Derom giver følgende Præstevidne Oplysning: Alle Mænd, dette Brev se eller høre læse, hilse vi, Peder Jensen, Kantor i Viborg, Jens Mortensen, Peder Nielsen, Kanniker sammesteds, Iver Juul, Mogens Pigh, Væbnere, Nis Jensen, Borgmester i Viborg, Jeppe Ebbesen, Raadmand, Nis Jebsen og Peder Lauritzen Skriver, Borgere sammesteds, evindelig med Vorherre og kundgjøre, at Aar efter Guds Byrd 1459 den Tirsdag næst efter qvasimodogeniti (den 3dje April) i Viborg Domkirke i Præstemode for os og flere gode Mænd, som da nærværende vare, opkrævede værdige Fader Bisp Knud hæderlige Mænd Præster, som er Hr. Peder Winther i Aalborg, Hr. Jens Esbernsen, Hr. Jens Ingvarsen sammesteds, Hr. Terbern i Yfløf og Hr. Villads i Guding, at sige Sanden, hvad dem vitterligt var om Gods, som ligger i Smidie i Hellum Herred, som Fru Berith vil have fra Kors Alter i Skjørping Kirke. Da sagde disse forskrevne Dannemænd paa Sjæl, Tro og Sanden og i deres conscientia, at det forskrevne Gods, som er en Fjering Jord i Smidie Mark, har ligget frit og rolig til forne Alter i alle Tider, siden Hr. Johan Limbek, Ridder, og Fru Karen, hans Hustru, gav det først til et Alter med andet Gods for to Messer at holde i hver Uge for dem til evig Tid, og er end tre Præster levende, som er Hr. Jens Esbernsen, Hr. Jens Ingvarsen fornævnte og Hr. Henrik i Gjering, hvilke som i mange Aar havde Skjørping Kirke og sagde de to Messer og bar Rente og Skyld op af fornævnte Gods, som Bispen i Viborg havde dem befalet, og sagde forskrevne hæderlige Mænd, at det var dem fuldt vitterligt, at det forskr. Gods havde været i fri Brugning og rolig Hævd i 60 Vintre og mere til fornævnte Alter og aldrig var last eller kjæret af nogen nogensteds til Herredsting eller til Landsting eller for nogen Ret før end nu, Fru Berith begyndte at tale derpaa. Item sagde forne hæderlige Mænd ydermere, at i fem Bisper i Viborg deres Tid og i sex Præster deres Tid, som vare Sognepræster, en efter den anden i Skjørping Kirke, da har det forne Gods været til Kors Alter i fornævnte Kirke. Da derefter et saadant Vidne var gangen, spurgte værdige Fader Bisp Knud os ad, om den Lavhævd, som han havde givet paa fornævnte Gods, var skjellig og lovlig. Da beraadte vi os med alle de

gode Mænd, Klerker og læge Mænd, som paa Mode var, derom, og tykte os saa og funde for Rette, at efter saadan Vidne og Bevisning, som før er sagt, og andre gode Vidner, som er paa forne Gods, da har forne værdige Fader Bisp Knud skjellig og lovlig gjort sin Lavhævd paa forne Gods paa den hellige Kirkes Vegne, og maatte han ej minder dertil gjøre, efterdi at det Gods havde saa længe været i Kirkens Værge ulast og ukjært. In cujus rei testimonium sigilla nostra præsentibus sunt appensa. Datum anno, die et loco supra dictis.[1])

Striden vedblev dog, og 1462 skaffedes et Præstevidne, at Morten Ibsen i Reffnis bekjendte paa sit yderste ingen Ret at have i to Gaarde i Smidie i Bælum Sogn, som ligger til Hellig Kors Alter i Skjørping Kirke.

1422 gav Nis Ouisszen af Drauff Biskop Lave Skjøde paa en Gaard i Frær til et Alter i Skjørping Kirke for en Gaard, kaldes Gierkom.[2]) Denne Gaard, der senere er beboet af Adelsmænd, laa norden for Dragsgaard i Bælum Sogn. Et andet Uddrag af samme Brev[3]) har Aarstallet 1424, Mageskiftet omvendt, men ganske sikkert er det urigtigt. Det angiver, at Mageskiftebrevet var medforseglet af Niels Nielsen af Nørrekongerslev og Niels Jensen Skadeland.

2. *Den hellige Kilde.* Det har uden Tvivl været den hellige Kilde paa Skjørping Kirkegaard, som har bragt Kirken i Ry for Hellighed og bevirket, at den blev beriget med store Gaver. Naar man ser, at Kilden i vore oplyste og vantro Tider besøges af mangfoldige svage og syge, ofte langvejs fra, saa kan man tænke sig, hvilket Ry den maa have haft i den katholske Tid. Sagnet fortæller om Opdagelsen af Kilden, at en Præst, der var blind, havde den Aabenbarelse, at han atter skulde faa sit Syn, naar han begav sig paa Rejse, indtil han fandt en Sivbusk i Hjørnet af en Kirkegaard. Der skulde han grave, indtil han fandt Vand, og i dette Vand skulde han to sine Øjne, saa skulde han faa sit Syn igjen. Han rejste da, indtil han omsider kom her til Kirkegaarden, hvor han fandt en Sivbusk, saaledes som det var ham aabenbaret. Da

[1]) Dette Brev er af Kr. Testrups Manuskr. om Kirkerne i Viborg Stift (1746) i Univbibl. addit. 75. Det meste andet her omtalte er efter Æ. A. II 276 ff.

[2]) Æ. A. II 277.

[3]) Top. Saml. Viborg 242.

han havde gravet og fundet Vandet, tvættede han sine Øjne og fik derved sit Syn igjen.

1743 omtaler Hr. Erik Schyum »en meget vidtbekjendt Kilde her paa Skjørping Kirkegaard, ved hvilken mange troende Gudsbørn mærkelig ere blevne helbredede baade for indvortes og udvortes Svagheder.« Chr. Testrup siger 1746 i sit Manuskript om Kirkerne i Viborg Stift: Ved Skjørping findes dette mærkværdigt, at paa samme Kirkegaard findes en saakaldet Hellig Kilde, hvorhen mange Mennesker i fordum Tid og endnu har haft deres Tilflugt, som med adskillige ulægelige Svagheder have været beladne; haves og mange Exempler, at en stor Del derved er bleven hjulpen ved samme Vands mineralske Egenskaber, hvis Kraft er saaledes i nogle Seculis befunden. Dog kan dette derhos meldes, at i Jylland er ikke den Mængde af dette Slags Kilder som i Sjælland, ikke heller saadan gammel Overtro eller Tilløb til disse Kilder som i Sjælland, hvor baade syge og sunde tage hen paa visse Helligaftener og i Dage som til et offentligt Marked, hvor og falholdes alle Slags ædende og drikkende Varer; men her komme ikkun alene de, som have Bræk og Svaghed.

I vore Dage er det ikke længere saaledes. Paa St. Hans Aften holdes ogsaa her Marked. Kun paa denne ene Dag i Aaret besøges Kilden af de syge. De søge der til fra Morgenstunden af og vaske sig i Vand fra Kilden eller drikke deraf; men det Kar, som de herved have brugt, skal være aldeles nyt og slaas itu efter Brugen, og derfor indfinder der sig altid Pottemagere derved. Andre have Potter, Dunke eller Ankere til at bringe Vand hjem i. Men de, der saaledes benytte Kilden, tage bort hen ad Eftermiddagen, og da begynder den egentlige Lystighed. Næsten hele Ungdommen fra Egnen og en stor Del af de ældre søge da dertil. Der spises, fjases og drikkes, og man maa vel kalde dette en Uskik, som man skulde ønske maatte bortfalde. Ved Kilden er en Blok, hvori de besøgende kunne lægge Penge efter Lyst og Evne. Disse brugtes i ældre Tider dels til Kirkens Vedligeholdelse, dels til de fattige, men nu udelukkende til disse. Det paahviler en Gaard i Byen at forestaa Opøsningen af Vandet.

Præster i Skjørping.

Dronning Margrete skjænkede til Præsten i Skjørping,

imod at han skulde holde en Fredagsprædiken ugentlig, en Gaard, kaldet Skindberg, der aarlig skyldte en halv Tønde Smør, og desuden en Læst Korn.

Af Præster i den katholske Tid kjendes Hr. Jens Esbernsøn og Hr. Jens Ingvarsøn, der havde været Præster i Skjørping, men 1459 vare Præster i Aalborg; ligesaa Hr. Henrik, der samme Tid var Præst i Gjerding. Senere nævnes Hr. Lavrens Christiernsøn 1477 og Hr. Anders, hvem Fru Gyde Lavridsdatter 1508 testamenterede en Sølvske. Han nævnes 1512 som Hr. Anders Michelsen.

Hr. Jens Nielsen var den første lutherske Præst og døde 1543. Han havde en Søn, Anders Jensen Aalborg, født omtrent 1534, der blev Præst i Korup i Fyn. 1543 blev der taget et Stokkenævn paa Skyld af en Gaard i Dollerup, Skindberg og en Gaard i Fræer til Skjørping Præstegaard.

1552 afsagdes Dom om »Klanzmaal«, som de Skjørping Mænd havde med deres Præst om de Tofter og Jorder, efter at der var taget Sandemændsbrev paa Toften ved Præstegaarden, og de oprettede samme Aar en Kontrakt om »Fortoft« til Præstegaarden.[1])

Mester Olaf Jensøn havde fra Mikkelsdagstider 1555 været Skolemester (Rektor) i Viborg Skole, men flyttede om Paasken 1560 til Skjørping at være Præst, hvorfra han siden kom til Aalborg og blev Sognepræst ved vor Frue Kirke og døde strax efter, at han kom did.[2])

Mester Povl Nielsøn Stub var Søn af Borgmester Niels Stub i Viborg. Han var gift med Mette Mortensdatter, Datter af Hr. Morten Hvas, Præst ved Sortebrødre Kirke i Viborg. De havde en Søn og to Døtre, hvoraf Anne blev gift med Hr. Niels Madsøn Guldsmed, Præst i Skagen. Mag. Povl var Præst her 1575 og fik da følgende Kongebrev[3]): Vi Frederik o. s. v. gjøre alle vitterligt, efterdi vi nu have tilskiftet os elsk. Niels Mouritzen, vor Mand og Tjener, for evig Ejendom en Gaard udi Skjørping, kaldet Skindberg, skylder 1/2 Tønde Smør, som Provsten udi Hellum Herred hertil har haft Landgilden af, da have vi nu derimod for Fyldest Vederlag naadigst

[1]) Æ. A. III 68.
[2]) Ny kirkehist. Saml. V 347. 351. Saml. t. jydsk Hist. og Top. V 68. Findes ikke hos Wiberg.
[3]) Jydske Reg. I 312.

igjen udlagt til Provsten udi Hellum Herred, den, som nu er eller herefter kommende vorder, 1/2 Tønde Smør, som gives af Egholm Slots Enge, dog saa, at Provsten ikke skal befatte sig med Stedsmaal, som gives af forne Enge, men det at følge vort Slot Aalborghus o. s. v. Actum Frederiksborg den 3dje Maj Aar mdxxv.

Mester Povl døde 1584.

Hr. Jens Kjeldsøn var gift med Provsten, Hr. Jens Kristensøns Datter af Skibsted. Han døde 1602, og Aaret efter, medens Enken endnu beboede Præstegaarden, brændte denne, hvorom mere siden.

Hr. Gisbert Tønnisøn Balchenberg var Søn af Raadmand Tønnis B. i Aalborg, der før 1601 var kgl. Sildesalter i Nibe, og Anne Hansdatter. Han havde et Par Aar tidligere været residerende Kapellan ved vor Frue Kirke i Aalborg. Strax han var bleven Præst, opstod Trætte om den halve Tønde Smør af Egholm Slots Enge. Denne Sag oplyses tilstrækkelig af følgende to Breve[1]: Jeg Niels Movritsøn til Tustrup kjendes og gjør vitterligt for alle med dette mit aabne Brev, at, efterdi min Sognepræst, hæderlig Mand Hr. Gisbert Tønnisøn i Skjørping, har ladet stævne mig til Hellum Herredsting eller Viborg Landsting for min Sandhed at vidne og bekjende, hvad mig vitterligt var, om der ikke altid aarlig Aar, siden jeg kom til Tustrup at bo, har gaaet af Skjørping By og til Skjørping Præstegaard en halv Tønde Smør, som hans Stævning der ydermere formelder, saa at, efterdi jeg ikke for min Alderdom og Skrøbeligheds Skyld gider vandre til Tinge, kan jeg ham derom ikke min Sandhed benægte, men er mig fuldt vitterligt i Guds Sandhed, at for 28 Aar siden, at min allernaadigste Herre og Konge, salig Ihukommelse Kong Frederik skiftede med mig og gav mig Tustrup, som jeg udi bor, og en Gaard, kaldet Skindberg, for noget af mit Arvegods, hans Naade var af mig begjærende, da gik og gaves der af forne Skindberg og til Skjørping Præstegaard en halv Tønde Smør, og der jeg samme Gaard og Smør skulde have, udlagde sl. kgl. Maj. til forne Præstegaard igjen en halv Tønde Smør, som gives af nogen Enge, ligger til Skjørping, kaldes Jegholm Slots Enge. Og efterdi Herredsprovsten i forne Herred da boede i samme

[1] Af en Afskrift i topogr. Saml. Skjørping Nr. 5 og 4.

Præstegaard, blev Brevet i Kancelliet skrevet paa Provsten, den, som da var eller efter kom, dog det ikke var did lagt for noget Provsteri, men af gammel Tid af salig Ihukommelse Dronning Margrete til samme Præstegaard givet med mere Indkom for en Fredagsprædiken, som der altid hver Fredag skulde holdes, efter hendes Brevs Lydelse, som i Præstegaarden fandtes og jeg har baade set og hørt læse. Og der samme Provst ved Døden var afgaaet, har jeg og mine Sognefolk igjen kaldet en Dannemand ved Navn Hr. Jens Kjeldsøn. Der han er kommen i Sognene og fandt disse Breve for sig og saa, at forne sl. kgl. Maj.s Brev paa Provsten og ikke fulgtes med det gamle Dronning Margretes Brev, har han med samme Breve besøgt Lensmanden, som da var paa Aalborghus, og ladet ham dem se og begjærede hans Raad derudi, da har han svaret ham, at efterdi han havde det gamle Brev og det ny derhos, og var hver Mand vitterligt, at det altid did til Præstegaarden havde fulgt og ingen Irring eller Trætte derpaa var, havde han ikke derom videre at fordre; siden har det fulgt Hr. Jens Kjeldsøn rolig udi atten Aar, han var min Sognepræst; men nu, siden han ved Døden er afgaaet, er Præstegaarden bleven afbrændt, imidlertid Enken den besad, som var den Herredsprovst, her nu i Herredet er, hans første Datter, og der forne Herredsprovst fornam, at hans Datter nu ikke i Sognet med en anden Præst kunde blive forset, har han taget den salig kgl. Maj.s Brev til sig, som lyder paa Provsten, og siger, at alle de andre Breve, som vare i Præstegaarden, skulle være brændte, og nu med samme kgl. Maj.s Brev vilde sig den halve Tønde Smør tilholde, endog det er mig, saa vel som hver Mand i Hellum Herred fuldt vitterligt i Guds Sandhed, at samme halve Tønde Smør har fulgt Skjørping Præstegaard rolig for en Fredagsprædiken først af Skindberg og siden af Skjørping, saa længe nogen længst mindes eller afsige kan, uden al Klage eller Forhindring i nogen Maade og aldrig er udgiven eller begjæret af nogen Provst andet end de, som i Skjørping Præstegaard have boet, til denne Dag, da nu forne Herredsprovst med sin Underfundighed den vilde sig tilholde. At saa udi Sandhed er, det til Vidnesbyrd er mit Signet herunder trykt og med egen Haand underskrevet.

Datum Tustrup den 11te Oktober anno 1603.

Niels Movritsøn.

Niels Mikkelsøn i Rebild, den Tid Tinghører til Hellum Herredsting, Kristen Jensøn i Blenstrup og Søren Sommersøn i Lyngby gjøre vitterligt, at Aar efter Guds Byrd 1603 Tirsdagen den 11te Dag Octobris paa forne Ting var skikket ærlig og velforstandig Mand Peder Holst, Ridefoged til Aalborghus, han lovlig æskede og fik et fuldt Tingsvidne af 8 trofaste Dannemænd, som ere forne Kristen Jensøn i Blenstrup, Søren Sommersøn i Lyngby, Niels Jespersøn i Horsens, Knud Andersøn i Lyngby, Kristen Jensøn i Terndrup, Peder Kristensøn i st. Brøndum, Anders Kristensøn i Terndrup og Niels Kristensøn i Nørre-Kongerslev, hvilke forne 8 Dannemænd der alle vonde paa deres gode Tro og Sanden, at de saa og hørte disse efterskrevnes Vidnesbyrd for dem stande, som vonde og tilstod med Helgens Ed og oprakte Fingre, hver efter deres Alder og Minde, som herefter følger: Anders Knudsøn i Fræer mindes i 48 Aar, Niels Povlsøn i Skjørping mindes i 60 Aar o. s. v., at det er dem alle fuldt vitterligt i Guds Sandhed hver i forne Aar og Alder, at der altid aarlig Aar rolig har fulgt og været udgivet til Skjørping Præstegaard en halv Tønde Smør, først af Skindberg, den Stund den laa under Kronen, og siden af Skjørping By, siden den gode Mand Niels Movritsøn fik Skindberg, ulast og uklaget i alle Maader, til nu i Aar, Hr. Jens i Skibsted sig det tilholder. Ydermere vonde og forne Mænd, saa mange, som mindes i 40 Aar og derover, at de havde kjendt 4 Præster i fornævnte Præstegaard og nu Hr. Gisbert den femte, som have oppebaaret samme Smør, og ingen af dem har været Herredsprovst uden Mester Povl alene, som var Provst den Tid, det kgl. Maj.s Brev er udgivet, som forne Hr. Jens nu fremlægger. Bestod Svenning Mortensøn og Jens Rasmussøn i Skjørping, at de i Dag otte Dage mundtlig stævnede forne Hr. Jens Kristensøn hid i Dag for det Vinde, og stod han til Vedermaalsting, dette Vinde udgik. Til Vidnesbyrd ere vore Signeter undertrykte.

Efter dette Vidnesbyrd, at de, som mindes i 40 Aar og mere, havde kjendt 4 Præster i Skjørping og nu Hr. Gisbert den femte, ser man, at denne var den femte Præst siden 1563, saa at, hvis Vidnet er ganske nøjagtigt, maa der have været en Præst mellem Hr. Olaf Jensøn og Mr. Povl.

Striden stod paa i mange Aar, som ogsaa ses af følgende Brev: Min ganske ydmyg Hilsen nu og altid ved Gud. Med

stor Taksigelse for meget bevist gode, til hvilket igjen at forskylde jeg af ringe Formue stedse vil findes villig, som jeg og mig skyldig kjender gunstige Hr. Sekretær velb. Niels Friis, har jeg tildristet mig efter eders Velbyrdigheds egen gode Tilsagn Kopier af de Breve, som jeg eders Velbyrdighed paa Skanderborg Slot lod se, at sende med ganske Sagens medfølgende Beretning, paa det ydmygeligste af gunstige Hr. Sekretær begjærende, at han min Hustrus Broder, Sognepræst udi Skjørping, vilde være behjælpelig, at han maatte nyde hans Majestæts Konfirmation paa den halve Tønde Smør, som hidindtil har fulgt og endnu følger Sognepræsten i Skjørping. Det eder Gud visselig igjen belønne. Jeg Hr. Sekretær af Hjærtet med gudelig Bøn idelig vil befale.

Af Skanderborg den 10de Januar 1620.

E. Velb. tjenstvillig
Jesper Rasmussen Brochmand.
Eg. Haand.

Det er efter hans Afskrifter, de foregaaende Breve ere trykte. Den medfølgende Beretning indeholder intet nyt, uden at Dronning Margrete skjænkede til Skjørping Kirke 1 Læst Korn og ½ Tønde Smør aarlig, og at det udtrykkelig siges, at den Fredagsprædiken holdes endnu.

Efter Provsten, Hr. Jens Kristensøns Død fortsatte hans Eftermand, Hr. Jens Andersøn i Gjerding, Striden, til den afgjordes 1623 saaledes[1]): Kr. IV gjøre alle vitterligt, at eftersom der har begivet sig Irring og Trætte imellem os elskl. Hr. Jens i Gjerding, nu Provst i Hellum Herred, paa den ene og Hr. Gispert Balchenberg, Sognepræst udi Skjørping, paa den anden Side anlangende en halv Tønde Smør aarlig Landgilde, som af gammel Tid skal have været funderet og lagt til Sognepræsten udi forne Skjørping deres Underholdning for en Prædiken hver Fredag at holde udi forne Skjørping Kirke, og der vor Hr. Fader, højlovlig og salig Ihukommelse, den Gaard har bortskiftet fra Kronen, som samme halve Tønde Smør aarlig Landgilde udgaves af, og derimod lige saa meget Landgilde af Egholms Enge til samme Præst har naadigst udlagt, og udi Brevet derpaa af Misforstand skal være indført saadant til Provsten udi forne Hellum Herred at være udlagt,

[1]) Jydske Reg. VII 551.

efterdi den, som da var Sognepræst udi samme Sogn, var ogsaa Provst i forne Herred, har forne Hr. Jens i Gjerding sig villet saadant efter samme velbemeldte vor Hr. Faders Brev for en Rettighed for sig og sine Efterkommere Provster udi Hellum Herred tilholde. Da paa det vidtløftig Trætte blandt dem som gejstlige Personer, som Fred og Enighed bør at stifte og elske, billig kunde udi Tide og des bedre forekommes, og dem, dertil kunde med Rette være berettiget, blive til sin Ret uden nogen stor Bekostning forhjulpet, har vi naadigst befalet os elskl. Iver Juel til Villestrup, vor Mand, Raad og Embedsmand paa vort Slot Bøvling, og Mogens Kaas til Støvringgaard, vor Mand, Tjener, Øverste for det jydske Regiment Knægte og Befalingsmand udi Mariagers Kloster, at de begge forne Parter for dem skulde udi Rette indstævne og derpaa retmæssig sentensere og dømme, saa enhver af dem kunde nyde og beholde, hvis dem med Rette burde at tilkomme, hvilke udi Frær Kirke den 26de Maj nærværende Aar 1623 have været forsamlede, begge Parterne forhørt og da efter Tiltale, Gjensvar, saa og efter Sagens Lejlighed for Retten afsagt, at efterdi der ikke befindes, at samme halve Tønde Smør nogen Tid har fulgt nogen af Provsterne udi forne Hellum Herred uden alene afgangne Mr. Povl udi Skjørping, som den Tid var baade Provst i Hellum Herred og Sognepræst i Skjørping, der højbemeldte vor Hr. Faders Brev udgik, medens ellers samme halve Tønde Smørskyld Præsterne udi Skjørping alene, som deraf have gjort Tjeneste, alligevel de ikke have været Herredsprovster, stedse at være efterfulgt, og forne nærværende Præst i samme Sogne samme Halvtønde Smørskyld fuldkommelig ligesom andre hans Formænd før ham den altid og endnu er og har været mægtig, vidste de ikke forne halve Tønde Smørskyld forne Hr. Gispert Balchenberg med Rette at kunne fradømme, meden den ham at nyde og tilkomme, med mere, som samme deres Dom ydermere formelder. Da efterdi de samme deres Dom efter Recessen paa rolig Hævd, Tingsvidner og andre nøjagtige Bevisninger, samme Sag angjældende, have funderet og afsagt, have vi af kgl. Magt og Myndighed samme forne vore gode Mænds Dom fuldbyrdet og stadfæsret, saa og med dette vort aabne Brev nu fuldbyrde og stadfæste udi alle sine Ord og Artikler ved Magt at blive, saa at forne Hr. Gisbert Balchenberg og hans Efterkommere

Sognepræster udi forne Skjørping og Frær Sogne maa herefter ligesom tilforn aarlig lade annamme og oppebære samme halve Tønde Smørskyld og den have, nyde, bruge og beholde for hver Mands Tiltale ubehindret i alle Maade, dog saa, at derfor herefter hver Fredag holdes sædvanlig Prædiken der udi Sognet, som hidindtil af Arildstid altid har været brugeligt. Thi forbyde vi o. s. v. Hafniæ den 26de Octobris Anno 1623.

Efter Hr. Jens's Død blev Hr. Gispert Provst. Hr. Gispert, hvis Søster, som vi hørte, var gift med Jesper Brochmand, var selv gift med dennes Søster Gjertrud. I nordre Side af Skjørping Kirkes Kor er ophængt et Maleri, som forestiller dem og deres Søn og tvende Døtre, hvoraf den ene er ældre, den anden yngre end Sønnen; alle sidde i knælende Stilling. Præsten, der er i Ornat, er en trivelig Mand med Overskjæg og Hageskjæg og ser ganske gemytlig ud, hvorimod Konen har et ubehageligt bydende Udtryk i Ansigtet. Foran dem ligger tre hvide Puder med 12 smaa døde Børn i Svøb, tre paa hver af de to, sex paa den tredje Pude, hvoraf to har det røde Svøb med sorte Lidser overmalede med hvidt. Heraf sluttes, at Parret har haft 2 dødfødte Børn og 10, der døde spæde. Under Billedet staar en forgyldt Indskrift, der er meget nær ved at udviskes helt. Den meddeles her, vistnok tydet rigtig Bogstav for Bogstav: »Her Under huiler Hæderlig och Wellærd mand S. H. Gisberd Tønnissøn Balchenberg fordom sogneprest her til Schiørping och Frær och prosth i Hellomherrith som døde Ao 1646 den 14 Novr med sin kiere Hostrue ærlig dyderig och Gudfrychtige quinde Giertrud Rasmusdatter som døde Ao 1653 den 29 Novemb. Gud giffue dem en glædelig (opstandelse).« Konens Dødsaar er senere paamalet. Hr. Gisbert havde en Kapellan ved Navn Kristen Svenningsøn, der blev suspenderet 1645, uvist, hvorfor.

Hr. Erik Mortensen Kjær (skrev selv Erich Martenssønn med eller uden Kier) var efter liber daticus født i Askildrup 1617 (Wibergs Præstehist. har 1615). Han blev Student fra Aalborg Skole 1637. 1646 blev han kaldet til Præst ved følgende Brev [1]):

Vi efterskrevne Viffert Seefeld til Revsnæs, Margrete Sandberg til Tulsted, Christen Jensen udi Frær og Oluf

[1]) Indført i en Landstingsdom af 1695. Tulsted Arkiv 50.

Nielsen i Sejlstrup, Kaldsmænd udi Fræer Sogn, Lavrids Edtzen udi Teielgaard, Christen Jensen i Skjørping og Peder Christensen i Rebbild, Kaldsmænd udi Skjørping Sogn, samtlige udnævnte og tiltagne efter Ordinansen og kgl. Maj.s Forordninger af menige Sognemænd udi forne Fræer og Skjørping Sogne, gjøre hermed vitterligt, at, eftersom Gud allermægtigste ved den timelige Død har bortkaldet vor kjære, nu salige forrige Sognepræst til Fræer og Skjørping Sogne og Herredsprovst udi Hellum Herred, og vi med menige Sognemænd i forne Sogne og begge Kirker i Menigheden af vor kjære Herredsprovst, hæderlig og højlærde Mand, Mester Peder Lassen, Sognepræst til Skibsted og Lyngby Sogne, ere blevne formanede til Bøn og Paakaldelse at gjøre til Gud allermægtigste om en retsindig, gudfrygtig, skikkelig og lærd Mand til Sognepræst og Arbejder udi Herrens Vingaard udi forne afgangne vor forrige Sognepræsts Sted igjen at maatte tilskikkes, saa have vi i Dag, som er den 20de Dcbr. 1646, udi forne Fræer Sognekirke, efter at Prædiken og Gudstjenesten var endt, med forne vor kjære Herredsprovstes Raad og Samtykke udi den hellige Trefoldigheds Navn udvalgt og kaldet og nu hermed udvælge, kalde og samtykke hæderlig og vellærd Person Erik Mortensen, barnefød i Askildrup, som og har ladet sig høre fra Prædikestolen i begge fornævnte Kirker, hvis Prædiken os saa vel som menige Sognemænd i forne Sogne vel befalder, til vor rette Sognepræst og Sjælesørger herefter at være og blive, dog med saadan Kondition, at fornævnte Erik Mortensen kan eragtes af vor ærværdige kjære Hr. Stiftsbiskop dygtig og bekvem til saadant Kald og Embede til forne Fræer og Skjørping Sogne, hvorfor vi og da paa vore egne saa vel som menige Sognefolks Vegne udi forne begge Sogne love og tilsige at være ham som vor rette Sognepræst hørige og lydige, saa og derhos at gjøre og give ham den Tiende, Offer og Rettighed, hans Formand, vor forrige Sognepræst, før ham har haft, og os i alle Maader mod ham at anstille og rette efter Ordinansen og kgl. Forordning, som det sig bør, og det saa længe, som han os med Prædiken, Undervisning og Guds Ord saa vel som og de hellige højærværdige Sakramenters retsindige Uddelelse forsyner og sig udi Lærdom og Levned forholder, som en retsindig Guds Ords Tjener egner og vel anstaar, begjærende venlig af bemeldte vor kjære Hr. Biskop, hæderlig og højlærd

Mand, Mester Frans Rosenberg, Superintendent over Viborg Stift, at han forne Erik Mortensen, vor udvalgte Sognepræst, vilde overhøre, og dersom han befindes dygtig og bekvem, som forskrevet staar, da efter Ordinansen og kgl. Maj.s Forordning vor kjære Lensmand, ærlig og velb. Mand Gunde Lange til Kjølbygaard, kgl. Maj.s Befalingsmand paa Aalborghus, at ville forskrive og dette vort Kald bekræfte. Til Vidnesbyrd have vi samtlige vore Signeter her under trykt, og vi, som skrive kunne, med egne Hænder underskrevet og venlig ombedet vor bemeldte kjære Herredsprovst med os at forsegle og underskrive.

Actum anno, die et loco ut supra.

Wiffer Seefeld egen Haand (l. s.). — *Margrethe Sandberg* egen Haand (l. s.).

Lauritz Edtzen egen Haand (l. s.). — *Chresten Jensen* egen Haand (l. s.).

P. C. S. (l. s.).

Viffert Seefeld ejede Tustrup, og Jomfru Margrete Sandberg til Tilsted havde Stolestade i Fræer Kirke; derfor havde de været med til Valget. Brevet har kun fire Underskrifter og fem Segl, medens der var syv Valgmænd. Maaske er dette sket paa Grund af Uenighed, hvorom der fortælles følgende i liber daticus (1787): Ved hans Vokation indtraf det mærkværdige: Menighederne, som paa den Tid havde Frihed at vælge deres Præst, blive uenige med hinanden og delte sig i tvende Partier, hvoraf det ene valgte bemeldte Erik Mortensøn, men det andet Mads Kristensen Holbek, hvilken Uenighed endelig ved Lensmandens, Biskoppens, Provstens og fleres Mellemhandling 1647 den 22de Februar blev bilagt paa følgende Vilkaar, at Hr. Erik Mortensen skulde være Sognepræst og Hr. Mads Kristensen Kapellan og hos Sognepræsten nyde fri Underholdning, indtil han andensteds fik Levebrød, som formodentlig er sket i Slutningen af 1648 eller Begyndelsen af næstfølgende Aar.

Hr. Mads Kristensen nævnes dog i Blenstrup Kirkebog som Medtjener i Skjørping endnu den 18de Juli 1652.

Hr. Erik Mortensen blev Provst 1679. Han var gift først med Kirstine Pedersdatter, Datter af Hr. Peder Svendsen, Præst i Farstrup. Hendes Broder, Hr. Mads Pedersen Farstrup, har skrevet en Dagbog, der er trykt 1812. Efter hendes

Død blev han gift med Maren Lavsdatter, der overlevede ham. Han havde fire Børn, et af første, tre af andet Ægteskab: 1) Morten Eriksen Kjær, født den 4de Marts 1650, Student fra Aalborg Skole 1667, Kandidat 1669, 7de Avgust 1672 kaldet til Faderens Kapellan og Efterfølger, men ordineredes ikke før 10 Aar efter. Han døde allerede 1687. 2) Karen Eriksdatter, født 1671, og 3) Maren Eriksdatter, der den 17de Januar 1702 blev gift med Niels Kristen Spenderup, Byskriver i Mariager. 4) Sr. Peder Eriksen Kjær, der ved 1710 nævnes i Ellidshøj.

Efter Sønnens Død ansøgte Erik Mortensen den 4de April 1687 om at faa til Komminister og Sukcessor Peder Nielsen Schyum. I Biskoppens Anbefaling siges, at Supplikanten »i mange Aar baade udi Præste- og Provsteembedet med største Flid og Berømmelse har tjent Gud udi sin Menighed, behøver nu formedelst sin høje Alderdom og Embedets Besværlighed en Medhjælper i sin afgangne Søns Sted.« Ansøgningen bevilgedes den 3dje Maj, og den kaldede ordineredes den 14de Avgust. Kapellanen blev gift med Provstens Datter Karen.

Hr. Erik Mortensen Kjær døde den 4de Marts 1699 efter at have været Præst i over 52 Aar. I liber daticus fortælles, at han skal have opdaget Sundhedsbrønden paa Skjørping Kirkegaard; men det skal forstaas saaledes, at han fik den flyttet inden for Kirkegaardsmuren eller rettere denne flyttet uden for Kilden.

Hr. Peder Nielsen Schyum var Søn af Niels Andersen Hørdum, Præst til Skyum og Hørdum, født den 7de Juli 1656, Student fra Thisted Skole 1678, Kandidat 1681 med tredje Karakter. Han blev Hr. Erik Kjærs Kapellan, Svigersøn og Efterfølger. Hans første Hustru døde 1705; de havde 4 Børn, hvoriblandt hans Eftermand Erik, Lavrids og Anne Marie, der nævnes 1710. Den 14de Februar 1708 blev han anden Gang gift med Sofie Amalie Mørch, født 1681, Hr. Jens's Datter i Gjerding, med hvem han havde 8 Børn: Karen, født 1709, Karen Margrete, 1710, Jens, 1711, Maren, 1713, gift 1745 med Hr. Joh. Fr. Frostberg, Præst i Vindinge, Vivekke Katrine, 1714, Else Marie, 1714, død samme Aar, Hans, 1716, og Anne Marie, 1725. Han selv døde den 5te Juli 1729, hans Enke 1739, begravet den 22de Septbr.

1701 fik han Dom over Niels Andersen i Smidie for

resterende Afgifter af hans Gaard, hvoraf der gaves 10 Tdr. Byg aarlig, »hvilket Byg skal være perpetueret til Præstekaldet for en Fredagsprædiken.« Denne Gaard blev bortsolgt ved Avktion 1705 for 190 Rdl. 3 ß, hvoraf Præsten skulde nyde Renten (Hofm. Fund.).

Hr. Erik Pedersen Schyum var født den 14de April 1697, Student ved privat Dimission 1716 (efter liber daticus deponerede han fra Mariager Skole 1718 og tog Examen phil. 1722), Kandidat 1723 med tredje Karakter, personel Kapellan hos Faderen den 31te Decbr. 1728, ordineret den 1ste April 1729 og efter Faderens Død Sognepræst den 3dje September 1729. Han var gift med Sofie Amalie Sørensdatter Bering af Ørslevkloster, født omtrent 1686, hun døde 1747, hvorefter han den 5te Avgust 1750 blev gift med Katrine Margrete Berg, født omtrent 1718, død den 27de Septbr. 1762. De havde 2 Sønner, Peder, født 1752, og Lavrids, født 1754.

Af hans Indberetning af 1743 anføres her følgende: 3. Jordens Beskaffenhed er maadelig frugtbar formedelst Markens Ujævnhed og Sandagtighed; dog ligger der intet Jord udyrket, ej heller falder her Sandflugt. 5. Her i Sognene voxer alene Rug, Byg og Havre, hvoraf for Egnens Skarpheds Skyld intet kan sælges, men gaar op til egen nødtørftig Ophold. 10. Bihaver og andre saadanne Anretninger er her ikke, uden hvis man kan se 1, 2—3 Bistader i Bøndernes Kaalhaver, hvilke Kaalhaver ere her overalt indrettede til Livets Ophold. 17. I denne Tid har Sprinkelsygdom og Smaakopper mest regeret i Landet alle Vegne, hvoraf mange ere uddøde; men hvad Urter og Væxter Landet kan have forborgen hos sig mod slige farlige Sygdomme, maa man overlade til de højforfarne Læger. 18. Indvaanernes Inklination er dels til Kjøbmandskab, dels til Agerdyrkelse, samt andet, hvad Landet føder af sig til daglig Nytte og Næring. 19. Her falder ingen kgl. Skove, men adskillige Lodsejere af Proprietarier, navnlig General Lewetzau til Restrup, Baron Juul til Lundbek, sl. Matthis Mørchs Enke til Kyø, Kancelliraad Brønsdorff til Randrup, Segr. Bentzen til Buderupholm, Madame Mørch til Tegelgaarden og Tyge Fuhrs Enke ved Haals Bro, have Bøgeskov og Skovsparter her i Sognene. 22. Den forommeldte Aa i den tredje Post, strækkende fra Skøllingsbro nør paa, har sin Oprindelse af nogle Kjærvæld sønden for, nemlig imellem lille

Rørbæk og Truu og tager sit Løb alt nør paa, indtil den her, ved grøn Legens Bakke, svøber sig øster paa hen under Haals Bro og omkring Lindenborg, Revs og Sejlflod Mølle, hvorfra den har sit Udløb i Aalborg Fjord. Dens Fiskeri skal bestaa paa sine Steder af Gjedder, Aborrer, Aal og Skaller, men ses ikke at kunne besejles uden ved smaa Baade. 23. Søer er her 3 foruden Gravlev Sø, hvilke ligge ind udi Skoven og kaldes Mossø, Yusø og Majomsø; de ere maadelige og have lidet Fiskeri af Gjedder og Aborrer. 24. Mærkværdige Kilder er her ingen, uden en meget bekjendt Kilde her paa Skjørping Kirkegaard, ved hvilken mange troende Guds Børn mærkelig ere blevne helbredede baade for indvortes og udvortes Svagheder. 25. Bække og Moradser ere her ingen uden de, som her og der falde i Vandkjærene, som dog ikke ere Høbjeringen til nogen Hinder. 26. Her falder ingen store Klipper, Bjærge eller Dale. 27 (efter at have omtalt Egholm Slot) fra den Tid af har her været stiftet en Fredagsprædiken i Skjørping, indtil den er bleven til en Katekisation om Lørdagen. 38. Her findes ingen Antikviteter uden et Gevær af Jærn, ganske ukjendelig, hvilket en Bonde optrak med sit Garn udi Gravlev Sø nu efter sidste Pintse Helligdage. Geværet er endnu ganske stærkt og uden Rust, foran som en Øxe og bagtil som en Murbrækker med en ganske usædvanlig og af alle ukjendelig Skikkelse. 39. Her findes ikke heller nogen Rariteter enten i Ord eller Talemaader, men alle ere ramme Jyder.

Hr. Niels Kristian Krog er født den 15de Decbr. 1722 i Aalborg, hvor hans Fader var Hospitalspræst, Student fra Aalborg Skole 1739, Kandidat 1742 med tredje Karakter, personel Kapellan hos Præsten i Smorup fra 13de Marts 1750, ordineret den 29de April, Kapellan ved Aalborg Frue Kirke den 20de Juni 1755, kaldet her til som Kapellan og Sukcessor den 3dje Februar 1758. Han var gift med Anne Sofie Møller, født 1721, med hvem han havde flere Børn, før han kom her til, hvoraf Kristen og Kristiane Sofie bleve konfirmerede 1761, Anne Holst, konf. 1769 i sit 17de Aar. 1759 fødte hun en Søn Andreas og døde 17 Dage efter, begravet den 25de Maj. Derefter blev han med kgl. Tilladelse viet paa Stuen paa Tulsted den 19de Juli 1763 til Margrete Katrine Overgaard, født paa Helligkildegaard den 17de Januar 1742. De havde et dødfødt Pigebarn 1764, Anne Sofie, født 1765, Jens Jørgen,

født 1766, og Katrine, født 1769. (Efter liber daticus havde han i alt 10 Børn.) Hr. N. Kr. Krog døde den 10de Februar 1770. Enken erfarede under Skiftebehandlingen, at Boets Midler ikke nær vilde blive tilstrækkelige til at betale den store, hende næsten ubekjendte Gjæld, uagtet hendes fædrene og mødrene Arv, 540 Rdl., var indkommen før Mandens Død, hvorfor hun maatte frasige sig al Arv og Gjæld. Paa Avktionen efter ham solgtes dog 12—13 gode, store Fødestude.

Hr. Peder Vanborg Wadum, Søn af Hr. Lavrids Jensen W. og Elisabeth Marie Hansdatter Elling, født i Tørring Præstegaard den 17de April 1746, Student fra Aalborg Skole 1761, Kandidat 1768 med tredje Karakter, kaldet her til 1770, ordineret den 16de Maj. Den 20de Septbr. 1771 blev han gift med Formandens Enke. De havde følgende Børn sammen: Elisabet Marie, født 1772; tre Børn døde strax; Ide Katrine, født 1776, gift med Niels Wadum Rømer, Præst i Hellevad. Margrete Katrine Overgaard døde 1795, begravet den 19de Maj. Hr. Wadum døde den 11te November 1799. Skjønt han paa ingen Maade kunde maale sig med Degnen Gregers Graa til at mane, var han dog ganske dygtig. Han havde engang været i Sejlstrup, fortælles der, for at berette en syg, og da han paa Hjemvejen kom forbi Fræer Kirke, var det hen paa Natten, men Kirken var oplyst. Præsten bød derfor Kusken holde, fordi han vilde op og se, hvad der var paa Færde. Han gik ind og tøvede en god Stund, og da han kom tilbage, fortalte han Kusken, at Fanden havde været i Kirken og holdt Mønstring over en Del Disciple. Dem jog Præsten strax paa Døren; men han selv var ikke saa let at faa Bugt med, men dog sejrede Hr. Wadum.

Forresten blev han ogsaa i andre Retninger anset for en dygtig Mand. Naar senere Præster vilde have noget sat igjennem, fik de ofte det Svar af Bønderne: »Ja, det kunde være godt nok; men Hr. Wadum havde villet det samme, og ikke engang han var i Stand til at sætte det igjennem.«

Da han kom til Præstegaarden, var den saa forfalden, at den ikke kunde anslaas til større Værdi end 160 Rdl. Han anvendte da en Del paa Udhusenes Istandsættelse; men Rollingen maatte han helt nedbryde og opbygge af nyt, hvilket kostede ham henimod 1200 Rdl., hvorved han kom i Gjæld. Efter Udskiftningen lod han Præstegaardens Jorder indhegne

med forsvarlige Diger og Grøfter. Kongen bevilgede derfor den 22de Oktober 1784, at hans Eftermand skulde betale ham eller hans Dødsbo 600 Rdl. for Bygningerne, dog saa, at efter fem Aars Forløb skulde aarlig afgaa i 5 Aar 10 Rdl., i de næste fem Aar 15 Rdl. og endelig de tredje fem Aar 20 Rdl. aarlig, hvorefter det skulde forblive ved Loven.

I liber daticus har Wadum 1787 indført en Del om Præstekaldet, hvoraf her et Uddrag. Skjørping Sogns Hartkorn var i alt 109³/₄ Tdr., Fræer Sogns 96 Tdr. Tiendeydere og Tustrup. I begge Sognene er der 55 Gaardbeboere, 530—50 Kommunikanter. I Præstegaarden var der en hel Del Dokumenter »om det i sin Tid omstridte Smør; men Varerne selv faar Præsten kun en saare ringe Del af, da det højeste, han kan gjøre Regning paa at faa til Betaling for denne Tønde Smør, er 10 Sldr.« Kaldets Indkomster: a) Korntiende 270 Rdl., b) Offer paa de tre store Højtider og paa Mikkelsdag 80 Rdl., c) Akcidenser 45 Rdl., d) Landgilde af Annexgaarden og Præstegaardens Husfolk 21 Rdl. 4 ℳ, e) Paaske-, Midsommer- og Julerente samt Kvægtiende 40 Rdl., f) den aarlige Rente fra Viborg (for Gaarden i Smidie) 7 Rdl. 1 ℳ 5 ß, g) Høstdagspenge af Husfolkene 10 Rdl., h) af Kirkeejeren til Vin og Brød: Skjørping Kirke 2 Tdr. Rug efter Kapitelstaxt à 2 Rdl. 2 ℳ, 4 Rdl. 4 ℳ, Fræer Kirke 2 Rdl. 1 ℳ, i) af Tustrup 2 Tdr. Rug in natura, 4 Rdl. 4 ℳ. I alt 485 Rdl. 5 ℳ 5 ß. Præstegaardens Hartkorn var 7¹/₂ Td. Den aarlige Udsæd 10—12 Tdr. Byg, 17—18 Tdr. Rug, 24—28 Tdr. Havre, Høavl 24—30 Læs.

Degne i Skjørping.

Niels Nielsen Kok, født 1644, er den ældste Degn i Skjørping, der nævnes. Han var gift med Johanne Kvist og døde 1730, 85 Aar 8 Maaneder gl.

Niels Jakobsen Graa, født 1692, var 1721 bleven gift med Niels Koks Datter Elisabet og blev hans Eftermand. Han var Degn til 1748 og døde 1760, 68 Aar gl.

Gregers Pedersen Graa var født i Viborg 1721, Student 1741. Var vist Skoleholder i Skjørping fra 1744. Han blev Degn 1748, da Niels Graa afstod ham Embedet mod en aarlig Pension, og blev næste Aar gift med Regine Nielsdatter Mørch af Teglgaarden, født 1730, der fødte ham 4 Sønner og døde

1767, hvorefter han blev gift med Maren Nielsdatter, der fødte ham to Døtre. Indkomsten af hans Degnekald angiver han til 65 Rdl. 3 ℳ. Han kunde saa 3 Tdr. Byg, 4 Tdr. Rug og 7 Tdr. Havre og avle 8—10 Læs Hø. Hartkornet var 3 Tdr. I Stedet for Korntiende fik han af hver Gaardmand i begge Sognene 1 Skp. Rug. Han døde den 10de November 1802, 81 Aar gl., efter at have været Degn i 54 Aar. Han havde ikke for ingen Ting studeret, men kunde mere end sit Fadervor. Det er allerede anført, hvorledes han manede Provst Otte i Gjerding. Her et andet Bevis paa hans Kunst. En Aften, han var gaaet i Seng, laa han og smaalo, men vilde ikke sige sin Kone, hvad det var ad; men om Morgenen ganske tidlig sagde han: »Ja, nu faar jeg vel løse den Fyr, jeg i Aftes bandt, da han vilde stjæle mine Æbler.« De, der hørte det, troede, han drømte, men kigede dog ud i Haven, hvor der ganske rigtig stod en ung Knøs som fastnaglet op imod et Æbletræ og svedte Angstens Sved. Gregers Graa skjældte ham lidt ud, men sagde saa et Par hemmelighedsfulde Ord, som bevirkede, at Fortryllelsen løstes og Fyren kunde løbe.

Fræer Sogn.

Første Gang, Fræer findes omtalt, er i et Tingsvidne af 1390, hvori nævnes parrochia Frægyer ɔ: Fræer Sogn. Senere, f. Ex. 1406, 1472 og 1477, skrives det Fræger; fra Slutningen af det 16de Aarhundrede Fræer, Fræer, Freer, dog ogsaa Freger eller Fræger. I ældre danske Arkivreg. bruges Freger og Freer, en enkelt Gang Freergaard og Fregard, hvilken Form maaske kunde pege hen paa Navnets Oprindelse.

Tredje Paaskedag 1406 skjødede og solgte Paly Kirt paa Hellum Herredsting sin Broder Jakob Kirt alt sit Gods i Hellum Herred, som var tilfalden ham ved Arv eller Kjøb, undtagen det Gods i Fræer. Maaske dette Gods var det samme, som Fru Birgitte af Vindum lader tage Lavhævd paa 1477. Det er Fru Birgitte Maltesdatter, Hans Matissens Efterleverske af Vindum. Disse havde vistnok to Døtre, nemlig Mette Hansdatter, gift med Hartvig Limbek til Nebbe, der fik Vindum, og Johanne Hansdatter, gift med lange Jens Hvas til Ormstrup. Disse Fru Birgittes Arvinger sælge 1514 deres Gods i Fræer til Biskoppen i Viborg. Det var en Gaard,

Kyrsgaard (eller Kjærsgaard), som Oluf Povlsen iboede, en Gaard, Peder Terkelsen iboede, med mere. 1559 fik Mads Grøn (til Viskum) to Gaarde i Middelsom Herred af Kronen for en Gaard og et Bol i Fræer, som Biskop Erik fordum havde faaet uden Vederlag af Johan Baggi og Fru Anne Hartvigsdatter (Limbek), hvis Datter Birgitte var gift med Mads Grøn.[1])

Den 3dje Maj 1513 tog Fru Mette et Sandemændsbrev, saa lydende[2]): Alle Mænd, dette Brev se eller høre læse, hilse vi Sti Holmboe i Lyngby, den Dag Foged til Hellum Herredsting, Kjeld Klemitsen i Lille Brøndum, Mikkel Nielsen i Dollerup, Jes Mogensen i Sim, Knud Persen i Lyngby, Niels Bentsen i Dollerup, Morten Madsen i Horsens og Søren Madsen ibm. evindelig med Gud. Kundgjøre vi med dette vort aabne Brev, at Aar efter Guds Byrd mdtredecimo, den Tirsdag, som inventionis ste crucis paafaldt, var skikket for os flere gode Herredsmænd, hæderlig Mand Peder Knudsen, Præst og Official i Næs, lovlig æskede og fik et fuldt, uvildigt Tingsvidne af 8 Dannemænd, som vare Mads Jensen i Ejstrup, Niels Andersen i Torup, Christen Jensen i Lyngby, Niels Madsen i Rebbild, Tord Nielsen i Gjerding, Søren Persen i Hellum, Gunde Mortensen i Ejstrup og Peder Jensen i Lyngby, hvilke forne otte Dannemænd alle vonde paa deres gode Tro, Sjæl og rette Sanden, at de saa og hørte samme Dag inden alle fire Stokke paa forne Ting Sandemænd i Hellum Herred, som vare Mikkel Nielsen i Dollerup, Nis Bentsen ibd., Kjeld Klemitsen i Lille Brøndum, Knud Persen i Lyngby med deres Medbrødre lydelig kundgjorde og tilstod deres Sandemænds Ed og Tov, som Anders Christensen i Freger dem lovlig tilkrævet havde paa Fru Mettes Vegne i Venniggaard, til ret Markesskjel mellem Fræger Skov og Mark og Seyelstrup Mark, fremdeles mellem Thustrup Skov og Mark og Fræger Skov, fremdeles mellem Freger Skov og Aspe Skov. Da kundgjorde de deres Ed og Tov saa: Fra den Sten, som stander ved Jesbro, siden Bækken nedad, nør og øster i Segilstrup Bæk, nør ad til »foruadt« ad Midtstrømmen, sønder fra den samme Sten ved Jesbro og til den Sten, vi satte i Dybdal. Dette udvise de

[1]) Top. Saml. paa Perg. Middelsom Herred 4.
[2]) Efter en Vidisse af 1587 i Tulsted Arkiv Nr. 37.

for ret Markeskjel mellem Fræger og Segelstrup, som gammel Sandemænds Tov og redeligt Skjel fandtes samme Tid for dem, sønder fra den Sten i Dybdal og til en Skjelsten, som fandtes med Kul og Pindsten og standende i Dybdal, sønder fra den Sten og Vejen indtil den Sten, som de fandt standende i en Bæk. Det udviste de for ret Skov og »Krenss«, saa sønder ad, som gammelt Skjel kan findes af Ret og været af Arildstid. At de saa vonde for os, som skrevet stander, det vinde vi med vore Indsegle hængende neden dette Brev. Datum die et loco ut supra.

Lykkegaarden.

1509 skjødede Niels Jensen (Seefeld) i Reffnis Halvdelen af Lyckegaard i Fræer til Gunderup Kirke. Den anden Halvdel laa 1513 under Vor Frue Kloster i Aalborg, og efter Reformationen tilhørte hele Gaarden Kronen, der 1546, den 29de April, bortmageskiftede den til Peder Munk til Komdrup. Mageskiftebrevet lyder saaledes: Kr. III gjøre alle vitterligt, at efterdi os elskl. Peder Munck til Komdrup, vor Mand og Tjener, har nu været her for os udi Rette og med nøjagtig Brev og Segl bevist, hvorledes ham tilhører et Byggested med Skov, Mark og Ejendom i Hellum Herred i Lyngby Sogn udi Terumdrup Mark liggende, og sig beklagende, at det i hans Tid har været ham forholdt fore og gjøres Hinder paa af vore Lensmænd her paa vort Slot Aalborghus, endog at det var ham tildømt af højbaarne Fyrste Kong Hans, sammeledes af Kong Frederik, vor kjære Hr. Fader, da efterdi forne Byggested fandtes at høre forne Peder Munck til med Rette, og forne Terumdrup By hører os og Kronen til alt saa nær som til forne Byggested, og forne Peder Munck har nu undt os samme Byggested til Magelæg og derpaa gjort os nøjagtig Forvaring med sit eget aabne beseglede Brev, da have vi af vor synderlig Gunst og Naade undt og igjen udlagt og med dette vort aabne Brev unde og igjen til Vederlag udlægge forne Peder Munck en vor og Kronens Gaard, liggende her udi vort Land Nørrejylland i Hellum Herred i Fræer Sogn og By, kaldes Lykkegaard, som Jens Nielsen og Thomas Persen ibor, skylder aarligen til Landgilde 6 Ørtuger Korn, 2 Pund Smør, Gjæsteri, Skovsvin med anden Bede, hvilken forne Gaard med al sin rette Tilliggelse, Ager, Eng, Skov, Mark, Fiskevand, Fægang, vaadt

og tørt intet undtaget, som der nu tilligger og med Rette tilligget har, forne Peder Munck maa og skal have, nyde, bruge og beholde til sig og sine Arvinger til evig Ejendom, eje skullende, og hvis forne Lykkegaard, som vi have udlagt forne Per Munck, er bedre baade af Landgilde og Ejendom end forne Byggested, som han os udlagt har, det have vi omdraget og afkvittet med ham og hans Arvinger for den Oppebørsel og Skade, som han har taget, at samme Byggested er ham saa længe af vor Lensmand bleven forhindret og forholden fore. Thi bepligte vi os cum clausulis consuetis et inhibitione solita. Actum Olborgh sancti Petri Dag Anno 1546.

Peder Muncks Segl under hans Gjenbrev paa dette Mageskifte viser tydelig Vinranke-Munckernes Vaaben, og Brevet er til Vitterlighed forseglet af Axel Juel til Villestrup, Mikkel Nielsen til Kyø og Morten Roedtt til Warstgaardtt. Peder Muncks Søn Niels Munck boede derefter en Del Aar i Lykkegaard, medens den yngre Kristoffer efter Faderens Død fik Komdrup. Niels Munck i Fræer nævnes 1557 i en Strid om Ejstrup Skov.

1602 tilhørte Lykkegaard Jørgen Seefeld til Næs, hvem den uden Tvivl var tilfalden efter hans Moder Else Nielsdatter til Tustrup, der ogsaa efterlod sine Børn hele Komdrup By. Han ejer i Fræer en Gaard til og 3 Gadehuse. Til disse to Gaarde var der Skov til 46 Svins Olden.[1])

Estrup.

I gamle Tider har der maaske ude ved Estrup Dam, der nu er en Mose sønden for Fræer Mark, ligget en hel By ved Navn Estrup. Den er vel uddød i den sorte Døds Tid tillige med den vest derfor liggende Opdrup. 1514 toges et Tingsvidne, at Estrup og Estrup Damme haver ligget til Fræer eller Freegaard og været brugt for ret Fællig til forne Fregard baade Mark og Skov, saa længe de kan længst mindes.[2])

1511 blev der taget et Brev om Skjørping, Opdrup og Estrup.[3]) 1565 udgik Befaling til Herredsfogden, at han skulde stede Fylding paa Sandemænd at indsværge Estrup, og som

[1]) Jordebog i Geh.-Ark.
[2]) Æ. A. II 288.
[3]) Æ. A. III 70.

Følge heraf gik der et Sandemændstog mellem Estrup og Fræer Skov og Mark.[1]) Man kan let tage Fejl af dette Estrup og Ejstrup i Brøndum Sogn; men naar der 1566 tages et Synsbrev paa kgl. Maj.s Vegne til Estrup Byggested og Gaardsted, synes det dog at være Estrup i Fræer Sogn, og det synes da at have kunnet være en øde Gaard. 1567 tog Peder Jude, Herredsfoged, paa Kongens Vegne et Stokkenævn paa Estrup, skjønt Jens Ibsen i Borup forbød nogen at vidne paa Estrup Mark, og ligeledes Axel Juel til Villestrup lod forbyde sine Tjenere, at de skulde ikke vidne med Peder Jude.[2])

Da Jørgen Seefeld til Næs 1653 skulde have Gods til Pant af Kronen, begjærede han bl. a. i Frerby, saa meget deraf hører kgl. Maj. og Kronen til i Mark og By, undt: jus patronatus med Præstens og Kirkens Rettighed til Annexgaarden og andet, med Skoven og særdeles Ejendom liggende mellem Tulsted og Fræer under særdeles Navn, »som mig nu er forgjæt at nævne«. Dette sidste var naturligvis Estrup.

Naar undtages Lykkegaarden og 1 Gaard til, har vistnok hele Fræer hørt under Kronen, til Jørgen Seefeld omtrent 1655 fik denne By i Pant. Efter hans Død adsplittedes den og blev mellem 1775 og 80 samlet under Lindenborg.

Om den Tid, Byen var under Kronen, mærkes følgende:

Den 28de Januar 1594 fik Anders Knudsen i Fræer et kgl. Maj.s Oprejsningsbrev, som følger[3]): Vi Kristian o. s. v. gjøre alle vitterligt, at eftersom denne Brevviser, Anders Knudsen, udi Fræer boende, underdanigst for os har ladet berette, hvorledes han for nogen Tid siden forleden er til Tinge bleven lovfældig gjort for nogen Sag, og han derfor har optinget og stillet Sagvolderen tilfreds, da have vi af vor synderlig Gunst og Naade undt og givet og nu med dette vort aabne Brev unde og give forne Anders Knudsen hans Oprejsning igjen for samme Sag, saa han herefter som tilforn maa gaa og staa udi Lov og Tog og følge Lav og Gildehus med gilde Mænd og gjæve og være og forblive fri, fællig og sikker og ej være Mand des værre for den Sag. Thi forbyde vi alle, ihvo de helst ere eller være kunde, særdeles vore Fogeder,

[1]) Æ. A. III 73.
[2]) Æ. A. III 72—3.
[3]) Jydske Reg. V 351.

Embedsmænd og alle andre for<u>ne</u> Anders Knudsen herimod at hindre eller ham og hans Arvinger det for den Sag efter denne Dag at forvide i nogen Maade, under vor Hyldest og Naade. Actum Dronningborg den 28de Januar Anno 1594.

Fra 1640 har man en allerunderdanigst Ansøgning fra en Bonde, saaledes[1]): Stormægtigste, højbaarne Fyrste, allernaadigste Herre og Konge! Gud allermægtigste af Naade bevare eders kgl. Maj. udi et langvarende, fredsommeligt Regimente, sit allerhelligste Navn til Ære, eders kgl. Maj. til timelig Velfærd og evig Salighed! Allernaadigste Herre og Konge! Jeg eders kgl. Maj.s fattige Undersaat, Jens Knudsen, boende paa en eders kgl. Maj.s Bondegaard udi Fræer i Hellum Herred, under Aalborghus Len liggende, er højlig foraarsaget eders kgl. Maj. yderlig at besøge og givende eders kgl. Maj. paa det allerunderdanigste tilkjende, hvorledes den skadelige Ildebrand ulykkelig er mig overfalden om Nattetid 14 Dage før Paaske nu sidst forleden og opbrændt alt, hvis jeg fattige Mand ejede, saa jeg aldeles intet har at hjælpe mig eller mine fattige smaa Børn med, uden hvis Godtfolk af Medynk vil give mig, som jeg med Tingsvidne har at bevise, hvorfor jeg fattige Mand underdanigst for Guds Skyld ganske ydmygelig er begjærende, eders kgl. Maj. mig af Naade vilde forskaane med nærværende Aars Landgilde, indtil jeg fattige Mand kan komme til Avl og Bjering igjen, saa skal jeg gjærne udgive min Skyld og Landgilde, som jeg pligtig er, hvilket Gud allermægtigste eders kgl. Maj. med et langvarende og lyksaligt Regimente vil belønne, under hvis naadige Beskjærmelse jeg eders kgl. Maj. trolig og evindelig vil have befalet. Actum Fræer den 12te Oktober Anno 1640. Eders kgl. Maj.s ydmygelig og underdanigste Tjener Jens Knudsen.

Det er mig noksom vitterligt saadant at være i Sandhed; thi jeg selv var der udi Egnen, der denne Ulykke sig tildrog. Hans Hustru havde gjort Barsel to Dage tilforn, saa hun og Barnet nær vare blevne indebrændte. Aalborghus den 14de Oktober A<u>o</u> 1640. Gunde Lannghe hsøn.

Ansøgningen blev bevilget.[2])

1650 fik en stor Del af Kronens Bønder i hele Aalborghus

[1]) Indlæg fra alle Lande.
[2]) Jydske Tegn. X 295.

Len paa Grund af Misvæxt de foregaaende Aar Afslag i deres Landgilde. Der nævnes deri 11 Gaarde (hvoraf 1 bebos af 3 Mænd, 2 hver af 2), og deres Afslag bliver i alt 22½ Ørter Korn, Rug og Byg.[1])

I den Tid, da Svenskerne eller Brandenborgerne vare her i Egnen (1645 eller 1659), rømte Beboerne af Fræer efter Sagnet til Skoven og medtog alt, hvad de kunde. Den eneste Mand, der blev i Byen, var en Smed; ham gjorde Fjenden ingen Fortræd, men han maatte uafladelig smedde for dem. Da Fjenderne vare dragne bort igjen og Beboerne kom tilbage, var der ikke det mindste spiseligt tilbage i Byen.

1647 og 50 nævnes to Smedde blandt Byens Gaardmænd, nemlig Jens Jensen Smid, der er tredje Mand i en Gaard, og Rasmus Pedersen Smid, der har en Gaard sammen med Jens Hansen Skræder.

Der fortælles ogsaa, at samme Fjender i Engene ved Vandløbene samlede Rødder, som de spiste, hvorved mange døde, da nogle af Rødderne vare giftige.

Præsten i Skjørping havde i sin Tid en Annexgaard i Fræer, hvor Fæsteren 1755 var Niels Christensen Smid. Ved Paasketider rømte han fra Gaarden, efter at han havde bortført Indboet, hvoraf han havde haft en Jærnkakkelovn og to Senge med Sengklæder udi, saa og Bord og Stole i Stuerne til Fornødenhed. Han havde ogsaa haft en beslagen Vogn, men den havde han kjørt til sin Broder i Vaarst, og samme Tid bortførte han en Ambolt og noget Smederedskab. Bæsterne havde han ogsaa bortført, i det mindste to til Storebrøndum og en til Lyngby. Den bortrømte gaar ind paa for sin Forseelse at betale 50 Rdl. imod at faa Pas for sig, Kone og Børn; men da han ikke betalte i rette Tid, bryder Sagen ud igjen, men Parterne forliges dog til sidst.

Denne Annexgaard stod for Hartkorn 3—4—1—2—, svarede i Landgilde, Arbejdspenge og de tre Tiender i alt 17 Rdl. 2 ß og noget Arbejde. Denne Gaard med et Gadehus, som skyldte 2 Rdl. 4 ß, solgte Præsten 1779 til Lindenborg for 375 Rdl., der skulde forrentes med 4 Procent. Præsten skulde beholde Ildebrændsel i Fræer Hede og Moser, nemlig 100 Læs Skudtørv, 100 Læs Hedetørv, 12 Læs Lyng og

[1]) Jydske Tegn.

naturligvis Præstetienden, der i denne Fæsters Tid betaltes med 4 Rdl.

Da Fræer i Aarene 1775—80 kom i Lindenborgs Besiddelse, var der 16 byggede Gaarde med noget forskjelligt Hartkorn, fra 1—4½ Td., i alt 52 Td. 6 Sk. 1 Fdk. 1 Alb. Ager og Eng og 7 Sk. 2 Fdk. 2 Alb. Skovskyld, samt en øde Gaard, hvis Jord var bortlejet til 6 andre Bønder der i Byen, af Ager og Engs Hartkorn 4 Td. 3 Sk., Skovskyld 2 Fdk., samt 13 Huse med Kaalhave.

1785 var den endnu ikke udskiftet, da dette var forbundet med flere Vanskeligheder end nogetsteds paa Grevskabet, og der var ingen Udsigt til, at det vilde ske nogen Sinde med Bøndernes gode Vilje. Til Byen var et Stykke krumpen, gammel Bøgeskov og en stor Del ung Skov af samme Art i Opvæxt; men da det forhen i de andre Ejeres Tid havde været næsten givet til Pris for Mennesker og Kvæg og derover fra Førstningen af meget mishandlet, tegnede det ikke til at blive af synderlig ren Væxt. I Byen var der opbygget en smuk og bekvem Læse- og Spindeskole, i hvilken der undervistes i Bomuldsspind, og hvortil der var lagt et indhegnet Stykke af Gaden til Have.

Fræer Skole.

Denne blev først bygget af den største Lodsejer i Fræer, Kancelliraad Severin Brønsdorff til Randrup og Kongstedlund, og 1744 blev Jens Pedersen Døes ansat derved som Skoleholder. Hans Løn var 10 ß aarlig af hver Tønde Hartkorn 9 Rdl. 15 ß, af Tustrup 2 Rdl., af Stampemøllen 2 ℔, 14 Gadehuse i Fræer à 1 ℔ 2 Rdl. 2 ℔, 3 do. i Sejlstrup 3 ℔, 12 Indsiddere og Karle, som faa fuld Løn, hver 12 ß, 1 Rdl. 3 ℔, 20 Drenge og Piger, som faa fuld Løn, hver 6 ß, 1 Rdl. 1 ℔ 8 ß, Fræer Kirkes Lysepenge 3 Rdl. 2 ℔, i alt 20 Rdl. 2 ℔ 7 ß, hvoraf Skoleholderen faar 20 Rdl., Resten gaar til Bøger til fattige Børn. Desuden faar han 2 ß om Ugen af hver, som lærer at regne og skrive, og Indgangspenge af hvert Barn 4 ß undtagen de fattige. For at forrette Degneembede i Fræer Kirke, naar Degnen ikke er tilstede, skal han staa i Degnestolen tillige med Degnen de tre store Højtider og tage Offer. Til Ildebrand faar han af hver Gaardmand 1 Læs Skudtørv, 1 Læs Hede-

tørv; han faar Foder og Græsning til 6 Faar og 2 Køer, til Vinterfoder af hver Td. Hartkorn 1 Lpd. Hø og 2 Lpd. Halm.

1749 blev Skoleholderen i Fræer Jokum Johansen Lythens eller Lytken gift med Sofie Helmer, Datter af Degnen Povl Pedersen i Gjerding.

1771 kaldede Jesper Østergaard paa Tustrup Kristen Mortensen til Skoleholder, der begyndte med samme Løn; men Grev Ernst Henrik v. Schimmelmann forbedrede hans, ligesom de andre Skolelæreres, Løn, saa at han nu fik fra Lindenborg aarlig 5 Tdr. Rug, 5 Tdr. Byg foruden Penge.

Tustrup.

Dette Navn har vel sin Oprindelse fra Mandsnavnet Tue og betyder Tues Torp. Første Gang, det nævnes, er 1462, da Twestrup Møllested nævnes. 1477 nævnes et Skjel »op ad Hødal, midt ad den Rende ad det Dige ad den Mose mellem Fræger Mark og Askildrup Mark og saa sønder, til Twæstrop vedtager af Rette«.

Hvad vi nu betragte som smaa Byer, har i gamle Dage ofte været enkelte Gaarde, der have været anlagte midt ude i udyrket Land; naar der da er blevet opdyrket mere deraf, har der kunnet være Plads til mere end een Mand. Dette ses let, da saadanne Byer gjærne i ældre Tider kaldtes en Gaard, og Landgilden deraf blev svaret under et, selv om der boede 3—4 eller flere Fæstere derpaa, og først senere blev Landgilden fordelt paa Fæsterne. Saadanne Gaarde vare blandt andre Rise, Skindbjerg, Tustrup, Tulsted, Mølholm, Krastrup og Flamsted; men deres Skæbne har været meget forskjellig.

Torpen Tustrup var midt i det 16de Aarhundrede Kronens Ejendom og beboedes af 2 Mænd; men Herredsfogden Anders Skriver i Tersted fik dem, maaske ikke paa den ærligste Maade, ud af Gaarden 1551. Herom haves Oplysning i følgende Dom: Var skikket paa vort Retterting Povl Jensen og Mikkel udi Fræer og havde udi Rette stævnet Anders Skriver udi Tersted, vor Herredsfoged udi Hellum Herred, for at han nogen Tid siden forleden skulde have sagt sig at have vort Brev paa vor og Kronens Gaard Tustrup i Hellum Herred og dermed trængt dem af samme Gaard, som de mente med Uret, og berettede, hvorledes Anders Skriver havde sendt Bud efter dem, og de

vare komne til ham til sin Gaard udi Tersted, og der havde han læst vort Brev for dem, saa at vi skulde have undt og forlenet ham med samme Gaard Tustrup, og derover havde han lovet og tilsagt dem at ville fly dem hver saa god en Gaard igjen, som de mistede, uden Stedsmaal, paa det de skulde med Vilje rømme ham samme Gaard fore, og de berettede, at han det ikke gjort eller holdet havde, og mente, at han ikke skulde have vort Brev paa Tustrup, men havde haft et andet vort Brev og det læst for dem udi den Form, at vi havde undt ham for^ne Gaard udi Tustrup, som de mente han gjorde med Uret, at han med slig Svig havde forrasket dem samme deres Gaard af og dermed lovet og tilsagt dem hver en god Gaard igjen uden Stedsmaal og det ikke holdt dem, og mente derfor, at de burde samme Gaard igjen at have, som de afflyttede; dog havde Povl Jensen og Mikkel udi Fræer hverken Brev eller Segl udi nogen Maade, at de samme deres Sag med bevise kunde, andet end de saa sagde. Dertil svarede os elskl. Jakob Brockenhuus, vor Mand, Tjener og Embedsmand paa vort Slot Aalborghus med Fuldmagt paa Anders Skrivers Vegne, at Anders Skriver aldrig havde haft vort Brev paa for^ne Tustrup og han det derfor aldrig læste for dem, og at Povl Jensen og Mikkel udi Fræer aldrig skulde det ham kunne overbevise, men berettede, at Anders Skriver først havde mindet dem baade af samme Gaard (faaet dem begge ud med deres Minde) og siden fæstet samme Gaard af vor Lensmand og desligeste stedt og fæstet dem hver en Gaard udi Fræer og skaffet dem der kvit og frit udi, og mente, at han intet var dem mere pligtig udi den Sag, og først udi Rette lagde et Brev, at Povl Jensen og Mikkel i Tustrup havde lovet og tilsagt at skulle rømme for^ne Gaard Tustrup, Kaalgaardsstedet ad sin Tid, Laden ad st. Hansdag Midsommer og al Gaarden ad st. Mikkelsdag uden al Udviselse, som samme Brev indeholder og udviser; dernæst et Brev, som vor Slotsskriver paa Aalborghus havde udgivet, lydende, at han havde forfaret udi vore Registre, om hvis Stedsmaal er kommen af Hellum Herred det Aar 1551, da findes deriblandt, at Anders Skriver har stedt og fæst af Oluf Munck, den Tid vor Lensmand, en Gaard, kaldes Tustrup, for 24 Mark danske, som Povl Jensen og Mikkel Persen den Tid iboede, hvilke to Mænd Anders Skriver indfriede igjen udi andre Gaarde i Fræer og gav for

dem til Stedsmaal af samme Gaarde tolv Jochumsdaler, som findes udi vort Register og Regnskab etc. med flere Breve, Jakob Brockenhuus udi den Sag udi Rette lagde, og satte Jakob Brockenhuus udi alle Rette, at efterdi Anders Skriver saa havde mindet dem fra samme Gaard og siden stedt og fæstet den af vor Lensmand paa vore Vegne og desligeste stedt og fæstet en Gaard til dem hver igjen, som de nu selv ibo, eftersom han dem lovet og tilsagt har, om Anders Skriver ikke derfor burde for^ne Tustrup Gaard at have, bruge og beholde, med mange flere Ord og Tale, dem derom paa baade Sider imellem vare. Da efter Tiltale, Gjensvar, Brev og Bevisning, som Jakob Brockenhuus udi Rette lagde, og efterdi Povl Jensen og Mikkel Persen slet ingen Bevisning her tilstede havde, at Anders Skriver saa skulde have besveget dem samme Gaard af, som de sagde, da bør Anders Skriver Tustrup Gaard at have, bruge og beholde, eftersom han den stedt og fæstet har og deres eget Brevs Lydelse. Men dersom de nøjagtig bevise kan, at Anders Skriver saa har besveget Povl Jensen og Mikkel Persen med samme vort Brev at læse uret, som de sige, da gaa derom, saa meget som Ret er. Datum Kolding den Tirsdag næst efter quasi modo geniti Søndag, nærværende os elskl. Johan Friis, vor Kansler, Hr. Otte Krumpen, Ridder, Per Oxe og Niels Lange, vore tro Mænd og Raad. 1554.

Den 24de Septbr. s. A., som denne Dom var gaaet, fik Anders Skriver udi Tersted, Herredsfoged, Brev paa Tustrup udi hans Livstid og saa længe han lever, mod at gjøre og give af samme Gaard slig Landgilde, Tynge og Tjeneste, som der nu af ganger og med Rette bør af at gange.

Tolv Aar derefter, den 20de Juni 1566, pantsatte Kongen Gaarden tillige med Blenstrup og Fræer Sognes Kongetiende for 200 Daler til Palle Griis: Vi Frederik den anden o. s. v. gjøre alle vitterligt og kjendes med dette vort aabne Brev os af ret vitterlig Gjæld skyldig at være os elskl. Palle Griis, vor Mand og Tjener, to Hundrede gode møntede Daler, som udi Tyskland og her i Danmark gænge og gjæve ere, og han os til vort og Rigens Behov laant og forstrakt haver, for hvilke for^ne to Hundrede Daler vi til Forvaring sætter for^ne Palle Griis vor og Kronens Gaard Tuedstrup, som han nu selv i Værge haver, med al sin Rente og rette Tilliggelse, aldeles intet undtaget, sammeledes vor og Kronens Part af Tienderne

af Blenstrup og Fraer Sogne i Hellum Herred liggende at have, nyde, bruge og beholde for et frit, brugeligt Pant, til saa længe det vorder ham eller hans Arvinger igjen afløst af os eller vore Efterkommere, Konger udi Danmark, for forne to Hundrede Daler, o. s. v.

Palle Griis var, i det mindste 1561, Slotsfoged paa Aalborghus. Han var ellers fra Slet i Hanherred, og hans Hustru var fra Kongerslev. Han har næppe beholdt Tustrup ret længe; thi 1573 var den beboet af Bønder; 1575 blev den bortmageskiftet til Niels Movridsen Benderup, der gjorde den til en adelig Sædegaard.

Niels Movridsen var en Søn af Movrids Jepsen til Kvotrup i Hem Sogn syd for Mariager, hvor Familien, der ogsaa førte Tilnavnet Benderup, længe havde boet. Hans Moder var Else Knudsdatter Sten af Skovbygaard, der ligger noget vest for Aarhus i Framlev Herred. Niels Movridsen nævnes første Gang 1546, da der var Trætte mellem ham og hans Søskende paa den ene Side og Torlof Bilde til Hassinggaard i Vendsyssel paa den anden Side paa hans Hustrus Vegne, som var Abel Rod af Vastgaard. Senere blev Niels Movridsen gift med Abel Rods Datter af første Ægteskab, Maren Høg. 1551 blev der skiftet efter Henrik Sten og Knud Sten mellem Anders Povlsen, der havde Lund paa Mors i Forlening, Kristjern Sten og Niels Movridsen paa hans Søskendes Vegne. Begge hans Forældre maatte da være døde, ja vel allerede 1546, og Kr. Sten maa vel være hans Morbroder og Anders Povlsen være gift med hans Moster. Samme Aar stillede Niels Movridsen og hans Søskende 1 Skytte til Krigstjeneste. Han fik 1568 Fredbrev for det Dødslag, han gjorde paa Morten Povlsen. Han var Skibskaptajn paa den danske Flaade i Syvaarskrigen 1563—70, hvori ogsaa hans Broder Jørgen deltog og faldt i Slaget ved Falkenberg. Han var gift med Maren eller Marine Høg, Datter af Kristjan Mikkelsen Høg til Fladholt og Fru Abel Rod til Vaast, og efter at Familien Rod var uddød, deltog han i Skiftet paa Vaast den 15de Oktober 1566, hvor Palle Griis til Tustrup var tilstede som Vidne.

Povl Andersen til Lund fik 1573 denne Gaard til Ejendom af Kronen mod at afstaa en Gaard i Skovby, to Gadehuse og en Endels Skov smst. Kongen ønskede ogsaa at faa Niels Movridsens Gods og havde faaet Løfte derpaa, som ses af

følgende Brev fra den fortørnede Konge: Frederik o. s. v. Vor Gunst tilforn. Vid, at som vi have talt med dig og du har lovet og tilsagt os at ville unde os for Skjel og Fyldest dit Gods udi Skovby, saa forfare vi af vore Forordnede, som samme Gods skulde bese og dig paa vore Vegne af vort og Kronens Gods udlægge Fyldest, at du vil have af vort og Kronens Gods det, som os jo saa vel beliggende er, som det, vi begjære af dig, og vi det for ingen Del ville eller kunne ombære, da, efterdi du har os tilsagt at ville unde os dit Gods for Fyldest og tage igjen lige godt Gods til Vederlag, bede vi dig og begjære, at du tiltænker at holde, hvad du os lovet har, som en ærlig Mand vel anstaar, og navngive det vort og Kronens Gods, som vi fra vore Slotte og Gaarde miste og ombære kunne, og det lige godt er ved det, du under os; thi vi ikke er begjærende noget af dit til forgjæves, men ville gjøre dig derfor Skjel og Fyldest, og der vi befinde din Villighed, ville vi ikke regne et Pund Korn dig mere at give, end vi bekomme af dig. Du vil fordi nu strax gjøre det til Ende og tiltænke at holde dit Tilsagn, paa det ikke skal siges dig efter, at du ikke har holdt, hvad du lovet og tilsagt haver. Dermed gjør du os til Vilje. Actum Skanderborg den 30te Januar 1573.

Niels maa nu være gaaet i sig selv og have ladet Kongen faa Godset; men Kongen har sandelig ikke set paa et Pund Korn, hvis virkelig Byttet er sket, som Mageskiftebrevet af 2den Maj 1575 melder. Niels Movridsen udlægger Nørgaard i Skovby (4 Ørter Rug, 4 Ørter Byg, 4 Ørter Havre, $^1/_2$ Td. Smør = 21$^1/_2$ Td. Hartkorn, og andet Gods til 5$^1/_2$ Td., i alt 27 Tdr. Htk.). Derimod faar han Skindbjerg, 7 Tdr., Tustrup (8 Tdr. 1$^1/_2$ Sk.), Tustrup Mølle (12 Pund Mel = 24 Tdr. Htk.), Gaarden Flamsted i Gunderup Sogn (13 Tdr. 1 Sk.), Flamsted Mølle (10 Tdr.), i alt 62 Tdr. 2$^1/_2$ Sk.

Ved Beregningen af det jydske Gods er en Td. sat til 7 Sk., som der regnedes her; men sættes den til 8, bliver der dog højst et Par Tdr. mindre, og dette Gods maa da være dobbelt saa godt som det, Kronen fik. Det er sandelig et Særsyn; thi Kronens Tarv blev ellers nok iagttaget.

Tustrup var beboet af Knud Kristensen og Niels Povlsen, gav aarlig 2 Ørtuger Rug, 2 Ørtuger Byg, 1 Ørtug Havre, 1 Skovsvin og Gjæsteri; Møllen skyldte aarlig 12 Pund Mel.

Hvorledes Niels Movridsen kom i Strid med Korfits Viffert

til Næs om en Hedetørvestak i Flamsted eller Volsted Hede, og hvorledes det Skindbjerg Smør voldte Skjørping Præster Bryderi, er tidligere fortalt.

Paa Prædikestolen i Fræer Kirke findes i svagt ophøjet Udskæring Niels Movridsens og hans Hustrus fædrene og mødrene Vaaben: Benderup og Sten, Høg og Rod. Paa Degnestolen, der indtil 1873 stod til højre i Koret, fandtes følgende Indskrift: »Anno domini 1591 lod Niels Movstsen til Tvstrvp giøre denne stol og alle Qvind stole.« Paa den øverste Karlestol staar Benderups Vaaben og derover Bogstaverne N M F (Niels M.s fædrene); paa den næste Stens Vaaben med Bogstaverne N M M (Niels M.s mødrene); paa tredje og fjerde Stol Forsiringer med Bogstaverne S P S og L I S. Efter Danske Atlas stod i sin Tid paa Altertavlen Niels Movridsens og Frues Vaaben med Bogstaverne N M F og M H.

Maren Høg døde 1600; thi »1. Maj 1600 wor Herre Himmelfartz Dag bleff Frw Marren Høg Niels Mourssens begraffuith y hendis sogne kirke«. Dette var uden Tvivl Hem Kirke ved Kvotrup, hvor ogsaa Niels Movridsen blev begravet, da han døde 1605, som den sidste Mand af sin Slægt; de maa begge være blevne meget gamle. De synes at have boet paa Kvotrup 1580; men 1590 boede der en Mand ved Navn Povl Dal, som i dette Aar forsaa sig ved at komme i Trætte med og overfalde Præsten Hr. Niels i Hem, da denne gik fra Kirken med Kalk og Disk i Haanden. (Gl. d. Domme 174.) De havde tre Døtre: Else, Johanne og Abel. Else Nielsdatter blev Fastelavns Søndag 1580 gift paa Kvotrup med Kristoffer Lavridsen (Seefeld) til Refsnæs, der døde 1612; hun skiftede med sine Børn 1618. Ved Ansættelsen af Rostjeneste 1625 sattes sl. Kristoffer Lavridsen til Refsnæs og sl. Niels Mourszen til Tuestrup til at holde 2 Heste. Da Adelen i Jylland 1627 bevilgede en Skat paa ½ Td. Rug og ½ Td. Byg eller Malt af hver Læst Hartkorn, gav velb. Jomfru Johanne og Jomfru Abbild til Tustrup 1½ Td. Rug og 1½ Td. Malt, hvilket altsaa svarede til tre Læster eller 72 Tdr. Hartkorn. Disse to Jomfruer ere formodentlig døde inden deres Søster Fru Else Nielsdatter, der døde 1641 eller noget før. Hendes Søn Jørgen Christoffersen Seefeld (se Næs), Befalingsmand paa Ringstedkloster, skjødede den 3dje December til sin Broder Viffert Seefeld til Refsnæs al den Arvepart, som kunde tilfalde ham

paa Skifte efter hans sal. Moder, Fru Else Nielsdatter til Thuestrup, nemlig fuld Broderlod eller den fjerde Part af al hendes efterladte Formue, Jordegods og Løsøre i Himmersyssel i Hellum Herred, Thuestrup Hovedgaard og Mølle, Skindberg By, al Komdrup By med jus patronatus til Komdrup Kirke og flere Gaarde i andre Byer. De andre Arvinger vare Enevold, Anne og Maren Seefeld, hvilke to Søstre tilsammen arvede en Broderlod. Viffert Seefeld var altsaa Ejer af Gaarden; han var derfor med til at kalde en Præst i Skjørping 1646. I en Beretning af 1649 siges, at han holdt Folk paa Tustrup og lod ved dem Avlen drive, men ellers boede paa Revs. Men han har vist kort efter afstaaet Gaarden igjen til Broderen Jørgen, der 1652 skal have lagt Gammelvads Mølles Jord til Gaarden. I Jordebogen over Jørgen Seefelds Gods 1662 er under et anført baade Næs og Tustrup Gaarde og Gods, og efter hans Død var det den fælles Skæbne at splittes til alle Sider. Gaarden stod den Gang for 8 Tdr. 1½ Skp. Hartk. efter den ældste Matrikul, og der kan saas omtrent 6 Tdr. Rug, 10 Tdr. Byg, 30 Tdr. Havre og avles 30 Læs Hø. Den havde to Skovparter i Rebbild Skov til 160 Svins Olden foruden Skindbjerglund til 20 Svins Olden. Den 9de Juni 1661 fik Mads Jensen i Gammelgaarden Forskrift af Jørgen Seefeld som Ridefoged over hans jydske Godser. Hvad det er for en Gaard, der kaldes Gammelgaard, vides ikke; men den 18de Novbr. 1662 boede Mads Jensen paa Tustrup. Medens han boede her som Ridefoged til Næs paa Kreditorernes Vegne, maatte han udholde en Proces med Mogens Jensen i Teglgaarden, der havde faaet Kongens og Kirkens Tiender i Fæste og havde forbudt Mads Jensen at indage Kornet uden Tælling og Tiendes Afsættelse. Mads Jensen holder sig til, at Gaarden var en adelig Sædegaard, der tilhørte samtlige Jørgen Seefelds Kreditorer, der derfor burde have været stævnede, og at Gaarden burde komme til Skifte med alle sine gamle Friheder. Mogens Jensen derimod mente, at Mads Jensen ikke havde angivet for de kgl. Kommissærer i Jørgen Seefelds Bo, at denne Gaard dreves ligesom Næs Hovedgaard for Kreditorerne, men at han havde tilholdt sig den selv og brugte den til sin egen Nytte. Dommen, afsagt den 10de Februar 1663, lød paa, at Tustrup frikjendtes for at svare Tiende. Paa Skiftet, den 30te Marts, udlagdes Tustrup til Hr. Hans Frandsen, Sognepræst og Kannik

i Roskilde, og Claus Povelsen, Borgmester i Ringsted, for deres Fordring paa Kirkers, Skolebørns og Fattiges Vegne. De solgte den til Peter Bylche [1]), der atter solgte den til Mads Jensen. Han fik kgl. Bevilling paa, at han og hans Arvinger maatte nyde, bruge og beholde Gaard og Gods til evindelig Ejendom uden Opbud med al den Rettighed, som afg. Jørgen Seefeld havde haft den med og af Alders Tid indtil denne Dag dertil været har, og det skulde staa dem frit for at afhænde den til hvilken Standsperson det være kan med lige Vilkaar. Derefter fik Mads Jensen den 1ste Marts 1664 Skjøde derpaa. Det var Tustrup Gaard med sin tilliggende Ejendom, taxeret for 8 Tdr. 1½ Sk. Htk., Gaardens Bygninger taxerede for 100 Rdl., Gammelvads Mølle, Jep Kristensen af Mølletoften i Heden Penge 2½ Rdl. 16 ß danske, af Mølletoften paa den anden Side Bækken, som bruges til Tustrup, 2 Tdr. Rug, og er Gammelvads Mølle taxeret for 3 Tdr. Htk., Tustrup Mølle skylder aarlig 12 Pund Mel, og en Aalekiste dertil beliggende, samt endelig Skindbjerg. Dette Skjøde blev konfirmeret af Kongen.

Ved Matrikulen af 1680 beholdt Tustrup 8 Tdr. 1½ Sk. Htk. og Gammelvads Mølletoft 2 Tdr. Fra 1682 gaves Skat og Afgifter som af en ukomplet Hovedgaard. Ved Landmaalingsmatrikulen fik den følgende Hartkorn: Gaarden 10 Tdr. 7 Sk. 3 Fdk. 1 Alb., Mølletoften 1 Td. 3 Sk. 3 Fdk., samt et aparte Stykke Jord af gl. Matr. 1 Td., nu sat til 5 Sk. 1 Fdk. 1 Alb.

Ved Landmaalingen 1683 angives Gaardens Grænser saaledes: Gaardens Markeskjels Begyndelse er vesten Mølledammen ved et Kast, som gaar fra Mølgabet i Vester, vender saa i Nør til en Skjelsten, som staar ved Fræer Aalborgvej, vender saa i Øster til en Sten, som staar i Overende af Hjødal, vender saa i Sønder ned med Aalborg Vej til Stampemøllen, over Mølbækken til Skovvejen, saa i Sydvest norden om Starhøj, er Skjelsten i vestre Side af Bakken, saa til Bækkebovet ved Sejlstrup Eng, hvor Skjelsten er, saa ned ad Bakken lige over til Grøften, som begyndtes.

Gaarden havde 10 Vange eller Aars Gjøder, der udgjorde

[1]) Bylche var kgl. Livlæge og efter Hans Nansens Død 1667 Borgmester i Kjøbenhavn.

i alt 83 Tdr. Land foruden Gammelvads Møllejord, der nu kaldtes ni Højs Vangs Gjøde, der var omtrent 12½ Td. Land, nok et særligt Stykke, 5½ Td. Land, Hedejorden 19 Tdr. Land, Fædriften i Heden sønden Gaarden kunde græsse 28 Stkr., men kun ansat til 10 Høveder. Der var lidt Lyngslæt og nogle Hedetørv; men Brændet skulde ellers for største Delen haves for Betaling paa andre Steder. Der kunde avles i Engen 14 Læs middel Hø og 16 Læs Mosefoder. Omtrent, hvor Bækken løber ud paa Askildrup Grund, laa en Stampemølle med to Stamper, der havde været brugt af en Feldbereder i Aalborg, men paa den Tid ikke var holden ved Lige og derfor ej fuldkommen brugelig. Den ansaas at kunne svare i aarlig kgl. Kontribution 4 ℛ danske. Efter kgl. Resol. af 8de Maj 1688 svarede den intet.

Tustrup Mølle havde to Kværne og dreves ved Overfaldsvand; men dette var saa ringe, at der om Sommeren i megen Tørke og om Vinteren i stærk Frost ikke kunde males med den ene Kværn; dertil var ellers den meste Aarsag, at Majum Sø, hvorfra Møllen tilforn havde haft Tilflod, formedelst mange tørre Aaringer var saaledes udtørret, at intet Vand flød derfra om Sommeren, saa at nu ingen kunde bebo Møllen, der ellers havde god Søgning nok; men en 5 Aars Tid før Landmaalingen var der fra Gaarden bleven holdt en, som kunde have Tilsyn med Malingen, medens den Jord, Mølleren havde brugt, lagdes til Fædrift og begroedes med Lyng.

Jens Madsen arvede Gaarden efter sin Fader, vistnok inden 1696. Han var født 1667, og hans Søn Mads blev født den 6te Oktober 1696; men denne druknede i Mølledammen om Aftenen den 19de Novbr. 1712. Han har formodentlig haft flere Børn inden 1701; men fra dette Aar til 1711 fødte hans Hustru Else Andersdatter 8 Børn, hvoraf 3 døde, Maren, født 1703, blev 1734 gift med Kristoffer Fred. Stahl, som i nogle Aar derefter boede paa Tustrup, Knud, født 1704, Jens, Else og Kristian.

Jens Madsen døde 1730, og 1743 solgte Enken med hendes Lavværge, Skovrider Tøger Hjort, og hendes Søn Knud Jensen, som boede hos hende i Hjeds, Tustrup (Hartkorn som tidligere 13 Tdr. 3 Fdk. 2 Alb.), Møllen (8½ Td.), Stampemøllen (Gammelvads Mølle), en Smedie, videre 1 Gaard i Fræer med Skov til, hvilken dog var ganske forhuggen og kun bestod af

ringe Pur, 1 Gadehus og en øde Husplads smst., Skindbjerg, Brøndum Sogns Kongekorntiende og en Begravelse i Fræer Kirke, hvori dog Else Andersdatter skulde have Plads, om hendes Arvinger fordrede det. Dette skjødede de den 22de April 1743 til Forpagteren paa Nørlund Mads Vognsen Hvas. Han var født omtrent 1685, var gift med Ingeborg Marie Tved, med hvem han havde følgende Børn: Kristine Avgusta, gift med Hr. Otte Himmelstrup Mørch i Gjerding, Vogn Hvas, Krigsraad, Regimentskvartermester i Rensborg, Jens Hvas, født ved 1722, blev 1752 Præst til Durup-Tøndering Sogne, døde 1797, Anne Marie Hvas, gift først med Friderich Svitzer, Forvalter ved Hagsholm, Birkedommer ved Frisenborg og Faurskov Birker, dernæst med Kjøbmand Jens Vodschou i Aalborg, Peter Chr. Hvas paa Giesagergaard ved Vejle, Jørgen Hvas, der først var Forvalter, men 1761 blev gift med Fru Maren Loss, Enke efter Kristen de Linde, og han fik med hende Tirsbæk og flere andre Herregaarde. Hun var en særdeles smuk, fattig Skomagerdatter, der havde været Hønsepige og Malkepige paa den dygtige og rige Niels Lindes Gaard, og tilsidst blev hans Husholderske og Frille. Siden blev hun gift med hans Søn Kristen Linde, der var fjollet, og efter hans Død ægtede hun sin gamle Kjæreste Jørgen Hvas, der lod sig optage i Adelstanden under Navnet de Lindenpalm, og som blev Justitsraad. Men han satte hele Herligheden til, og de døde i stor Armod paa en Bondegaard.

Mads Hvas solgte Tustrup Gaard og Gods til Sr. Nicolai Boye paa Dronninglund, der fik Skjøde derpaa den 15de Februar 1754. Det er nu forøget med 1 Gaard og nogle Huse i Fræer, der vare kjøbte af Tyge Fuhrs Enke ved Haals Bro. Mads Hvas flyttede derpaa til sin Søn, Præsten Jens Hvas i Durup i Salling, hvor han døde Natten mellem den 17de og 18de Juli 1770 i sit 85de Aar.

Nicolai Boye ejede ikke Gaard og Gods ret længe, men solgte det til Sr. Jesper Østergaard i Aalborg, der fik Skjøde derpaa den 21de Januar 1758. Han forøgede Godset med 2 Gaarde i Fræer, kjøbte af Krigsraad Harbo Meulengracht til Vorgaard, 1 Gaard i Fløe, 1 Gaard i Ellidshøj og 1 Hus i Fræer. Endvidere kjøbte han 1769 Siem Sogns Kirketiende af Mads Thygesen til Dalsgaard, der 1755 havde kjøbt den af Forpagter Niels Olesen paa Dragsgaard. 1761 fik han Bevilling

til at bygge en Vejrmølle ved Tustrup. Han førte en Sag 1764 om Tustrup Tiendefrihed.

Heller ikke Jesper Østergaard døde som Ejer af Tustrup; men efter Sagnet skal han ikke have solgt den med sin fri Vilje. Heinrich Carl von Schimmelmann var nemlig bleven Ejer af Lindenborg Gods og vidste paa forskjellige Maader at plage Ejerne af Tustrup og Tulsted, saa at de nødtes til at sælge ham deres Gaarde. Jesper Østergaard skal have pløjet ud over sine egne Grænser ind paa Lindenborg Grund, og Schimmelmann truede ham derfor med Proces, og det skal have været af Frygt for denne, at han solgte Gaarden. Kjøbesummen for Gaard og Gods var 19000 Rdl. dansk Kurant og 100 Dukater til Jesper Østergaards Kjæreste. Det er endnu Skik her i Egnen, der dog mere og mere taber sig, at ved Handler betinges der Sælgerens Kone en vis Dusør.

Godset bestod af: Fræer 4 Gaarde, 9 Huse, Skindbjerg, 4 Gaarde og nogle Huse i Fløe (Gravlev Sogn), i alt af Jordskylds Hartkorn 36 Tdr. 6 Sk. 1 Fdk. 1 Alb.; Skovskyld 4 Sk. 1 Fdk. 1 Alb. Den aarlige Afgift var 82 Rdl. 5 ß Penge, 4 Tdr. Rug, 8 Tdr. Byg, ½ Td. Smør. Det afleveredes til Kjøberen den 1ste Maj 1775; men da Sælgeren ikke behøvede Pengene, før han vilde kjøbe sig en anden Gaard og Gods, fik han Obligation paa dem mod 4 Procents Rente. Jesper Østergaard maatte forblive i Gaarden til 1ste Maj 1776 og beholde Vaaningshuset sønden i Gaarden, den sønderste Hestestald og den ene Have, som er sønden for Gaarden.

»Til en kjærlig Afmindelse« vil han eftergive Bøndernes Restancer til 1ste Januar 1774. Allerede samme Aar kjøbte Jesper Østergaard ved offentlig Avktion Lundergaard med underliggende 361 Tdr. Hartkorn tillige med Saltum og Hune Kirker, samt 2 Møller for 42010 Rdl.

I de 20 Aar, Tustrup hørte under Lindenborg, boede Skovrider Christoph Ahrens paa Gaarden. Det var en tysk Jæger, som Baron Schimmelmann sendte her ind. Først boede han paa Lindenborg, hvor han ret søgte at udbrede tysk Orden og Kultur. Han havde meget mod mange Ting, navnlig mod Udtørringen af Søerne i Vildmosen, hvortil der strømmede flere Penge ud, end der strømmede Vand deraf. Derimod foreslog han sin Herre at nedlægge Kragelund og oprette en Forpagtergaard deraf, hvor man saa kunde bruge Mosen til Græsning

og Søerne til Høslæt. Aarsagen var især, at Bønderne i Kragelund stjal mere Træ, end de indbragte Herskabet; han bad desuden om, at denne Forbrydelse maatte straffes med yderste Strænghed. Han fandt det ganske forunderligt, som det over alt gik til med Skovtyveri og Krybskytteri. Naar han talte derom til den gamle Hjort og Forvalteren, fik han ingen ren Besked, de brød sig ikke derom. Men han selv kunde dog ikke rigtig faa Skik paa Sagerne, og dertil bidrog, at han manglede Sproget. Han troede dog, det vilde blive bedre, naar han fik et Par Hunde skudt ihjel; han havde haft fat paa nogle, men de vare løbne fra ham igjen. »Dat ist hier über haupt eine confuse Wirdschaft überhaupt.« Det var dog nær gaaet den ivrige Tysker galt; thi da han en Gang vilde tørre sit Krudt paa Kakkelovnen, gik der Ild i hele ti Pund Hamborger Krudt, og hans »ganze Gesicht«, hans Hænder og hans ny Klæder bleve ganske forbrændte, ligesom ogsaa Hollænder Ditlev Boeks Halvsøster og hele Stuen.

Efter at Tulsted var kjøbt til Lindenborg, boede han der nogle Aar og blev gift med Karen Hjort; derefter boede han paa Tustrup og fik Navn af Skovrider, og omsider kom han til at bo paa Jægersborg, hvor han døde 1805, 68 Aar gammel. Det er vel tvivlsomt, om han havde noget videre at skaffe med Avlsbruget paa Tulsted. En Del af Lindenborgs Bønder i Nærheden blev henlagt til at gjøre Hoveri til Gaarden, og nu gik det løs paa Opdyrkning af Heden, og da der efter en halv Snes Aars Forløb ikke var mere brugeligt til Opdyrkning, blev det opmaalt og inddelt i lige store Vange.

Else Andersdatter havde i sin Tid udholdt en grumme vidtløftig Proces med Jens Hvas paa Tulsted om Torskilde paa Tulsted Grund, hvorfra Tustrup Mølle fik sit meste Vand. Ved Oprensning af Renden derfra havde Tustrup Folk ødelagt en ringe Smule Hø, hvorom der opstod en hed Strid. Tustrup fik dog Lov til at beholde Vandet; men ellers var der nu bleven gravet en Grøft fra Majum Sø, hvorfra der kunde ledes Vand ved indtræffende Vandmangel.

Den 28de Oktober 1795 blev der holdt Avktion over Arveforpagtningen af Tustrup. Forpagteren maa ikke uden Grevens Tilladelse afhænde enkelte Dele af Ejendommen, men maa sælge og afhænde det hele mod en Afgift til Herskabet af 10 Rdl. Blandt Byrderne var 2 Tdr. Rug til Præsten og

2 Skp. til Degnen. Hartkornet var 12 Tdr. 2 Skp. 1 Fdk., Mølleskyld 8 Tdr. 4 Skp. Højstbydende blev Mads Olesen, der fik Arveforpagtningen for en aarlig Afgift af 540 Rdl., og han fik Skjøde derpaa den 4de Maj 1796. Han døde imidlertid s. A. den 8de Avgust, »da han mere hensov end døde«, 56 Aar gl., og Gaarden blev ifølge hans Testamente af 6te Avgust overdraget til Markus Acthon fra Oxholm. Ogsaa han døde snart, 1805, og hans Enke Erika Marie, født Jørgensen, bortforpagtede Gaarden fra 1ste Maj 1807 i 10 Aar mod en aarlig Afgift af 600 Rdl. til Lindenborgs Fæstebonde Peder Jensen (Bossen), Udflytter fra Fræer. Hun skal beholde Størstedelen af Raalingen, Sønderhaven og Jord ved Møllen til Møllegjæsternes Heste, hun skal have græsset 2 Bæster, 5 Køer og 8 Faar og selv svare Skatterne og øvrige Udgifter uden Kornet til Præst og Degn. 1810 forandres Kontrakten derved, at Enken finder, at hun kan undvære Bæsterne og derfor faar et aarligt Vederlag af 100 Rdl.

Med Hensyn til Dyrkningsmaaden gives ikke uinteressante Regler. Gaardens Agerjord er af en kgl. Landmaaler inddelt i 10 store og 10 mindre Vange, i den Hensigt, at den ene halve Del stedse skal hvile og være udlagt til Græsning og den anden halve Del besaas. Derfor bliver det en uafviselig Pligt at indtage og saa vidt muligt gøde en af de store Vange i den ham anvisende Orden, som i det højeste ikke maa bruges til Sæd længere end 5 Aar og derpaa hvile i 5 Aar; imidlertid, da, som bekjendt, Forpagteren besidder Kyndighed i Agerdyrkningen, og man altsaa bør formode, at hans egen Fordel vil bestemme ham til stedse at vælge den sikreste og fornuftigste Dyrkningsmaade, indskrænkes han i saa Fald alene i Henseende til Havresæden, som i det højeste kun to Gange i de 5 Aar maa saas i de store Vænge; men det skal være ham uforment at indtage en saadan Vang med Byg, Ærter eller Havre efter Jordens særegne Beskaffenhed, som han for bedst tjenligt anser. I Henseende til de to smaa Vange, som ikke kan ventes at blive gødede, maa det være ham tilladt af hver at tage et Par Kjærve for dermed at forbedre Græsningen og at forebygge, at den ej bevoxes med Lyng, hvorefter de atter henligge 5 Aar til Græsning, med mindre han maa finde det for godt at anskaffe og udsaa af det i Vendsyssel med Held dyrkede Havregræs til Vinterfoder og følgelig til Gødskens Forøgelse.

Erika Marie Jørgensen døde den 16de Oktober 1811. Derefter blev Gaarden ved offentlig Avktion den 31te Januar 1812 solgt til Kjøbmand Selgen Bjerring i Aalborg og hans Broder Rasmus Bjerring, Mølleejer i Støvring, der havde en af Øvrigheden beskikket Kurator, og som 1815 overdrog sin Ret til Broderen. Kjøbesummen var 36,010 Rdl.

Den 1ste Maj 1818 tiltraadte en ny Ejer Gaarden. Kjøbmand Bjerring havde nemlig solgt den til Forpagteren paa Albek Jakob Hjorth for en Kjøbesum af 21,666 Rdl. 4 ß Sølvværdi, svarende til 27,082 Rdl. 2 ß Navneværdi, hvoraf de 13,500 Rdl. vare beregnede som det 25dobbelte Beløb af Arveforpagtningsafgiften og altsaa ikke skulde udbetales, medens Resten skulde betales til Udbetaling af Gjæld til de Acthonske Arvinger og til Peder Bossen, saa at Sælgeren ikke fik en eneste Skilling.

Jakob Hjorth var født i Als den 9de April 1772 og havde fra den 1ste Maj 1800—1806 haft Villestrup Mølle i Forpagtning. Han blev gift den 21de Maj 1802 med Else Marie Haubro af Gjerding Præstegaard, der fødte ham en Søn Jens Christian. Efter hendes Død blev han gift med Ane Kirstine Ibsen, født paa Annerup den 20de Avgust 1785, der fødte ham 4 Døtre, hvoraf kun 1 overlevede Forældrene, nemlig Nicoline Andrea, født 1818, gift med Tyge Færch paa Solbjerggaard i Sønderkongerslev Sogn. Sønnen var først Forpagter af Lindenborg; men den 15de November 1835 kjøbte han Tustrup af Faderen for 10,000 Rdl. Jakob Hjorth, der havde været en særdeles dygtig og virksom Landmand, var derefter Arveforpagter af Fjelleradgaard, hvor han døde den 20de Avgust 1846. Hvad det angik at være en dygtig Landmand, slægtede Jens Christian Hjorth Faderen paa, og han var et Mønster for Egnens Landmænd. Han blev 1852 virkelig Kammerraad, Landvæsenskommissær og Tiendekommissær, ligesom han ogsaa blev Formand for Afløsningen af Jagtretten og af Hoveri for Husmænd, og han blev 1859 Medlem af det kgl. Landhusholdningsselskab. Han fik 1840 Bevilling til at bygge en Vejrmølle, der opførtes 1846, og paa at anlægge et Brændevinsbrænderi, 1852 Bevilling paa Hvedebrødsbageri og 1862 paa Brændevinssalg. 1846 var Gaarden, Brænderiet og Møllen assureret for 10,000 Rdl. (slg. 1775); der svaredes i Gammelskat 83 Rdl. $88^1/_2$ ß. Hartkornet efter den ny Matrikel 18 Tdr.

5 Sk. 2 Fdk. 2 Alb., Mølleskyld $8^1/_2$ Td. Gaardens Tilliggende 379 Tdr. Land, hvoraf 250 Tdr. Agerland, 40 Tdr. Eng og 19 Tdr. Hede. Agerlandet var delt i 11 Vange, der dyrkedes saaledes: 1. Grønlandshavre blandet med Vikker, 2. Brak, 3. Rug, gødet, 4. Kartofler, 5. Byg, gødet, 6. Havre med Kløver og andet Græsfrø, 7. Kløver til Slæt, 8—11. Græs. Besætningen var 60 Køer, 70 Faar. Desuden kunde ved Hjælp af Brænderiaffald fødes 80 Stude. Vejrmøllens samtlige Indkomster beregnedes til 1150 Rdl. Stampemøllen var bortforpagtet med omtrent 10 Tdr. Land for 250 Rdl. aarlig, et andet Hus for 20 Rdl. Indtægten af Gaarden anslaas til 5518 Rdl. 4 ß, Udgiften til 3335 Rdl. 2 ß, Netto-Indtægten altsaa 2183 Rdl. 2 ß, der svarer til en Kapitalværdi af 54,000 Rdl.

Sejlstrup.

Der fortælles i Dansk Atlas og derefter i Traps Beskrivelse af Danmark, at Sejlstrup i sin Tid har udgjort et eget Sogn, der nævnes i gamle Dokumenter, og at Sejlstrup Kirke var blandt de Kirker, som Kristian III i sine Klemmebreve af 1555 befalede skulde nedlægges. Dette sidste er ikke Tilfældet, saa at Kirken maa være nedbrudt tidligere, hvis der har været nogen. 1524 blev der af hver Kirke i Viborg Stift givet 15 Mark, og i en Regnskabsbog [1]) findes anført Hellumherred 15 Kirker 225 Mark; altsaa kunde man tro, at Sejlstrup Kirke ogsaa havde givet; men fra samme Tid findes en anden Regnskabsbog [2]), hvori alle Kirkerne ere opregnede, deraf Hellumherred: Blenstrup, Gerden, Komdrup, Skiørpping, Freer, Brøndom, Solberig, Thorup, Seem, Nørkongesløff, Sønderkongesløff, Skibstedt, Belom, Lyøngby (Alborg, atter overstreget). Her staar altsaa Angivelse mod Angivelse; men da Sejlstrup ikke nævnes, kan man lettest tænke sig, at de 15 Kirker er en Fejltagelse, ligesom i den anden Fortegnelse ogsaa ved en Fejltagelse har staaet 15 Navne.

Det ældste Dokument, hvori Sejlstrup nævnes, er af 13de Dcbr. 1390 og lyder saaledes: Omnibus præsens scriptum cernentibus Paulus Olaui presbiter in Nørkwngesløf, Nicolaus tagassøn, Petrus Hwas, Jacobus Kirt, Martinus Swan, Canutus

---

[1]) Dsk. Saml. i Geh.-Ark. 76, 20.
[2]) D. Mag. IV, 2, 46.

iønssøn, Nicolaus Pæterssøn swagæsyit et Nicolaus awgæssøn salutem in domino sempiternam. Notum facimus universis tam futuris qvam presentibus, nos sub anno domini Mccc nonagesimo in die sancte Lucie virginis in placito Helyumhæret presentes fuisse, vidisse necnon audiuisse, quod vir discretus Petrus martinssøn lator precencium coram nobis pluribusque discretis inibi pro tunc placitantibus personaliter constitutus, nominatim produxit testimonium placitale, ita sonans, quod octo discreti viri ad discernendum verum a falso nominati, videlicet Jacobus laurissøn, Petrus anderssøn, Nicolaus stighssøn de blynstorp, Olaus michilssøn, Laurencius gøøkh, Kanutus thodssøn, Petrus Saab et Johannes lawessøn de beylwn, stantes pariter affirmaverunt et dicentes, quod dominus Petrus Ferconis, sacerdos, sub anno domini Mccclxxx septimo secundo die placitale post nativitatem domini in eodem placito personaliter constitutus, omnia bona et diuersa, que pater suus Ferco dictus, bone memorie, in parrochiis Frægyr, Gerdyn et Aastrop, et in opido Kythorp sita possidebat, cum omnibus suis pertinenciis, humidis et siccis, nil excepto, ante dicto Petro Matinssøn reddidit et scotavit ad perpetuum possidenda, recognoscens, se pro eisdem bonis plenum precium et perfectum ab eodem Petro Martinssøn ad nutum suum totaliter subleuasse, insuper obligavit se bona prescripta sepedicto Petro pro allocucione quorumcunqve liberare et penitus disbrigare, adjecta tamen condicione tali, quod idem dns Petrus sacerdos prescripto Petro Martinssøn promisit et fidejussit, ut mater sua Ingæ relicta ejusdem Ferconis infra placitum generale Wibergense ipso Petro exigente veniret et scotacionem predictam pro se ipse aliisque pueris suis stabiliret, quod si minime fecisset, ex tunc ipse et fama sua et presbiteratu priuatus permaneret, quod audiuimus protestamur, sigilla nostra presentibus appendentes, scriptum anno, die et loco supra dictis. — Paa Dansk lyder det saaledes: Alle Mænd, dette Brev se eller høre, hilse vi Povl Olufsen, Præst i Nørkongerslev, Niels Tagesøn, Peder Hvas, Jep Kirt, Morten Svan, Knud Jensen, Niels Pedersen swagesyit og Niels Ovesen evindelig med Vorherre. Vi kundgjøre for alle Mænd, der nu ere og komme skulle, at vi Aar efter Guds Byrd 1390 paa St. Luciæ Jomfrus Dag vare tilstede paa Hellum Herredsting, saa og hørte, at denne Brevviser, hæderlig Mand Peder Mortensen i vor og flere gode Mænds

Nærværelse var standende for dem, der da Ting søgte, og i Rette lagde et Tingsvidne, saaledes lydende, at otte Dannemænd, Sandemænd, nemlig Jakob Lavrsen, Peder Andersen, Niels Stigsen af Blenstrup, Oluf Mikkelsen, Lavrs Gøøkh, Knud Thodsøn, Peder Saab og Jens Lavesen af Bælum staaende endrægtelig bekræftede og sagde, at Hr. Peder Ferkesen, Præst, Aar 1387 paa anden Tingdag efter Vorherres Fødsel personlig var tilstede paa samme Ting, solgte og skjødede til evindelig Eje til fornævnte Peder Mortensen alt det Gods, som hans Fader, kaldet Ferke, salig Ihukommelse, ejede, liggende i Fræer, Gjerding og Aastrup Sogne og i Kyttrup By [1]), med alle deres Tilliggelser, vaadt og tørt, intet undtagen, kjendende sig at have faaet Fyldest og fuld Værd efter sit Behag for samme Gods af samme Peder Mortensen. Tillige forpligtede han sig til at fri og fuldkommen hjemle oftnævnte Peder fornævnte Gods for hver Mands Tiltale med saadan Betingelse, at samme Hr. Peder, Præst, lovede og tilsvor forne Peder Mortensen, at hans Moder, Inge, samme Ferkes Efterleverske, naar samme Peder forlangte det, skulde komme paa Viborg Landsting og stadfæste forne Skjøde for sig selv og sine andre Børn, og hvis hun ikke gjorde det, skulde han selv fra den Tid være sit gode Navn og sit Præsteskab berøvet, hvilket vi tilstaa at have hørt, hængende vore Indsegl for dette Brev. Skrevet Aar, Dag og Sted, som forskrevet staar.

Hr. Peder Ferkesens Fader, Præsten Hr. Jens Færke, maa have været af adelig Stand; hans anden Søn, Hr. Esge Jensen Færke, der ligesom hans Fader og Broder var Præst, førte i sit Vaaben tre skjæve, sammenhængende Ruder fra øverste højre Hjørne af Skjoldet til nederste vestre Hjørne. Hr. Jens Færke maa have forbrudt sig mod Kong Valdemar, maaske havde han aabenlyst deltaget i Jydernes Kamp eller Oprør mod Kongen, og hans Gods blev »dømt i Kronens Værge og Bonde Redsel«. Efter hans Død inden 1367 søgte Enken, Husfrue Inge, vistnok at redde Godset, hvortil der vel kunde være Lejlighed, da Kongen endnu havde saa liden Magt

[1]) Det er især Ordet Torp, der blev oversat til oppidum (se H. Knudsen: Danmark i Middelalderen S. 75), dog ogsaa f. Ex. oppidum Mariager. Kyttrup bestod af 4 Gaarde, som Axel Viffert nedbrød og byggede Viffertsholm i Stedet.

i Jylland, og netop 1367 maatte han udstaa en Kamp med den jydske Adel i Spidsen for de jydske Bønder, saa Kongen maatte gaa udenlands og blive der, til Stormen var dreven over. De skjødede da Godset til nogle Adelsmænd, nemlig den i fornævnte Brev nævnte Peder Mortensen og til Jep Mogensen (Seefeld) til Revs paa Hr. Jens Nielsens Vegne af Visborg. Da imidlertid Kongemagten tiltog og Dronning Margrete begyndte at kunne tage det meget Gods i Besiddelse, der var tildømt hendes Fader, saa vil hun nu ogsaa have Hr. Jens Færkes Gods. Besidderne maa afstaa Godset, og hun farer saa skaansomt frem, at hun lader dem godvillig afstaa Godset til hende, som om det var sket ved Kjøb, hvilket næppe har været Tilfældet, da det jo udtrykkelig var »dømt i kronnene wære oc i bonde ritzel.«

I nogle af de 7 Breve, der omhandle dette Godses Overdragelse til Kronen, der gik for sig i Aaret 1406, er det, at der nævnes Sejlstrup Sogn, og der skal derfor meddeles saa meget deraf, som kan kaste Lys over det Spørgsmaal, om et saadant har været til.

1. I et latinsk Brev af 26de Maj 1406 meldes, at Peder Mortensen skjødede til Hr. Peder Nielsen af Aagaard paa Dronning Margretes Vegne alt det Gods, som Inge Ferkes og fornævnte Færke fordum ejede i Hjælmherrit og i Hænstatheherrit i Sognene Sæghelstorp, Fræghyr og Gærende, hvilket først var skjødet til Jakop Magnussen (Jep Mogensen) paa Jens Nielsens Vegne og derefter tilskjødet Peder Mortensen.

Dette Brev er ikke nøjagtigt, da ved den nøjere Angivelse af, i hvilke Sogne Godset findes, ikke som i det ældste Brev nævnes Sogne i Hindsted Herred.

2. Peder Mortensen og Jens Nielsen til Visborg udstedte 17de Maj 1406 Skjøde paa Godset, der lyder saaledes: Vi Peder Mortensen og Jens Nielsen af Visborg kjendes med dette vort aabne Brev, at vi med Ja og god Vilje have solgt, skjødet og afhændet fra os og vore Arvinger til mægtige Fyrste og Fyrstinde vor naadige Herre og Frue Kong Erik og Dronning Margrete og deres Arvinger og Efterkommere alt det Gods, som vi have fanget af Færkes Gods, i hvor det helst ligger og i hvad det helst hedder, og er intet undtaget, baade af Færkes Hustrue og af hans to Sønner Hr. Peder Færke og Hr. Esge Færke, med al Brev og Rettighed til evindelig Eje.

Blandt Underskriverne nævnes Dynes Petersen, min forde Peter Mortensens Søn.

3. Dernæst et Vidnebrev paa Dansk, udstedt 30te Maj, som lyder saaledes: Alle Mænd, som dette Brev se eller høre, hilse vi Jeppe Kirt, Jon Viffertsen, Jesse Geedh, Niss Ovesen, Jesse Swan, Jeppe Iversen, Lasse Hwas og Esbern Langemose evindelig med Gud. Vide skulle det alle, saa de nu ere som de herefter komme, at os er vitterligt og med Sandhed vide, at en Husfrue Inge Ferkes, hvis Sjæl evindelig Ro have med Gud i Himmerige, hun var paa Hiælmhæreths Ting og skjødede, oplod og undte Jeppe Magnussen paa Jesse Nielsens Vegne af Visborg alle og hver hendes Gods i Hiælmhæreth og i Hanæstehæreth, saasom i »Segelstorp Sogn, i Fræger Sogn, i Gerniæ Sogn« og i hvor de ligge i fornævnte Herreder, bygde og øde vare paa den Tid, med alle deres Tilliggelser, Agre og Enge, Skove og Fægange, vaadt og tørt, intet af dem undtaget, og antvordede de Godset op til den samme Jeppe til den fornævnte Jesse Nielsens Nytte til evindelig Eje. Derover vidne vi i dette samme Brev, at den forskrevne Jesse Nielsen af Visborg var paa det samme Hielemhæretz Ting derefter og skjødede en hæderlig Mand, Peder Mortensen, de forsagte Gods, alle og enhver, som for er nævnede og hvor de ligge i de forskrevne Herreder, med alle deres Tilliggelser og undte dem ham til evindelig Eje og kjender sig fuld Værd og Uværd at have oppebaaret af den samme Peder for de samme Gods. Til hvilken Tings Vidnesbyrd lade vi vore Indsegle hænges for dette nærværende Brev. Givet og skrevet efter vor Herres Fødsel Aar tusind Aar fire hundrede paa det sjette Aar hellige Pinsedag.

Dette Brev er gjengivet efter en Landstingstings Vidisse (en af Landstinget bekræftet Afskrift) af 1414, der indeholder det foran anførte latinske Brev af 1390 og dette. Til Slutning indeholder det et kort Udtog af begge Brevene, hvorefter dette gjengives saaledes: Item et Betryggelses Brev under flere gode Mænds Indsegl, al Inge Ferkes skjødte paa Hellum Herreds Ting Jes Nielsen af Visborg al hendes Gods i Hellum Herred og i Hindsted Herred i Sejlstrup i Fraer Sogn, i Gjerding Sogn, og at den samme Jes Nielsen oplod og skjødte Peder Mortensen fremdeles alt det samme Gods.

4. Dernæst have vi Esge Jensen Færkes Afkald, givet

den 8de Juni paa Bahus i Norge. Slutningen har den sædvanlige Form for Skjøder, men Begyndelsen lyder saaledes: Jeg Esge Jensen Færke, Præst, gjør vitterligt alle dem, dette Brev se eller høre, at efterdi jeg har hørt og forstandet, at det Gods, som min Fader Jes Færke havde, er nu dømt i Kronens Værge og i Bonde Redsel, ihvor det helst ligger, hvilket Gods min Moder og min Broder og jeg tilforn, førend vi dette vidste, havde ladet Peder Mortensen og Jes Nielsen af Visborg med saa megen Rettighed, som vi dertil havde, og efterdi jeg har hørt, at fornævnte Peder Mortensen og Jes Nielsen den samme Rettighed fremdeles opladet, skjødet og afhændet have min naadige Herre og Frue, Konning Erik og Dronning Margrete og deres Arvinger og Efterkommere med al Brev og Rettighed, da kjendes jeg med dette samme Brev, at jeg og mine Arvinger dette forskrevne stadig og fast uigjenkaldelig holde vil og der aldrig paa tale eller sage vil, o. s. v.

5. Endelig meddeles endnu et dansk Vidnebrev af den 12te Juni, hvori omtrent hele Sagen er sammenfattet: Alle Mænd, dette Brev se eller høre læse, hilse vi Jep Kirt, Jon Viffertsen, Jes Ged, Nis Avessen, Jes Svan, Jep Iversen, Las Hvas og Esbern Langmose evindelig med Gud. Vide skulle det alle Mænd, nærværende eller komme skullende, at os er vitterligt og med Sandhed, at en Husfrue, Inge Færkes, hvis Sjæl Gud have, var paa Hellum Herreds Ting og skjødte og oplod og undte Jeppe Magnussen paa Jes Nielsens Vegne af Visborg al og hver hendes Gods i Hellum Herred og i Hindsted Herred, som er i Sejlstrup Sogn, i Frær Sogn, i Gjerding Sogn og ihvor det ligger i for^de Herred, baade bygget og øde med al dets Tilliggelse, Agre, Enge, Skove, Fægange, Fiskevand, vaadt og tørt, intet undtaget, og antvordede den forskrevne Jep Kirt[1]) til den for^de Jes Nielsens Nytte til evindelig Eje. Derover vinde vi i dette for^de Brev, at den forskrevne Jes Nielsen af Visborg var paa det Hellum Herreds Ting derefter og skjødede en hæderlig Mand Peder Mortensen det for^de Gods alle og hver »serlestes«, som for er nævnt og ihvor det ligger i de forskrevne Herreder med al dets Tilliggelse og undte det ham til evindelig Eje, kjendte sig fuld Værd at have oppebaaret af ham for det for^de Gods. Fremdeles da er os alle

[1]) Maa være Fejlskrift for Jep Magnussen.

fuldkommelig vitterligt, at for^de Peder Mortenssen skjødede og afhændte og oplod vor naadige Frue Dronning Margrete alt det Gods for^de, som nu i dette Brev er sagt, intet undtaget, til evindelig Eje og vederkjendte sig saa fuldt derfor at have taget af hende, at han er vel fornøjet. In cujus rej testimonium sigilla nostra presentibus duximus apponenda. Datum anno domini med sexto sabbato proximo post festum corporis Christi.

Vi se altsaa, at i de tre Breve, hvor Godset navngives, nemlig i Nr. 1, 3 og 5 af de her sidst omtalte Breve, nævnes Sejlstrup Sogn. Det er alle tre Afskrifter, hvori der kan tænkes lettere at findes Fejl, og de have alle tre den Unøjagtighed at nævne det Gods, der ligger i de to Herreder, som liggende i Sejlstrup, Frær og Gjerding Sogne, der alle ligge i det ene Herred. I Brevet af 1390 nævnes Godset i Frær og Gjerding Sogne i Hellum Herred og i Aastrup Sogn og i Kyttrup i Hindsted Herred. Det er ogsaa mistænkeligt, at Godset i det korte Uddrag af Nr. 3 angives at ligge i Sejlstrup i Frær Sogn og i Gjerding Sogn. Naar nu hertil kommer Listen over Kirkerne 1524 og den Omstændighed, at intet Stedsagn omtaler nogen Kirke ved Sejlstrup, og der intet Spor findes af en saadan, synes det højst rimeligt, at intet Sejlstrup Sogn har været til.

Hvis der imidlertid har været et saadant Sogn, maa det vel have indbefattet tillige Tulsted og maaske ogsaa Asp, og Sognets Kirke har da vel været den, hvis Levninger findes paa Tulsted Mark, skjønt denne Kirkelevning kaldes »Kapel« og det lige siden 1494. Mærkeligt er det dog, at Frær Sogn i hine Tider strakte sig Nord lige til Haals Bro og altsaa den Gang maa have haft en uhyre Udstrækning, og tillige, at Heden og Skoven vesten for Tulsted, Asp og Rav helt sønder ud til Herredsskjellet i ældre Tider kaldtes Sejlstrup Skov og Hede. Denne Skov havde indtil 1601 været Fællesskov; men for at den des bedre kunde fredes, kom den kongelige Lensmand, Manderup Parsbjerg, og Kristoffer Kruse til Tulsted dette Aar overens om at lade den skifte af uvildige Dannemænd efter Skyld og Landgilde, som billigst og ret kunde være; dog skulde alt Skytteri og Fædrift være fællig, og da det formentes, at Sejlstrup Skov paa et Sted ikke tilforn var omsvoren af Sandemænd, skulde alle Lodsejerne lide Skade efter deres Anpart, om Skoven formedelst Sandemænd blev formindsket paa de

Sider, hvor de ikke før havde gjort Skjel. Derefter kom den vestre Part lige ud til Herredsskjellet til at kaldes Sejlstrup Skov, den næste Strimmel kaldtes Tulsted Skov, og østen derfor var Asp og Rav Skov.

Brøndum.

Brøndum har sit Navn af de Væld, hvorpaa Byen er saa overmaade rig. Navnet store Brøndum har den til Forskjel fra lille Brøndum i Bælum Sogn. Den kaldes ogsaa Brøndum møgel eller Brøndmøgel, og møgel (andensteds magle) betyder stor. 1492 skjødede Jøss Jenszen i Skougaard i Skodborg Herred 2 Gaarde i st. Brønum til Viborg Bispedom og Pouell Jenszen i Rogdrup, Joss Pouellszen ibm. og Jens Pouelsen i Hals ligeledes et Bol eller en Gaard i st. Brønnum med al deres Rettighed i hine to Gaarde. Bjørn Andersen paaførte Jens Jensen en Retssag om disse Gaarde; men Kong Hans afsagde 1494 Dom til Jens Jensens Fordel[1]). 1494 skjødede Thamis Rod et Bol i store Brønnom til Bisp Niels Glob[2]). S. A. pantede Karen Nielsdatter af Holm et Bol i st. Brønum til Seuerin Monck, Foged paa Klausholm[3]). 1496 pantsatte Per Ged, Væbner, 2 Gaarde i Brønum Sogn til Per Brockenhus og tilskjødede ham dem 1497, og 1498 skjødede Per Brockenhus dem til Bisp Niels Glob[4]). 1502 skjødede Karen Nielsdatter, Lauris Perszens, til velbyrdig Svend Per Krabbe en Gaard og Boel i Brønum[5]). 1503 skjødede Thamis Rodt i Storbronnum til Bisp Niels Friis en hans Gaard liggende i Storbronnum Sogn med 2 »fering« Jord over al Bronum Mark[6]). Thomas Rod var en Adelsmand, vistnok født i Vaarst, og der kom han ogsaa senere hen til at bo. 1503 skjødede Per Krabbe i Holm en Gaard i Storbrøndum til Bispen[7]). 1504 mageskiftede Jens Christensen med Bispen om 2 Gaarde, en i Storbrøndum og en i Torup[8]). 1527 tilbød Mariager Kloster, at dersom Klosteret havde noget af Brøndums, som bevisligt kunde være, det vilde det med Reb udlægge, og der tages Tingsvidner, at der var klaget paa Reb, som er kast paa Brøndum Mark, og et »ophaff« var ikke givet.

Ved Reformationstiden laa en betydelig Del under Kronens

---

[1]) Æ. A. II 272. 287. [2]) Smst. 273. [3]) Smst. 276. [4]) Smst. 273. 275. [5]) Smst. 272. [6]) Smst. 272.) Smst. 285. [8]) Smst. 287.

Slot Hald. Dette Gods henlagdes nu under Næs, da Iver Friis fik dette i Forlening, og Holger Viffert fik det ved Mageskiftet 1561; det var 11 Gaarde, hvoraf Landgilden af den ene gaves til Kirken. 1581 fik Kronen af Iver Lunges Arvegods til Tirsbæk 1 Gaard og 1 Bol, der igjen 1583 tillige med 2 andre Gaarde og 2 Gadehuse i Brøndum skiftedes til Korfits Viffert. 1647 udlagde Fru Margrete Marsvin 3 Gaarde til Kronen. 1662 var under Næs 9 Gaarde, 2 Bol og 2 Gadehuse, hvoraf Kjeld Degns var det ene. En af Gaardene gav følgende, temmelig sjældne Landgilde: 1 Ørte Rug, 1 Ørte Byg, 1 Ørte Havre, 1 Pund Smør, 1 Svin, 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns, 2 ℳ Haar, 20 Læs Ved, 20 Læs Møg, 3 Skp. Havre, $2^1/_2$ ℳ Gjæsteri. Da der gik 64 Marker Haar, 24 Læs Ved og 80 Læs Møg paa en Tønde Hartkorn, kan man forstaa, at Hartkornet dog ikke beløb sig til mere end 5 Tdr. 6 Skp. $^4/_5$ Alb. Dette Slags Ydelser er ikke før nævnt for nogen af Gaardene.

Efter Lindenborg Birketingbøger holdt Thomas Sørensen i Brøndum en Gang i Aaret 1716 en Helligdag tidlig om Foraaret i Lindenborg Ladegaard med et Læs Halm, netop som Forvalteren Povl Raben kjørte til Kirke, hvorfor denne strengelig forbød ham at kjøre fra Gaarden med det. Thomas kjørte dog, netop under Blenstrup Prædiken; men han kom saa tidlig hjem, at han endda kom i Brøndum Kirke og hørte Guds Ord. For denne hans grove Forseelse blev han stævnet til Birketinget, og Forvalterens Fuldmægtig, Tøger Hjort, paastod, at han havde forbrudt sit Fæste dermed; men da det var sket af en uomgængelig Nødvendighed for at redde sine Kreaturer, at han hentede dette Læs Foder, og fordi han kom i Kirke alligevel, dømmes han i Stedet for Fæstets Fortabelse til at betale 1 Rdl. for Ulydighed mod Forvalteren.

Søren Christensen Vestergaard i Brøndum havde den 19de November 1719 udskjældt nogle af Granderne paa Grandestævne og sagt om Oldermanden, at han skulde have Fedt nok til at smøre sine Støvler og Sko med, ligesom han ogsaa kaldte Jens Lavrsen en Hønsetyv. Men samme Søren havde ellers ogsaa digtet en Vise om en Del af Brøndum Mænd, hvorfor Granderne paa Grandestævne Søndagen den 3dje December 1719 besluttede at pante ham, hvilken Beslutning de satte i Værk samme Dags Eftermiddag. Da de kom til Døren, vilde Søren Christensen ikke lukke op; men saa sparkede en af Granderne

Døren op, og skjønt der blev gjort Modstand, tog man dog en Kiste med Søren Christensens Kones og Tjenestepiges Kirkegangsklæder, samt en Dyne og en Pude, og disse Sager bleve opbevarede hos Oldermanden Christen Larsen. Denne Retshandling var udført i Følge deres af vedkommende Proprietærer avtoriserede Grandebog om Byens almindelige Vedtægt. Søren Vestergaard var endda ikke fornøjet dermed og stævnede Granderne for Røveri, men indgaar dog Forlig med dem, saa at han tilbagekaldte sine Ord og betalte til Oldermanden 1 Rdl., og fik saa Pantet tilbage.

1724 havde Forvalteren ved Friherskabet Lindenborg maattet fornemme, hvorledes nogle imod Loven skulle understaa dem at opdigte og skreven ladet udkomme adskillige Viser og Skandskrifter, som anrøre en Del af Brøndum Bys Beboere og være dem til Ærenærmelse; saa for slig Misbrug at forekomme lod Forvalteren alvorlig aflyse og forbyde, at saafremt nogen herefter med slige Viser og Skandskrifter at opdigte, bruge til Sang eller og holder ad sig i deres Huse for Folk dermed Beskæmmelse at paaføre, lader finde, maa de være tiltænkte derfor efter Loven at lide Tiltale. Dette blev tre Tingdage efter hinanden i Marts og April kundgjort paa Birketinget.

Imidlertid skal det dog ikke altid være gaaet saa ret til, som det burde, blandt Granderne, og deres Præst, Hr. Hans Rosenkilde, der ikke havde set Jylland før 1727, da han kom til Brøndum, og derfor ikke var kjendt med den jydske Skik og Forfatning, gik dem svært til Livs, og han var dem for stærk, saa at de maatte indgaa Forlig paa følgende Betingelser. Pant og Bøder skulde i Fremtiden anvendes til almindelig Byens Nytte; og saafremt Brøndum Bymænd skulde anvende deslige Penge til Drik og Fylderi, skal hos samtlige Mænd udpantes for fire Gange saa meget, som der drikkes, og den eller de af Mændene, der give Anledning til slig Drik, skal pantes for en Rigsdaler ligesom den, der sælger Drikkevarerne, og i Mangel af Betaling straffes paa Kroppen.

1738 findes en vidtløftig Proces mellem Forvalteren paa Lindenborg og Kancelliraad Severin Brønsdorf paa Randrup, der giver et skarpt Billede af den Trældom og Menneskehandel, som den fri jydske Bonde var bleven underkastet, og som var ukjendt i Jylland, før den enevældige Konge indførte Stavnsbaandet.

Villads Christensen af Lindenborg Stavn i Brøndum havde forladt denne og begivet sig over paa Kancelliraad Brønsdorfs Stavn i samme Brøndum, hvor han lovede en Enke Ægteskab, nemlig Anne Knudsdatter, Enke efter Husmand Søren Madsen, og i den Anledning begjærede han Pas af Forvalteren paa Lindenborg, Nikolaj Ostorf; men denne vilde ikke saaledes lade ham fare, skjønt Severin Brønsdorf gjorde alt sit dertil. Først søgte han at overtale Forvalteren med Ord og skriver saaledes, at »han, (Villads) øjensynlig, som enhver kan se, er vanfør og derhos aldrende, hvorfor han saa meget mindre synes mig burde forholdes sit Pas og derved hindres i sit Ægteskab, det man kan med sig selv slutte, at Enken, der er 48 Aar og har ikkun 2 Aar at avle Børn udi og vel længes efter, at deres saa lovlige som kristelige Forsæt kunde komme til fuldkommen Virkning og begge deres Vilje fuldbyrdes.« Disse Forestillinger hjalp intet, hvorfor Severin Brønsdorf tilbød Forvalteren en Karl i Bytte og gav ham at vælge imellem to Husmænds Sønner i Brøndum. Paa dette Tilbud fik han intet Svar. Brønsdorf gjentog nu sit Tilbud i følgende Brev: Ædle, højtærede Hr. Forvalter! Jeg havde vel længe siden ventet den Fornøjelse og Lykke at tale med Dem her hos mig; men som det er mislinget og jeg idelig overløbes af den stakkels Enke i Brøndum for at faa det tilsagte Giftermaal til god Ende med Villads Christensen, som jeg nogle Gange har anholdt hos Hr. Forvalteren om og tilbudt Søren Povlsen og Niels Hovkarls Søn af mit Gods, saa havde jeg ventet, De havde været fornøjet, hvorom jeg dog ikke har faaet nogen Resolution, endskjønt jeg skulde mene at kunne være god Vederlag for ermeldte Villads Christensen, som er baade vanfør og ved Alder, saa dog for at stræbe at faa om muligt tilsagte Ægteskab imellem ham og Enken til Ende, vil da overlade Hr. Forvalteren i det Sted den Dreng navnlig Jens Staffensen, som ulovlig er undvigt og løbet ind paa Lindenborg Gods til Søren Lund i Siem, som ham saaledes i Tjeneste har antaget, og bliver samme Dreng en før, frisk Karl, som nok er at se, saa vil jeg formode, De med ham bliver fornøjet og ikke forhindrer det saa vidt sluttede Ægteskab, som vel er nogen Samvittighed ved, om kuldkastes. Jeg vil formode, Hr. Forvalteren nu finder sig saaledes fornøjet og tillader, de blive viede sammen, hvorom jeg tjenstlig vil tilbede mig Deres gode

Svar, saasom jeg alletider ønsker at leve med Dem som en forligelig Nabo uden nogen Dispute, som og alting kan vel og bedst afgjøres imellem os selv foruden Proces. Dernæst flittig Hilsen til ædle Kjæreste. Ædle Hr. Forvalters tjenstberedgivne Tjener Severin Brønsdorf. Randrup den 27de September 1738.

Dette Tilbud vil dog Forvalteren ikke modtage, da de to Drenge allerede havde fuldendt deres 14 Aar paa Lindenborg Gods, og den tredje var der indkommen yngre og kunde vende tilbage, som han og gjorde. Følgen blev derfor, at Villads Christensen var nødt til at vende tilbage til Godset og medbragte sin trolovede Enke; men dette var næsten lige saa galt. Severin Brønsdorf søgte hende da som en Rømningsperson; men da han ikke kunde bevise, at hun var pligtig til at beholde sin for 4½ Aar siden afdøde Mands Hus, frikjendtes hun for Retten.

I Aaret 1771 var hele Byen bragt under Lindenborg, og nu bestod den af 18 bebyggede og 2 øde Gaarde, hvis Jord var delt mellem nogle af de andre. Hartkornet og Jorden var ulige fordelt mellem dem. Byens umaadelige Størrelse havde den sædvanlige Følge, at de længstbortliggende Jorder bleve slet gødede og dyrkede, og dette med mere foraarsagede en bestandig og almindelig Armod, som ved betydelig Understøttelse ej var at hæve. Efter at Byen var opmaalt, blev nu bestemt, at 6 af de byggede og de 2 øde Gaarde skulde udflyttes og af nyt opbygges paa de yderste Grænser, hvor de fik deres Lod af Hede og slet Agerland, men tillige mange Aars Frihed for Ydelser og anden Hjælp. Paa den søndre Del af Marken bleve 2 Gaarde byggede, som havde Jorden i Fællesskab, Ager om Ager; paa vestre Side 2 Gaarde paa samme Maade og endnu 1, som fik sin Jord for sig. Endelig blev paa den nordre Side opbygget 3 Gaarde, der hver fik sin Jord for sig. Præsten fik ved samme Lejlighed sin Jord samlet paa eet Sted; men derimod ønskede de øvrige 12 Mænd i Byen ikke at faa Udskifte. Disse 12 kom sig kjendelig i de følgende Aar, hvorimod det kun gik daarlig med de udflyttede, hvoraf de 3, der vare udflyttede efter 1776, fik udbetalt 80 Rdl. hver. Hver Gaards Hartkorn var 5½ Td. Byens 23 Gadehuse fik deres Reb i Heden og Græsning i samme til 4 Faar hver. Ved Udskiftningen fik 12 af Husene noget Jord; de andre skulde formodentlig lidt efter lidt afskaffes.

Da man havde set, hvor ilde det gik de udflyttede Gaarde, begjærede de 12 i Byen enstemmig at nyde fælles ondt og godt med hverandre, og saa blev ingen udflyttede, skjønt de kunde have faaet velbyggede Gaarde. De 12 Gaarde beholdt deres Hartkorn; men de udflyttede fik hver 2 Skp. mere. Degnen fik Jord udlagt til Græs for 1 Ko og 6 Faar. Gaardmændene fik Engen for dens store Ulighed paa to Steder og Marken paa et, Heden paa et og en Uddrift paa et tredje Sted.

Brøndum Bys Marker havde ligesom i Blenstrup Sogn været delte i 9 Vange, hvoraf 4 laa til Græs, de 5 besaaedes 1ste Aar med Byg, 2det gødes til Rug, 3dje Byg, 4de og 5te Havre. De 9 Vange kaldes i en Opmaalingsberegning: Gadelands Vang, Blokhøjs Vang, Kirkevang, Tingstøvang, Boerhøjs Vang, Atbjergs Vang, ..., Jægerhøjsvang, Ruggaards Vang. Men da det vel ikke var saa sjældent, at samme Vang havde flere Navne, findes saaledes andetsteds nævnt Solerhøjs Vang, Stakelsvang, Tingagrene, Skidenvang, Stubberhøjs Vang, samt Troerhøjs (Trovhøjs eller Fruerhøjs) Vang.

Ejstrup.

I Ejstrup har i gamle Dage været en Herregaard, Estrup Hovgaard eller Hovedgaard. Den tilhørte i sin Tid den berømte Ridder Hr. Niels Bugge til Hald, der blev myrdet 1359 i Middelfart tillige med to andre Adelsmænd. Han havde en Datter Elisabet, der var gift med Gotskalk Skarpenberg. Deres Søn var Johan Skarpenberg, ogsaa kaldet Henneke eller Jens. 1406 blev der i Aalborg udstedt et Dombrev af Biskop Lave og nogle flere Riddere og Riddermænds Mænd, at Hr. Johan Skarpenberg blev Estrup Hovgaard tildømt, som hans »Allefader« Niels Bugi tilforn udi 40 Aar havde[1]). Aaret efter gav Hr. Johan Skarpenberg, Ridder, alt det Gods, han havde i Brøndum (Sogn), til Bispens Bord i Viborg[2]). 1438 skjødede Jess Nielsen af Seem en Gaard, kaldes Astrup, liggende i Brønnum Sogn, til Viborg Biskopdom[3]), (maaske er Astrup det samme som Estrup?). 1453 bortmageskiftede Biskop Knud atter Estrup Hovedgaard for en Gaard i Dal Sogn, som Per Dall iboede, til hæderlig Mand Morthen Suan[4]). Hvor Morten Svan tidligere har boet, er uvist; men Familien havde hjemme

[1]) Æ. A. II 283. [2]) Smst. [3]) Smst. 273. [4]) Smst. 281. 321. 324. 327.

paa Egnen, og en Morten Svan havde 1370 solgt alt sit Gods i Flamsted og en Mølle til Knud Jensen[1]. Maaske boede han i Komdrup; thi der fandtes i sin Tid et gammelt Pergamentsbrev af Hornum Herred, givet 1435, at Kay Persdatter Hvide, Per Møllumsens Datter af Komdrup, skjødede Morthen Swan, hendes Søster havde, en Gaard næst østen Kirken og et Møllested med Dam og Damsbund sammesteds. At han har boet i Hellum Herred, fremgaar af et Tingsvidne af 12te April 1440 af Hellum Herredsting, som Morten Svan, som Væbner er, har været med til at udstede, og i hvilket han ogsaa har vidnet om Revs rette Aalegaard, der har ligget til Revs ulast og ukjært i 50 Vintre og end længere. Men rigtignok kan her maaske være Tale om to Mænd af samme Navn; thi Morten Svan i Komdrup var 1435 gift med Per Møllensen Hvides Datter, medens Morten Svans Hustru, der tillige med ham 1453 skjødede Gaarden i Dal til Bispen, hed Mette Mortensdatter. Rigtignok kunde han have været gift to Gange; men af Tingsvidnet synes det, at hin Morten Svan var en gammel Mand, og derfor er her vistnok Tale om tvende.

1453 var velbyrdig Mand Morten Svan inden alle fire Stokke paa Hellum Herredsting og skjødede lovlig Biskop Knud Tromelholtt med sin Tilliggelse Tirsdagen næst for St. Cecilie Dag. Allerede samme Aar tog Bispen Lavhævd paa Trwmmeholt eller Trommelholtt[2]. Hvor dette Trommelholt har ligget, vides ikke, men dog i Hellum Herred. 1457 skjødede Morten Svan Hr. Gregers Andersen paa Brøndum Kirkes Vegne en Gaard i Brøndum[3]. Om denne Gaard tages Tingsvidne lydende, at den Toft, som ligger vesten til den Gaard, Josstz i sidder i Brøndum, og det, som ligger østen hans Gaard med en Fjerring Jord paa Brøndum Mark, er Brøndum Kirkes rette Jord[4]. Enten samme Aar eller 1467 gav Morthenn Swann med hans Hustru Mette Mortensdatter atter Biskop Knud Skjødebrev paa Estrup houffgard i Brønnum Sogn. Det var sagtens 1467; thi 1471 var Morthen Suan af Essdrup, Væbner, paa Herredstinget. Dog vil dette ikke sige saa meget; thi sædvanlig besad de, der skjænkede Gods til Kirken, dette deres Livstid, og denne Gave viser, at de ingen Børn havde. 1465 gav Morten Svan en Gaard i Blenstrup til Mariager

---

[1]) Æ. A. III 29. [2]) Smst. II 281. 278. [3]) Smst. 282. [4]) Smst.

Kloster[1]). 1468 gjorde Morten Svan med Riddersmænds Mænd Lavhævd paa Brøndum Mølle[2]). S. A. gjordes der Sandemænds Tog paa Brøndum Mark[3]). 1469 toges der Vidne paa, at det var 14 Aar, siden Sandemænd i Hellum Herred gjorde Markeskjel mellem Brøndum Mark og Krastrup Mark, og siden Hr. Jon Viffertsen og Morten Svan og Jon svor sig selv Enemærket til udi fornævnte Brøndum Mark til Krastrup Mark til Enemærke[4]). 1471 nævnes Morthen Swan, af Waben[5]), og Morten Svan i Ejstrup gav 1474 en Gaard i Brøndum Møgell til Mariager Kloster efter hans og hans Hustrus Død[6]). S. A. St. Marcus Evangelists Dag (25. April) skjødede og gav Morthen Svan i Estrup en Gaard og et Bol i Brøndmøgel til Thamis Rod[7]). Fru Mette, Morten Svans, skjødede en Gaard i Dal til Bispen 1478[8]). Altsaa er Morten Svan død imellem 1474 og 78; han kaldes engang (1466) Morthen swanzen i esdrop, ther af waben ær[9]). Efter Morten Svans og hans Hustrus Død er Gaarden vel bleven bortfæstet til Bønder og formodentlig til to eller flere. Disse have da skiftet Agrene imellem sig, og Hovgaarden er saaledes forvandlet til Bøndergods.

1556 var der en Trætte om Skjel mellem Ejstrup Skov og Thisted Skov, hvilken paa den ene Side førtes af Niels Mikkelsen i Ejstrup, der lod opkræve Sandemænd, der gjorde Skjel imellem Hellum Herred og Hindsted Herred, hvilket Markeskjel senere blev undersøgt af Riddersmænds Mænd[10]). Herredsfogden Peder Jude lod dette Aar tage Vidne om Peder Skovfoged, der blev slagen, og det er muligt, at dette staar i Forbindelse med denne Strid. Der tages en Del Synsvidner, bl. a. et, at Fleskum Herreds Mænd have hugget i Ejstrup Skov. Næste Aar var der atter Riddersmænds Mænd paa dette Markeskjel, og der tages en Landstings Granskning om en thre, som er huggen imellem Siem Skov og Mark, Thisted Skov og Mark, og imellem Eystrup Liungby Skov og Mark. Omsider synes i Anledning heraf Kronens Tjenere at være fordelte for deres Faldsmaal, og det lader til, at Peder Munk i Komdrup har opbaaret dette, hvorfor hans Søn Niels Munk i Fræer stævnes for at svare Lensmanden Otte Brade dertil,

---

[1]) D. Mag. 6, 89. [2]) Æ. A. II 282. [3]) Smst. 281. [4]) Smst. 287. [5]) Dipl. Chr. primi 254. [6]) D. Mag. 6, 96. [7]) Æ. A. II 272. [8]) Smst. . . [9]) N. D. Mag. VI, 140. [10]) Æ. A. . . . 4. 76.

idet vistnok Peder Munk døde samme Aar, ligesom ogsaa hans Efterleverske, Fru Karen Nielsdatter, blev stævnet. Næste Aar 1558 blev der brændt nogle Træer i Ejstrup Skov, hvilket Morten Jensen i Siem tog Vidne paa.

Holger Viffert fik 1561 af Kronen 1 Gaard i Ejstrup, Korfits Viffert ligesaa 1579 5 Gaarde og 2 Bol. Iver Lunge til Tirsbæk mageskiftede 1581 til Kronen af sit Arvegods Nørgaard i Ejstrup, Morten Troelsen iboede, skyldte aarlig 1½ Ørte Rug, 1½ Ørte Byg, 1 Ørte Havre, 1 Pund Smør, 1 Brændsvin, 1 Fødenød, 2 ℔ Gjæsteri, og den Gaard fik Korfits Viffert 1583; Landgilden var da den samme, men gav kun i Gjæsteri 24 ß, tillige med et Stykke Eng i Ejstrup Kjær, er 12 Læs, som skal ligge til Ejstrup og Herredsfogden i Hellum Herred dengang havde i Brug.

1681 var her 6 Gaarde, 2 Bol og 2 Gadehuse, der svare samme Landgilde, som da de kom under Næs. Ogsaa da var Nørgaard betydelig større end de andre Gaarde; 1762 staar den midt imellem de andre. Oldenskov var til Byen til 182 Svin, 7½ Td. 2 Fdk. 2 Alb. Hartkorn.

Mølholm.

1468 gjorde Morten Svan med Riddersmænds Mænd Lavhævd paa Brøndum Mølle [1]). 1501 skjødede Fru Karen i Trogelstrup, Anders Breeds Efterleverske, Biskop Niels Friis i Viborg en Mølle liggende i Store Brøndum [2]). Dette synes ikke at have kunnet være Mølholm; thi 1502 skjødede og solgte Per Krabbe af Skovgaard til værdige Fader Biskop Niels Friis en Gaard, som hedder Mølholm, liggende i Brøndum Sogn, og et Bol, Seuren Monch i Pant havde [3]). 1516 afsagde Kong Kristian Dom imellem Biskop Erik Kaas og Hr. Niels Høg, at Bispen burde beholde og nyde Brøndum Mølle [4]). 1518 udgav Mogens Stampe i Klarup med flere gode Mænd et Vidne, lydende, at Jomfru Maren Andersdatter, Konventssøster i Aalborg, tilstod, at hun blev indgiven i forne Kloster med Brøndum Mølle. Et andet Udtog af samme Vidne siger dog, at det lød paa, at den Gaard, der ligger i Tordrup, blev indgivet med hende og hendes Søster [5]).

Efter Kirkeforandringen kom Brøndum Mølle og det andet

[1]) Æ. A. II 282. [2]) Smst. 271. [3]) Smst. 272. [4]) Smst. 290. [5]) Smst. 320.

Bispe- og Klostergods i Brøndum under Kronen og blev lagt under Næs. Det blev 1561 med det øvrige Næs Gods bortskiftet til Holger Viffert, og da skyldte Jens Jensen i Mølholm 1 Ørte Rug, 1 Ørte Byg, 1 Ørte Havre, 2 Pund Smør, 1 Skovsvin og Jørgen Lavridsen i Brøndum Mølle 17 Pund 5 Skp. Mel (1 Pund = 2 Tdr.). 1662 gav Mølleren i Landgilde af Møllen kun 10 Tdr. Mel, fordi han havde opbygget den og holdt den ved lige sin Livstid; men ellers var den ansat for aarlig Afgift 38 Tdr. 3 Skp. Da Baroniet Lindenborg stiftedes, var Møllen ikke blandt Godset, derimod to Gaarde i Mølholm. Den ene skyldte som ovenfor, dog dertil 2 ℔ Gjæsteri og 1 Fødenød, den anden 2 Ørter Rug, 2 Ørter Byg, 1 Ørte Havre, 2 Pund Smør, 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns, 6 ℔ Gjæsteri, 1 Tønde Havre Gjæsteri. Fra 1693 boede der i Mølholm en velfornuftig Mand, d. v. s. en Mand udenfor Bondestanden, hvis Navn var Peder Hansen, nævnes ogsaa, især siden hen, Peder Hansen Steenfeldt, og som i 3 Aars Tid havde haft det halve Tulsted i Forpagtning. Han gav ikke Landgilde, hverken før af Tulsted eller nu af Mølholm, men heraf gav han 32 Rdl. aarlig. 1707 boede han i Lyngby, siden i Terndrup og Solbjerg.

Torup.

Søndagen næst efter Guds Legems Dag 1410 toges et Sognevidne paa det Bol, som hører Torup Kirke til, det er sancti Martini Kirke i Torup, hendes rette fri Ejendom [1]). Byens Navn er altid Torup eller i den ældste Form Torop, en enkelt Gang Thorp; men denne sidste Form er uden Tvivl den bedste, da Byen vist er anlagt som en Torp fra Hellum, og som kun er bleven kaldet Torp.

Hellum.

Denne By har givet Herredet Navn, men hvorfor, vides ikke. Den ligger slet ikke som et Midtpunkt, men grænser til Madum Sø, tvært over hvilken Herredsskjellet gaar. Heller ikke er der Spor af, at der har været Tingsted i Nærheden.

Nis Børszenn og Nis Alssted gav 1453 en Toft i Hellum til Kirken. Niels Maltesen i Gunderstedgaard pantsatte 1494

[1]) Æ. A. II 281.

en Gaard i Hellum med Søndergaards Gaardsted til Biskop Niels Glob, og 1497 skjødede han foruden mere Gods en Gaard i Horsnes, en Gaard i Hellum Sønderskov med et øde Bygge til Bispen. Seurenn Monch af Kumdrup skjødede 1502 en Gaard i Helum met en ennemerkis skou wiit Mayum søø, som heter Fregelund met Fregelundtz gardsted til Biskop Niels Friis [1]). Under Næs er fortalt, hvorledes et Par af de oprørske Bønder i Hellum efter Grevens Fejde ikke vilde romme deres Gaard; her skal endnu kun tilføjes, at denne Gaard efter Kongens Skjøde til Axel Juel af 1536 gav aarlig al sin Udgift og Redsel tilsammen beregnet 10 Mark [2]).

Madum Sø.

Denne Sø skal være omtrent en Mil i Omkreds og er paa de to Sider omgivet af Skov. Den største Part af den ligger i Hellum Herred, men Herredsskjellet gaar tværs over Søen. Navnet bør skrives Majum Sø, da den altid har heddet saaledes i gamle Dage næsten lige til vort Aarhundredes Begyndelse, og ligeledes hos Bønderne, i det mindste paa mange Steder i Egnen; men nu til Dags skrives Navnet næsten altid Madum Sø. Den har intet Afløb uden i de vaade Tider af Aaret; da flyder noget Vand nord paa, hvor der forresten er gravet en Grøft for at lede Vandet til Tustrup Mølle, der fra Arilds Tid har Ret dertil. Der fortælles dog, at den har et underjordisk Afløb gjennem Blaakilde, der ligger lidt sønden for den ved Foden af de Skovbakker, der danne dens søndre Grænse, og som er saa betydelig, at den giver den største Vandmasse til den ikke ubetydelige Villestrup Mølleaa.

I Thieles Folkesagn fortælles, at der tilforn i Søen har været en Ø og paa denne en Herregaard. Der tjente tre Piger, som en Gang, da Herskabet var ude, tog sig for at have en Præst til bedste, og som det saa ofte fortælles paa andre Steder om sjunkne Gaarde, toge de et Svin, udpyntede det, som om det var et Menneske og lagde det i Sengen. Da nu Præsten, som var kaldet til at berette en Døende, mærkede deres ugudelige Bedrageri, forlod han ufortøvet Øen og satte sig i sin Baad. Da sank hele Øen for hans Øjne; men da

[1]) Æ. A. II 274.
[2]) Axel Juels Laasbrev af 1549. Top. S. p. Perg. Hindsted H. Nr. 59.

han igjen satte sin Fod paa Land, saa han et Bord komme svømmende, paa hvilket han havde glemt sin Bog. Paa det Sted, hvor Øen laa, skal man endnu ved klart Vejr kunne se den sjunkne Gaards tre hvide Skorstene, og der siges, at der ogsaa har været nogle høje Træer, som engang skulle voxe saa højt op, at Fjenden skal komme og binde sine Skibe derved.

Præsten Hans Rosenkilde skriver i en Indberetning 1743: Til Torup Sogn findes en Sø, kaldet Majum Sø, som agtes for en Mil rundt omkring, hvorudi er vel en stor Hob Fiske af Gjedder, Aborrer og Helt, men faas lidet deraf, en Del formedelst Søens vidtløftige Cirkumferens, en Del formedelst adskillige Hold og hinderlige Obstacula, der gjorde Fiskergarnet Skade, om man paa saadanne Steder det vilde bruge. Ellers berettes af gemen Mand, at der imod Østerende af samme Sø har staaet en stor Gaard, kaldet Majum Gaard, som skal være forgaaet. Det skal være vist, at man udi klart Solskinsvejr kan se nogle Rudera af Stenmure udi Grunden.

Tulsted.

Den ældste Efterretning om Tulsted er et Tingsvidne paa Sandemændstog mellem Tulsted og Asp Mark, taget den 22de Oktober 1493 af Jakob Andersen til Vorgaard, der havde Hellum Herred i Forlening. Det lyder saaledes [1]): Alle Mænd, dette Brev se eller høre læse, hilse vi Knud Pedersen, Foged paa Hellum Herredsting, Jep Yde, Anders Breed, Jep Persen i Fræt, Niels Hendriksen i Gjerholm, Per Sørensen, Las Sørensen og Nis Pedersen evindelig med Gud. Kundgjøre vi med dette vort aabne Brev, at Aar efter Guds Byrd et tusinde fire hundrede halvfemsindstyve og tre den Tirsdag næst for st. Sørens Dag var skikket for os og for mange flere Dannemænd, som denne Dag forne Ting søgte, hæderlig og velbyrdig Svend Jakob Andersen, hvilken der lovlig æsked, bedtes og fik et fuldt standende Tingsvidne af otte lovfaste Dannemænd, som ere Nis Lydesen, Baltser Pavl, Holgert, Per Thybo, Anders Thamesen, Samsing, Hans Albretsen og Anders Vedum. Disse forne otte Dannemænd alle endrægtelig vunde paa Tro og rette Sanden, at de hørte og saa samme Dag paa forne Ting,

[1]) Gjenpart efter en Landstingsvidisse af 1636 og Kladen til denne (Tulsted Arkiv Nr. 12 og 23).

at Sandemænd i Hellum Herred udviste det Skjel, som Sandemænd tilforn havde gjort imellem Tulsted Mark og Asph Mark fra den Skjelsten, som staar østen for Hovedager og vester paa igjennem Kokkeshoved og tvært over den Vej, der ligger imellem Sejlstrup og Asph, og saa vester over den Lyngbakke og saa vester igjennem det Egekrat og saa sydvest ind i Breemose, som Sandemænd tilforn gjorde deres Ed og Tog i forne Sted. Fremdeles vunde og forne otte Dannemænd, at de hørte og saa samme Dag paa forne Ting fire Dannemænd, som ere Jep Persen i Frær, Per Sørensen i Askildrup, Tames Terkelsen i Torp og Morten i Sejlstrup. Disse fire Dannemænd bad dem saa Gud til Hjælp, det de hos vare, der de andre Sandemænd gjorde deres Tog og Ed, og gjorde de det ligervis, som disse Sandemænd havde udvist inden alle Maader, som forskrevet staar. Til ydermere Forvaring trykke vi vore Indsegl neden for dette Brev. Datum anno, die et loco ut supra.

Aaret efter, den 4de Februar 1494, udstedte Kong Hans et Fæstebrev paa Tulstorp til Povl Smed, saa lydende: Vi Hans o. s. v. gjøre alle vitterligt, at vi af vor synderlige Gunst og Naade have undt og tilladt og med dette vort aabne Brev unde og tillade, at denne Brevviser Povl Smed maa og skal have, nyde, bruge og beholde vor og Kronens Bondegaard Twelstorp med sin rette Tilliggelse fra Aspemormark og til den Hovedager, som ligger norden hos Kapel, med en Lund, som der tilhører, saa længe han lever, dog med saa Skjel, at han skal forne Gaard bygge, forbedre og i gode Maade holde og give os og Kronen der aarlig af en Fjerding Smør, to Grot Leding og en Mark for Gjæsteri eller holde Gjæsteri. Og unde vi og tillade, at han maa være fri for alle Tog. Sammeledes annamme vi og undfange ham, hans Husfrue, Børn, Hjon, Tjenere og Gods udi vor kongelige Fred, Hegn, Værn og Beskjærmelse besynderlig at forsvare til Rette, forbiudende alle, ihvo de helst ere eller være kunne, ham herimod at hindre, hindre lade, dele, møde, pladse eller i nogen Maade at forurette. Datum in oppido Mariager in profesto beate Agathe virg. Anno dni mcdxciiii. Nostro sub sigillo. Relator Jacob Jeipsen.

I en Landstingsvidisse, udstedt 1587, haves tre Sandemandsbreve, der angaa Tulsted Markeskjel. Det første er udstedt den 3dje Maj 1513: Alle Mænd, dette Brev se eller høre læse, hilse vi Sti Holmbo i Lyngby, den Dag Foged til Hellum

Herredsting, Kjeld Klemitsen i lille Brøndum, Mikkel Nielsen i Dollerup, Jep Mogensen i Siem, Knud Persen i Lyngby, Niels Bentsen i Dollerup, Morten Madsen i Horsens og Severin Madsen ib. evindelig med Gud. Kundgjøre vi med dette aabne Brev, at Aar efter Guds Byrd 1513 den Tirsdag, som inventionis st. crucis paafaldt, var skikket for os og flere gode Herredsmænd hæderlig Mand Hr. Peder Knudsen, Præst og Official i Næs, lovlig æsked og fik et fuldt, uvilligt Tingsvidne af 8 Dannemænd, som vare Mads Jensen i Ejstrup, Niels Andersen i Torup, Kristen Jensen i Lyngby, Nis Madsen i Rebbild, Tord Nielsen i Gjerding, Søren Persen i Hellum, Gunde Mortensen i Ejstrup og Per Jensen i Lyngby, hvilke forne otte Dannemænd alle vunde paa deres gode Tro, Sjæl og rette Sanden, at de saa og hørte samme Dag inden alle fire Stokke paa forne Ting Sandemænd i Hellum Herred, som vare Mikkel Nielsen i Dollerup, Nis Bentsen ib., Kjeld Klemitsen i lille Brøndum, Knud Persen i Lyngby med deres Medbrødre, lydelig kundgjorde og tilstod deres Sandemænds Ed og Tog, som Anders Kristensen i Frær dem lovlig tilkrævet havde paa Fru Mettes Vegne i Venninggaard til ret Markeskjel imellem Frær Skov og Mark og Sejlstrup Mark, fremdeles mellem Tulstrup Skov og Mark og Frær Skov, fremdeles mellem Frær Skov og Aspe Skov. De kundgjorde da deres Ed og Tog saa fra den Sten, som stander ved Jesbro, siden Bækken neder ad, nør og øster i Sejlstrup Bæk, nør ad til Foruadt ad Midtstrømmen, sønder fra den samme Sten ved Jesbro og til den Sten, vi satte i Dybdal. Dette udviste de for ret Markeskjel mellem Frær og Sejlstrup, som gammel Sandemænds Tog og redeligst Skjel fandtes samme Tid for dem, sønder fra den Sten i Dybdal og til en Skjelsten, som fandtes med Kul og Pindsten under og standendes i Dybdal, sønder fra den Sten og Vejen indtil den Sten, som de fandt standende i en Bakke. Det udviste de for ret Skovskjel mellem Frær Skov og Kreuss (?). Saa sønder ad, som gammelt Skjel kan findes af Rette og været af Arilds Tid. At de saa vunde for os, som skrevet stander, det vinde vi med vore Indsegle hængende neden for dette Brev. Datum die et loco ut supra.

Det andet er udstedt den 26de Juli (Tirsdag næst for vincula Petri) 1530 af Per Hwas udi Komdrupgaard, den Dag Tinghører til Hellum Herredsting, og 6 af de 7 Mænd i forrige

Brev samt Gunde Mortensen i Dollerup. For dem var skikket beskeden Mand Tord Bertelsen af Flamsted, der lovlig æsked og fik et fuldt Tingsvidne af otte Dannemænd, der vidnede, at for dem stod samme Dag paa Tinge otte Sandemænd, som vare Mikkel Nielsen af Dollerup, Niels Bentsen ib., Kjeld Klemitsen i lille Brøndum, Jens Mogensen i Siem, Severin Madsen og Morten Madsen i Horsens, Jens Knudsen i Lyngby og Niels Lavridsen i Tustedt, der kundgjorde deres Ed og Tog, som de havde gjort imellem Sejlstrup og Tustedt og Frær, »først en Sten, som vi satte ved Jesbro, nør og øster ad Bækkerøssel, ned til den Bæk, som løber igjennem Sejlstrup og den Bæk ad Midtstrømmen og ned indtil Foruadt, sønder fra den Sten, som vi satte ved Jesbro, saa sønder ad den Bækkerøssel til Dybdal, som vi fandt en Sten standende med Kul og Pindsten, saa sønder ned ad gammel Sejlstrup Skove, saa ind ad samme Vej til en stor Sten, vi fandt og standende med Kul og Pindsten, saa lige sønder til Møllevejen, der satte vi en Sten, sønder fra den og til Tværvejen, der satte vi en anden Sten og grimede en Bøg, siden lige sønder til Herredsskjellet.«

Det tredje er udstedt den 24de Novbr. 1562 af Per Jude i Tersted og otte Sandemænd, hvoraf den første er Niels Smed i Tulsted. Det er uden Interesse.

1536 »stævner (for Kongen) Magnes i Taarop og hans Hustru søster Niels Smed i Twstrup for deres Værn, som han holder dem for med Uret« (vedtegnet: satis fecit).

1552 udstedtes en Dom »mellem Oluf Munks Svende og den Karl, der druknede.« Sagen var, at Kristiern Persen i store Rørbæk havde stævnet Sandemænd i Hellum Herred, for de havde for nogen Tid siden svoret et Vand til Bane for hans Broders, Hans Persens Død, og berettede forne Kr. Persen, at hans Broder havde kjørt med Heste og Vogn for tvende Rigsraad Oluf Munks Svende af st. Rørbæk til Aalborg, da er samme hans Broder bleven død, og lod sig tykke, at forne Oluf Munks Svende vidste, hvorledes samme hans Broder var kommen om Halsen, og mente, at de havde Skyld derudinden, og Sandemænd ikke skulde have svoret ret i den Sag. Dertil svarede Niels Smed i Tulstrup, Sandemand i Hellum Herred, paa sine egne og Medfølgere Sandemænds Vegne, at de ikke havde nogen Bevisning for dem, at de kunde sværge anderledes, end

de gjorde. Kongen rejste og fornyede nu Sagen, saa at den kunde forfølges ligervis, som den nu nylig sket var.

Denne Niels Smed i Twstrup 1535, i Tulstrup 1552 og i Tustedt 1562 er naturligvis en og den samme. Det er ogsaa uden Tvivl ham, der 1530 kaldes Niels Lavridsen i Tusted, og som allerede den Gang var Sandemand. Maaske levede han endnu 1580. Da fik Peder Andersen i Termdrup, Delefoged i Hellum Herred, Brev paa Gaarden Tuelsted efter den Mands Død og Afgang, som da boede der, eller og naar han ikke længere formaaede at holde den ved Magt, mod sædvanlig Landgilde og anden Tynge og Rettighed til Aalborghus. Per Andersen i Therumdrup tog 1574 Sandemændsbrev mellem Skindbjerg og Rise. Niels Smed i Tulsted var da Sandemand.

Peder Andersen er næppe kommen til at bo i Tulsted; thi den 9de Juni 1584 samtykkede Kongen i, at Fru Margrete Lange, sl. Jens Kaas's Efterleverske til Gudumlund, maatte faa Tulsted, der da beboedes af tre Bønder, og tre Gaarde i Sejlstrup til Magelæg; vistnok i samme Aar, i alt Fald inden Mageskiftet kom i Stand, blev hun gift med Knud Brahe til Taastrup. 1585 udstedte Movrids Stygge til Holbekgaard og Ove Lunge til Odden et Brev om Godsets Værdi, efter at de havde været paa Godset og haft Bønderne for dem, og de ved deres højeste Helgens Ed for dem havde bekjendt, hvad de gav til Landskyld og hvad de kunde saa og avle, hvad Engbjering de havde, og hvad Svin de kunde fede paa de Skove, der laa til deres Gaarde.

Først Tulsted, som Gunde Jensen, Las Jostsen og Povl Pedersen paaboede, gav til aarlig Landgilde 1 Ørte Rug, 1 Ørte Byg, 1 Ørte Havre, ½ Td. Smør, 2 Brændsvin, 3 ß Ledingspenge, Gjæsteri 8 Heste (Landgilden var altsaa betydelig forøget siden 1494). Kunde saa og avle 5 Ørter Rug, 8 Ørter Byg, 6 Ørter Havre, 16 Læs Eng, var til samme Gaard en liden Egelund, der kunde fede 30 Svin. De tre Gaarde i Sejlstrup beboedes hver af to Bønder. Hver Gaard skyldte 1 Ørte Rug, 1 Ørte Byg, 1 Ørte Havre, 1 Pund Smør, 1 Brændsvin, 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns, 4 ß Skatpenge, 6 ß Gjerningspenge, 5 Hestes Gjæsteri; kunde saa og avle 8 Tdr. Rug, 4 Tdr. Byg, 2 Ørter Havre, 6 Læs Eng; Skov til 35 Svins Olden; men til den ene af Gaardene laa en halv øde Gaard, der altid havde ligget dertil og skyldte halvt mod en hel Gaard.

Hele Landgilden, beregnet efter Aabomaal, beløb sig til omtrent $32^1/_2$ Td. $^1/_2$ Fdk. Hartkorn, Ejendommen beløb sig til $115^1/_2$ Td. 3 Skp. $1^1/_2$ Fdk. Hartkornsæd, beregnet efter Aabomaal. Det Gods, Kronen skulde have til Magelæg derfor, var 5 Gaarde og 2 Gadehuse i Uttrup i Fleskum Herred, 1 Gaard i Himmeløv i Nørherred i Kalø Len, hvoraf Landgilden var omtrent $31^1/_2$ Td. Hartkorn, og Ejendommen beløb sig til omtrent 10 Tdr. 2 Skp. $1^1/_2$ Fdk. Saaledes blev Knud Brahe Kronen skyldig i Landgilde 1 Td. $^1/_2$ Fdk. Hartkorn og i Ejendom $5^1/_2$ Td. 1 Skp. Hartkornsæd eller, naar det hele regnes i Landgilde, saa i alt omtrent $2^1/_2$ Td. 3 Skp. $^1/_2$ Fdk. Hartkorn aarlig Landgilde. Dette Overskud tages der dog intet Hensyn til ved det endelige Mageskifte.

Hartkornsberegningen

er sket »udi saa Maade, som man almindelig plejer at regne udi Mageskifter, at 1 Td. Rug og 1 Td. Byg er lagt lige imod hvert andet; 2 Tdr. Havre imod 1 Td. Hartkorn; 1 Fjerding Smør imod 3 Tdr. Korn, 1 Skovsvin imod 1 Td. Korn, 1 Fødenød imod $^1/_2$ Td. Korn, 6 Lam imod 1 Td. Korn, 12 Gæs imod 1 Td. Korn, 24 Høns imod 1 Td. Korn, 1 Mark Penning, som før gik, imod 1 Td. Korn, 3 Tdr. Korn imod 1 Daler, og er Gjæsteri, Gjerningspenning eller Gadehuspenning her udi intet regnet.« Ligeledes er Ejendommen beregnet i Hartkornsæd, 1 Td. Rugsæd og 1 Td. Bygsæd er regnet lige imod hvert andet, 2 Tdr. Havresæd imod 1 Td. Hartkornsæd, 1 Svins Olden, 1 Skp. Sædeland og 1 Læs Eng lige mod hvert andet. Ejendommen er gjort til Landgilde, saaledes at der er afkortet for hver Skp. Landgilde 3 Skp. Sædeland.

Tulsted og de 3 Gaarde i Sejlstrup fulgte nu Knud Brahe, og det af ham udlagte Gods fulgte Kronen; men for adskillige indfaldne Forfald bleve Mageskiftebrevene ikke udstedte før i Kristian den fjerdes Regering. Knud Brahes Skjøde er saaledes udgivet den 9de Juli 1588.

Det kom til Trætte mellem Tulsted og Fru Kirstine Lunge, Axel Juels Efterleverske til Villestrup, om Tulsted øster Bleg. Der toges først et Tingsvidne derom af 20 Mænd, der senere, den 15de Avgust 1587, efter Opkrævelse af Fogden paa Gudumlund, Peder Luno, vidnede, at Blegen, som de før havde vidnet om, var den Bleg, der laa østen Bækken, og at der ikke var

bleven dem tilspurgt om anden Bleg end om samme øster Bleg. Endelig kom det til følgende Forlig: Vi efterskrevne Kristoffer Kruse til Tulsted og Knud Brade til Tøstrup paa den ene og Fru Kirsten Lunge til Villestrup paa hendes og hendes Børns Vegne paa den anden Side gjøre vitterligt, at vi alle og hver særdeles er kommen overens om hvis Trætte og Uenighed sig er begiven imellem Tulsted Mark og Ejendom og Hellum Mark og Ejendom udi saa Maader. Er bevilget, at Sandemænd skal begynde deres Tov i Bækken imellem Asp Mark, Tulsted Mark og Hellum Mark nør ad til den første Stug Ager udi Blegen vedtager, saa øster op ad den sønder Rende ved samme Ager til »Anheffueden« og »Wradtmodenn« vedtager, saa nør ad samme Wradtmod og Anheffued til Sejlstrup Mark vedtager, som er bevist af gamle Mænd at have ligget til Tulsted af Arilds Tid, paa den nørre og vestre Side til Tulsted, til den søndre og østre Side til Hellum. Til ydermere Vidnesbyrd ere alle vores Hænder her underskrevet. Datum Villestrup den 2den Februar 1588. Kristoffer Krus egen Haand. Knud Brahe egen Haand. Kirsten Lunge med egen Haand. Ove Jull egen Haand.

Derefter foretog Sandemændene det berammede Tov, der afhjelmedes paa Tinge den 5te Marts 1588. Christen Christensen i Nørrekongerslev var den Tid Dommer til Hellum Herredsting, Povl Mogensen i Fræer, Lars Jensen ib., Søren Jensen i Skjørping, Per Somersen i Termdrup, Christen Persen ib., Christen Juel i Hellum, Povl Ibsen i Rebbild og Movrits Jensen i Gjerding vare Sandemænd. De begyndte deres Tov og Ed udi en Bækrende imellem Asp Mark, Tulsted Mark og Hellum Mark, som de satte den første trebunden Sten, derfra nør ad satte de tre Stene i Bækken, derfra øster ad som de satte den femte Sten, som den første Stubager udi Blegen vedtager i søndre Ren af samme Ager, derefter øster ad i samme Ren satte de endnu tre Stene, den ottende, hvor »Anheffden og Wrattmoden« vedtager, derfra og nør ad med samme »Wrattmod og Anheffd« satte de fremdeles Stene, indtil de satte den tyvende og sidste Sten, som var en trebunden Sten, i Nørside af Vejlen i Hiødal imellem Tulsted Mark, Hellum Mark og Sejlstrup Mark.

Det er et almindeligt Sagn, at Kirsten Hvasses paa uret Vis har taget Blegen fra Hellum By eller Gjedgaarden. Der

fortælles, at hun svor falsk derom, idet hun staaende paa den omtvistede Grund aflagde Ed paa, at hun stod paa sit eget rette Ejendoms Jord, hvilket ogsaa var for saa vidt sandt, som hun havde taget af sit eget Jord og lagt i sine Sko. Men det maa da være en uretfærdig Beskyldning mod hende.

Hvad der skal siges med »Wrattmoden og Anheffden«, vides ikke; men Skjellet gaar langs hen ad jævn Grund ovenfor Bakken. Fem af de Sandemænd, som svor om dette Markeskjel, fik 1598 af Kongen Oprejsning, efter at de vare dømte nederfældige for et ulovligt Markeskjel; men det synes dog ikke at kunne have været dette; dog har det vistnok været paa samme Tid.

Vi se altsaa, at Kristoffer Kruse nævnes til Tulsted 1588. Han var en Søn af Thomas Enevoldsen Kruse til Vaastgaard og Fru Kirsten Friis. Thomas Kruse var død imellem 1561 og 66, vistnok i ung Alder og medens hans Fader endnu levede. Han havde vist ikke været gift i ret mange Aar, og Kristoffer har derfor nok været en ung Mand, da han kom i Besiddelse af Tulsted. Hvorledes dette gik til, vides ikke. Han synes at have ejet den i Forbindelse med Knud Brahe; men han var næppe i noget nært Slægtskab med ham eller hans Hustru. Han blev gift med Jomfru Anne Prip, Datter af Jørgen Prip til Pandum, som han dog kun havde i Forlening, og Agnete Skinkel. De havde følgende Børn: 1) Jørgen Kruse til Kjærsgaard, 2) Gabriel Kruse, der 1611 var Løjtnant paa Skibet Marekatten, 1616 Skibshøvedsmand og derfor blev belønnet med Norges Krones Len Jægern (Jæderen?), Dalarne og Ryfylke. Han skrives da til Tulsted og ligesaa 1619, da han var Befalingsmand over Stavanger Len. Senere blev han Ejer af Hjulbjerg, Engelstoft og flere Gaarde og var gift med Agnete Tott, med hvem han havde flere Børn. 3) Thomas Kruse til Tulsted var kgl. Sekretær og Tilforordnet at dømme i Admiralitetets Sager 1612 (fra den 7de Marts til 10de April har han skrevet i Jydske Registre). Han døde ugift paa Grænsen af Sverrig, formodentlig i Kalmarkrigen. 4) Enevold Kruse, der 1611 var Løjtnant paa Skibet Jupiter. 5) Kirsten Kruse, død ugift før 1622. 6) Niels Kruse, om hvem Kr. IV i sin Dagbog for 4de Februar 1620 skrev: Gav jeg en af Drengene ved Navn Niels Kruse 30 Dl. in specie, hvilken jeg forskrev ud af Landet, og kom han ud med Hertug Jørgen.

1622 vilde Kristoffer Kruse skifte efter sin afgangne Hustru, og Viffert Seefeld til Revs fik Brev om at være Værge for Niels Krnse, der vel endnu var udenlands. Der beskikkes ingen Værge for Jomfru Kirsten, der altsaa maa være død.

Ved dette Skifte har da Sønnen Enevold Kruse faaet Tulsted til Ejendom, og han giftede sig næste Foraar. Den 17de Septbr. 1623 mageskiftede han med Kronen og udlagde en Gaard i Huarnarpe By i Ulstrup Sogn i Aars Herred og en Gaard i Søndertranders i Fleskum Herred, hvorimod han fik de to Kronens Gaarde i Sejlstrup, der hver beboedes af to Mænd og skyldte hver 5 Skp. Rug, 7 Skp. Byg, 1 Ørte Havre, 1 Pund Smør, 1 Skovsvin, 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns, 15 eller 5 ß Gjæsteri, 1 Td. Gjæsteri Havre, Skov til begge Gaarde til 40 Svins Olden (altsaa lavere ansat end 1585); endvidere 1 Gadehus paa deres Grund, skylder aarlig 13 ß, samt 1 Bol i Hellum, der skylder aarlig til Kronen 5½ Kande Honning, til Torup Kirke 18 ß, Skov i Hellum Skov til 5 Svins Olden.

I en Taxation angaaende Rostjeneste 1625, efter hvilken der skulde udredes en Hest af hver 312 Tdr. Htk., er Enevold Kruse til Tulsted ansat til ½ Hest; men deri fattes 43 Tdr.; altsaa har han ejet 113 Tdr. Htk.

Enevold Kruses Hustru var Sofie Sandbjerg, Datter af Ulrik Sandbjerg til Kvelstrup og Fru Birgitte Maltesdatter Sehested, født paa sin fædrene Gaard Kvelstrup den 2den Septbr. 1587. Hun blev opdraget hjemme, til hun var 6 Aar gammel; men da døde hendes Moder, hvorpaa hun efter dennes Begjæring kom i 7 Aar til sin Moster, Fru Lisbet, sl. Jakob Høgs til Trudsholm. Her blev hun flittig tilholdt og øvet i Guds sande Frygt, Dyd og Fromhed og alt, hvad hende kunde være nyttigt og en Jomfru vel sømmede og anstod, saa hun ikke alene af hendes Moster for hendes Skikkelighed, men endog af alle, som omgikkes hende, har været elsket og æret. Efter Fru Lisbets Død kom hun til sin anden Moster, Fru Anne, sl. Ove Lunges til Odden, hvor hun blev i 21 Aar, og her har hun som altid tilforn beflittet sig paa med al Lydighed og Skikkelighed at omgaas sin kjære Moster, baade i hendes Sygdom og Sorg, saa at hun har været storlig elsket baade af hende og hendes Børn, som altid har varet til hendes Yderste. Da Fru Anne døde, havde hun besluttet intet andetsteds at ville have hende end hos hendes kjære Datter, Fru Karen

Lunge, sl. Holger Ulftands til Vosborg, hvor hun var i 2 Aars Tid, i saa stor Elskelighed, som hun havde været hendes egen Søster. I Aaret 1621 har ærlig og velbyrdig Enevold Kruse til Tulsted efter Guds naadige Vilje og Forsyn ladet bede hendes kjære Fader og Venner om hende, og hun blev ham tilsagt samme Aar i Viborg Snapsting. Den 27de April 1623 gjorde hendes Fader deres Bryllup i Viborg, og de levede i deres Ægteskab et meget kjærligt og gudfrygtigt Liv og Levned i 3 Aar ringere 7 Uger. Samme deres Ægteskab har Gud allermægtigste velsignet med 3 Børn, en Søn, velbyrdige Tyge Kruse, som Gud bortkaldte i hans Barndom, og tvende Døtre, nemlig Jomfru Anne og Jomfru Birgitte Kruse. Først i 1626 beredte Enevold Kruse sig til som Oberst over det franske Regiment at drage ud til Tyskland for at deltage i Trediveaarskrigen. Hans Hustru fulgte med ham til Kolding, hvor hun med stor Hjærtens Bedrøvelse skiltes fra ham den 23de Marts, hvorfra hun fulgte med sin Fader til Lundenæs i Haab om, at hun kunde ofte faa Budskab fra ham. Den 27de Avgust blev han i Wolfenbüttel beskikket til Oberstløjtnant over ti Kompagnier danske Musketerer og til Løjtnant ved Artilleriet og skulde derfor nyde som Oberstløjtnant maanedlig 300 Rd. specie og som Løjtnant 100 Rd. Nogle Maaneder efter faldt han i Slaget ved Lutter den 27de Avgust 1626. Kristoffer Kruse overlevede ham; thi den 24de Novbr. 1626 vare Otte Kaas til Hengø og han paa Vorgaard for at være Vidne til, at Fru Helvig Brahe udtog Løsøre og Breve, der vare hende udlagte. I en Retssag derom ankes paa denne Udtagelse, og da beraaber bemeldte Frues Ægtefælle Falk Gøye sig paa de tvende Vidners Tilstedeværelse, og der dømmes da 1630, at Sagen ikke kan føres videre, før disse bleve stævnede. Dette beviser, at Kristoffer Kruse levede endnu 1630; men forresten findes intet videre om ham. Præsten i Brøndum har indberettet omtrent 1647, at han med Hustru og Børn laa begravet i Torup Kirke; men der var intet Monument over dem.

Under det kejserlige Indfald i Jylland 1627 opholdt Fru Sofie Sandbjerg sig i Roskilde, og efter at Freden var sluttet, drog hun til Tulsted. 1632 fik hun følgende Brev: Kr. IV. Vor synderlige Gunst tilforn. Vider, at eftersom os elskelige Fru Sofie Sandberg, afgangne Enevold Kruses Efterleverske, af os underdanigst har været begærende hende at maatte

bevilges Fræer Kirke at søge, efterdi den skal være hendes Gaard Tulsted nærmere beliggende end hendes rette Sognekirke Brøndum, da bede vi eder og naadigst ville, at I for^ne^ Fru Sofie Sandberg forordner og lader udvise Stolestand i for^ne^ Fræer Kirke, eftersom hende bekvemmeligst kan være. Datum Hafniæ den 8de Juni Aar 1632.

Ganske vist ligger Tulsted nærmere ved Fræer end ved Brøndum; men Torup Kirke var hendes rette Sognekirke, og den ligger vel næppe saa langt borte som Fræer Kirke. 1633 ønsker hun i Magelæg med Kronen at faa tre Gaarde, to Bol og et Kirkebol i Fræer, samt en Eng i Rebbild imod en Gaard i Gjerding, en i Voxlev og en i Bjerregrav. I Lensmandens Betænkning bemærkes, at der er en smuk Fællesskov til Fræer, og tillige, at Engen i Rebbild ikke kan undværes, og det er maaske derfor, at Mageskiftet ikke kom i Stand. 1635 skiftede hun med sine Døtre efter deres Fader, vistnok for at have fri Raadighed over sit Gods, idet hun dengang havde i Sinde at kjøbe Baggesvogn i Vendsyssel. Døtrene fik 1643 Brev paa selv at maatte forestaa deres Arvegods efter deres Moders dødelige Afgang.

Ved Lynding af en Gaard i Asp den 26de Septbr. 1637 var tilstede Fogden paa Tulsted paa Fru Sofie Sandbjerg til Baggesvogn hendes Vegne. Ved Lynding af Torup Skov den 25de Juli 1643 mødte der Fuldmægtig for Jomfru Margrete Sandbjerg til Tulsted. Den ny Ejerinde ønskede at beholde Stolestadet i Fræer Kirke, og hun fik den 3dje December 1643 Brev paa samme Benaadning som hendes Søster, som hun havde tilforhandlet sig Gaarden Tulstrup af, at holde Fræer Kirke for sin rette Sognekirke. To Aar i Forvejen havde hun smykket Torup Kirke med Altertavle og Prædikestol med sit Navn og fædrene og mødrene Vaaben, begge Dele meget smukke.

Skjønt altsaa Fru Sofie Sandbjerg flyttede fra Herredet, skal dog fortælles hendes Historie til hendes Død. I Krigens Tid 1644 maatte hun atter for de fjendtlige Indfalds Skyld rømme over til Sjælland med sine to Døtre. Ellers boede hun paa sin Gaard Baggesvogn, i mange Aar meget svag og skrøbelig, som hendes Hjærtesorg for Størstedelen havde foraarsaget, indtil endelig hendes sidste Sygdom begyndte den 20de November 1649. Efter et Par Dages Forløb vilde hendes Døtre haft Bud efter hæderlig og højlærde Mand Doktor

Kristen Schytte, hvis Medikamenter hun plejede at bruge mod sin Svaghed; men hun vilde ikke tilstede det og sagde taalmodig: »Her hjælper ingen jordisk Doktor; før end Doktor Kristen kan komme fra Viborg, er jeg alt i Guds Rige. Gud er den bedste Læge, ham har jeg befalet min Sag.« Under hendes Sygdom maatte der læses og synges Salmer for hende og læses i Bibelen og i en Ligprædiken, som hun ellers havde megen Lyst at læse i. Engang sagde hun: »Al denne Nat er dette Vers i min Mund:

Lad intet af at haabe og tro,
saa faar du hos Gud evig Glæde og Ro,
om du endskjønt plages lidet her,
skal Gud gjøre Glæden des større der.«

Hun bad om, at der skulde prædikes over hende over de Ord: »Mine Faar høre min Røst, og jeg kjender dem.« Kort før sin Død lod hun læse for sig Fadervor og Troens Artikler og døde Lørdagen den 24de November 1649. Hendes Ligbegængelse skete med adelige Ceremonier i St. Bodels Kirke i Aalborg den 15de December.

Først i Aaret 1647 var imidlertid Jomfru Margrete Sandbjerg død ligesom ogsaa hendes Søster, Fru Anne, Niels Friis's til Faurskov. Deres Arvinger androg den 20de Marts Kongen om Befaling angaaende Skifte efter dem, og Skiftet paa Tulsted skal være begyndt den 11te September.

Tulsted tilfaldt nu Jomfru Margretes Brødre, Henrik Sandbjerg til Bøgested, Anders til Kvelstrup og Tyge til Kjærsholm, der var udenlands, da Skifte skulde holdes. Henrik solgte Gaarden næste Aar den 13de Februar 1648 paa egne og Brødres Vegne til Hr. Mogens Kaas til Støvringgaard, Danmarks Riges Raad og Befalingsmand paa Nyborg Slot, for 1000 Rdl. in specie for Hovedgaardens Taxt og Bygninger og 50 Rdl. in specie for hver Td. Htk. af Bondergodset og Skovene. Den aarlige Skyld af Hovedgaarden er ansat ligesom 1585 og 88. Bøndergodset var i Sejlstrup 5½ Gaarde, i Torup 1 Gaard, 1 Gadehus, i Asp ½ Gaard, i Hellum ½ Gaard, i Storebrøndum 1 Gaard, 1 Gadehus.

Hr. Mogens Kaas ejede allerede Gods her i Egnen. 1622 havde han kjøbt af Peder Munk til Sæbygaard og hans Hustru Fru Sofie Brahe 1 Gaard i Asp foruden Gods i Gislum Herred, 1632 en Del Gods i Bælum Sogn af Fru Kirsten Kaas, sl. Ove

Urups til Ovesholm, og 1638 af samme 1 Gaard og 1 Gadehus i Siem og Part i en Gaard i Smidie. Han ansøgte 1648 om, at der maatte bevilges ham Stolestade i Fræer Kirke til hans Børn og Folk, ligesom Fru Sofie og Jomfru Margrete Sandbjerg havde haft, og dersom det ikke for Rums Skyld andensteds i Kirken ske kunde, at ham da naadigst maatte bevilges paa hans egen Bekostning et lidet Pulpitur der i Kirken at lade opsætte, hvilket bliver bevilget den 6te Debr. Om der blev opført noget Pulpitur, vides ikke.

Hr. Mogens Kaas døde 1656 over 80 Aar gammel. Han havde været gift med Fru Sidsel Friis, med hvem han havde 13 Børn, hvoraf 3 Sønner og 4 Døtre overlevede Faderen [1]). Han efterlod sig følgende Herregaarde i Jylland: Støvringgaard, Gudumlund, Rebstrup (i Rinds Herred), Tulsted, Lundegaard og Hemmestrup, i Fyn Vejrup og Sellebjerg [2]), saa at hvert af Børnene fik en Herregaard, nemlig Erik Kaas Rebstrup, Jørgen Gudumlund, Bjørn Vejrup, Kirsten, Niels Parsbjergs, Sellebjerg, Sofie, Frederik Parsbjergs, Lundegaard, Jomfru Mette Hemmestrup og endelig Jomfru Ide Kaas Tulsted. Hun erhvervede adskilligt Gods; saaledes skjødede hendes Broder Jørgen hende 3 Gaarde og 1 Hus i Hornum og Aars Herreder. 1668 gav hun Hr. Erik Pontoppidan, Sognepræst i Kjøge og Provst i Ramsø Herred, 1 Gaard og 1 Hus af dette Gods og 1 Gaard i Frejlev for 2 Gaarde og 1 Hus i Hellum af Jørgen Seefelds Gods. 1669 kjøbte hun Gaarden Bredal og et Gadehus af Fru Dorte Kaas, sal. Folmer Urnes til Linderumgaard.

Jomfru Ide Kaas døde 1672 og blev begravet i Torup Kirke. Skifte efter hende foretoges paa Tulsted den 26de Septbr. 1672. Blandt Gjældsfordringerne var Broderen Jørgen Kaas til Gudumlunds Omkostninger ved hendes Begravelse, der efter Regning beløb sig til 341 Rdl. 1 ₰ 12 ß, som dog Arvingerne ikke vilde betale altsammen. Paa 8 Alen Klæde til hendes Sognepræst aftages 12 Rdl., paa 8 Alen Klæde til Jomfruens egen Pige à 4 Sldr. afkortes 8 Rdl., nok til en

---

[1]) Jfr. Jydske Saml. II 342 ff., hvor A. Heise udførlig har omtalt ham og hans Børn. Hvor her afviges fra ham, haves Støtte i Dokumenter.

[2]) Den 25de Februar 1657 begjærede Arvingerne Gaardene taxerede; men deri nævnes ej Hemmestrup; her følges Heise. Støvringgaard havde den ældste Søn Jenses Efterleverske i Forlening.

anden Pige 8 Alen à 3 Sldr. aftages 8 Rdl.; det Klæde, Ladefogden og Knud Jæger skulde være givet for 7 Rdl., kan ej heller passere; i lige Maade kan ej heller godtgjøres det Lærred og Rask, som Kokkepigen og Bryggerspigen er givne, som bedrager sig 17 Rdl. 3 ℔. Nok skal være kjøbt 20 Fakler, Stykket antegnet for 2 ℔, hvorpaa ej videre godtgjøres kun end 2 Rdl. 3 ℔; nok antegnes for ½ Anker fransk Vin, til Begravelsen er kommen, at være betalt 4 Rdl. 4 ℔, kan ej godtgjøres uden 2 Rdl. 2 ℔; der afkortes i alt 59 Rdl., igjen 106 Rdl. 1 ℔ 14 ß.

Folkeløn, der ikke var betalt, var følgende: Anneke Simonsdatter, Jomfruens egen Pige, for 1½ Aar 23 Sldr., Katrine Klavsdatter 9 Sldr., Kirsten Kokkepige for 1½ Aar 12 Sldr., Ane Mikkelsdatter Bryggerspige 7 Sldr., Podemesteren for 2 Aar 40 Sldr., Ladefogden 16 Sldr., en Røgter for en Vinterløn 4 Sldr., en Hjorddreng 3 Sldr., nok en Hjorddreng 2 Sldr. For hver af Folkene fraregnes 3 ℔ for Skat, og naar Resten regnes i Rigsdaler til 6 ℔ (en Sletdaler var 4 ℔), bliver det i alt 75 Rdl. 3½ ℔. Alle Fordringerne i Boet beløb sig til 1793 Rdl. 3 ℔ 7½ ß. Til Skifte kom Penge 1428 Rdl. 2 ℔ 5½ ß, hvoraf 150 Rdl. for Tulsted Hovedgaards Bygning, og derforuden Hartkorn efter Jordebogen indbefattet Fræer Sogns Konge-Korntiende 326 Tdr. 5 Skp. ½ Fdk. 67/205 Alb.

Tulsted blev ved dette Skifte udlagt alene til afgangne Erik Kaas's og Bjørn Kaas's Børn. Erik Kaas [1]) til Bremersvold havde efterladt sig 3 Børn, Frederik Kaas, Jomfru Susanne og Jomfru Else Kaas; Bjørn Kaas havde efterladt sig en Datter, Jomfru Sidsel Kaas, og disse 4 Børn arvede nu Tulsted Gaard og Gods; men Jørgen Kaas til Gudumlund, Amtmand over Rugaards Amt, bestyrede foreløbig det hele som Børnenes Lavværge. Hans Fuldmægtig over dette Gods var Mikkel Kristensen i Bælumgaarde.

I Marts 1678 blev Godset delt mellem Arvingerne, og Jørgen Kaas til Støvringgaard, Amtmand over Rugaards Amt, gjorde Regnskab for dets Bestyrelse. Jomfru Sidsel Kaas fik da Halvdelen af Gaard og Gods, Frederik Kaas fik den anden Halvdel af Gaarden og næstomliggende Bøndergods, medens hans Søstre fik deres Arv i andet Gods og Løsøre. Der blev

[1]) Om ham se J. S. I 351

nu gjort en rigtig Ligning og Deling paa Tulsted Huse og Bygning, samt Ager, Eng, Skov, Mark, Kornsæd, Fiskeri, Hede, Fædrift og Moser, og det blev delt i tvende lige Lodder og Parter med Pæle, Stene og Grimetræer, det retteste og bedste de eragte kunde, og den ene Del tildeltes Jomfru Sidsel Kaas, den anden Fr. Kaas efter lovlig Lodkastning.

I Borggaarden fik Fr. Kaas den søndre Ende af Stuehuset til midt paa den dobbelte Skorsten, som kaldes Grønstuen, og saa vidt Forstuen naaede og var 9 Bindinger; Kjælderen blev til denne Lod. Stuehuset laa nemlig før 1736 vesten i Gaarden. I Bryggershuset fik han fra øster Ende og saa vidt Bryggerset og Borgestuen naaede. I Ladegaarden fik han østre Ende af Laden 7 Gulve. I Østerhuset fra Laden syd paa 15 Bindinger. De fire Huse kan maaske have ligget i en Firkant, og deraf kaldes de to Borgegaard, de andre to Ladegaard; men sandsynligvis have de to Dele ligget fjærnere fra hinanden. Haven bag Stuehuset deles i to lige Dele, ligesaa deles Ladegaardspladsen, »baade til Møgblænden, Fold og anden Fornødenhed.« Tulsted endels Hede, Mose og Fædrift skulde de eje i Fællig og den ene ikke tilegne sig mere Fællig, end Fællig kan taale; thi det syntes dem ikke muligt for dens Vidtløftigheds Skyld at dele denne med Sten og Stabel. »Og saasom Tulsted Besidder har Stolestade baade i Torup og Fræer Kirker, da nyder og participerer Jomfru Sidsel og Fr. Kaas enhver lige meget baade i Karle- og Kvinde- og Folkestole i begge Kirker efter Rang og Precеance eller som de er ældst gift. Item forbliver Halvparten af Fræer Sognetiende til Jomfru Sidsel Kaas's og Halvparten til Fr. Kaas's Part af Tulsted efter deres forrige Lodders Formelding. Herforuden nyder og participerer de begge Parter lige meget i Fiskeriet i Søen, og uanset den ene Parts Grund og Paaløb til Søen er større end den andens, ikke des mindre syntes dem dog billigt og rettest, begge Parterne lige meget derudi participerer.«

Frederik Kaas var saaledes Ejer af Halvdelen af Tulsted; men han overlod den vistnok til sin Søster Susanne, der tillige med deres Moder boede paa Gaarden. Jørgen Kaas til Støvringgaard oprettede den 15de Maj 1679 Forpagtningskontrakt med hende angaaende halve Tulsted. Dette var naturligvis Jomfru Sidsels Part, som Farbroderen var Værge for, og

Jomfru Susanne havde saaledes hele Tulsted, til Jomfru Sidsel blev gift, vistnok 1689, da denne Halvdel blev solgt.

Frederik Kaas døde i Flandern som Oberstløjtnant, efter Hofmans Stamtavler 1695 under Belejringen af Namur. Der holdtes Skifte paa Tulsted den 30te Marts 1697, efter Konsens af Gehejmeraad og Overjægermester Konrad Greve til Reventlov paa hans Gemalinde Sofie Amalie Hahns Vegne, og Hr. Mogens Sehested til Rydhave som Lavværge for Fru Beate Redtz og hendes to Døtre, Jomfru Susanne og Jomfru Else Kaas. Erik Kaas havde med sin første Hustru Susanne Sparre haft en Datter Sidsel, der 1662 blev gift med Vincens Joachim Hahn til Seekampf og Hjortespring, Overhofjægermester o. s. v.; men hun var død 1667, 22 Aar gl. Af deres 5 Børn vare de 3 døde unge, Sofie Amalia Hahn var gift med Grev Konrad Reventlov, og Katrine Susanne med Otte Krabbe til Holmegaard; men hun maa nu allerede være død. Det synes mærkeligt, at disse Fru Sidsels Børn ikke havde taget Arv efter deres Faster Jomfru Ide Kaas.

Ved dette Skifte var den hele Formue 2381 Rdl. 2 ℳ 9 β, den halve Hovedgaards Taxt var efter gl. Matr. 5 Tdr. $6^{1}/_{2}$ Skp. 1 Fdk. $^{6}/_{14}$ Alb. Hartkorn, efter ny Matr. 5 Tdr. $^{1}/_{2}$ Alb. Dette og Frær halve Tiendes Hartkorn sættes til 50 Rdl. Tønden, de 11 Tdr. 5 Skp. 1 Alb. Hartk. (ny Matr.) til 40 Rdl. Tønden. Gjælden beløb sig til 350 Rdl. 4 ℳ 2 β højere, nemlig til 2732 Rdl. 11 β, hvoraf Grevinde Reventlov lod fordre Penge, som hun havde laant Fr. Kaas, da han sit Kompagni som Kaptajn antog, til Folkets Komplettering, Forplejning og Mundering 800 Rdl. Kroner. Næsten hele Resten var Jomfru Susannes Fordring. Grev Konrad Reventlov havde skjødet til Jomfru Else Kaas al den Arvelod, der kunde tilkomme Grevinden efter hendes salig Moder. De to Søstre paatog sig med deres Lavværges Samtykke at svare til Gjælden, hvilket de vel maatte være temmelig nødte til, da de vare de eneste Kreditorer. Den 16de April kvitterer E. Kaas (i Kjøbenhavn) for alt Krav paa Tulsted Hovedgaard og Gods, eftersom hendes Søster havde fornøjet hende hendes Advenant efter Boets Tilstand. Aaret efter giver Else Kaas sin Søster Skjøde paa 1 Gaard i Storebrøndum og 2 Gaarde i Sejlstrup.

Vi skal nu betragte den anden halve Gaards Skæbne. Jomfru Sidsel Kaas blev gift med velædle og velbyrdige Jonas Lillienschiold til Herløe, Kancelliraad og Amtmand over Romsdalen, Søndmør og Nordmør i Norge. Han solgte 1689 ved Skjøde af den 16de Marts halve Tulsted til sin Svoger velbyrdige Jens Rosenheim, Etats-, Justits-, Kancelli-, Kammer- og Kommerceraad. Foruden halve Tulsted Gaard var der Fræer halve Tiende og i Sejlstrup 3 Gaarde (med 7 Beboere) og 1 Gadehus, i Bælum Sogn Korskov, i Siem Sogn Bredal, i Torup Sogn 1 Gaard i Asp, 2 Bol og 1 Gadehus i Hellum. Jens Rosenheim skjødede allerede den 24de September s. A. Gaard og Gods, i alt 64 Tdr. 3 Fdk. $1^{1}/_{2}$ Alb. Htk., til Grev Gyldenløve, Herre til Grevskabet Samsø, som omtrent paa samme Tid var kommen i Besiddelse af Lindenborg. Kjøbesummen var ikkun 16 Rdl. for hver Td. Htk., i alt 1025 Rdl. 80 β, og det sælges paa den Betingelse, at hvis hans høje Excellence ikke skulde finde Behag i Godset eller blive sindet ikke at ville beholde det, skulde Handelen gaa tilbage næste Aar.

Der opkom snart Trætte mellem de to Parter angaaende den uskiftede Fællesgrund, hvorfor ogsaa Hede og Mose blev skiftet den 1ste Maj 1690. Grev Gyldenløve bortforpagtede sin Del, ligesom ogsaa Jomfru Susanne sin, som hun dog vel selv kun havde i Forpagtning, den 14de Dcbr. 1692 til Lavrids Kristensen Carl. Allerede den 20de Avgust 1694 skjødede Sofie Amalia Moth, Grevinde til Samsø, paa sin Søn Kristian Gyldenløves Vegne Tulsted halve Gaard og Fræer halve Kongetiende, men uden Bøndergods, til Jomfru Susanne Kaas.

1694 kom det til en Trætte med Præsten Hr. Erik Mortensen i Skjørping om Højtidsoffer af Tulsted. Det var i sin Tid bleven betalt af Jørgen Kaas, medens han havde Værgemaalet for sine Broderbørn, og for 1679—90 af Jomfru Susanne. Af den anden Part var der ikke betalt Offer, medens Grev Gyldenløve ejede den, og havde ikke været prætenderet; men for Offeret af de sidste $1^{1}/_{2}$ Aar havde daværende Forpagter gjort Fornøjelse. Siden Pintse 1690 vilde Jomfru Susanne ikke betale Offeret, 1 Rdl. til hver Højtid; men ved Herredstinget dømmes hun den 11te Dcbr. 1694 til at betale de resterende 6 Rdl. og 1 Rdl. i Omkostninger. For denne Dom stævnede hun Herredsfogden og Præsten for Landstinget, der afsiger Dom den 27de Februar 1695, og her frifindes Jomfruen for Hr. Erik Mortensens Tiltale, da Loven formelder, at enhver skal søge sin egen Sognekirke.

Jomfru Susanne Kaas ejede saaledes efter 1697 hele Gaarden; men hun og hendes Moder, Fru Beate Redtz, havde boet der tidligere, maaske siden Jomfru Ides Død. Moderen døde 1703, og Hr. Bertel skrev derom i Torup Sogns Kirkebog: Den 9de Maj begravet og hensat i Torup Kirke hos sl. velb. Jomfru Ide Kaas velb. sl. Fru Beate Ritz, sl. Erik Kaases, og gav velb. Jomfru Susanne Kaas mig for Parentation over Moderens Grav 10 Sldr.

Den 22de Dcbr. 1706 konfirmeredes Herredsskriveren Niels Lavridsens Barns Daab i Kirken, frembaaret af velb. Jomfru den unge, Fru Cidtzell Kaases Bjørnsdatters Datter. Velbaarne Jomfru Susanne Kaas ærede ogsaa Konventen med sin hæderlig Presentie.

Jomfru Susanne forblev ugift. Man har »en gammel Snak«, hvori der er tildelt de fleste adelige Familier hver en Beskaffenhed; deri nævnes »de grimme Kaaser«, og deri har vi maaske Grunden til, at vi finde saa mange Kvinder af denne Familie som gamle Jomfruer. Hun døde 1731 og blev begravet i Torup Kirke den 2den Marts.

Præster i Brøndum.

Af Præster i Brøndum i den katholske Tid kjendes kun to, Christiern Nielsen, Sognepræst i Brønom 1477 [1]), og Hr. Povl, der nævnes i en Liste fra 1526: Restantes af den sidste Skat, der Præst og Kirke gav 15 Mark 1526. Helme Herred: Hr. Povell i Stor Bryndom 5 Mark, Seem Kirke 8 Mark, Hr. Niels i Skibsted 5 Mark [2]). Paa Reformationstiden fik Hr. Poel Jensen i Bryndum et Protectorium (Beskjærmelsesbrev), og han var vistnok den første lutherske Præst [3]). Ellers nævnes ogsaa Mag. Povl Andersen som første lutherske Præst; maaske er det en Fejl for Povl Jensen. Men med den næste er det lige saa galt; han nævnes Jesper Christensen [4]), men andensteds nævnes Jesper Jensen 1568 [5]). Hr. Jesper i Brøndum maa være død omtrent 1584 eller først i 1585, da der mellem

[1]) Se under Gjerding Sogn.
[2]) Danske Saml. i Geh.-Ark. 76, 20.
[3]) Tegn. o. a. L. Ny kirkehist. Saml. V 734.
[4]) Viberg.
[5]) Ny kirkehist. Saml. V 734.

1ste Maj 1584 og s. D. 1585 blev indsendt til Universitetet 1 Rdl. som »legatum« eller Sjælegave efter ham. En saadan Afgift skulde ydes, hver Gang en Præst døde. Derefter nævnes Hr. Jens Nielsen.

Hr. Esbjørn Jensen Velling var Præst fra 1599 til 1637. Han fik 1632 Brev paa Lyngby Kirketiende.

Hr. Anders Jensen Gjerding, Søn af Provst Jens Andersen i Gjerding, blev Præst efter Hr. Esbjørn 1638. Han var gift med Kirsten Kristensdatter Resen, der overlevede hans Død 1657 og blev gift med hans Eftermand. De havde 4 Børn, Jørgen Andersen Brøndum, der blev Kapellan hos sin Stiffader, Kristen Andersen Resen, født 1646, Præst i Laastrup, Margrethe Andersdatter Resen, født 1654, g. m. Hr. Jens Pedersen Blok i Kongerslev, og Dorthe Andersdatter Resen, g. m. Hr. Isak Jensen, Præst i Hersom, og derefter med hans Eftermand Jesper Rønnebjerg. I Brøndum Præstegaards nuværende Raalling findes indmuret en Bjælke, hvorpaa har staaet en latinsk Indskrift, der fandtes stærkt forhugget og ulæselig, og tilbage staar kun A. J. G. 1646, K. C. R. Dette Tømmer fandtes paa det vestre Hus før Præstegaardens Ombygning.

Hr. Bertel Andersen Skytte var af en Familie, der fra før Reformationen havde afgivet en Mængde Præster. Han var en Præstesøn fra Skelund, født 1632, Student 1651. Da han 1657 blev Præst her, havde han i 2 Aar været Rektor i Hobro og blev nu gift med Formandens Enke Kirsten Kristensdatter. Den 7de April 1673 begravede han denne sin »meget dyderig Hustru«.

Lige et Aar efter søgte han at faa sin Søn Jørgen Andersen, som havde sin Attestats, Dimis og rigtige Testimonia fra Universitetet i Kjøbenhavn alt for en 10 Aar siden, til sin Medhjælper og Efterfølger, hvilket ogsaa tilstaas den 26de Septbr. 1674 [1]). Jørgen Andersen var født den 2den Februar 1643, Student fra Aalborg Skole 1664, Kandidat med non 1666, Kapellan 1674, men først ordineret 1682. Den 29de Juni blev han paa Lindenborg trolovet med Friherreindens Kammerpige, men det ses ikke naar og hvor han er viet. 1691 fødte hans Hustru ham Tvillinger, og han boede den Gang i Mølholm.

[1]) Jydske Indlæg, J. Reg. XVI 110.

I Kirkebogen for 1681 har han skrevet: 6. Januar. Er i den hellige 3foldigheds Navn mig trolovet den meget yndelig og ærbare, dyderige Vidue Maren Blok, sl. Mag. Peder Byrgissøns i Sønderkongerslev. [Gud være evindelig Ære for denne ædle Perle og Gave (overstreget meget omhyggelig).] »Gud velsigne begge vores Indgang og Udgang af det høje.« »Den 9de Februar har Hr. Erik M. i Skjørping kopuleret mig og min ovenbemeldte Kjæreste. O, Gud give os megen Velsignelse og lad os to leve her tilsammen i Gudfrygtighed og Kjærlighed, at vi omsider maa leve tilsammen i Himmerigs Glæde.« Aaret i Forvejen havde han viet sin Stifdatter Margrethe med sin senere Stifsøn Hr. Jens Blok i Kongerslev, Mag. Peder Byrgesøns Søn.

Han døde 1693 og blev begravet den 30te Dcbr., 50 Aar gl. Den 2den Januar 1703 blev Maren Jensdatter Bloc begravet, 76 Aar gl.; men atter 1707 er blandt de begravede anført Maren Jensdatter Bloc, Hr. Bertel Andersens, æt. 76. Her er dog Kirkebogen saa medtaget, at man ikke kan se, hvad Meningen er med dette, og der har vist staaet, at Liget havde været hensat i Kirken til videre. Denne Begravelse førte imidlertid til en Proces med Forvalteren paa Lindenborg Villum Middelthon.

Som fortalt under Hr. Jens Mørch i Gjerding, der var stedt ligesom Hr. Bertel, blev der afkrævet ham et Beløb af 30 Rdl. for hans Hustrus Lejersted i Kirken; men hans Prokurator, Sr. Peder Hansen Steenfeld, syntes det urimeligt, »at han som en ældgammel og højaldrende og svag Præstemand skulde udgive 30 Rdl. for en ringe Lejersted i en Landsbykirke, som han ikke tror at kan godtgjøres at for slige Lejersteder her i Herredernes Kirker prætenderes eller gives uden 2, 3, 4 à 6 Rdl.; desforuden har hans sl. Hustru lidet før sin Død ladet se sin Høflighed der til Kirken med en Drejels Dug til Alteret saa vel som et Par gode Voxlys til Kirken, saa synes med Billighed, at hans sl. Hustru for slig høflig og kristelig Gave kunde vinde Lejersted i Kirken uden videre Betaling, og helst efterdi Hr. Bertel saa vel som andre Sognepræster efter kgl. naadigste Lov er tilladt fri Begravelse i Kirken.«

Forvalteren havde beraabt sig paa, at Hr. Bertel havde 3 Sogne; men denne mente, at de 30 Rdl. var snart et helt

Aars Indkomme af alle 3 Sogne. Ved Sagførerens Indlæg, der forresten er holdt i en meget ydmyg og bedende Tone, opnaaedes intet, hvorefter Præsten sendte Bud derom til Herskabet om Afslag. Da Villum Middelthon ingen Besked fik, skrev han til Præsten, og hans Brev fik af Hr. Bertel følgende Paategning: Min korte Resolution er denne: Hendes høje Naade har som en god Præsteven efterladt af Monsr. Middelthons ubillige Fordring 15 Rdl., hvorimod jeg har Regnskab med hendes høje Naade, og leverer jeg til ingen anden kontante Penge end til hendes høje Naade selv, naar Likvidationen er sket, hvorom jeg med første Lejlighed forventer fra hendes høje Naade efter min Supplik hendes højgunstige Resolution. Forvalteren følte sig nu højlig fornærmet over denne Hr. Bertels Resolution og greb Sagen saaledes an, at »Sr. Peder Hansen Steenfeld paa ærværdige Hr. Bertel Andersens Vegne gjorde den Erklæring, at hvad sig det Svar paa Beskikkelsen til Mons. Middelthon angaar, da er det ikke i anden Mening anført end bare udi Enfoldighed, ikke enten til Opsætsighed eller Trodsighed imod det høje Herskab, saasom velbemeldte Præst ikke véd sig nogen Aarsag dertil, men mere har ydmygeligst at takke hendes høje Naade for de 15 Rdl.s Afslag, beder derfor nu ydmygeligst, at de andre 15 Rdl., som nu i Rette tilbydes, at maa modtages og annammes.« Villum Middelthon tog saa ogsaa imod dem, og Sagen blev saaledes ophævet.

I Laurids Axelsens Dagbog er anført: 1699 den 19de April Provstemode i Viborg; da blev Hr. Bertel Andersen i Brøndum creeret præpositus honorarius i Hellum Herred; men Hr. Ove Lauridsen at have været virkelig Provst i samme Herred, hvilket er noget nyt og synderligt.« Han døde den 1ste Oktober 1717, 85 Aar gl., og havde saaledes været Præst i 60 Aar. Han var uden Tvivl en i høj Grad begavet og tillige lærd Præst, og hans Antegnelser i Kirkebøgerne er det en sand Fornøjelse at læse. Nogle af de vigtigste og mærkeligste skulle her anføres, da de bidrage til at belyse enten Tiden eller Hr. Bertel selv.

Af Brøndum Sogns Kirkebog: 1668 20. Juni: Jacob Møller, architectus et faber ferrarius ut et lignarius nec non artifex multiplex, sed parum pius begravet.

Ved Aarsskiftet 1670—1: Jam sive vivimus, jam sive morimur, nos sumus domini, scilicet in genitivo et nominativo.

1671 16. Juli: Hr. Isac Jensen i Hersom og Dorothe Andersdatter copulerede af Hr. Niels Pedersen i Nibe.

1680 29. Januar begravet Christen Pedersen her i Brøndum, fra en raadeløs Hob heden kaldet anno æt. 59.

— 11. Marts begravet Maren Christensdatter, som var Christen Vognersen Hesteskærers af Skelund Barn, 3 Aar gammel, uforvarende hidkommen med Forældrene omstrippende.

1681 1. Juni begravet Peder Smidt, homo, dum vixit, scandali plenus et desperatæ salutis.

1683 19. Juli begravet Søren Christensen ætat. 72 i Vestergaard. — Samme Aften, der jeg var til Begravelse, er mig en Hest frastjaalen.

— Dnica 20. Trinit. døbt Bodil, Rasmus Christensens Barn, monstrosa puellula sinistro bracchio per malignitatem matiræ privata . . . .

1684 postrid. fest. adscens. er Mølholm afbrændt. Damnum irreparabile.

— XII trinit. begravet en god, from Israelit uden Svig, Niels Nielsen ætat. 63.

1685 Dnica quasimodogeniti publice absolveret for Sakramentens Foragt Lars Nielsen og per violationem sabbati Knud Matthisen, som harvede paa Langfredag under Højmesse. Proh pudor.

— 30. Maj. Hoc tempore anni iterum Cimbriæ tractum, quo itur Coldingia Alburgium, peragravit Sev. vir rex C 5 Norvegiam transfertaturus.

1687 dom. 12. trin. Inter communicantes comparuerunt Ritmesteren, Quartiermester og Trompet af Termdrup her i Brøndum.

— 17. trin. Oluf Ibsen af Mølholm har jeg stedt Skriverhuset ungefær 8 Uger før Michaelis med saadan Condition, at han det første Aar om skal have det frit for at hjælpe det til Rette; men naar Aaret er omme, skal han have det for den billigste Leje, nogen kan faa det for.

— NB. audivi Dn. Episcopum parentantem funeri M. Mauritii Borchorst 13. Sept.

1688 16. Maj begravet Christen Michelsens Datter Maren, parentum miserorum spes et columen.

— dom. 1. adv. Hoc tempore stedt Niels Bødker i Siem Skriverhuset fra Mich. 88 til 89 og siden aarlig for 2 Sld., saa længe Erik Justesen lever, og efter hans Død for 2 Rdl. aarlig; er saa Oluf Ibsen fri fra mig og jeg fra ham.

1695 20. Januar trolovet Christen Jensen af Fraær og Birgitte Jensdatter af Østergaard i Ejstrup, præsentibus et attestantibus Jver Skøtte og Hustru, Christen Christensen og Kone, Michael Sørensen, alle af Ejstrup, og en hel Sal fuld af Fraær Sogn.

— . . . Oktober begravet Erik Justesen, vor forrige Herredsskriver, efter sin langvarige Sengeleje i Blindhed og Elendighed, æt. 76.

— dnica 2den adv. døbt Christen, Christen Christensens Barn i Ejstrup, quæ puerpera longam tracit παιδογενητιας moram; hanc enim prolem primam enixa est post convictum conjugalem annorum undecim.

1699 14. Dcbr. begravet gl. Jens Andersen surdaster et stupidus mendicus.

1704 18. Maj døbt et uægte Barn Jens, var Helle Jensdatters, som fordum tjente paa Lindenborg og i Mølholm; udlagde for Barnefader Povl Sørensen paa Lindenborg. NB. Povl Sørensen ved Menederi fragik, at han var hendes Barnefader, og han stævnede Kvinden til Tinget for at gjøre hende til Løgnere; men hun standhaftig holdt ved sin Bekjendelse med højeste Ed, ihvor højt hun skal lide derfor. O Gud, aabenbar Sandhed.

Anno tristissimo 1709.

14. April Iver Skyttes Hustru Anne Cathrine introd. Da var det saa dyb og tyk Sne, at man maatte til Kirke med Slæde over Kirkegaardsmuren kjøre.

1711 7. April copuleret Jens Kierul Korporal og Anne Jensdatter, som daarligen rejste bort med Manden til Kjøbenhavn, og begge døde.

Anno 1715 frugis et fructuum feracissimo.

1717 29. Marts trolovet Anne Sørensdatter i Ejstrup med Christen Hansen ibm. in presentia fere cunctorum Ejstrupensium ut et dni Joannis Thornami Symmystæ nec non domesticorum nostrorum masculini et foeminini generis.

Trolovelserne foregik ofte i Vaabenhuset: in vestibulo.

Af Kirkebogen for Siem Sogn.

1661 3. Juli publice absolveret Anne Andersdatter for

Barn, avlet i Hor, hvis Barnefader hun udlagde en af de indkvarterede Brandenb.

1666 22. Febr. begravet Michel Jensens Hustru, død af de gruelig Voxel paa Kjæften.

1682. Da Friherreinden til Lindenborg er bleven Patroninde over disse 3 Kirker, og Karen Christensdatter i Teglgaard døde (imellem Linierne: fra Tienden), begravet af mig den 17. Marts.

1683 festo sanctorum admisi ad priv. absol. et sacram synaxin Nicolaum Sev. mæstuosum, qui a Lyngbyensibus ad nos transmigravit villamque Michaelis Joannis in Seem reædificaturus et restauraturus, idque concedente Baronissa, cujus habeo schedulam et assensum.

1684 10. Januar til Ægteskab kopuleret Niels Sørensen i Siem og Johanne Rasmusdatter af Lyngby ved Friherreindens Hjælp og Supplice dertil erlanget Hjælp og kongel. Permis.

1684. Ved Pintsedagstider er, des værre, et fattigt Menneske ved Navn Niels Christensen Hyrde, fordum Vogter i Termdrup og Siem, en troskyldig Arbejder ultra æt. 80, befunden død udi Hesselvads Bæk og formentes at have melancholice spirituactus sig selv kastet i Vandet og druknet; blev sivet og jordet i Skovvangen vesten Byen.

1687 dnica oculi trolovet Christen Kier i Dollerup og Margrete Andersdatter, Anders Christensens Datter i Siem, quæ filia est lux ceterarum puellarum Seemiensium.

— Dnica 3. Trin. til fuldkomment Ægteskab sammenviet Christen Christensen i Dollerup og Margrete Andersdatter. Sit saluti!

— Dnica 8. Trin. purificeret Maren Espersdatter, havende Gud synderlig at takke for sin naadige Hjælp; thi hun maatte bruge tvende obtricium Tjeneste, førend hun blev forløst.

1687 (ved Aarets Slutning) o vitam vere tristem et tristissimam sociam; vix enim sponsalitia prius agitata convivia, quam alterum sponsæ patris.

1688 dnica 8. Trin. Ved denne Tid er kommen Murarbejdere til Siem Kirke at reparere paa Søren Blocs Bekostning, og blev baade den og de andre 2 Kirker af Provsten og 4 Synsmænd besigtiget 3. Septbr. Samme Tid er kommen Forordning om ny Alterbog.

— 7. Nov. begravet Søren Sørensens Søn i Bredal, den yngre Christen, parentibus mørori immodico død e febri sane maligna.

— 30. Nov. begravet Søren Sørensens senior Christen, død af samme morbo contagioso som Broderen ut supra. Det første Lig begravet uden Klokke, eftersom Baronens og Patronens Fuldmægtig lod Søndagen tilforn forbyde de dødes Begravelse uden Klokke, som ej vilde betale Klokken for sin Begravelse.

1690 23. Febr. til Ægteskab sammenviet Jakob Pedersen adulter cum sua adultera sibi desponsata Mette Sørensdatter. Pønituit hujusce conjugii alteram illam ipsius adulteram.

1695 trolovet Anders Christensen i Bredal og Marine Jensdatter i Nærværelse af en Del navngivne Vidner og en hel Sal fuld med Fæstenøls Gjæster. De bleve viede i Forvalteren Friises og hans Kjærestes Præsentie, som og var til Bryllup.

1707 16. Octb. er trolovet imod Forældrenes Vilje og uden nogen lovlig Vægrelsesaarsag Mads Jørgensen Potmagersvend i Siem med Sindel Jensdatter, Jens Madsens Datter i Sejlstrup, contestantibus et presentibus forne Jens Madsen, Peder Jensen og Niels Pedersen saasom Forlovere for deres Frihed, Jens Jensen og Hustru i Siem og moxen alle Siem Grander undtagen Faderen Jørgen Bartimeissen og Moderen Karen Rasmusdatter og Børnene, som alle avertere dette Ægteskab. Sammenviede den 11te Marts 1708.

1710 30. Nov. trol. og 28. Juni 1711 copuleret Jens Nielsen af Sejlstrup og Kirsten Nielsdatter i Siem, som bær Prisen af alle Siem Sogns Kvindespersoner.

Af Torup Sogns Kirkebog.

1672 21. Febr. Tyge Pedersen i Hellum, vældig Jæger og Dranker, begravet.

1679 6. Aug. begravet Mads Justesens Hustru Maren Jensdatter i Torup anno æt. 39, som døde af et stærkt Brystflod, hende længe pinede og omsider jammerlig nedlagde.

1684 dnica trin. copuleret til fuldkomment Ægteskab Bertel Nielsen i Torup og hans Fæstemø Anne Hansdatter af Asp, kommen sammen i en dyr Tid og til en øde Gaard, hvis Jord ved Formandens falske Sæd .... ingen Rug og lidet Vaarkorn.

1685 13. Maj begravet Anne Andersdatter i Hellum ter viduata æt. 80. Dedit 2 oves cum agnetis. Samme Dag blev jeg hastig infesteret af febri sane maligna noxia, snart restit.

1685 d. 5. trin. copuleret Niels Ibsen og hans Kisselinke Maren Christensdatter, uterque diffamatus ob illicitum concubitum.

1687 ankommen her til Herredet den ny Matrikul.

1689 dom. 8. trin. I disse Dage er Jørgen Potmagers Fæste-Enke i Hellum bortløben fra ham og ladet ham Huset tomt formedelst hans onde Omgængelse mod hende og hendes smaa Børn. Eventum docebit tempus.

1690 5. Januar begravet Else Christensdatter af Hellum, æt. 45, pro qua parentatione obtulit frater suus 4 ℞. (Der angives ofte saadanne Pengegaver.)

— dnica 14. trinit. kom den ny Forpagter Peder Hansen af Randers til Tulsted.

1691 dnica oculi publice absolveret og castigeret Jørgen Potmager per contemtum verbi et sacram og anden Uskikkelighed og Enormiteter.

— die soterias er Søren Smed efter Altergang befundet i Møllen sig at fylde lige saavel som Dagen tilforn udi en stor Tøbrud efter Absol. der sammesteds.

— 6. Maj kom Dorote R. og viste sin Øjes Skade gjort af Povl Bech den 4. Maj, som var Mandagen efter, at han Dagen tilforn havde kommuniceret i Brøndum Kirke.

1693 dnica 21. trinit. sammenviet Christen Rasmussen og Vibeke Nielsdatter, ambo stulti.

1695 festo Epiphanias begravet velfornemme Christen Rasmussen af Aalborg hans rasende Søn, som døde hos Anders Assersen i Hellum.

1698 feria 2den pasch. begravet Jørgen Skræders Kone i Torup, en from Moder fra mange elendige moderløse.

— 7. Juni begravet Kirkens trofaste Bonde Esper Hansen i Asp.

1712 24. Juli døbt Maren, Christian Drejers Barn i Hellum. Denne Drejer var en gammel Gefrieder, som med sin rigtig Pas slumpede hid at dreje for Folket. Denne Drejer løb bort med Konen, efter at hun var kommen op af sin Barselseng, og holdt ingen Purifikation. Sine exemplo.

1715 i Febr. begravet Oluf Jensen i Torup ubetjent, mentis non sane compos; forslaget i Hovedet af sin hastig Fader.

— 19. Maj Kirsten Laurisdatter ejusdem farinæ, narrisk.

Bag i den ældste Kirkebog har Hr. Bertel indført et Regnskab over Tiende og Nandist fra 1658—1707. Han anfører: Fortegnelse paa hvis ringe Tiende af disse arme Sogne ydet i dette Aar 59. Torup og Hellum yde kun Rug i Tiende, og der er vedtegnet: Byg og Havre dette Aar ej saaet for den kejserlige Indkvartering. For dette Aar opføres heller ingen Nandist paa Registret.

For 1660 er opskrevet: Min egen Avling i dette Aar anlangende har den gode Gud os saaledes velsignet: Rug i Stakkelsvangen og min Have tilsammen 26 Læs 1 Trave, Gødningsbyg i Solerhøjsvang 8 Læs 10 Kjærve. Vregen Byg i Tingstivang og min Have tilsammen 23 Læs 1 Trave. Havre i Gadelamsvang og vor Have tilsammen 40 Læs 16 Kjærve. Drengens Korn deraf 5 Tdr. Havre, Byg 8 Tdr., er tilsammen 108 Læs 1 Tr. 6 K.

Derefter følger et nøjagtigt Regnskab over det aftærskede, blandt hvilket staar en latinsk Taksigelse til Gud. Summa paa Tiende og Avl 100 Tdr. Lyngby Kirkeværger har faaet heraf. NB. Den 20de Marts begyndte Moder at brygge af de 10 Tdr. Malt, som blev gjort efter Fastelavn; havde hun samme Tid inde Byg 12 Tdr. til Støb. April kommen 10 Tdr. i Støb.

Rug saaet 1660 i Solerhøjsvang 7 Tdr. 3 Skp. Vregen i Tingergrene 3 Tdr. Gud velsigne det. I Optegnelsen for 1662 staar ved Jens Pedersen i Lyngby (hvoraf han ogsaa fik Tiende), loquax, fallax, audax, mendax, contumax, sagax, rapax bonorum proximi. Ved Jens Hansen sst.: pertinax nequam, κολαξ et κοραξ voracissimus. Ministrorum dei et bonorum omnium osor acerrimus, legum et juris corruptor pervercissimus.

For 1663 havde »Nandist« været Eg, Kag, Ost, Hør; fra dette Aar af forøges det med Møgvogn og Skovvogn.

Fra 1662 af anføres Daggjerningsfolk: Mænd, Koner og Piger, for 1662: Brøndum 36, Ejstrup 29, Torup 8, Hellum 22; men som Sammenlægning findes anført Tallet 109.

Efter Fortegnelsen for 1664 over de Husfolk, der have gjort Dagsgjerning, anføres: Dersom hver Person gav 8 β, kunde alle de give mig 14 Rdl. 2 ℞.

I Registret for 1665 have alle Seem Gaardmænd faaet deres Skudsmaal paa Latin: Claus Selgensen: Aureos pollicetur montes, sed nascetur ridiculus mus. Niels Mikkelsen Hougaard:

Artem cavillandi respuens, cujus contrarium e. verum. Anders Chrensen: malignus spiritus et tamen angellus probus. Anders Bentsen: Veterator astutus. Peder Andersen: Parentis gnatus non dissimilis (1666 perjuris nequam). Mikkel Jensen: Alburgum sæpe videns. Erik Ibsen: Alieni appetens, sui securus, habens nihil nisi mentem inconstantem. Christen Knudsen: Moratus cuculus, habens omnia, tamen nihil. Trogels Knudsen: Homo claudicans in ambobus. Jens Lauridsen: Homo nescio qualis. — Tyge Pedersen i Hellum: Uretfærdig Tiender. Søren Smed i Asp: Somnolentus et salutis suæ securus. Niels Marcussen i Asp: persoluter mendaciss. — 1667 Chr. Vendelbo i Hellum: Sordidus et nasutus.

1671 anføres: Alle Kjærve i dette Aar regnet for 2 Nege, og ved Enden: Vr. Byg i Skiden g. Byg i Jeger h. R. i Ruggaard, V. Havre i Tingsti V. g. h. i Travhøjs V.

Anno 1671 den 22de Septbr. stedde jeg Søren Jensen i Mølholm at tjene mig fra Aarsdagen Mich., til Aarsdagen igjen kommer, for 7 Sldr., 1 Vadmels Trøje og Buxer, 2 Blaargarns Skjorter, 1 Par Sko og 1 Par Hoser. Niels Jensen stedt for samme Løn som forgangne Aar uden 1 Hørgarns Skjorte for den ene Blaargarns og 1 Skp. Bygsæd til Forbedring.

Fra 1680 anføres oftest, hvor mange Æg der ydes (20—30) eller i Rubrikken 4 ß eller 2 ß, i Kag-Rubrikken 1 ℳ eller 12 ß, i Oste-Rubrikken ligeledes 1 ℳ eller 12 ß og lignende.

1682 staar tværs over Rubrikerne for Nandist: Snich Snach.

1684 indføres ogsaa Skibsted Sognetiende; der er 6 øde Gaarde. Lyngby Sognetiende er ogsaa anført; men derunder staar: Belangende Lyngby Kirketiendes Afgift i nærværende Aar har Hr. Peder Kall selv maattet paatage sig Værgemaalet og annamme Penge for Kornet, som blev sat umaadelig højt, nemlig 1 Td. Rug for 4 Rdl., 1 Td. Byg for 3 Rdl. 3 ℳ ringere 8 ß, 1 Td. Havre for 7 ℳ 8 ß.

I Overskriften til Regnskabet for 1685 staar: Anni fatalis 1685. Derimod Anno reparatæ salutis 89. Ved 1692 anmærkes: Dette var oppebaaret af Comministro. 1693 bemærkes: Ære ske Gud saavel for det tynde som for det fede; saa fuldkommen og overflødig Grøden var forgangen Skudaar, saa kort og ringe var Grøden dette Aar. Rugen var sommesteds god, men sommesteds borte, fornemmelig sønder i Landet; men Vaarkornet overalt i Landet stakket og lidet. —

Efter Hr. Jørgen Andersens Død fik Hr. Bertel en anden Kapellan, Hr. Peder Hansen, ordineret den 10de Septbr. 1700 som hans Kapellan og Efterfølger; men om ham vides ikke mere. Den 20de Juni 1701 kaldedes Hr. Jens Pedersen Thornam til Kapellan og Efterfølger, hvortil han ordineredes den 24de Juli. Han var født i Sjælland 1674, Student fra Sorø Skole 1694. Nogle Maaneder før Hr. Bertels Død, den 13de Maj 1717, blev han i Frue Kirke i Kjøbenhavn gift med Ane Marie Christiansdatter Bergen, med hvem han havde 2 Døtre og 1 Søn, hvoraf den ene Datter, Christiane Elisabeth, overlevede Faderen. Hun blev siden gift med Præsten Hr. Erik Hansen Bruun i Grinderslev. Hr. Jens Thornam døde 1726 og blev begravet den 8de Februar.

Hr. Hans Christiansen Stevelin blev hans Eftermand. Han var født i Roskilde den 29de Juli 1687. Hans Fader var Kjøbmand Chr. St., Moderen Lene Nielsdatter Bonum. Han blev Student fra Kjøge Skole 1708, Kandidat 1713 og var derefter Kabinetspræst hos Grevinde Danneskjold-Samsøe paa Assendrup. Af sit hidtilværende Herskab blev han den 8de Marts kaldet til Præst i Brøndum, ordineret den 8de Maj. Han var ikke Præst her fuldt et Aar. Om hans Død vidner følgende Synsvidne:

Tingbog for Lindenborg Birk Nr. 10 fol. 178. Den 28de Februar 1727. Efter kgl. Maj.s Herredsfoged over Hellum-Hindsted Herreder Sr. Christian Schoustrup hans til mig, undertegnede Thøger Hiort af Ejstrup ergangne Begjæring udi hans lovlige Absense udi Forvalteren ved Lindenborg Sr. Anders Nielsen Dørup hans Nærværelse tillige med de af ham udmeldte 4 Mænd, navnlig Christen Nørgaard, Christen Lauridsen, Peder Smid og Christen Madsen af Brøndum, har i Dag A.o 1727 den 28de Februar indfunden udi Brøndum Præstegaard for at syne og efterse forrige Sognepræst ibm., nu sal. Hr. Hans Christiansen Stefvelin, som ungefær mod Middag fandtes liggende død udi en Dam strax ved vestre Side af Præstegaarden, liggende udi dens Endels Indelukke, da som den sl. Mand en Times Tid tilforn udi en Del saavel af Bysom Gaards-Folks Overværelse var optaget af Vandet, indbragt i og lagt i et Kammer næst ved, hvor den sl. Mand haver sit Logemente, Seng og Bøger, gik vi ind i samme bemeldte Kammer, hvor den sl. Mand laa paa et Bord udi sine Klæder,

der bestod udi en Slaabrok, Brystdug, Nattrøje, Skjorte, et Par sorte Læderbuxer, 2 Par uldne Strømper, et Par Tøfler og en hvid Linned Nathue, hvilke bemeldte Klæder vi da den sl. Mand indtil det bare Legeme afførte, og dernæst det blotte døde Legeme overalt ganske nøje besigtigede, men ikke befandt det nogenstedes at have det ringeste Saaremaal, i hvad Navn det nævnes kan, som kunde give ringeste Tanke eller Tvivl om, at den salig Mand i nogen Maade kunde være beskadiget enten af sig selv eller noget Menneske, men udi vore Tanker lod sig anse, som den salig Mand, da han mulig kunde være gaaet ved Siden af Dammen, af en ulykkelig Hændelse udi Vandet var udfalden og formedelst den Morads og mudrige Bund, der paa det Sted i Dammen fremfor noget andet Steds i bemeldte Dam befindes, ikke kunde redde sig selv, men udi saadan beklagelig Tilfælde der har maattet krepere, og end mere, at samme Sted udi Dammen, hvor den sl. Mand var udfalden, var bag en Lyngstak, hvor ingen Menneske fra Præstegaarden kunde se det, som ellers mulig ved saadan bedrøvelig Udfalds Synlighed kunde have reddet ham; men des værre ingen enten hørte eller saa sligt førend efter den sl. Mands den Dag fremfor andre saa længe udeblivendes Efterspørgelse, da han som bemeldt udi Vandet liggende død er bleven funden og optagen. Endelig er ved forbemeldte Syn, Afføring og Undersøgelse befunden paa den sl. Mands Legeme udi hans Buxelommer en Nøgle som til et Skrin med 2 smaa Hængelaasnøgler tilsammen bunden, en Sølvtandstikker, en Skuepenge af Sølv paa en Dalers Størrelse, 2 Par smaa Sølv-Ærmeknapper, et Jærnsignet, stukken i begge Ender, en 2𝔯 i Guld, en dito Penge mindre og af Guld, en Sølv-Femskilling, en dito Penge lige saa stor, en reduceret 2ß, to lybske 2ß, en Søsling, et Trænaalehus med to Sølvdopper til en Pibekrave. At saaledes i alle Maader rigtig er synet og befundet, bekræfte vi med vores Hænders Underskrift og videre vil ved Ed være gestendig, naar forlanges. Datum Brøndum Præstegaard ut supra. (Navnene.)

Der er sagt, at han druknede sig i en sindsforvirret Tilstand, fremkaldt ved Fortvivlelse over et uheldigt Ægteskabsløfte, der betingede hans Ansættelse som Præst [1]). Men Retten

[1]) Series pastorum i Brøndum Præstegaard.

kom dog til et andet Resultat. Ovenstaaende Synsvidne fremlagdes næste Tingdag Torsdag den 6te Marts i Lindenborg Birkeret og blev beediget af Synsmændene. Til ydermere Bekræftelse fremstod at vidne hæderlig og vellærde Studiosus Søren Buck, som har været til Huse hos den sl. Mand siden første December afvigte Aar, som ved Ed tilstod og forklarede, at den sl. Mand var af og til hel svag baade i hans Legeme som og særdeles i hans Hoved, som han mange Gange klagede sig for at have megen Susen i tillige med Hovedpine, som inkommoderede ham, at han ofte bejamrede, at hans Hukommelse meget slog ham fejl, som foraarsagede hos ham swærmodige Tanker. Særdeles var den sl. Mand i Søndags 14 Dage sidst afvigte, da han havde forrettet sit Embede i alle tre Kirker, saa svag og afmægtig, at hans Ben ikke kunde bære ham fra Brøndum Kirke til Præstegaarden, som er en ganske kort Vej, men begjærede, at Vidnet vilde følge ham, som og skete, og maatte saa godt som bære det sl. Menneske hjem. Sognedegnen, hæderlig Jørgen Iversen i Brøndum, bekræftede, hvad der var sagt om hans Svaghed; han kunde sandfærdig bekræfte, at han adskillige Gange havde af den sl. Mands egen Mund og ikke uden stor Medlidenhed fornummet ved Kirkerne, naar Tjenesten var forrettet, at han var svag og mat, at han ikke selv kunde stige paa hans Vogn.

Paa Grund af disse Vidnesbyrd »ses det ikke, at noget kan hindre, det velbemeldte og nu salige Hr. Hans Stefuelin hans Legeme jo til sit Hvilested med hæderlige og sømmelige Ceremonier maa bestediges.« I denne Dommerens Kjendelse forekommer den Ytring, at den sl. Mand for den hele Egn var bekjendt og renomeret for en fornem, lærd Guds Mand og et exemplarisk, gudfrygtigt og meget skikkeligt Liv og Levned. Som Følge heraf blev han begravet den 10de Marts.

Hans Pedersen Rosenkilde blev den 21de Marts kaldet til hans Efterfølger. Han var født i Faaborg den 28de Oktober 1695, hvor hans Fader Peder Kristoffersen R. var By- og Raadstueskriver. Hans Moder var Anne Jakobsdatter Kiøbing eller Kypping. Han blev Student fra Odense Skole 1716, Kandidat 1723, Sygetrøster i Kjøbenhavn 1725, Præst i Brøndum 1727, ordineret den 7de Maj, gift den 26de Novbr. s. A. med Formandens Søster Anne Dorotina Christiansdatter Stevelin, født omtrent 1690. De fik 4 Sønner, af hvilke den ældste døde

som Barn, de 3 andre bleve Præster, Peder Christian Præst og Provst i Vive, siden i Astrup i Hindsted Herred, Hans i Kongsted og den yngste Niels Jakob blev Faderens Eftermand. Hr. Hans Rosenkilde blev tillige Provst og døde den 17de Oktober 1758. Hans Enke boede derefter oftest hos sin ældste Søn i Vive, men blev efter en foreløbig Nedsættelse i Vive Kirke nedsat hos sin sl. Mand i Brøndum Kirkes aabne Begravelse, 85 Aar gl.

Hans Rosenkilde byggede 1756 en ny Raalling, hvorpaa han satte følgende Indskrift over Døren:

Velsignet være Herrens Navn
for sin beviste Naade,
han bygte Huset os til Gavn,
frels det, o Gud, fra Vaade. 1756.

Af Hans Rosenkildes Indberetning af 1743 anføres følgende: Han begynder med en Undskyldning for, at han ikke kan give Oplysning om hele Stiftet, »siden jeg underskrevne ikke er født eller opfødt her i Landet, ja end ikke har set Jylland, førend jeg til Lærer Anno 1727 blev beskikket for Brøndum, Siem og Thorup Menigheder.«

3. Der findes som allevegne nogle faa Høje, til Brøndum By Stubberhøj, Fruerhøj, Jægerhøj, Boerhøj, Aabjerg, hvoraf de 5 Vange her til Byen have deres Navne; derforuden Dornhøj, Solerhøj. Til Brøndum By er ingen Slags Skov; men til Ejstrup By . . . . er en liden Bøgeskov . . . . Her ligger ingen Jord udyrket uden den liden Agerjord her og der, som en fattig Mand ikke kan overkomme at besaa, eller den liden Hede paa Sønder-, Vester- og Nordside af Vangene, som Bønderne bruge og højlig behøve baade Vinter og Sommer til deres Fædrift. — Til Siem Sogn er noget lidet Bøgeskov. Jorden ligger ikke udyrket, ingen Hede er til Sognet. — Thorup Sogn: Paa Hellum Grund findes især følgende Høje: Storhøj, Gjeddehøj, Stormhøj, Bavnhøj. Ved Tulsted findes en Bakke, kaldet Kapelbakke, hvorpaa man endnu ser en Del store Sten, fastliggende i en Figur af en Kirkegrundvold, og siges der iblandt gemene Mand efter Forfædrenes Traditioner, at Kirkens Bygning paa samme Sted har været begyndt, men siden blev opsat en Fjerdingvej derfra i Sønder.

10. Nogle faa Bistader findes her og der iblandt Bønderne, men til fast ingen Fordel.

12. Intet stort Vildt, men et lidet Kvantum af Harer, Ænder, Urhøns og Haner, Snæpper, et stort Kvantum af Ulve, som foraarsage Landet en aarlig og anselig Skade.

17. Her grasserer sædvanlig ingen smitsomme store Sygdomme, uden i afvigte sidste Vinter og paafølgende Foraar, da Sprinkelsyge i haardeste Maade har besøgt Egnen og paa et Aars Tid i disse faa Sogne borttaget over 50 Mennesker.

18. Sognefolkets Inklination er ad pietatem et laborem, og kan deres Tal af store og smaa beløbe sig i disse 3 Sogne til 800 Mennesker . . . . Ellers har Folket her i Egnen Aversion for Kalvekjød, sjælden vil de nævne Ulven, men kalde ham gemenlig Graaben, Graabassen, den slemme.

19. Til Annexgaardene har været Bøgeskove, men før min Tid total ruinerede.

22. Aaen østen om Pastoratet var paa mange Steder ikke over 2 Alen bred, ordinær 6—7 Alen; deri fanges lidt Gjedder, Skaller, Aal og Ellebutter.

24. Ved Brøndum By paa østre Side af Vejen til Siem springer en Kilde af Jorden, som kaldes Blokkilde, hvorfra Brøndum Møller har sit meste Malevand. Udi samme By, foruden at Vandet i Overflødighed løber derigjennem, findes to smaa navnløse Springkilder, krystalklare og meget velsmagende. Udi Thorup Sogn imellem Hellum og Tulsted Grund udspringer i lige Maade en Kilde af Jorden, som kaldes Tors Kilde, hvorfra Tustrup Mølle har en stor Del af sit Møllevand.

39. En Sax kalder man her en Sidser, et Brød en Kage, Hø Hy, en sort Jydepotte en Gryde, Kreaturer Kriter, Fæ Fæmon, en Kost en Lime, Davre Dovre, Middagsmaaltid Une, Nader Nætvor, en Skaal Kovsken, Hvad hvonds, vær snar vær ra; Ø nævnes paa mange Steder som A, f. E. Dør Dar, Nørregaard Nargaard, ikke reje ɔ: ikke udstaa, gaa jensten ɔ: med det samme, nu strax, uden Ophold.

40. Suren ɔ: Søren, Jahn ɔ: Johanne, El Ellen, Chren Christen, Kien Kirsten, Jerik Erik, Laust Laurits, Ing Inger, Pier Peder. Derforuden bruges her i Sognene følgende Navne: Bartholomæus, Tygge, Selgen, Lene, Abel, Lave, Markvor.

Niels Jacob Rosenkilde var født den 2den Januar 1733, privat dimitteret 49, Kandidat 52. Allerede før han fik Embedsexamen, nemlig den 3dje Maj 1752, blev han i en Alder af 19 Aar kaldet til Faderens Kapellan og Efterfølger, ordineret

den 19de April, og da Faderen døde den 17de Oktober s. A., blev han Sognepræst i en Alder af 25 Aar. Den 6te Juli 1759 blev han gift med Elisabeth Dorothea Mørch af Gjerding, født den 31te Juli 1730. De havde 3 Sønner og 3 Døtre. De 2 Døtre døde 9 og 13 Aar gamle 1776 og 78 og bleve begravede i Kirken hos deres Slægt en Sommerdag, »da Klokken efter højkongelig Tilladelse blev ringet.« Den tredje Datter Anne Dorthe blev gift med Præsten I. H. Schibbye i Tversted. Den næstældste Søn Bolle boede som gift Mand i et Hus i Brøndum, men blev senere Præst i Ellidshøj. Den ældste Søn Hans var gift med Mette Kirstine Tranekjær; men han og hans yngste Broder, 19 Aar gammel, døde 1789 i Brøndum af Tyfus, samtidig med begge deres Forældre, af hvilke Faderen døde den 26de Marts, Moderen den 1ste April, og alle fire bleve begravede den 6te April 1789. Hr. Hans Rosenkilde skal have været en værdig og omhyggelig Sjælesørger og meget elsket. Han var Provst fra 1775.

Efter en Indberetning af 7de Novbr. 1771 var i Brøndum By 53 Familier, i Mølholm 6 og i Ejstrup 10, i Siem Sogn 25, i Thorup 15, i Hellum 28, i Asp 6 og Sædegaarden Tulsted, 5 Skovhuse, Rouf. I alle Sognene omtrent 500 Kommunikanter og 256 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. kontrib. Hartkorn.

Præstekaldets Indkomster: Korntiende 344 Rdl. 3 ℳ 8 β, Annexgaarde og Huse paa deres og Præstegaardens Grund 50 Rdl. Offeret paa de 3 Højtidsdage og st. Mikkelsdag (hvilket sidste Offer af Arilds Tid har i alle Sognene været givet) 100 Rdl., Paaske-, st. Hans Rente og Kvægtiende 24 Rdl. Lyngby Kirketiende har ligget til Kaldet og var leveret in natura mod en aarlig Afgift af Præsten til Kirken; men da samme kgl. Kirke blev solgt, nyder jeg min Embedstid i Refusion aarlig 99 Rdl., men min Efterfølger i Embedet kun 30 Rdl. Præsteenken Anne Dorothea Stevelin nyder efter Konvention 50 Rdl. Tilforn er af Brøndum Kald til Enkepension kun givet 28—30 Rdl. Præstegaardens Hartkorn er 9 Tdr. 1 Skp. 3 Fdk.

1771 blev med kgl. Tilladelse afhændet til Baron Schimmelmann to Annexgaarde i Siem og Torup med tilhørende Huse for en aarlig Afgift af 61 Rdl. som Rente af 1220 Rdl.; desuden skulde aarlig ydes 30 Læs Lyng i Siem Hede eller 3 Rdl. Lyngen skulde slaas og hjemføres af Præsten. Lyngen fik

Præsten til 1846, siden de 3 Rdl. Desuden skulde Præsten af 2 andre Huse have 3 Rdl. aarlig.

Anders Jungersen var eneste Søn af Provst Peder Jungersen paa Gjøl og Judithe Thorning (der den 18de Juni 1800 blev begravet i Brøndum, 81 Aar gl.). Han var født den 18de Debr. 1752, Student fra Aalborg Skole 1770, Kandidat 1776 med anden Karakter. Han var en Tid Huslærer for Niels Jakob Rosenkildes Børn for en Løn af 16 Rdl. om Aaret, blev den 28de Marts 1781 kaldet til Præst i Gjerding, ordineret den 15de Juni. Den 28de November s. A. blev han gift med Elisabeth Cathrine Gjødvad, født den 7de Oktober 1754, Datter af Kjøbmand Anders Gjødvad i Aalborg og Anne Kirstine Boller. Deres første Barn var en Datter, der døde snart, derefter havde de en Søn, der ligeledes døde, siden 3 Sønner og endelig en dødfødt Søn. Den 31te Juli 1789 blev han forflyttet til Brøndum og Provst, og her fødtes der ham 2 Sønner, af hvilke den yngste døde som Dreng. Hans Hustru døde den 15de Januar 1792. Af deres 8 Børn levede Peder Jungersen, først Kjøbmand, siden Sproglærer i Aalborg, Anders Gjødvad J., Præst i Kongerslev, Jørgen Holger Andreas J., Faderens Eftermand, Niels Jakob Rosenkilde J., Bogholder ved Sparekassen i Aalborg. Den 14de Avgust 1796 giftede han sig med Gelske Cathrine Nørager, født den 22de Dcbr. 1769, Datter af Mads Nørager i Løgstør, Foged i Aars og Slet Herreder, og Sophia Hedevig Thorning. Dette andet Ægteskab var barnløst; men hun var en kjærlig og trofast Moder for hans Børn. Anders Jungersen var en meget dygtig og nidkjær Præst, hvorom vidner saavel Udtalelser i Embedsbøger af Biskop og Amtsprovst som ogsaa den Kjærlighed, hvormed han endnu i Sønnesønnens Embedstid omtaltes af de gamle, der tydelig mindedes ham; disse fremhævede hans store Begavelse som Prædikant. Han blev entlediget den 11te Marts 1818 og udnævnt til Konsistorialraad; men Bestallingen blev først udfærdiget efter hans Død, da han vægrede sig ved at betale den. Han levede fremdeles hos sin Søn og Eftermand og døde den 24de Novbr. 1820, 68 Aar gl. Enken forblev i Sønnens Hus til hans Død, flyttede da med hans Enke til Ondløse ved Holbek, overlevede hende i 2½ Aar og døde 2 Dage, før hun fyldte sit 92de Aar.

Jørgen Holger Andreas Jungersen var født i Gjerding den

4de Oktober 1788, Student 1805, Kandidat 1809 med bedste Karakter. Han blev først Kopist og senere Fuldmægtig under Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler og var en usædvanlig kundskabsrig Mand, som hele sit Liv syslede med videnskabelige Studier, navnlig af Klassikerne og Historien. Han underviste fra sine første Studenteraar til 1838 mange unge Mennesker, som han dimitterede til Universitetet, blandt andre Prof. theol. Christen Hermansen. Den 3dje Juni 1818 blev han efter Indstilling af Grev Schimmelmann beskikket til Præst i Brøndum, 1828 til Præst for Harridslev og Albek og 1838 til Præst for Bregninge og Bjergsted, hvor han døde den 1ste Avgust 1854. I alle tre Embeder vandt han strax og bevarede til det sidste sine Sognefolks udelte Agtelse og Kjærlighed; men han mindedes selv altid med største Kjærlighed i Brøndum, hvor en nedarvet Kjærlighed til Kristendommen levede og Guds Hus flittig besøgtes. Den 9de Novbr. 1816 blev han gift med Charlotte Marie Mørch, død den 1ste Februar 1859, Datter af Grosserer Mørch, senere Ejer af Gaarden Ydernæs ved Næstved. Med hende havde han 14 Børn, af hvilke Peder Estrup J. siden blev Præst i Brøndum, og Frederik J., der er cand. theol., har gjort sig bekjendt ved flere religionsfilosofiske Skrifter.

Brøndum Degne.

Den første Degn i Brøndum, der vides af at sige, er Kjeld Degn, der døde 1678, 65 Aar gl. Hans Hustru Zidsel Madsdatter var død 1676, 64 Aar gl. Blandt flere Børn havde de en Datter Barbara Kjeldsdatter, der den 15de Juni 1679 blev gift med Eftermanden Jens Vognersen Degn: ambo ejusdem farinæ, bemærker Hr. Bertel om dem i Kirkebogen, ɔ: begge af samme Surdej. De havde 8 Børn, hvoriblandt en Datter Maren, født 1692, blev 1718 gift med Eftermanden.

Jørgen Iversen Hjort, Søn af Iver Skytte i Ejstrup og Dorthe Tøgersdatter, hans første Hustru. Han var født 1693 og havde fra 1711 til 1717 tjent for Skytte paa fire Herregaarde, nemlig Hvilstedgaard, (maaske Vorgaard), Bøgested og Visborggaard. 1717 blev han efter den forrige Degn Jens Vognersens Begjæring af Bispen kaldet til Degn i Brøndum, hvortil Kongen maatte give sin Bevilling, da han var ustuderet. Aarsagen var, at der kun var een studeret Person, som søgte

Kaldet, nemlig Erik Grenaa, der var døv og derfor ubrugelig. Hans Formand døde 1720, 73 Aar gl. Maren Jensdatter døde i Barselseng 1721 med sit tredje Barn, hvorefter Jørgen Degn blev gift med Mette Fugl. Med hende havde han 7 Børn. Ved den første Søns Daab vare Fadderne Oberstløjtnant Claus Georg von Deden og hans Hustru fra Vorgaard, Major Falkenskjold, Forvalteren paa Lindenborg, Jomfru Susanne Kaas paa Tulsted og flere.

Jørgen Degn førte flere vidtløftige Processer, navnlig med sine Sognefolk om hans Degnekorn og med Jens Hvas til Tulsted. I Tingbøgerne findes en hel Del morsomt om disse Sager, hvoraf dog kun enkelte Træk skulle fremdrages.

Forvalteren ved Lindenborg Eggert Kristoffer Tryde begyndte 1733 Bøndernes Sag med at stævne Jørgen Degn; men denne svarer til dette Stævnemaal saaledes: Velædle, højstærede Hr. Herredsfoged! Alletider noget nyt, men sjælden noget godt, saa gaar det; thi da jeg i Dag havde tænkt at begjære Videnskab om, hvis Stød Forvalteren ved Lindenborg, ædle Seign. Tryde, hidtil har lagt i Veje for mig, finder jeg en af ham ganske ny formerede Oplag, idet han ved Stævnemaal atter vil føre Vidner om, hvis min Indkom hidtil har været. Godt har jeg ikke gjort den gode Mand; thi det vil min Evne ikke tillade, og det onde forbyde Gud, saa jeg veed ikke, hvad der kan persvadere ham til at sætte saa liden Pris paa saa naadig en Konges Lov og Befaling. Jeg kan det ikke anderledes forstaa, end han først begynder at blade Kaalene, naar han agter at forvende mig en Del af min Rettighed, og sidst agter at rykke den op med Roden, naar han agter at føre Vidner om mit Embedes Betjening, muligt i Tanke, kan det ene ikke træffe, saa skal det andet, saa jeg maa vel sjunge: Mine Fjender de ere som Sand i Strand. Derefter rykker han frem med en hel Del Artikler af Loven og paastaar, at Sagen som hørende under Provsten bliver afvist her for Retten, hvilket dog ikke sker. — I et af Forvalterens skriftlige Indlæg i Sagen omtaler han Degnekornet, »hvilket de dog ej nægter ham, men svarer: Hvad de andre Mænd gjør, vil vi ligesaa, og hvorledes kan en taabelig Bonde gjøre anderledes, som veed lige saa meget af Loven som Bibelen, da han kan intet læse i nogen af Delene.« Forvalteren mener nu, at Brøndum og Ejstrup Bønder burde forskaanes for flere Udgifter, da de intet have

tilovers, hvilket han beviser med Restansdomme; »tilmed kan Degnen ikke igjen gjøre Bønderne nogen aparte Tjeneste med deres Børns Education, siden han er en ustuderet Mand.« Hertil svarer Degnen bl. a. følgende: »Tilmed behager det Hr. Forvalteren derpaa at sige, det Bønderne, som han kalder taabelige, ikke forstaa at svare anderledes, siden de veed lige saa meget af Loven som Bibelen, hvilke de ikke kan læse i nogen af Delene. Ja, stod de kuns ikke under Forvalterens Avtoritet og han tenderede noget ubilligt mod dem, skulde han vel befinde, de forstod Loven, og er det ilde, at det behager Forvalteren at sætte saa ringe Pris paa kristne Folk, at de ikke kan læse Bibelen; nok er det, behager det Hr. Forvalteren at rekvirere om Bibelen, skal han finde i Sognet hos den gemene Mand nogle og der imellem vel af de bedste.« »10de besværer Hr. Forvalteren sig over det, jeg ikke er studeret og ej kan gjøre Bonden nogen Tjeneste med deres Børns Education, da maa jeg spørge, om han kan tilintetgjøre allernaadigste Kongens Tilladelse, at en ustuderet maatte kaldes, det højnaadige Herskabs højsalige Farfaders Vocation og paafølgende højlærde biskoppelige Ordination, det jeg ialt har, og hvis deraf ikke er forevist, skal blive, om det forlanges; dog hvad skulde Bøndernes Børn med studerte Education, siden Forvalteren selv siger, at Forældrene intet kan læse, enfin, gid Forvalteren vilde besørge, at Bøndernes Børn kunde lære vel at læse danske, da skal jeg trodse (som jeg og gjør) alle mine Medbrødre udi Herredet, det min Ungdom altid i deres Lærdom skulle føre Prisen, særlig naar det tillige maatte holdes, at de kunde møde til Læsning og Undervisning, saa ofte de derom blive advarede.«

1738 vare Stævningsmænd fra Jørgen Hjort paa Tulsted for at forkynde en Stævning, og de talte der med Jens Hvas's Hustru Fru Kirsten Brønsdorf, som svarede dem, »at hun syntes, Jørgen Degn var hel artig, og af en ustuderet Person var hans Lige ikke til, særdeles til et Krus Øl og et Glas Brændevin, og hun æstimerede ham ikke mere end hendes Hund, der laa i Lænken.«

Der vidnes om Jørgen Hjort, at han ikke har skikket eller forholdt sig anderledes, end en ærlig Mand og skikkelig Kirketjener egner og anstaar. Da Jens Hvas's Prokurator Sr. Eggers æskede Vidnesbyrd, om ingen ved Gilder, Bryllupper og Barsler

havde set Jørgen Degn beskjænket, gjorde Tøger Hjort Indsigelse, da dette henhørte under Provsten, og det var uvitterligt, at Sr. Eggers var Provst i Hellum Herred.

1742 stævner Jens Hvas Jørgen Hjort, for at han skal paahøre Vidner om sit Forhold mod Jens Hvas og hans Hustru, om sit Levned og Forhold i Gilder o. s. v. I den Anledning udstedte Jørgen Hjort følgende Fuldmagt til sin Broder Skovrider Tøger Hjort:

Hulde Broder, Tøger Hjort! Da jeg nu alt kan tælle Stævnemaal i Rad fra Sigr. Jens Hvas paa Tulsted, saa til Herredstinget, saa til Birket, saa af Herredstinget, saa til Birket og atter til Herredstinget, ja endog derimellem til Frisenborg Birk, og mig er forekommen, at du ved Retten her er paalagt ej at maa svare for mig uden Fuldmagt, altsaa beder jeg, du paa mine Vegne vil svare for mig mod Sigr. Jens Hvas for hvad Ret og i hvad Sag han maatte optænke og paastævne, lige saa længe og saa ofte som han finder Fornøjelse udi at forurolige mig, og den naadige Gud vil spare os alle tre Livet, og at paa bedste og lovforsvarligste Maade, hvortil jeg dig herved fuldkommen avtoriserer, da jeg i alle Maader svarer i Værd og Straf til alt, hvad du paa mine Vegne skriver og forretter, med forblivende til min Død din hulde Broder J. Hjort. Brøndum den 15de Avgust 1742.

Denne Sag bliver dog afvist til Provsten med Undtagelse af Vidners Førelse angaaende Degnens Forhold mod Jens Hvas selv og hans Hustru. Herom vil Jens Hvas's Prokurator dog ikke lade føre Vidner; men »maaske agtede han sig til Overretten dermed, førend han vilde oftere bemøje denne velvise Dommer med Vidners Førelse; han takkede ellers for god Formaning og ønskede gjærne, at Jørgen Hjort vilde bedre sit Liv og Levned.«

(Hermed ender Forfatterens Manuskript.)

Tillæg.

Sønder-Kongerslev Sogn.

En historisk Skildring.

Af A. C. Nielsen, Lærer i Sønder-Kongerslev.

Ved Udarbejdelsen af nærværende Afhandling har det væsentlig været min Hensigt her at samle alt, hvad der var mig bekendt om Sønder-Kongerslev Sogn og som kunde antages at have virkeligt Værd, haabende, at den Helhed, som derved fremkom, foruden at indeholde Oplysning om Sognets nuværende Tilstande og Forhold, tillige kunde afgive et Bidrag til Egnens Historie. Nogen stor Fuldstændighed gøre disse Meddelelser imidlertid ikke Fordring paa at besidde, da det Materiale, hvoraf de have deres Oprindelse, kun bestaar af, hvad jeg har set og hørt og optegnet paa selve Stedet, samt af den Smule, der her findes af skriftlige Efterladenskaber fra tidligere Tider, nemlig Kirkebøgerne og nogle gamle Aktstykker paa Kongstedlund.

Beliggenhed og Naturforhold.

Fra den saakaldte »Lille Vildmose«, der, som bekendt, optager en meget betydelig Del af det østligste Himmerland, strækker der sig Forgreninger i Form af Mose- og Kærdrag vester paa ind i Landet. Imellem disses Bugtninger fremkomme da større eller mindre, delvis eller helt isolerede Højdestrøg, der skyde sig frem fra det egentlige Land som en Slags Halvøer

eller — hvor de ved de nævnte Strækninger ere helt afskaarne fra dette — ligge som »Øer« i Lavlandet. Dette har utvivlsomt i sin Tid staaet fuldstændig under Vand, og i en Tid, der ligger inden for Mands Minde, var der mange Steder utilgængelige Moradser og Sumpe, hvor der nu er gode Græskær, Enge og dyrkede Jorder. Betegnende nok kaldes ogsaa disse spredte Højdestrøg langs Vildmosen for Holme, en Benævnelse, som de temmelig sikkert have ført med sig fra ældgammel Tid af.

Omtrent midtvejs mellem Limfjorden og Mariager Fjord er Holmformationen særlig stærkt fremtrædende; nogle af Holmene ere vel forholdsvis smaa, men have en betydelig Højde, hvorved Landskabet bliver meget kuperet.

Kongerslev Holm er Navnet paa en af disse Holme. Den er ikke fuldstændig adskilt fra Nabohøjderne imod Syd og Vest; men i daglig Tale menes stedse med dette Navn Sognene Sønder- og Nørre-Kongerslev, hvis Markjorder dog danne et ret betydeligt afgrænset Terræn for sig; thi imod Nord og Øst støder det til Kær og Mose, og paa de andre Sider begrænses det af en fortløbende Lavning i Marken. Af denne Holm udgøre Sønder-Kongerslev Sogns Jorder den sydlige Del, og dette Sogn strækker sig tillige ned over og et godt Stykke over paa den modsatte Side af den Lavning, der, som nys omtalt, begrænser Holmen i Syd og Vest.

Sønder-Kongerslev Sogn er altsaa beliggende ganske nær ved »den lille Vildmose«, idet det nemlig støder umiddelbart op til denne i Øst; paa de andre Sider omgives det af Bælum og Skibsted Sogne, samt dets Annekssogne Komdrup[1]) og Nørre-Kongerslev.

Sognets Størrelse er efter Trap ca. 1960 Tdr. Land, og samtlige dets Jordejendomme staa for ialt $124^5/_8$ Tdr. Hartk. A. og E.; gennemsnitlig gaar der altsaa ca. $15^3/_4$ Td. Ld. pr. Td. Hartk.

Med den allerede anførte Skildring af Sognets naturlige Beliggenhed ville tillige dets Jordbunds- eller Højdeforhold i store Træk være antydede. Det fremgaar af denne, at der tværs igennem Sognet, som er noget langstrakt i Retningen Sydvest—Nordøst, gaar et Dalstrøg; dette er vel noget bugtet,

[1]) Rimeligvis oprindelig Kongdrup.

men dets Hovedretning er dog fra Vest til Øst, hvorved det deler Sognet i en større nordlig og en noget mindre sydlig Del. Paa bægge Sider af Dalstrøget hæver Terrænet sig straks til ret betydelige Højder, nemlig ca. 200 Fod, og gaar derefter temmelig jævnt over i de tilgrænsende Sognes Arealer; kun nogle mindre Sænkninger følge her og der Sognegrænserne.

Den større Del af Sognet, som altsaa er et Stykke af Kongerslev Holm i snævreste Forstand, er udelukkende Agerland og Sognets ældste Markjorder; som saadanne omtales dette Strøg allerede i en Synsforretning fra Slutningen af det 16. Aarhundrede. Ud imod Vildmosen og Kæret, som staar i Forbindelse med denne, falder »Højlandet« for det meste af med jævne, ikke brat faldende Skraaninger, i hvilke gruset Kridt mange Steder er meget stærkt fremtrædende i Overfladen og sikkert udgør disse Bankers Hovedbestanddel.

Den sydlige Part af Sognet har oprindelig for Størstedelen været uopdyrket Hede; men i Begyndelsen af dette Aarhundrede, efter at Udskiftningen havde fundet Sted og Sognets Bønder vare blevne Selvejere, blev Heden forholdsvis hurtigt kultiveret. Nu ere kun dens stejleste Bakker og dens højest beliggende Strøg bevoksede med Lyng. Dette sidste hører til Præstegaarden; havde det været i privat Eje, vilde sikkert ogsaa dette have været til Dels under Plov, da Jorden her er ligesaa frugtbar som anden Steds paa »Heden«. — I Sydøst er der mellem disse Lyngbakker og Bakkerne omkring ved Hovedgaarden Randrup i Skibsted Sogn dybe Dale, der danne helt smukke og karakteristiske Partier.

Af Hovedgaarden Kongstedlunds Jorder, der høre til Sønder-Kongerslev Sogn, udgør Marken en skarpt afgrænset Holm for sig østligst i Sognet. I Kæret indenfor denne findes en mindre, lav og lyngbevokset Holm, omkranset af Smaakrat, »Ræys-Bjærg« kaldet, som hører til Præstegaarden. Kongstedlund Holms højeste Punkt er 99 Fod.

Det lyngklædte Bakkeparti i Sognets sydlige Del krones af nogle store Oldtidshøje; Toppen af en af disse er efter Generalstabens Maalinger 1879—80 nøjagtig 200 Fod over Havfladen. Herfra har man en meget vid Udsigt, og paa en klar Solskinsdag frembyder denne et særdeles smukt og afvekslende Skue. Man ser ud over Sognets Norddel hinsides Lavstrøget, hvor Vejstrækningerne og Agrenes ligekantede

Flader ligge for Beskueren som paa et Kort. Og hinsides Kongerslev Holm og den store lave Kærstrækning nord for denne skimtes Limfjordens hvidlige Stribe og Skove, Kirker og Gaarde i Vensyssel. I Øst ser man den mørke Vildmoseflade brede sig langt og vidt, bag denne de høje Molbjærge[1]), der danne et mærkelig afsondret Højdeparti mellem Mosen og Kattegat, og ved hvis Fod den lille historiske By Dokkedal øjnes — og endelig fjærnt ude det store blaa Hav, paa hvilket hist og her en Sejler ses glide. Syd paa ser man Skovgrupper i Bælum og Solbjærg Sogne; Als Kirke nær Mariagerfjordens Indløb og Taarntaget paa Overgaard helt nede i Randers Amt faar man ogsaa Øje paa — og saa for Resten det vidtstrakte, bakkebølgede Land med dets Kirker, Møller, Træer og »tusend Hjem«.

Fra Markskraaningen paa den nordre Side af Sognets Tværdal, fra Nørre-Kongerslev Siden, er Udsigten imod Syd i høj Grad malerisk, — man ser herfra Sønder-Kongerslev By ligesom samlet paa et Billede. Byen ligger nemlig paa den nedre Del af det modsatte Bakkehæld, der sænker sig stærkt fra de omtalte Høje til Dalbunden. En Mængde Trækroner blande sig mellem Bygningerne og naa op over Tagene, saa det hele ved Sommertide ser ud som en lille bebygget Lund. Øverst oppe i Byen rækker Kirketaarnet frem over Trætoppene, men langt højere hæve sig de lyngklædte Bakker med Højene ovenpaa og danne Billedets Baggrund. Disse Bakker rykke Byen saa nær, at man t. Eks. paa Toppen af en af dem befinder sig i kun godt og vel 150 Alen fra Vindfløjen paa Kirketaarnet og — i samme Højde som denne. Saa ligger Kirken endda betydeligt højere end selv de nærmeste Huse norden for den. Omtrent midt i Byen og et Stykke oppe paa Bakkeskraaningen findes en vandrig Dam, hvis Overflade ligger i Højde med Husmønningerne længere nede i Byen, ja vel endog højere end nogle af disse.

Byens Beliggenhed er saaledes i det hele ret smuk og ejendommelig, ikke mindst paa Grund af denne Dam, der kaldes Mølledammen. Den faar rigeligt Tilløb af Kildevæld fra Bakkedraget ovenfor, thi af disse modtager den de fleste. Et af Vældene, som udmunder længere oppe, kaldes »Lawskjaahl«

[1]) Ikke »Muldbjærge«; Navnet er nok af samme Oprindelse som »Mols«.

ɔ: Laves eller Larses Kilde, og skal i sin Tid have været meget søgt og benyttet som Sundhedsbrønd, hvorfor det naturlige Vældhul jævnlig er blevet renset og uddybet, saa der endnu er en lille firkantet Vandgrav tilbage at se. En tilsyneladende simpel Dæmning hindrer Mølledammens Vand i at styrte ud imod Nord, hvor Jordbundens Sænkning just er meget brat. Det hedder, at der paa dette Sted en Gang skal have været en Vandmølle, men ingen mindes noget derom, og intet Spor er tilbage deraf. Dammen har imidlertid tidligere haft et ringe Afløb østen ud af Byen, og et Stykke udenfor denne, der hvor Dalstrøget munder ud i Kæret, har der ligget endnu en Mølle; dennes Plads og Damsted ses tydeligt; i Kirkebøgerne fra forrige Aarhundrede nævnes ogsaa Mænd med Tilnavnet »Møller«, der sikkert nok betegner vedkommendes Haandværk. Ved stærkt Tøbrud om Foraaret søger Vandet dette sit gamle Strømleje, ellers ikke, og Mølledammens Afløb er nu højst ubetydeligt. Flere andre Steder i Byen trænge Kildevæld frem, saa denne har ingen Mangel paa godt Vand. Nederst i Byen er der ogsaa et Par mindre Damme, der dog stundom udtørres; mærkeligt nok har man netop her maattet grave meget dybe Brønde. Paa »Heden« har man Brønde paa ca. 70 Alens Dybde, gravede gennem haardt Kridt.

Som omtalt er Byen meget beplantet med Træer, mest Ask, Poppel og Pil, foruden nogle Frugttræer. Der er lidt Have ved næsten ethvert Hjem, om end Havedyrkningen paa ingen Maade drives systematisk; frodige Syrénhækker ses langs Stendigerne og Poppelalleer langs Gadevejene, og af Kirsebærtræer og Frugtbuske er der en ikke ringe Mængde. Denne Træplantning, der har fundet og fremdeles finder en meget villig Jordbund, er, underligt nok, først kommet frem i de sidste 30—40 Aar; tidligere skal der saa at sige næppe have været et Træ i Byen med Undtagelse af de gamle Asketræer omkring ved Kirken og Skolen samt ved Præstegaarden. For en halv Snes Aar siden blev der paa nogle Hedebakker sydvest for Byen beplantet med Naaletræer et Areal paa ca. 20 Tdr. Land paa Foranstaltning af Ejendommens daværende Ejer, Proprietær Kjærulff til Mygdal, en Gaard i Sognet. Men langt mere af de stejle og grusede Bakkeskraaninger, der støde op til denne Plantage, burde behandles paa samme Maade, da de ikke kunne lade sig bearbejde med Ploven. Dette gælder

saaledes om de uskønne Banker paa bægge Sider af Vejen, der fra Byen fører i Sydvest. Stedet kaldes »Sanden«, fordi Byens Folk her hente Sand til forskelligt Brug, Opfyldningsjord og lign., hvorved Bankerne udhules og yderligere skæmmes, tilmed da Udgravningen foregaar uden mindste Orden.

Ad denne Vej kommer man op paa »Heden«, hvor der ligger en Snes Smaasteder spredte, en Aflæggerby fra Hovedbyen, saasom Stederne ere byggede paa bortsolgte Hedelodder fra Byens Gaarde.

I Sognet findes tillige, foruden Hovedgaarden Kongstedlund, nogle større Gaarde med særlige Navne, nemlig Kællingbjærggaard, Solbjærggaard og Mygdal, som alt er nævnt, desuden i selve Byen en Dobbeltgaard, der stundom kaldes Nørgaard. I alt har Sognet 17 Gaarde (hver med over 1 Tønde Hartkorn) og 72 Huse; til de fleste af disse sidste hører kun en Smule Toft eller en lille Hedeparcel, og nogle ere ganske jordløse; kun en ringe Del af Huslodderne ere saa store, at Husmanden »selv kan gøre sit Arbejde« d. v. s. er kørende med en Hest eller sjældnere et Par Stude. — Omtrent de to Tredjedele af Sognets Hartkorn er samlet paa dets 5 største Gaarde.

Oldtidsminder. Sagn.

Sønder-Kongerslev Sogn har flere ret interessante Oldtidsminder. Der er saaledes de oftere omtalte store Høje paa Præstegaardens Hedebakker, der ligge 3 i en Rad nær ved hverandre, samt en lavere langagtig Forhøjning i Jordsmonnet, der muligvis er en Langdysse, fra hvilken Stenene for mange Tider siden ere bortførte. En af de smukke Høje er for en Del Aar tilbage bleven gennemgravet af nogle Feriegæster paa Egnen, som dog ikke fandt »noget«, naturligvis af den simple Grund, at der ikke blev gravet til Bunds i Højen. Hist og her findes adskillige mindre Høje, og flere har der sikkert oprindelig været, men af og til er en Høj bleven sløjfet under Jordens Opdyrkning. Ved Pløjning af lave Banker paa Heden er der enkelte Steder gjort Fund af Broncegenstande. At Oldtidslevninger ogsaa kunne forefindes paa flad Mark, er bekendt nok; men det har vist sig her, at en og anden næsten ukendelig lille Banke egentlig er Resten af en Høj, der forlængst er bleven jævnet og som saa under dens fortsatte

Bearbejdelse med Ploven endelig har maattet røbe sine dybt gemte Sager.

Paa den jo nu opdyrkede Hede sydvest for Byen findes endvidere en stor Langdysse, kaldet »Store Mouens« ɔ: St. Mogens. Den er ikke godt bevaret; de fleste af Stenene ere vel tilbage, men baade de mægtige Randsten og Stensætningerne indenfor ere væltede og nedsunkne. Det ser ud til, at der har været 3 Stenkamre paa Dyssen, men kun ved det ene er Overliggeren nogenlunde paa sin Plads. Nu er »Store Mouens« fredet. Sagnet melder, at her ligger en Kong Mouens begravet, »en Søkonge eller Røverkonge, der boede paa Kongstedlund«. I saa Henseende stadfæster altsaa Traditionen de Resultater, som den arkæologiske Videnskab ad anden Vej er kommen til, nemlig at Langdysserne ikke, som man tidligere mente, ere Offer- eller Tingsteder men Begravelsespladser.

Et kort Stykke Vej nordvest for »Store Mouens« og i dennes Forlængelseslinie ligger paa Gaarden Mygdals Mark en Runddysse, kaldet »Lille Mouens«, som er endnu mere ødelagt end Langdyssen. —

I det langstrakte men ikke meget brede Kærdrag, der i Niveau med Vildmosen, hvorfra det udløber, strækker sig mellem Kongerslev Holm og Kongstedlund Holm, findes ogsaa Oldtidslevninger, en Omstændighed, der muligt kan give et lille Bidrag til Klarhed over Mosens Tilblivelseshistorie. Der er nemlig i Kæret en meget smal Grusrevle, der strækker sig langs et større Stykke af Kongerslev Holms »Strand« og kun godt 100 Alen udenfor samme. Revlen hæver sig ikke synligt op over den omgivende Kærjord, men den er kendelig nok paa den Masse af smaa Flintesten, som den bestaar af og som Ploven og Tørvespaden støde paa. Paa denne Grusrevle er der fundet flere Gravkamre; i et af disse, hvorover der var en lav Høj, fandtes kun nogle meget smaa og næsten helt fortærede Metalstumper; i et andet, hvor den omgivende Jord var mere konserverende, fandtes derimod et ret vel bevaret Skelet samt et Sværd. Om dette var af Bronce eller Jærn, ved Finderen ikke, da det ved at komme op i Luften »gik i ene Smaastykker«. Denne Revle synes at være ret ejendommelig som Begravelsessted. Rimeligst er det vel at antage, at den først er kommet til Benyttelse som saadan, efter at Humus- eller Mosedannelsen var saa vidt fremskreden, at Revlen

var tilgængelig uden Baade, hvoraf da følger, at den Tid, da Vildmosen var en Fjordarm [1]), ligger langt længere tilbage, end man i Almindelighed tænker sig. Det er næppe sandsynligt, at Oldtidens Folk have villet jorde deres døde paa en meget smal og lav Banke med Vand rundt om, men derimod nok paa et Sted, der, før det tykke Lag af Mosejord dannedes, højnede sig nogle faa Alen over dets nærmeste Omgivelser [2]).

Ældre Historie.

Til Forleningerne, der, som bekendt, paabegyndtes i det 12. Aarhundrede og i de to paafølgende Aarhundreder bleve stedse talrigere, havde Kongerne betydeligt Jordegods, det saakaldte Konunglef, at anvende. Ligheden mellem Ordene Konunglef og Kongerslev — der i Virkeligheden ere ganske de samme Ord, idet Kongerslev i ældre Tider skreves Kongislef og endnu tidligere uden Tvivl Konunglef — kan ikke andet end lade formode, at Kongerslev oprindelig har været, hvad Ordet siger og som det lyder: kongeligt Jordegods. Hvorledes det imidlertid forholder sig med dette kongelige Ejerskab, kan næppe oplyses, da det sikkert hører hjemme i en saa fjærn Fortid, at der ikke er levnet nogensomhelst skriftlige Efterretninger derom. Men der gaar Kongesagn her; Traditionen om »Kong Mouens« er allerede omtalt, og at der i gamle Dage har boet Konger paa Kongstedlund, har Folketroen hævet over enhver Tvivl. Baade Navnet og Sagnet og disses indbyrdes Forbindelse ere hver for sig ret interessante, saa meget mere som Navnet Kongerslev, saavidt vides, ikke forekommer noget andet Sted i Landet; men en nøjagtigere historisk Redegørelse desangaaende kan, som alt anført, desværre næppe tilvejebringes.

— »Kongerslev« synes at have været Fællesnavn for bægge Sognene og Byerne Sønder- og Nørre-Kongerslev indtil

[1]) Den Omstændighed, at der den Dag i Dag findes Saltvand under Mosejorden, bestyrker denne, vel for øvrigt uomstødelige Antagelse.

[2]) Der er ogsaa fundet Oldtidsminder i de nu udtørrede Søer i Mosen. De nuværende Søbunde have vel nemlig oprindelig været lave Holme i Fjorden og have fremdeles i Mosens første Dannelsestid ligget *højere* end denne. Først da Mosen voksede dem over Hovedet, bleve de til Søer, der nu altsaa ere udtørrede og blevne til *Lavninger*. Saa underligt kan det vendes!

langt hen i Tiden; selv Kongstedlund gaar til Dels ind under samme Benævnelse, idet denne Gaard fra først af hed Kongisløflundt. Tilsætningerne »Sønder« og »Nørre« brugtes sjældnere [1]); de forekomme dog i Sandemændsbreve fra Slutningen af det 16. Aarhundrede. Det »Kongessløff«, der saaledes nævnes i Rigsraad Niels Clementssøns Gældsbøger fra 1506—1515 (Jydske Saml. 2. Række 1. Bind S. 210), kan altsaa være baade Sønder- og Nørre-Kongerslev, og det er ikke godt at vide, hvilken af de to Byer der menes. Samme Sted nævnes »Biæregord i Kongesslef«, men dette gør ikke Sagen klarere, da ethvert af Sognene efter gamle Folks Sigende har haft sin Gaard af dette Navn. Sandsynligvis er dog Sønder-Kongerslev den ældste af Byerne. Dens Kirke er den ældste, og den har fra Arilds Tid udgjort Hovedsognet i Pastoratet; og Tilføjelsen »Sønder« er først bleven brugt, da Fremkomsten af Nabobyen paa den modsatte Side af Holmen gjorde det nødvendigt.

Det maa antages for temmelig vist, at Sønder-Kongerslev Sogn tilligemed Kongstedlund hørte under Viborg Bispestol, indtil dennes Jordegodser i Reformationstiden gik over i kongeligt eller privat Eje, thi Forbindelsen mellem Sognet og dets Hovedgaard har uden Tvivl været konstant fra ældgammel Tid af, nemlig saaledes, at Sognet stedse har fulgt Gaarden som dens Gods. Heller ikke har der vistnok efter Reformationstiden fundet nogen Adskillelse Sted imellem dem, thi i et meget medtaget Dokument paa Kongstedlund fra Slutningen af det 16. Aarhundrede (Niels Juels Ejertid), der omhandler en Synsforretning over Gaardens Ejendomme, beskrives Sognets Markjorder iblandt disse.

Da Axel Juel solgte Kongstedlund til Iver Krabbe, nævnes i Skødet af 11. Maj 1637 iblandt Gaardens Bøndergods:

»Synder Kongesleff Sogen och Bye: Sytten Heele gaarde, Ett Boell Och Siuff Gaadehuuse. Och skylder Aarligen Enhver som Effterfølger. Giertrud Jensdaatter i Oestergaard, En Gaard En Ørte Roug, En ørte Biug, En ørte Haffre, En pund Smør, En Suin, En føenøed, En Lamb, En gaas med Toe shipper Haffre, Toe Høns, Otte shipper biug, giesteri.« — Hver af de øvrige Gaarde eller disses Beboere nævnes herefter med Anførelse

[1]) Endnu bruges ofte Navnet Kongerslev uden nærmere Betegnelse af hver af Byerne for sig.

af nøjagtig samme Liste som ovenfor, — Peder Esfersen, Peder Thammesøn, Trogels Jensøn, Niels Ibsen, Michell Søffrensen, Niels Kiersgaard, Michell Tommesen, Mouridtz Pallisen, Peder Tommesen, Sandgaarden, Chresten Chrestensen, Gammel Oluffsgaard, Las Jensen, Las Rasmusen, Las Clemendsen og Trogels Jensen i Klepgaarden, Las Clemendsen. — »Knud Schreder, En Boell, Tolff shipper biug.«

38 Aar derefter — i Skøde af 30. Septbr. 1675, hvorved Iver Juel Høg solgte Kongstedlund og Randrup til Peder Pedersen Brønsdorff — nævnes følgende Mænd som Beboere i Sønder-Kongerslev, — »Skylden« af hver Gaard er her ganske som i 1637:

Christen Jensen, Esper Pedersen, Jens Tomesen, Christen Jacobsen, Christen Ibsen, Christen Søffrensen, Jens Nielsen, Peder Søffrensen, Christen Andersen, Jens Simensen, Jens Pedersen, Anders Thomesen, Jens Lauerdsen, Christen Rasmussen, Niels Nielsen, Las Clemitsens Enke, Niels Michelsen, Mouridz Eilersen, Niels Andersen, Peder Smed og en anden Peder Smed, som beboer »En Boel« og skylder »Tolff shipper biug, It pund Smør, It Svin«. Desuden nævnes »Nochlre Gadhuse i Samme Sogen Som giffuer ingen Schylde Men giør Ugdags Gierning til Kongstedlund«. — De nævnte 20 Mænd bebo hver en Gaard; disses Antal er altsaa fra 1637 til 1675 steget fra 17 til 20; muligvis har der fundet Delinger Sted eller Omlægninger af Jorden, uden at Afgiften dog derved er bleven forandret for hver Helgaard eller formindsket for de eventuelle mindre Gaardes Vedkommende.

I et Skøde paa Kongstedlund af 1704 nævnes ligeledes 20 Gaarde i Sønder-Kongerslev By og Sogn, og da er hver Gaard ansat til 4 Tdr. 2 Skpr. Hartkorn. Den aarlige »Skyld« af en saadan Gaard er: 2 Td. Rug, 2 Tdr. Byg, 2 Tdr. Havre, 1 Pund Smør, 1 Svin, 1 Lam, 1 Gaas med 2 Skæpper Havre, 2 Høns. En mindre Gaard, altsaa den 21de, af 2 Tdr. 2 Skpr. Htk. skylder: 1 Ørte Rug, 1 Pund Smør, 1 Svin. De daværende Bymænd ere: Niels Mikkelsøn, Søren Jensøn Bieregaard, Christen Jensøn Bieregaard, Christen Lauritzøn Østergaard, Jens Sørensøn Sandgaard, Peder Jensøn, Jørgen Nielsøn, Jens Christensøn Lyngbye, Maris Eilersøn, Niels Mikkelsøn og Søren Bieregaard (én Gaard), Peder Christensøn, Søren Pedersøn, Ove Pedersøn og Peder Ovesøn (én Gaard), Jens Skræder,

Lauritz Jensøn, Beboeren af Ollufsgaard, som ikke nævnes, Jens Østergaard, Christen Christensøn Vinter, Niels Jensøn, Beboeren af »Christen Ibsons Gaard« og Christen Pedersøn Smed. — Jens Christensøn Degn svarer i Grundleje ½ Rixdlr. aarlig. — »Gadehuusse giør hver en Ugdag. Søren Johansøn Drejer, Peder Andersøn, Peder Sørensøns Enke, Kiersten Kondrup, Dorethe Klipers, Niels Pedersøn, Tygge Lauritzøn, Christen Jensøn, Tord Hagensøn, Anne Knudsdaatter: for Arbeid og Huuspenge 10 Dlr.« [1])

Det 18. Aarhundrede.

Af Kirkebøgerne skal her anføres enkelte Uddrag til Belysning af de kirkelige og hjemlige Forhold i det gamle Landsbyliv.

1718 Dominica X post Trinitatis blef Christen Hyrdes Kone i Sønder Kongeslef, nafnlig Anne Henrichsdaatter, publice absolveret, for hun vilde fordrefvet et Foster hos en Quind Karen Veirholdt.

S. A. Dom. XI post Trinitatis blef en Svensk Deserteur Anders Nielssøn publice absolveret for sin Løsagtigheds Synd med Karen Veirholdt.

S. A. Dom. XII post Trin. blef Karen Christensdaatter Veirholdt publice absolveret for sin Letfærdigheds Synd, og udlagde til Barne Fader Svensken Anders Nielssøn.

1720 . . . blef Søfren Nielsøn *en Land-Soldat her af Byen* publice absolveret for sin begangne Synd imod det Siette Bud.

1727 . . . blef *Heste-Skiæreren* af Visborg hans lille half Aars Barn her begrafvet.

1728 . . . blef Kirsten Eilersdaatters Uægte Søn hjemmedøbt og kaldet Jens. Og blef da udlagt for Barne Fader Søfren Lauritzøn, af Sønder-Kongeslef, *en Land-Soldat* . . .

S. A. . . . blef *Pode Mesterens* Hustru forløst med en Dødfød Søn.

---

[1]) Et Skøde af 1701 har jeg ikke fundet Anledning til at opholde mig ved, da det i alt væsentligt er som det her omtalte, men ikke opgiver Hartkornsansættelse for Bøndergaardene. I Navnefortegnelsen over Bønderne er der ubetydelige Forskelligheder, Mellemtiden er jo kun 3 Aar —; saaledes nævnes 1701 en Oluf Pedersøn, 1704 Olufsgaard, og i et af Gadehusene boede 1701 en Biørn Andersøns Enke.

1732 . . . blef Bodil Isaaks for sin langvarige *Udeblivelse fra Alterens Sacramente* sampt for hindis *Synd imod det 8. Bud* publice absolveret. (For Udeblivelse fra Alt. Sakrament gentages Straffen 1735 og 1744; hun døde 1751, 79 Aar gl.)

1739 . . . blev Søren Lauritzøns Hustru, nafnlig Kirsten Eilersdaatter, som ved sin U-agtsomhed og forsømmelse forvoldte hendis Barns Død, publice absolveret. (Se ovenfor 1728.)

1755. Den 30. April: *da der holdtes Maaneds Prædiken,* blev Mette Nielsdaatter for sin begangne Horeries Synd publice absolveret og udlagte til Barne-Fader Peder Jensøn *Soldat* af Svanfolk.

1757 . . . blev en gl. ung Karl, som var kommen syg og elendig til Byen og døde samme Nat i *Tyboegaarden,* 50 Aar gammel, begravet.

1766 d. 26. Nov. Mads Sandgaards 4de Hustru begravet i sit Alders 26. Aar. *(Han blev gift igen.)*

1772 . . . blev *en omløbende Betler* ved Navn Peder Lausen fra Tostrup i Sønder Holm Sogn, som døde hos Anders Møller (ɔ: Mølleren), jordet i sit 40. Aar.

1778 Dom. Lætare blev Søren Erichsens Hustrue Bodil Christensdaatter jordet 33 Aar gammel, hun var *druknet i en Brønd,* men efter Resolution af Hr. Græve von der Osten af 28. Marti blev tilladt Jordspaakastelse, dog uden at noget Følge eller anden Ceremonie ved Begravelsen maatte bruges. (Om Selvmord er her ikke Tale.)

1782 d. 2. August blev Mads Sandgaard (se ovenfor 1766) jordet 71 Aar gl. Han faldt pludselig omkuld paa sin egen Mark og døde, da han kom trækkende med *en Sæk Ruug paa en Hæst* fra Komdrup.

1793 . . . var Morten *Natmand* hans Stif Datters Barn, som er uægte, til Daaben . . .

— Publice absoluti for Usædelighed ses ikke at være bleven brugt i sidste Tredjedel af Aarhundredet, dog ikke paa Grund af, at Usædeligheden da var taget af, men vel snarere fordi den kirkelige Disciplin var bleven noget svækket. Som Barnefædre nævnes jævnlig Tjenere, Skriverkarle o. lgn. paa Herregaardene. Den eneste Gang i denne Tid, publice absoluti anvendes, er 1778, og da er det for Tyveri. En Kone fra Nørre-Kongerslev havde stjaalet to Stykker Lærred fra selve Præsten, hvorfor hun »ved Hiemtings Dommen blev tilkjendt

at pidskes af Bye Svenden med 27 Slag, og for samme Forargelse, hun derved havde givet, stod aabenbar Skrifte.« —

Ved Trolovelser have Bønderne i Regelen kunnet skrive deres Navn i Kirkebogen som Forlovere; sjældent ses Underskriften bestaaende af Navnets Forbogstaver alene. —

Forholdet mellem Bønderne og Herskaberne paa Kongstedlund og det nærliggende Randrup maa antages at have været ret intimt eller i ethvert Fald næppe af nogen fjendtlig Karakter; thi det er paafaldende saa ofte Herregaardsfolk nævnes som Faddere ved Bønderbørns Daab. Ikke blot er det de mandlige og kvindelige Medlemmer af Familierne Brønsdorff og Deden, der ere med, men ogsaa Slægtninge af disse og fornemme Funktionærer paa Gaardene. Ligeledes fungere ofte Præsternes og Degnenes Familier ved Barnedaab.

Konernes Introduction efter Barnefødsel var en selvfølgelig Sag.

— I Aaret 1771 har den daværende Sognepræst indført i Kirkebogen:

»Copie af den Underretning om Sønder Kongerslef Kald, der efter Hands Høyædle Høyærværdigheds Hr. Biskop Rotbølls Forlangende blev indsendt d. 10. October 1771 af da værende Sogne Præst Mouritz Mørch«, hvoraf her kan medtages følgende, der altsaa gælder hele Præstekaldet; en Udskilning af det, der kun angaar Sønder-Kongerslev Sogn, vilde bevirke Uklarhed.

»1. Sønder Kongerslef Sogn med sine annexer Nørre Kongerslef og Komdrup beliggende i Hellum Herredt Viborg Stift, har 55 Decimantes, bestaaer af 3de Byer, som efter sidste Matricul er ansat for 341 Tdr. 2 Fdkr. contribuerende Hartkorn, hvoraf Sønder Kongersleu staar for 87 Tdr. 2 Skpr., Nørre Kongeslef for 168 Tdr. 2 Skpr. 3 Fdkr. 1 Alb., Komdrup for 85 Tdr. 3 Skpr. 2 Fdkr. 2 Alb. I Sønder Kongesleu er 18 Huusmænd, i Nørre Kongesleu 18 a 20, i Komdrup 4, som har omtrent 40 smaae Børn hos sig; Communicanternes Tal er mellem 3 og 400.

2. Til Sønder Kongesleu Kirke haver Kongstedlunds Eyere Hr. van Deden jus vocandi, Til Nørre-Kongesleu Kirke haver Gehejmeraad Schimmelmann og til Komdrup Kirke Hr. Cancellie Raad Fædder til Refsnes de alternere mod at kalde Præst og Degn, nuværende Præst Mouritz Mørch er kaldet af Refsnes

Eyer Hr. Cancellie Raad Fædder for Komdrup Kirke . . . . Paa Præstekaldet haver ingen Expectance . . .«

Andre Oplysninger af Pastor Mørch meddeles anden Steds. —

Forholdet til Kongstedlund. Af en mellem Major Hans Georg v. Deden til Kongstedlund og Randrup og hans Søn Severin Brønsdorff v. Deden, Forpagter ved Gudumlund, den 30. April 1771 oprettet Købekontrakt paa Kongstedlund Gaard og Gods mærkes følgende.

Kontrakten omfatter Sønder-Kongerslev Kirkes Korn- og Kvægtiendes Hartkorn, ialt 13 Tdr., med Jus Patronatus & Vocandi, og Bøndergodset, »bestaaende af Gaarde og Huuse med Bygning, Besætning og Mandskab.« Alle Restancerne til Maanedens Udgang skulde eftergives Bønderne, men disse skulde være pligtige til at bortføre fra Kongstedlund til Randrup de Møbler og Effecter samt Materialier, som Majoren havde reserveret sig.

»Af det saakaldede Refsbierg, beliggende paa Randrup Mark, men Sønder-Kongersleff Præstekald tilhørende, betaler Randrup Eiere aarlig efter den med nærværende Præst giordte Accordt 1 Læs Hø og 6 Læs Brænde Træe, hvorimod Randrup Eiere betjener sig af Refsbiergs Eiendom til Græsning, Ayling og Høeslet.« —

I hvilken Udstrækning Hoveri har fundet Sted, foreligger der saa godt som ingen Oplysninger om. Nogle »Opmaalings Beregninger over Kongstedlunds Ejendomme samt Udlægs Beregninger for den Del af disse Ejendomme, som bedrives ved Hoveri« af 1797 af »Vesterholdt, Land Inspecteur« har bl. a. følgende:

»*Engen* er ifølge Hoveri Foreeningen saaledes udlagt:

Nr. 1. *Nørkiæret,* hvor en heel Gaards Lod er 70,168 □ Al.
en halv Gaard . . . . 35,084 » »
og en Fribonde, som heri havde et Skifte,
hvis Indhold var . . . . 35,084 » »

Nr. 2. *Sønderkiæret,* hvori hver heel Gaard har 29,423 » »
og den halve . . . . 14,711 » »

Nr. 3. *Vællerne,* heri har hver heel Gaard . . . 20,405 » »
og den halve . . . . 10,202 » »

Agerlandet er ifølge Bøndernes Begiæring til mig, hvoraf herved følger Copie, saaledes Inddeelt:«

Her anføres saa en Inddeling i 11 Vange, men nærmere Angivelse af hver Gaards Part findes ikke og brugtes maaske ikke.

Det 19. Aarhundrede.

Gamle Folk i Sønder-Kongerslev mindes, »at der blev gjort Hove til Kongstedlund«; dog har ingen nulevende været med dertil. Følgende Uddrag af Skøde af 30. Aug. 1826 er i saa Henseende tilstrækkelig oplysende.

»Underskrevne Sigvart Altevelt Færch til Kongstedlund, Giør vitterligt: At have solgt til afgangne Cancellieraad og Herredsfoged Claus Nissens og ligeledes afdøde Frues samtlige Arvinger (Auditeur Schou til Odden paa sin Hustrues Vegne, allene undtagen) som ere: a. Hr. Birkedommer Nis Nissen til Ernstpriis, b. Hr. Kingo Nissen til Kondrup Hougaard, c. Hr. Peder Christian Nissen til Stennisgaard, d. Hr. Forligelses Commissair Adolph Nissen til Siegsgaard, boende i Hjøring, e. Frederik Nissen i Komdrup, f. Madame Clausen, boende i Hjøring, g. Hr. Peder Bierring til Lundbyegaard paa sin Hustrues Vegne, h. Hr. Peder Høeg Deden til Kiellingberggaard paa sin Hustrues Vegne og i. Hr. Jens Nielsen til Østergaard i Helberskou paa sin Hustrues Vegne, hver en Niende Deel, det mig hidtil tilhørende Jordegods, bestaaende af Gaarde og Huuse, beliggende i Sønderkongerslef Bye og Sogn, Hellum Herred, Aalborg Amt, samt Sønderkongerslef Kirke med sin Korn- og Qvægtiende beliggende i samme Bye og Sogn . . . Med Fæstestederne følger al den Besætning og det Inventarium, som kan kaldes Husbondens Eiendom, i Overeensstemmelse med Lovene og de gieldende Fæste-Contracter, saavelsom hvad Skatter og Jordebogs-Afgivter, der paa Godset maatte udestaa . . .« Købesummen for hele Godset var 6000 Rbdlr. Sedler og 2000 Rbdlr. Sølv, som Færch skyldte Familien Nissen, hvilken Sum blev akkorderet nedsat til 3000 Rbdlr. Sølv.

Køberne solgte i Løbet af faa Aar de fleste af Gaardene til Bønderne, som altsaa derved bleve Selvejere, hvorved de dog — efter Sigende — forbeholdt sig Fiskeretten i Mølledammen. —

Fra 1828 haves nu en Beretning om Forholdene i Sønder-Kongerslev Pastorat; den er affattet af daværende Sognepræst Mogens Nielsen og indført i Kirkebogen som Svar paa

»Spørgsmaale fra Amtmanden til Sognepræsten.« Spørgsmaalene, som ligeledes ere indførte, udelades her, da de ere unødvendige for Forstaaelsen; ligeledes udelades de Besvarelser, der kun angaa Annekssognene. Pastor Nielsens Meddelelser om Sønder-Kongerslev Sogn gengives in extenso med Nutidens Retskrivning:

»Sønder-Kongerslev Sogn bestaar af 14 Gaarde i Byen og 3 udflyttede dito og Hovedgaarden Kongstedlund. Anm. Efter det oprindelige Hartkorn til hver fuld Gaard ere Gaardenes Antal bestemte efter Summen af hele Gaarde. — Sognets Hartkorn burde nedsættes med 4 Skæpper Hartkorn pr. Gaard, i Følge Jordernes Areal og Bonitet. Præstegaardens Hartkorn af 8 Tdr. 5 Skpr. 1 Alb. burde med Rette nedsættes til 7 Tdr.

Af Sognets Jorder bestaar ¼ af god Muldjord, men de øvrige ¾ af Sand, Kridt; Blandingsjord. — Engsbjærgningen er saare ubetydelig og afgiver kun 6 à 7 Læs Hø til hver Gaard. — Af Skov haves intet. — Heden er næsten opdyrket. — Sognet har ikke Fælleder; Udskiftningen er fuldstændig.

Hver hel Bondegaard staar for 5 Tdr. 1 Skp. ¾ Alb. Htk. — Ved Udparcellering af 2 Gaarde er fremkommet en halv Gaard, og Resten af Hartkornet er lagt til jordløse Huse, som forhen vare opbyggede, saa at Udparcelleringen ikke har virket til Folkeformerelse, øde Jorders Opdyrkning eller Formueforfatningen i Sognet.

I alle tre Sogne gives ikke nogen almindelig Indhegning.

I Sønder-Kongerslev Sogn ere alle tre Tiender ved Tiendekommissionen bestemte for 13 hele Gaarde til Afgift i Korn, som udgør pr. enkelt Tiende af hver hel Gaard: 4 Skpr. Rug, ca. 13 Skpr. Byg, 14 Skpr. Havre. — De øvrige 4½ Gaarde skal svare, naar forlanges, deres Tiende i Kærven.

Formuestilstanden i Sognet er i det hele maadelig. — Skatterne falde de allerfleste Gaardbeboere besværlige at udrede. Avlingen er Sognets eneste Hjælpekilde. Husfliden i det fornødne Linned og Uldents Frembringelse. — 9 Gaardmænd ere Selvejere; de øvrige Gaardmænd ere Fæstere.

Agerdyrkningens Tilstand er kun saa vidt fremskreden, som man mere end forhen dyrker Kartofler. — Der lægges ikke især Vind paa Kreaturer; man har Heste til Fornødenhed og Kør og Faar til tarvelig Husbehov — alle af sædvanlige Racer.

Hos Bønderne haves kun Kaalhave, hvori sjælden ses 2 à 3 Frugttræer, og ingen videre Træplantning end Pil omkring en og anden Kaalhave.

Sønder-Kongerslev Kirke er indvendig meget smuk, har Lysekroner, 2 à 3 Epitaphier, — men udvendig trænger den haardelig til Reparation og især paa søndre Side af Taarnet. Den har forhen tilhørt Ejerne af Hovedgaarden Kongstedlund, men er for Gæld kommen derfra og tilhører nu en Frederik Nissen.

Af offentlige Indretninger gives ingen i alle tre Sogne, lige saa lidt som Legater eller Donationer. Sognenes Skoler og Degneboliger ere bekostede af Sognebeboerne og vedligeholdes af samme for egen Regning.

I Sønder-Kongerslev Sogn bestaar Folkemængden af 218 Personer. I Almindelighed fødes ⅓ flere, end der dør. Naar undtages de to sidste Aar, hvori epidemiske Sygdomme have forekommet i Sognene, er Sygdom ikke jævnlig[1]). Saare sjældent opnaaes en Alder af over 80 Aar, men adskillige bringe det og dertil. — I det hele er Folkets Karakter udmærket ved Flittighed, Sædelighed, Høflighed. Brodne Kar i alle Lande!

Paa Heden sydvest for Sønder-Kongerslev By og omtrent ⅓ Fjerdingvej fra samme ligger en stor og vid Plads, med mægtige Stene rundt om besat, som man almindelig kalder store Munus[2]), hvor en gammel dansk, hedensk Konge menes at være begravet — hvorom V Tome af Danske Atlas Pagina 43 allernederst paa Siden melder. Det var at ønske og tilraade, at denne mærkværdige Høj efter offentlig Foranstaltning kunde blive undersøgt og gennemgravet.

Til Sognenes Opkomst vilde Skatternes Lettelse være den bedste offentlige Foranstaltning. Iøvrigt vides ikke nogen Industrigren at kunne fremmes ved Opmuntring.

I Sønder-Kongerslev Sogn gives Hovedgaarden Kongstedlund. Formedelst Gæld er Godset i de to sidste Aar bortsolgt. Den har ret gode Markjorder, ingen Skov, — Mejeri af 50 Kør; — ingen Monumenter. Den staar for 36 Tdr. Hartkorn

[1]) For Aarene 1837 og 1840 udvise Kirkebøgerne atter et forholdsvis stort Antal Dødsfald af »Typhus«.

[2]) Naturligvis Langdyssen, der er omtalt foran Side 263.

men burde have Nedsættelse i samme efter Jordernes Areal og Bonitet.« —

Siden Pastor Nielsen nedskrev disse Bemærkninger, er naturligvis i Enkelthederne mangt og meget blevet forandret i Sognet, saa meget mere som dette fuldt ud har holdt Skridt med Udviklingen paa de allerfleste Samfundsomraader. Der skal dog ikke her gives nogen Redegørelse for Fremgangen fra 1828 til nu, da Aarhundredet nærmer sig sin Slutning; thi en saadan vilde ikke kunne frembyde noget af særlig Interesse: som Fremgangen har ytret sig overalt i de landlige Forhold, har den ogsaa ytret sig her. En kort Fremstilling af Befolkningens nuværende Kaar og Tilstande turde derimod være af mere Værd og gives derfor i det følgende.

Der er efterhaanden sket en overordentlig Formindskelse af Gaardenes Antal i Sønder-Kongerslev By, idet der af de oprindelige Helgaarde nu kun findes — siger og skriver én foruden Præstegaarden; de øvrige ere dels sammenlagte, dels udflyttede, dels baade det ene og det andet, eller delte.

Paa de før omtalte faa Lyngbanker nær er hele Sognets Areal under Dyrkning, ogsaa Kærene eller Engene, der ere saa stærkt udgrøftede, at naturlig Eng ikke mere findes af nogen Betydning. Bjærgningen af Enghø er derfor yderst ringe, hvorimod Kærene have Rigdom paa Tørv, der dog som Regel ere af mindre god Beskaffenhed, nemlig løse og svampede. Men der avles nu ikke saa lidt Hø paa Agerjorden; paa Kridtjorderne have nogle med stort Held dyrket den sydevropæiske Foderplante Esparsette, der, én Gang saaet, kan give god Høst i 10—20 Aar. En anden sjældnere Kulturplante, der ogsaa er bleven dyrket her tidligere end noget andet Sted i en vid Omegn, er Vinterbygget. I øvrigt er Agerdyrkningsmaaden den samme som anden Steds i Østjylland. I gunstigt Sommervejr giver Sognet Indtryk af ikke liden Frugtbarhed, særlig hvad Kløver- og Græsvækst angaar; men Jorderne taale i mindre Grad end mange andre Jorder i Omegnen Tørke, og en meget tør Sommer bringer let halvvejs Misvækst, som i 1887 og 89.

Med Hensyn til Husdyrbruget er Tillæg og Opdræt uden Betydning, idet der saa godt som udelukkende lægges Vind

paa Kohold og Svineproduktion. Et Andelsmejeri, kaldet »Neptun«, byggedes 1888 ved Byen og begyndte sin Virksomhed i Slutningen af samme Aar med 5—600 Køers Mælk, hvilket Antal senere er steget; en Del af Andelshaverne ere Ejerne af større Gaarde i og udenfor Sognet. — I Forhold til Gaardenes Størrelse af Hartkorn er Kreaturholdet temmelig lille.

— Ved Folketællingen 1890 var der i Sønder-Kongerslev Sogn 474 Personer[1]), et højt Tal, naar der ses hen til, at den største Del af Sognets Hartkorn, som tidligere omtalt, er samlet under nogle faa Gaarde. Men netop Tilstedeværelsen af disse Gaarde og Beliggenheden af flere Herregaarde i Nabolaget har foranlediget en Art Tilstrømning til Byen, hvor der desuden er en Mængde smaa Beboelseslejligheder i de ved Gaardenes Udflytning tilbageblevne Stuehuse, og Sønder-Kongerslev By er derfor i højere Grad end de fleste Landsbyer befolket med Arbejdere og andre Smaakaarsfolk. Desuden er der ikke faa Familier, der leve af et eller andet Haandværk eller have anden Beskæftigelse udenfor Landbruget. Nogen egentlig Gaardmandsstand findes ikke. Der er en Del svenskfødte Mænd og Kvinder bosatte i Sognet, i sin Tid indkomne som Tyende til Herregaardene.

I Omegnen af Sønder-Kongerslev hedder det om den, at »den er en sølle ringe By«, hvorved der særlig sigtes til Velstanden i Byen eller Sognet, og denne er unægtelig heller ikke stor. Alle Ejendomsbesidderne, store og smaa, ere paa meget faa Undtagelser nær stærkt bebyrdede med Prioritetsgæld. Hartkornsafgifterne ere høje; Kommuneskatten er saaledes i de sidste Aar steget til 24 Kr. pr. Td. Htk., thi Fattigbyrden er stor; og da Hartkornsansættelsen i Forhold til Ejendommenes Produktionsevne er meget høj, kunne Afgifterne derefter være ret følelige. At Sognet har saa ganske lidt af Kær og Enge, er især skadeligt for dets Landbrug; af den Grund maa Kreaturholdet indskrænkes, og endda kniber det jævnlig med Græsning om Sommeren, saa der maa købes Kraftfoder og fodres paa Stald. Og alle de mange Smaafolk, hvad enten de ere Indsiddere eller de have en Smule Toft eller en lille Hedelod i Eje eller Leje, ere selvfølgelig endnu mindre velhavende. En ikke uvæsentlig Aarsag til dette er den noget købstadagtige

---

[1]) 1870 var her 415, 1880: 424.

Levevis, der er godt i Gang her, og som ytrer sig derved, at man køber saa at sige alt til det daglige Behov hos de handlende i Stedet for efter gammel Landsbyskik at tilvirke en Del deraf selv. Den megen Brug af Kaffe og Tvebakker og andre dermed beslægtede Surrogater for god dansk Mad svækker Befolkningen pekuniært og sanitært. En anden Hovedgrund til Smaakaarsstandens Besiddelsesløshed er, at den i Ungdommen — her som anden Steds — viser en Tilbøjelighed til Flothed i Klædedragt, Holden Baller og andre lignende »Nydelser«, der ubestrideligt gaar ud over alle Fornuftens Grænser. Selvfølgelig er dog nogles Fattigdom mere eller mindre uforskyldt. —

En Del af de aandelige Bevægelser, der nu til Dags vække Interesse i mindre fremmelige Egne, ere her overlevede Stadier, saaledes Afholdsbevægelsen, som ikke mere formaar at skaffe sig Opmærksomhed; Misbrug af Spiritus finder dog egentlig ikke Sted i det daglige Liv, med mindre man maa henregne den kostbare Nydelse af Bajerskøl dertil.

Noget synderligt religiøst Røre har der ingen Sinde været i Sognet; ganske enkelte Personer her gik i sin Tid over til Mormonismen og udvandrede; kun et Par Familier tilhøre Baptistsamfundet, der er meget udbredt i Omegnen. Folkekirkeligt Liv har her lige saa lidt været. Indremissionens Prædikanter formaaede en Gang at samle mange Tilhørere til deres Møder, men dette har nu tabt sig; thi virkelig Jordbund for Indremissionen er her aldeles ikke. Nogle omrejsende Religionsforkyndere af højst tvivlsom Art have stundom været her og vundet stærk Tilslutning — saa længe de vare til Stede.

Folkeoplysningen er forholdsvis god; i næsten ethvert Hjem læses en Avis eller et Ugeblad. En udpræget Tilbøjelighed er der nu og da for Dannelse af Foreninger, af hvilke de, der have alvorligere Formaal, dog ikke faa nogen Betydning.

Talesproget, der i Hovedformerne er det almindelige himmerlandske og kun i enkelte Udtryk som »søhn« (saadan), »Gaand« (Gaarden), »Kjaahlen« (Brønden) er østjydsk, begynder at blive stærkt paavirket af By- og Avissproget[1]. I

[1]) Særegne Udtaleformer ere »Græis« (Græs), »døj« (død), »højsens« (ellers) o. fl.

Folkenavnene er der en stærk Bestræbelse for at give de gamle Navne moderne og formentlig smukkere Former; saaledes ere Meta (Mette), Marinus og andre med Endelserne —a og —us meget almindelige; forskellige andre hidtil ukendte Kompositioner forekomme af og til.

Af sine Egenskaber fra 1828 har Befolkningen bevaret Høfligheden, som særlig gennem en vis Godmodighed og Medgørlighed giver sig til Kende. Og under dens aarelange Liv i en venlig Natur, i et muntert indbyrdes Samvær og uden megen Arbejdsmøje har der udviklet sig en egen, ret elskværdig Optimisme, der ikke er gammeljydsk. Men i fuld Forstand gammeljydsk er Befolkningen netop heller ikke. Dog — ingen Regel uden Undtagelse!

Kirken.

Sønder-Kongerslev Kirke har et særdeles harmonisk Ydre. Taarnet er ottekantet, bygget af Munkesten og er naturligvis en senere Tilbygning til Høj- og Lavkirken, der ere opførte af hugne Kampesten og nu ligesom Taarnet tækkede med Skifer. I den katolske Tid kaldtes Kirken Vor Frue Kirke og havde da Vindue i Østgavlen, af hvilket der ses Spor bag Altertavlen. Rimeligvis hører den iblandt vore ældste Landsbykirker; den har Hvælvinger, og under dens Gulv strækker sig fra Ende til anden en Krypt, hvor der er Antydning til de ældgamle Krydshvælvinger. For ca. 30 Aar siden var der en Udgang paa Sydsiden af Taarnet. I det 17. Aarhundrede tilhørte Kirken Baroniet Lindenborg, derefter Ejerne af Kongstedlund; i 1850erne blev den købt af Sognets Gaardmænd.

Indvendig gør Kirken ogsaa et tiltalende Indtryk, hvorvel den efter Nutidsforhold er tarvelig udstyret med gammeldags Stolestader og Teglstensgulv. Altertavlen er i Renaissancestil og har et gammelt daarligt Billede af Nadverens Indstiftelse, malet paa Træ; i et lille cirkelbuet Felt oven over fremstilles Kristi Opstandelse. Forneden staar med forgyldte men halvt udviskede Bogstaver: »Anno 1597 Lod E. oc V. mand Niels Jull til Kongistedlund med sin Kiere Frue E. oc V. Fru Anna Stygge forarbeide thenne Tafle med Predickstuelen paa Dieris egen bekostning Gud oc Kierchen till ære.« Foroven, langs

Arkitraven, staar: »1743 Lod Niels Jenssøn Thyboe[1]) denne Alter Tafle renovere og staffere.« Oprindelig har Altertavlen vist været meget rigt prydet med Forgyldning, der nu kun ses paa Kapitælerne men findes under Malingen anden Steds.

Prædikestolen er prydet med heraldiske Figurer i Relief og under hver af disse ses Skriftsprog, hvis Bogstaver ligeledes ere udskaarne i Bundtræet. Den er »Renoveret 1786«. — Døbefonten af Granit frembyder intet mærkeligt; Bækkenet har en ulæselig Majuskelinskription og Dyrerelieffer i Kredse samt et Par Menneskefigurer m. m. paa Bundens Midte.

Paa Skibets Nordmur ere to meget imponerende Epitaphier anbragte i Nischer. De ere bægge rigt dekorerede og desuden omgivne af Skulpturarbejder i Træ, forestillende Engle i hvilende Stillinger og andre allegoriske Figurer, saaledes Døden, vinget og med Le paa Skulderen og Timeglas paa Hovedet, hvilken Figur i siddende Stilling er over 1 Alen høj. Paa det største af Epitaphierne, der har to ubekendte adelige Vaabenmærker smukt malede paa Udspring fra Siderne, staar med gylden Skrift:

»Her under hviler Den Welædle Nu Salige Mand Peder Pedersen Brønsdorff til Kongstedlund oc Randerup. Fordom Slots Skriver oc Forvalter over Westervig, Dueholm oc Ørrum Ampter i 40^{ve} Aar, fød i Brons i Haderslevhuus Ampt Aar 1622 den 3. Jullij. Døde paa Kongstedlund Aº 1701 den 13. Martij. I Hans 79 Aar. Med sin Kiere Hustrue Welædle Madame Kiersten Andersdatter Dueborg, fød i Colding Aº 1643 den 16. Septembr. Levede i Egteskab 17 Aar, Avlede i Deris Egteskab 4 Sønner, 1 Datter, Døde paa Kongstedlund Aº 1678 i hines Alders 37 Aar, Af hvilcke Deris Børn oc Børne Børn Samt Børne Børns Børn Eendeel her hos Dennem Hviler. — Welædle Jacob Pedersen Brønsdorff, fød paa Dueholm Closter i Thye in Septembr. Aº 1670, død paa Haastrup i Salling den 14. Janvarij Aº 1723 i hans Alders 53 Aar. Med sin Kiere Hustrue Salig Kiersten Jensdatter Bloch, fød i Synder Kongeslef Præstegaard Aº 1661 den 7. Maij, Levede i Egteskab

[1]) Denne Mand var sikkert hverken mere eller mindre end en af Sognets mere fremtrædende og velstillede Bønder. Han og hans Hustru »Thybokonen« og andre med samme Tilnavn nævnes ofte i Kirkebøgerne fra forrige Aarhundrede; ligeledes »Thybogaarden«.

16 Aar, Avlede 2de Døttre, Døde paa Frijsendal Den 30te October 1717 i Hindes Alders 36 Aar. — Welædle Dorethea Elisabeth Brønsdorff, Salig Lauridtz Christensøn Westerhofs til Lindberg, fød paa Toppenborg i Thye den 16 Janvarij Aº 1666, Levede i Egteskab 38 Aar, Avlede 6 Sønner, 1 Datter, Døde paa Lindberg Aº 1724 den 8 Septembr, I Hindes Alders 59 Aar. — Salig Anders Laursen Westerhoff, fød den 8 Augustij 1692, Døede den 8 Decembr 1704 I Hans Alders 13 Aar. — Salig Christian Laursen Westerhoff, Døde i Hans Alders 3 Aar. — Welædle Jens Madsen Hvas, fød i Tebestrup ved Randers den 11te April Aº 1684, Forvalter ved Grævskabet Frijsenborg . . Aar, død 17 . . Den . . . Udi hans Alders . . Aar. Med sin Kiere Hustrue Madame Kirsten Jacobsdatter Brønsdorff, fød paa Torstedlund den 8 Junij 1702, Levede i Egteskab . . . Aar, Avlede 2de Døttre, Døde 17 . . Den . . . . I Hindes Alders . . Aar. — Salig Øllegaard Jensdatter Hvas, fød paa Frijsenborg den 22 October 1724, Død Den 28 April 1725, I Hendes Alder 27 Ugger. — Gud give Dennem med alle Troe Christene En glædelig og æærefuld Opstandelse paa den yderste Dag.

O, Fromme Vandringsmand, som skuer disse fiele
Du Merk her Neden for hvil Mange Salig Siele
Nu bor i Himlens Land Men her i Deris Grav
Der Hviler Benene, Lig du og ned din Stav.«

Nær ved Epitaphiet er ophængt en Tavle med følgende Inskription: »Anno 1730 Den 6 Augustij Har Jens Hvas og Hustru Kiersten Brønsdorff Ladet dette Epitaphium paa egne bekostning forfærdige og opsætte her i Sønder Kongeslef Kirke Guds huus til Zirat og deris afdøde Forfædre til Amindelse, og som Lyse Cronnen af os er given her til Kirken, saa skal hver Gang, der vorder nogen af Familien Nedsat i Kongeslef Kirkes begravelse, Lysene Tendes i Cronen; til dette og Sahl: Hr. Jens Bloches Epitaphiums Rengiørelse med Afstøvning, skal voris neste Arving have magt at lade befale min bunde Clemen Simonsen, som har et mig tilhørende huus i fæste i Nør Kongeslef og hans Efterkommere hver høytid eller thoe gange om aaret Dise tvende Epitaphium at afstøve samt Lyse Cronen at skuure, og for det Huusmanden sligt skal forette, skal hand af bemelte Huusses afgivt som er Toe Rigsdaler Nyde aarlig Een mark Danske, Naar vi begge ved Døden er afgangen.«

Grunden til de antydede Udeladelser af Tal i Inskriptionen paa Epitaphiet er sikkert den, at Jens Hvas har ladet sit og sin Hustrus Navne m. m. paamale tillige med det øvrige, altsaa medens de bægge endnu vare i Live (!); de tomme Rum skulde vel saa senere have været udfyldte, men, som det ses, er dette ikke sket; ikke heller er der alle Steder afsat tilstrækkelig Plads dertil.

Den paa vedhængte Tavle omtalte Lysekrone hænger i Kirken; paa den er indridset Navnene: Jens Madsen Hvas, Kierstine Jacobsdatter Brønsdorff; Jens Pedersøn Bloch, Margrethe Andersdatter Resen; Jacob Pedersen Brønsdorff, Kirstine Jensdatter Bloch — Bogstaverne H. H. B. E. C. D., Vaabenmærker og Aarstallet 1724.

Det andet Epitaphium, Præsten Jens Blochs, vil senere blive nærmere omtalt.

Indskrifternes »Herunder hviler« leder Opmærksomheden hen paa Gravhvælvingerne under Kirkegulvet, hvorfra der er Nedgang. Her staa en Mængde Ligkister, hist og her flere oven paa hverandre paa bægge Sider af en Midtergang men iøvrigt Hulter til Bulter; nogle ere halvt itu, andre aabne, saa man ser de hensmuldrede Lig, hvis Knogler stundom ligge, som det bedst kan træffe sig; flere Kister ere dog hele og dobbelte. Der kan ikke være Tvivl om, at der her er nedsat Lig af en hel Del flere Personer end dem, Epitaphierne nævne. Paa nogle af Kisterne findes Plader med Inskriptioner, andre ere spredte her og der; men disse give ingen Oplysninger af større Interesse, da de væsentlig kun gentage Meddelelserne paa Epitaphierne. — Under Taarnet er en særlig Gravkælder, hvor Præstefamilien Bloch vistnok har Hvilested. Rummet under Kirkens Kor er adskilt fra det øvrige Kælderrum ved en Mur, hvori der dog er Døraabning; i dette findes sandsynligvis andre og tidligere Familiers Kister.

1. Juli 1684 tilskøder Sophia Amalia Lindenou, Friherreinde til Lindenborg, til Peder Pedersen Brønsdorff og hans Arvinger »det Begrafvelse i Sønder Kongeslef Kierche, som er under Kierche Gulvet imellem Choret og Taarnet, og er det Mellemste af de Begrafvelser, som er i Samme Kirche.« Vilkaarene nævnes ikke; men Friherreinden erklærer »derfore at hafve bekommet Nøyagtig Vederlag og Betalning efter Egen Villie og Minde«, og Køberen skal fremdeles eje Begravelsen

»foruden noget Videre deraf at udgifve eller betalle«. Afstaaelsen konfirmeres af Kongen under 20. April 1686. Senere — 1736-37 — blev Begravelsen Genstand for en Retssag mellem Friherreskabet Lindenborg og P. P. Brønsdorffs Søn Cancelliraad Severin Br. til Randrup, der endte med, at denne maatte betale en Afgift af 2 Rigsdlr. for en enkelt Gang at have ladet samme aabne og sin Datters Lig deri nedsætte. — Nederst i Kirkens Skib er et tarveligt Pulpitur. — Kirkeklokken har en Indskrift omtrent saaledes: »Hielff Gott ande Maria ande Sancte Johanis.«

Præsterne og Præstekaldet.

Iblandt Præsten Mouritz Mørchs Optegnelser i Kirkebogen 1771 findes ogsaa en Series Pastorum, som imidlertid er meget ufuldstændig, da den kun angiver Navn og Aarstal for hver enkelt Præst, men som dog benyttes som Grundlag for efterfølgende, der til Dels skyldes et omhyggeligt Gennemsyn af Kirkebøgerne.[1])

1. *Chresten Olufsen,* kaldet 1517, i Embedet 39 Aar. — 2. *Niels Poulsen,* kaldet 1556, i Embedet 46 Aar. — 3. *Christen Christensen,* kaldet 1602, i Embedet 43 Aar. — 4. Magister *Peder Byrgeson,* kaldet 1645, i Embedet 33 Aar. Det er ikke usandsynligt, at denne Mand var en Søn af Præsten Byrge Pedersen Spanggaard til Farsø og Vognsild, der — efter en Antegnelse i Stedets Kirkebog — blev tvunget af de kejserlige Krigsfolk til at drikke sig ihjel i Brændevin i Byen Svoldrup i Vognsild Sogn 1629, 60 Aar gammel; Navne og Aarstal passe i det mindste meget godt sammen. Peder Byrgeson var født 1611, 1632 dimitteret fra Viborg Skole og kaldtes da i Matriklen »Petrus Byrgeri Mariagrius«; han blev 1634 Baccalaureus; senere var han i Udlandet, hvor han 18. Aug. 1639, 28 Aar gammel, indskreves ved Universitetet i Leyden, rimeligvis som Hovmester for den unge danske Adelsmand Niels Parsberg, der samme Dag blev indskrevet. $^{15}/_{5}$ 1643 blev han Magister ved Københavns Universitet, samme Aar Sognepræst i Ellidshøj og Svenstrup, hvorfra han 1645 forflyttedes hertil, hvor han senere blev Provst, uvist naar, —

[1]) Iøvrigt har her Hr. Pastor Bang i Hvalsø velvilligt meddelt Forf. en Mængde supplerende Oplysninger.

men Provst var han 1662. Han døde 1679. Hans Hustru var Maren Jensdatter Bloch, Præstedatter fra Borup; hun blev efter hans Død, $^{9}/_{2}$ 1681, g. m. Bertel Andersen Schytte, Sognepræst for Brøndum, Siem og Torup, og døde $^{1}/_{6}$ 1705. Peder Byrgesøn havde 4 Sønner, af hvilke kendes 2, nemlig Peder Frederiksen Bloch, født 1660, død 1717, Sognepræst i Hals, og Eftermanden

5. *Jens Pedersen Bloch* (som altsaa tillige med nævnte Broder antog Stammenavn efter Moderen). Han blev Student fra Aalborg Skole 1667, cand. theol. 28. Juni 1669, blev 11. Juli 1671 kaldet til i sin Tid at skulle efterfølge sin Fader men blev først ordineret 9. April 1679. Yderligere Oplysninger om ham og hans Familie meddeles paa hans Epitaphium i Kirken, der har følgende Indskrift i smuk Forgyldning:

»Her Under Hviler i Herren de nu i Gud Salige Dend Hæderlige og Wellærde Mand Salig Hr. Jens Pedersøn Bloch, fød Udi Kongeslef Præstegaard d. 22. Sept. 1649, Blev efter hans Salig Fader Sognepræst for Sønder-Kongeslef, Nørre-Kongeslef og Komdrup Menigheder, Med sin Kiere Hustrue Dend Hæderbaarne og Gudelskende Matrone Salige Madame Margrette Andersdatter Resen, fød i Brøndum Præstegaard Aar 1654[1]), Hvilcke kom i Egteskab tilsammen d. 9. Juni Aar 1680, Levede i bemelte deres Egteskab i 23 Aar Mindre 5 Maaneder, Aulede tilsammen i samme Deres Egteskab En Datter. Hand døde Dend 6. Janvari 1703 i hans Alders 53 Aar 3 Maaneder 3 Uger 1 Dag. Hans Hustrue døde Dend 5. Februari Aar 1719 Udi hindes Alders 65te Aar. Gud give dennem med alle tro Christne en glædelig og ærefuld Opstandelse paa den yderste Dag.

De hendøde Sahlig Sielle Sover her i sorten Muld
neden under disse Fielle, Som Staffered er med Guld.
Hver lad drages sig til Minde de har weret her engang,
Ingen stedz er de at finde uden udi Engle Rang.

Denne Taule haver Jens Hvas og hans Hustrue Kirstine Brønsdorff som er de Sallig Folkes Datter Datter Kirken til Ziir og de Sahlige Folk til ære given. 1726.«

Paa en ved Epitaphiet ophængt Tavle, lig den, der hører til det andet Epitaphium i Kirken, staar: »Anno 1726 in Junij

[1]) Formentlig Datter af Sognepræsten der, Hr. Anders Jensen Gjerding.

Blev dette Epitaphium og den ophengte Lyse Crone givet her til Sønder-Kongeslef Kircke af Jens Hvas og Hustrue Kierstine Brønsdorff som er de ovenmeldte Sahl: Guds Børns Datter Datter Kirken til Prydelse og de Salig afdøde til Amindelse, til Lyse Cronen bliver aarlig give saa længe vi lever 14 Vox Lys Saaledes som de behøves og efter Voris Død Forpligter vi Voris Arvinger saa lenge nogen er til lige saa Lys aarlig at forskaffe og Lyse Cronen udi tilbørlig Stand at holde, hvor den Neste arving skal nyde og have noget forlos og samme Igen at falde forlods til hans Eller dens Neste Arving og saa fremdeles.«

6. *Jesper Knudsen Friis,* 1703—1713, Søn af Knud Jensen Smerup, Sognepræst i Voldum og Rud samt Provst; — født 1669, Student fra Viborg 1689, kaldet hertil 22. Febr. 1703, ordineret 18. Maj; to Børn kendes, nemlig Knud, født 1706, og Johannes, født 1707. I Følge Wibergs Præstehistorie døde han 1712, hvilket ikke kan være rigtigt, da hans Haandskrift i Kirkebogen kan kendes ogsaa for hele Aaret 1713.

7. *Henrik Jensen Kampmann,* 1713—1729. Hans Fader var Søn af Sognepræst Henrik Kampmann i Aggersborg. Han var født i Thy 18. Septbr. 1689, Student fra Aalborg 1707, cand. theol. 18. Novbr. 1711 med Laud., 1712 i Maj Tredielektiehører i Aalborg, 28. Oktbr. 1713 kaldet til Sognepræst her, ordin. 22. Dcbr., død 23. Marts 1729. Han var gift med Maren Svensdatter, en Præstedatter fra Jetsmark, og havde i det mindste en Søn, der blev født 8. April 1720 og kaldet Jens og døde 1760 som Sognepræst i Østbirk og Yding. Maren Svensdatter levede her i Byen lige til 1772, da hun døde, 90 Aar gl.

8. *Frantz Eberhard Larsen Friis,* 1729—1741, var født i Ribe 9. Oktbr. 1698; hans Fader Lars Mortensen Friis (hed oprindelig Hillerup men antog sin Moders Efternavn Friis) var Byfoged i Ribe; Moderen hed Anna Hansdatter Rahr; — Student fra Ribe 1717, cand. theol. 23. Novbr. 1722 med Laud.; derpaa Hører i Ribe; 6. Maj 1729 Sognepræst her, ordineret 9. Septbr. 9. Juni 1741 kaldet til Sognepræst for Besser og Onsbjerg paa Samsø, samt Provst; der døde han 19. April 1748. Han blev 13. Oktbr. 1729 gift i St. Catharinæ Kirke i Ribe med Dorthea Cathrine Evendorph, hvis Fader var Hospitalsforstander (»Spisemester«) i Ribe. 1 Datter Anna, født $^{2}/_{8}$ 1730;

1 Søn Laurids, født 1/10 1731; 1 Søn Morten Evendorph, født 1736; 1738 fødtes deres ottende Barn.

9. *Andreas Knudsen Seerup,* 1741—1782, født 29. Septbr. 1699 i Aarhus, hvor hans Fader var Vognmand, formodentlig fra Landsbyen Serup ved Silkeborg og ikke i Slægt med den især i Ribe blomstrende Præsteslægt Seerup; Student fra Aarhus Skole 1725, cand. theol. 17. Novbr. 1727 med Haud.; gift i Aarhus Domkirke 12. Juni 1759, altsaa næsten 60 Aar gl., med Anna Cathrine Larsen, født i Aarhus 25. Marts 1716, død i Aalborg 5. Novbr. 1781. Han døde i Aarhus 1782 efter i 1771 at have søgt og faaet Afsked fra Kaldet her »for Skrøbeligheds og Alders Skyld«. Kirkebogen nævner gentagne Gange en Jomfru Seerup, sagtens en Søster til ham, der har boet hos ham som hans Husholderske i hans lange Ungkarlstid.

10. *Henrik Grotum Møller* — kom egentlig ikke til at fungere; — han var født 9. Juli 1737 i Aalborg, hvor hans Fader Jørgen Hansen Møller var Overbetjent; Moderen hed Ida Sophie Neumann; 1755 Student fra Aalborg; 15. Juni 1758 cand. theol. med Non. Han blev gift i Aalborg 7. Novbr. 1764 med Bodil Bondo og havde 3 Sønner. 5. Juli 1767 fik han Løfte om at skulle efterfølge A. K. Seerup, og 12. Aug. 1768 udnævntes han til Adjunctus og Successor, skulde vel altsaa, som Skik var, have boet i Præstegaarden og nydt Indtægterne mod at svare Formanden, der dog af Navn vedblev at være Sognepræst, en Afgift; men han døde i Aalborg 21. Septbr. 1768, samme Dag, paa hvilken han skulde have været ordineret.

11. *Mouritz Sørensen Mørch,* 1771—1782, var født 6. Novbr. 1729 i Gunderup, hvor hans Fader Søren Mørch var Degn; Moderen hed Anna Marie Rold; Student fra Aalborg 1751, 9. Decbr. 1756 cand. theol. med Non. Han var først i 2 Aar personel Kapellan hos Sognepræst Henning Arnisøn Irgens i Skibsted og Lyngby, fik 15. Oktbr. 1769 Løfte om at efterfølge Hr. Seerup men blev d. 3. Novbr. s. A. personel Kapellan hos Hr. Mikkel Butz i Bælum, nemlig efter Hr. Irgens i Skibsted hans Død. Først 1771 kom han hertil som Adjunctus & Successor (ↄ: fungerende Sognepræst) [1]. Ved

[1]) I Kirkebogen kalder han sig selv Sognepræst til disse Menigheder og skriver: »Herren give mig Naade at forestaa dem rettelig, saa længe hand tillader mig at arbejde iblandt dem.«

kgl. Kaldsbrev af 29. Maj 1782 blev han forflyttet til Ferslev, Dal og Volsted, hvor han døde d. 23. Septbr. 1801. Han var 2 Gange gift; 1: 27. Septbr. 1774 med Karen Nielsdatter Flechtner, født i Aarhus 16. Septbr. 1750, død 30. Novbr. 1789, — 2: 1. Juni 1791 med Adelheid Marie Juul; af sidste Ægteskab ingen Børn, af første derimod 5 Sønner og 4 Døtre, hvilke Degnekonen i Sønder-Kongerslev regelmæssig holdt for Hjemmedaaben, saaledes Christen Lange, f. 24/8 1775, opkaldt efter Hr. Christen Lange i Ferslev, hans Daab publ. i Kirken 4/10 1775, ved hvilken Lejlighed Faderen skriver de hjærtelige Ord i Kirkebogen: »O, Jesu, hjelp ham at holde denne hans Daabes Pagt og at fornye den igien, om den brydes; hør mig for din Død, paa hvilken han er døbt!« — En betydelig Efterslægt nedstammer fra ham; en Sønnesøn var saaledes Provst M. Mørch, der 1890 døde efter at have taget sin Afsked som Sognepræst i Sønder-Bjert ved Kolding; en Dattersøn er den bekendte Sognepræst M. Mørk Hansen i Vonsild ved Kolding; en anden Dattersøn var Folketingets mangeaarige Formand Bregendahl.[1])

Præstekaldets Beskaffenhed paa Mouritz Mørchs Tid maa helst omtales her og med hans egne Ord:

»Sønder Kongeslev Præstekalds Indkomster er henimod 400 Rigsdaler. Tiendernes ungefærlige Beløb a 4 ℳ 8 ß Tønden,

som for nærværende Tid gives, er	308	Rdlr.	1 ℳ	8 ß
Af Annexgaarden	17	—	5 -	« -
3 Store Høytidsoffere a 12 Rdlr. Høytiden	36	—	« -	« -
Mickelsdags Offer, tillagt for de andre Offeres Ringheds Skyld	6	—	« -	« -
Accidentier	10	—	« -	« -
Paaske- og St. Hans Rente samt quægtiende	20	—	« -	« -
Af Præstegaardens bortleyede Jorder ...	20	—	« -	« -
	418	Rdlr.	« ℳ	8 ß

Ved Kaldet er ikke noget andet legatum, Tillæg eller beneficium, ikke heller Capellan, men min Formand Hr. Andreas Seerup, som formedelst Skrøbelighed i sit Alders 73 Aar maatte

[1]) Af Mørchs Børn kan foruden Christen Lange nævnes Anne Marie, f. 22/1 77; Cathrine Marie, f. 2/3 79; Anne Marie, f. 15/3 80; Karen Marie, i Kirke 2/5 81; Niels Severin, f. 15/8 82.

resignere, nyder, efter en mellem os oprettet Contract, til Ophold aarlig af Kaldet 80 Rdlr.

I Kaldet er ingen Præste Enke, men naar min Formand Hr. Andreas Seerup ved Døden afgaar, betaler ieg til hands Enke aarlig 30 Rdlr. efter mindelig Foreening, Enke Boelig er ingen til Kaldet, men forrige Enke boede i et Præstegaarden tilhørende Huus, hvoraf hun svarede Leye.

Udi Kaldet er ingen Slags Stiftelser, legatum, Donationer eller deslige til Fattige og gudelig Brug, de almindelige Fattiges Anstalter holdes i saadan orden og Drift, at det lidet, som Proprietairerne, ieg selv og Bønderne give, aarlig bliver distribueret til de mest trængende, og Regnskab derover aarlig revideret af Prousten.

Foruden Præstegaarden har været til Kaldet en Annex- eller Mensalgaard i Nørre Kongersleu, hvis Taxt i Matriculen var 4 Tdr. 3 Skpr. 2 Fdkr. 2 Albom, som for mange Aar siden er bleven ødelagt og siden været ubebygt og ubeboet, men for 2 Aar siden, da Cancellie Raad Fædder tilbyttede sig heele Nørre Kongesleu, blev hand eenig med min Formand Hr. Andreas Seerup og hans daværende Successor Sl. Henrich Grotum Møller, om at betale for den øde Annexgaard 100de Rdlr. a Td. Hartkorn, hvortil blev erhvervet Kongl. Tilladelse, saa hand nu saa vel som efterkommende Refsnes Eyere, til mig og efterkommende Sognepræster svarer Renten 4 pro Centum af Kapital 445 Rdlr. 5 ß, som udgiør aarlig 17 Rdlr. 5 ß.

Præstegaardens Taxt i Matriculen er 8 Tdr. 5 Skpr. 1 Albom, hvortil kand saaes (da Byens Marker nu er inddeelt i 3 Vange) 24 Tdr. Byg 12 Tdr. Ruug og 12 Tdr. Havre; Af inventaria findes intet.

De behøvende Kirke og Ministerialbøger findes ved Kaldet under Præstens Opsigt; hvad andet som hører Kaldet til, og bør følge Præst efter anden, som mig og af Formanden er overleveret, er som følger.« Herefter nævnes en Del Smaagenstande, Æsker, Kalke, Messeklæder, Bøger m. m., tilhørende Kirkerne og Kaldet. —

12. *Nicolaj Severin Milling,* 1782--1783, var født 19. Oktbr. 1745 i Aalborg, hvor hans Fader Christian Frederik Ludvigsen Milling, der døde 1796 som Sognepræst ved Frue Kirke i Aalborg og Nørre-Tranders, den Gang var personel Kapellan ved Frue Kirke. Han blev Student fra Aalborg 1765,

1770 cand. theol.; derpaa var han i en Række af Aar uordineret Fredagsprædikant ved Helligaands-Kirken i København; 29. Maj 1782 Sognepræst her men allerede næste Aar d. 28. Maj forflyttet som Sognepræst for Saltum og Hune, i hvilket Kald han døde 26. Maj 1807. 26. Septbr. 1783 gift med Christiane Marie Østergaard, født 1761, død i Aalborg 26. Oktbr. 1827, Datter af Kancelliraad Jesper Ernst Østergaard til Lundergaard; 2 Sønner og 3 Døtre.

13. *Glob Sørensen Milling,* 1783—1815, forriges ældre Broder, døbt i Aalborg 28. August 1743, Student fra Aalborg 1761 [1]), cand. theol. 19. Decbr. 1763 med Non; blev 1772 Degn i Nørre- og Sønder-Tranders men allerede 29. Maj s. Aar personel Kapellan hos sin Fader, der den Gang var residerende Kapellan ved Aalborgs Frue Kirke samt Sønder- og Nørre-Tranders; ordineret 9. Septbr. 1772; 2. Juli 1783 Sognepræst her; entlediget 28. Juni 1815, uansøgt og uformodet; død 18. Novbr. s. Aar; — gift 18. Juni 1783 i Skørping med Maria Dorthea Mulvad Overgaard, død 18. Maj 1802. Dette Ægteskab kan ikke have været hans første, hvis Aarstallet 1783 er rigtigt, da hans ældste Datter, Cathrine Majlund Milling, var født 1772. Hun blev 1805 gift med en Bondekarl i Sønder-Kongerslev ved Navn Jesper Pedersen, der var Skræder og »Musikant paa Violin«; forhenværende Sognefoged og Sogneraadsformand i Sønder-Kongerslev, Gaardejer Niels Berthelsen, er en Datterdattersøn af Pastor Milling, som forøvrigt gennem ovennævnte Par har talrige andre Efterkommere her paa Egnen. En anden af Millings Døtre, Karen, født 1774, levede ugift og døde her i Byen 1864. Desuden havde M. vistnok 2 Sønner, Johannes, der 1805 skriver sig for Studiosus, og Christian, konfirmeret 1791. — Milling skal som Præst have været en meget jovial Mand, ikke utilbøjelig til en lille Spøg paa andres, selv Kollegaers og overordnedes, Bekostning.

14. *Andreas Gjødvad Jungersen,* 1815—1817, født 29. Juni 1787 i Gjerding Præstegaard, hvor hans Fader, der senere blev Sognepræst i Brøndum, Siem og Torup, den Gang var Præst; Moderen hed Elisabeth Cathrine Gjødvad. 1803 Student fra Randers; 28. April 1807 cand. theol. med Laud.; blev

[1]) Om hans Skælmsstykker under Skolegangen i Aalborg se Taubers Medd. ved D. H. Wulff i Dansk Maanedsskr. 1863, I, S. 448.

20. Decbr. 1815 udnævnt til Sognepræst her men døde allerede 29. Marts 1817; ugift, men forlovet med Marie Tetens, Præstedatter fra Gunderup; hun var født 1790, blev senere gift med Laurits Ottesen, Sognepræst i Bregninge og Søby paa Ærø, og døde 1855. — Der siges, at Jungersen kun prædikede her én Gang, da han bestandig var syg og svag; men dette turde dog maaske være mindre korrekt.

15. *Mogens Nielsen,* 1817—1857, født i Hals d. 20. Oktbr. 1785; Faderen Henrik Nielsen døde som Toldinspektør (i Viborg?); Moderen hed Margrethe Dorothea Dahl. 1802 Student fra Viborg; 17. April 1807 cand. theol. med Haud; 15. Novbr. 1808 beskikket til personel Kapellan i Aarby paa Sælland, men kom ikke til at overtage Gerningen der, hvorimod han 12. Juli 1811 blev Præst for Skjærvø Menighed i Finmarken, ordin. 30. Oktbr. s. A.; entlediget Marts 1815 efter Norges Afstaaelse; kaldet hertil 1. Aug. 1817; død 12. April 1857. Gift 1811 med Hedevig Cathrine Lybecker (død 2. Jan. 1840), hvis Fader Johan Ludvig Lybecker var Justitsraad og Amtmand i Hjørring; Moderen hed Anna Benzon. 2 Døtre. — Pastor Nielsen er en af de mest energiske Skikkelser, Sognets Historie har at opvise. Hans overordentlig kraftige Ydre, hans myndige og djærve Fremtræden, bag hvilken der dog laa et godt Hjærtelag, hans nidkære Virksomhed i Hævdelsen af Kirkens Autoritet paa de forskellige Omraader af hans Præstegerning — alt dette er endnu i friskt Minde hos de ældre i Pastoratet, og havde ikke Sagndannelsernes Tid til Dels været omme, vilde der ad Aare om hans Navn have samlet sig en lille broget Sagnkreds.

16. *Morten Fabricius Dan Hammer,* 1857—1874, født 28. Marts 1808 i Koldby paa Samsø, hvor hans Fader da var Sognepræst; Student, privat dimitteret 1831; 15. Marts 1837 cand. theol. med »vix non contemnendus«; 22. Marts 1837 Missionær ved Umanak i Grønland, ord. 3. Maj; entlediget med Ventepenge 1846. 5. Juni 1847 Sognepræst i Raabjærg ved Skagen, 28. Juni 1857 her; død 5. April 1874. Gift 28. Marts 1837 med Cathrine Margrethe Haar, f. 7. Oktbr. 1808 i Dybe Præstegaard ved Lemvig; Faderen blev senere Præst i Knebel paa Mols og Provst og døde 13. Maj 1838 som Sognepræst i Skjødstrup og Elsted. — Der fortælles, at, da Hammer fra Raabjærg søgte Kaldet her, motiverede han sin

Ansøgning med, at han som Præst først havde kørt med Hunde, derpaa med Stude og ønskede nu at blive kørende med Heste. Han skal have sat stor Pris paa et livligt Selskab og kunde til et saadant tage sig en rask Tur baade som Kudsk og som Rytter. Paa Prædikestolen oplæste han sine Prædikener; hans Virksomhed i Kirken skal dog have gjort et særdeles godt Indtryk.

17. *Dr. phil. Peter Hansen,* 1874—1889, født i Flensborg den 27. Aug. 1817, hvor hans Fader var Brændevinsbrænder; 1838 Student fra Flensborg til Kiels Universitet; cand. theol. i Gottorp Paaske 1842; 1843 Dr. phil. i Kiel; Adjunctus Ministerii i Tyrstrup og Hjerdrup ved Christiansfeld 24. Decbr. 1847, ordin. 20. Jan. 1848; afskediget af Oprørsregeringen samme Sommer, men fungerede dog til efter Paaske 1849; samme Aar Kateket ved Petri Kirke i København; 18. April 1850 konst. og 21. Juni s. A. fast ansat som Sognepræst i Bov; 21. Aug. 1861 Sognepræst i Højslev, Dommerby og Lunø; 20. Juni 1874 her; entl. 1. Jan. 1889. Gift i Flensborg 11. Septbr. 1850 med Clara Georgine Charlotte Theodora Asschenfeldt, Datter af Superintendent A. i Flensborg og født i Vindbergen Præstegaard 17. Aug. 1820, død her 26. Decbr. 1877. (Se bl. a. Erslevs Forf. Lexikon Supl. I, 703—704.) Børn: Ericka Maria Adele Nicolaievna H., f. 10. Novbr. 1852, g. m. Købmand Lorentzen i Skive; Marie Georgine Ottilie H., f. 15. Juli 1854, g. m. Boghandler Frederiksen i Sæby; Carl Asschenfeldt-H., Sognepræst til Sæby Købstad; Clara H., Diakonisse i København. — Dr. Hansen var en i høj Grad venlig og fordringsløs Mand, afholdt af alle i sin Menighed.

18. *Carl Peter Eli Wolf,* Søn af afd. Amtsforvalter W. i Viborg, født 2. Juni 1863, Student 1881, cand. theol. Jan. 1888, kaldet hertil 10. April 1889.

— Præstegaarden blev 1890 flyttet bort fra dens gamle Plads nordvestligst i Byen og opført af ny paa dens Mark, i Byens sydlige Udkant og i umiddelbar Nærhed af Kirken, hvorved den har faaet en meget fri og iøjenfaldende Beliggenhed paa Bakkeskraaningen.

Degnene og Skolevæsenet.

De Kilder, hvorfra nærværende Meddelelser have deres Oprindelse, melde intet om Degne eller Skole i Sønder-Kongerslev

før ved 18. Aarhundredes Begyndelse; men der kan ikke være Tvivl om, at Byen ogsaa før den Tid har haft en Art Skolevæsen.

1. *Jens Chrestensøn Degn* er nævnt i Skødet af 1704 (Side 267) og nævnes atter som Jens Degn i Kirkebogen 1708. Da i hin Tid en Mands Navn ofte tilføjedes Navnet paa hans Stilling, er der ikke Grund til at tro andet, end at Jens Degn virkelig har været Degn, skønt han ellers ikke udtrykkelig omtales som saadan.

2. Vellærde *Oluf Svenssøn Høgh,* ca. 1718—1755. Han havde med Refsnæs' og Kongstedlunds Ejere en Proces om sine Indtægter, der endte med et Forlig, ifølge hvilket han skulde »nyde Korn i Skæppe«.

3. Monsieur *Anders Hjort,* 1755—1758.

4. Studiosus *Niels Mann,* 1758—1760, kaldes »Sognedegn til disse trende Sogne.« [1])

5. *Marcus Biering,* 1761—1789, var ustuderet. Han havde tilforn i 21 Aar været Skoleholder i Dronninglund Sogn og blev kaldet hertil af Grev A. G. Moltke til Lindenborg. Han havde her Degnebolig »i skikkelig god Stand«, som han selv holdt ved Lige ligesom hans Formand; til Degneboligen var ingen Avling, ogsaa han nød »Korn i Skæppe ligesom hans Formænd«. Citaterne her ere af Præsten Mørchs Optegnelser i Kirkebogen 1771, hvor det ligeledes hedder: ». . . . Paa Degnekaldet siges Matthis Elledspil, Laquai hos Conference Raad Braem i Aalborg, at skal have faaet Exspectance af Sønder Kongesløu Kirkes forrige Eyer Hr. Major Deden til Randrup, men samme bliver, naar vacance skeer, disputeret af Refsnes Eyer, som formener sig berettiget til at kalde Degn.« — Biering var for sin og sin Hustrus Livstid accorderet Chresten Andersens og Søren Ladefogeds paaboede Gaardes Kirke-Korntiende imod en aarlig Afgift til Kongstedlund af 5 ℞ pr. Td. Htk.. (Købekontrakt af 1771 paa Kongstedlund). [2])

[1]) Degnen i Sønder-Kongerslev var indtil Aarhundredets Slutning Kirkesanger og Kirkebetjent for alle 3 Sogne; i Nørre-Kongerslev var der Skoleholdere, som underviste Børnene dèr og fra Komdrup, hvor der ikke var Skole eller Lærer.

[2]) I Nørre-Kongerslev By findes — 1771 — et Skolehus af 9 Fag Bindingsværk, som er bygget af Nørre-Kongerslev og Komdrup Sognes Beboere, af dem det og holdes vedlige med Hjælp af Skolekassen,

Hans første Hustru, med hvem han havde mange Børn, døde 1786; men Aaret efter giftede den da 66aarige Mand sig med Jomfru Anne Catrine fra Kongstedlund, hvor Trolovelsen holdtes med Junker Deden og Herredsfoged Nissen til Sigsgaard som Forlovere. Biering døde 1789, og

6. *Matthis Elledspil* blev hans Efterfølger; men denne havde altsaa maattet gaa og nøjes med sin »Exspectance« i mindst samfulde 18 Aar; han døde 1802.

7. *Niels Christensen Winther,* kaldet 1802, var efter de gamles Sigende en meget skikkelig og gudfrygtig Mand; han bandede aldrig men sagde »smo« — »A ska' smo lær' jer«, og derfor blev han kaldet Smo-Winther. Efter i mange Aar at have været Enkemand blev han i Slutningen af Trediverne gift med en »hellig« Pige i Kristiansfeldegnen, som han i Forvejen slet ikke kendte. Han entledigedes 1845 eller 46 og døde $^{8}/_{1}$ 47. Hans Enke blev Mormon og rejste til Amerika.

8. *Peder Chr. Petersen,* kaldet 1846, gift 2. Gang med Cathrine Henriette Sara Sophie Hammer, Datter af daværende Sognepræst H.; død $^{29}/_{1}$ 1862.

9. *Laurids Søndergaard,* kaldet 1862, entlediget med Pension 1885.

10. *Anders Chr. Nielsen,* f. $^{8}/_{8}$ 59, Seminarist fra Ranum 1879, kaldet til Sønder-Kongerslev $^{29}/_{8}$ 85. — Ny Skolebygning med Lærerbolig samt Udhus opførtes 1888. Skolelærerembedets Reguleringssum af 1886 er 1151 Kr. — Børneantal i Skolen Marts 1891: 73.

— 1806 blev det paalagt de 3 Skolelærere i Pastoratet »at formaa Skolebørnene endog om Sommeren 1 à 2 Gange ugentlig at møde hos deres Lærere for at erholde Lectier foresatte og forklarede«. Dette Paalæg fandtes 1810 »for saa vidt efterkommet, at *adskillige* Skolebørn møde om Sommeren *en Gang imellem* hos deres Lærere«. (Visitationsantegnelser i Kirkebogen.)

den Kancelliraad Fædder [til Refsnæs] som eneste Lodsejer forvalter. Nuværende Skoleholder hedder Jørgen Adamsen, er ustuderet, 42 Aar gammel, har tjent i 19 Aar, faar 20 Rdlr. i Løn foruden 4 S℔ Halm og Hø, 25 Læs Tørv, fri Græs til 2 Kør og 6 Faar alt efter Konvention mellem Sl. Hans Fædder til Refsnæs, som den Tid var største Lodsejer, og forrige saa vel som nuværende Skoleholder Jørgen Adamsen. (Mørchs Optegnelser.)

De større Gaarde.

Hovedgaarden *Kongstedlund* ligger sydøstligst i Sognet. Vildmosen har en Gang strakt sig lige ind til dens Volde og Grave, men nu er en større Strækning udenfor disse kultiveret. Gaarden har et forholdsvis betydeligt Jordtilliggende, af Hartkorn ca. 28 Tønder; den kaldes endnu jævnlig med dens ældgamle Navn Lund eller Lunden. Omkring den ret smukke to Etages Hovedbygning ses de fordums Fæstningsgrave ganske godt bevarede. Størstedelen af Avlsgaarden er opført af den nuværende Ejer Hr. Kjeldsen. Til Gaarden hører en stor og smuk Have. En Vindmølle, der stod paa Bakken vest for Gaarden, omblæste under en stærk Storm for en Snes Aar siden og blev ikke genopført. — Angaaende Kongstedlunds Ejere henvises til Artiklen derom i »Jydske Samlinger« 2. Hefte 1889, til hvilken her kan føjes, at Gaarden omkring ved Midten af det 18. Aarh. var bortforpagtet til en Monsieur Houmann.

Kællingbjærggaard ligger paa Sognets nordøstligste Udkant, altsaa ogsaa ved Vildmosen. Den er meget gammel som Udflyttergaard; oprindelig var den kun af Størrelse som en af Sognets andre Helgaarde, men senere bleve to lignende Gaarde, Blegkildegaarden og Stenagergaarden, der laa ved Kæret lidt nærmere Byen, sammenlagte med den. I Slutningen af 18. og Begyndelsen af 19. Aarh. ejedes Kællingbjærggaard af Familien Deden, hvis utvivlsomme Slægtskab med v. Deden'erne paa Randrup og Kongstedlund er uklart, — derefter af forskellige andre Familier udenfor Bondestanden, indtil den 1879 købtes af dens nuværende Ejer, Hr. Jens Nielsen fra Komdrup.

Solbjærggaard, tæt øst for Byen, er ligeledes dannet af 3 Helgaarde; den har en betydelig og værdifuld Have, der for Størstedelen er bleven til ved den nuværende Ejers, Hr. Jensens, Interesse for Plantningssagen.

Mygdal, der ligger vesten for Byen, laa først i en Dal, Møgdal, hvor Kvæget i Fællesdriftstiden samledes og søgte Læ, — men blev af en senere Ejer flyttet højere op. Den udgøres af 2 gamle Helgaarde.

— Da Dværgene forsvandt af Højene og Genfærdene ikke mere vovede sig op af deres Grave, da Varslernes og al den

øvrige gamle Folkemystiks Tid var forbi, faldt ogsaa meget andet af det nedarvede og overleverede. Der gemmes nu ikke længe paa Minder. Den ene Generation har efterfulgt og efterfølger den anden, Kirkegaardsbanken højnes — og udslettet er det forhenværende, glemte ere de gamles Færden og Liv over den travle, interessante Nutid! Kun i mugne og støvede Papirer finder man endnu de henfarnes Spor. Men af disses tørre Oplysninger kan der danne sig mangt et Billede, mangen naturtro Forestilling om de Tider, der forlængst ere tilbagelagte. Og er det end ikke store Begivenheder, et Landsbysogns Historie kan opvise, turde dog Betragtningen af den Udvikling, der i et saadant har fundet Sted fra den første Tid, vi lære dets Beboere lidt at kende, til den Kulturperiode, der nu er naaet dertil, ikke desto mindre være ret belærende.

